Liturg.
1212 5

Samoilo

КРАТКОЕ ОБОЗРѢНІЕ ПРЕДМЕТОВЪ,

относящихся

КЪ БОГОСЛУЖЕНІЮ

НАШЕЙ

ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ

и

РИМСКО-КАТОЛИЧЕСКОЙ.

составилъ

М. Самойло.

МОСКВА.

Въ Типографіи С. Селивановскаго.

1856.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ

съ тѣмъ чтобы по отпечатаніи представлено было въ Цензурный Комитетъ узаконенное число экземпляровъ. Москва. 5 Сентября 1855 года.

Московская Духовная Академія.

Цензоръ *Профессоръ Протоіерей Петръ Делицынъ.*

ОГЛАВЛЕНІЕ.

Глав. Стр.

I. О внутреннемъ устройствѣ храмовъ 10

II. О раздѣленіи Литургіи и необходимыхъ къ оной принадлежностяхъ 40

III. О Проскомидіи 68

IV. О Божественной Литургіи 84

V. О Литургіи, совершаемой по обряду Римско-Католической Церкви 144

VI. О Православной Греко-Россійской Церкви 186

Многіе изъ Поляковъ Римско-Католическаго вѣроисповѣданія, живущіе въ Великороссійскихъ губерніяхъ, по не имѣнію Католическихъ костеловъ, посѣщаютъ Православные храмы; нѣкоторые изъ нихъ по одному любопытству, иные по родственнымъ связямъ съ Православными, иные же изъ благочестія, будучи побуждаемы гласомъ совѣсти, чтобъ тамъ совокупно съ Православными вознесть свои молитвы ко Всевышнему, въ томъ убѣжденіи, что въ нихъ также какъ и въ костелахъ, хотя на другомъ нарѣчіи и въ другомъ порядкѣ, но къ Томуже Единому Богу возсылаются молитвы. Какъ первые такъ и послѣдніе, не имѣя надлежащаго познанія въ обрядахъ Богослуженія нашей Православной Церкви, бываютъ сильно поражаемы ихъ несходствомъ съ Католическими, и, не зная какъ дать себѣ отчетъ, отъ чего происходитъ такое различіе не только въ обрядахъ Христіанскаго Богослуженія, но даже и въ самомъ устройствѣ, расположеніи и украшеніи храмовъ, невольнымъ образомъ впадаютъ въ какое то недоумѣніе и сомнѣніе относительно, какъ святости самаго Богослуженія, такъ и дѣйствительности происхожденія нашей Православной Церкви отъ Церкви Христовой. Тоже самое случается съ нѣкоторыми принявшими Православное вѣроисповѣданіе, но, по ограниченному образованію, не имѣющими надлежащихъ свѣдѣній какъ о историческомъ происхожденіи нашей Всерос-

сійской Церкви, такъ и объ обрядахъ Богослуженія оной. Они, не зная Русскаго языка, а тѣмъ самымъ не имѣя источниковъ, изъ которыхъ бы могли почерпнуть надлежащія познанія въ оныхъ, ищутъ для себя руководства по сему предмету на Польскомъ языкѣ, на которомъ всегда находятъ невыгодныя мнѣнія о нашей Православной Церкви, отъ чего и теряютъ къ ней расположеніе, а нѣкоторые начинаютъ раскаяваться и жалѣть, что присоединились къ оной. Имъ, воспитаннымъ въ Католической вѣрѣ, не извѣстно: что въ началѣ Христіанства всѣ Церкви составляли единую Вселенскую Церковь, что союзъ ихъ подобенъ былъ соединенію членовъ одного тѣла, которые дѣйствуютъ согласно, хотя духъ, соединяющій ихъ, невидимъ; что невидимый Промыслъ и духъ любви занималъ мѣсто видимаго единовластительства, и возбуждалъ оныя дѣйствовать къ временному и вѣчному благу другихъ, также какъ и къ собственному; что никто изъ нихъ не мечталъ присвоивать себѣ всемірное владычество, какъ въ послѣдствіи времени присвоила себѣ Римско-Католическая Церковь; никто не почиталъ себя лучшимъ и достойнѣйшимъ предъ Богомъ; никто не дерзалъ думать, что его только молитвы, жертвы, посты и вообще всѣ благочестивыя дѣла пріятны Богу, какъ думаютъ о себѣ Католики; никто не смѣлъ измѣнять ни уставовъ Вселенскихъ соборовъ, ни обрядовъ Богослуженія. Что въ продолженіи почти 9-ти первыхъ вѣковъ Христіане Восточной и Западной т. е. Римско-Католической Церкви, почитая себя братьями по Господу Богу, подавали себѣ взаимно дружескую, братскую руку, какъ члены одного великаго семейства, какъ дѣти одного Отца Небеснаго; всѣ они были оживотворены, проникнуты, объяты

однимъ духомъ братской любви. Что это единодушіе, взаимная и неразрывная любовь и единообразіе какъ въ исповѣданіи догматовъ вѣры, такъ и въ важнѣйшихъ обрядахъ Богослуженія, свято сохраняемы были до тѣхъ поръ, пока Римско-Католическая Церковь, впавши въ заблужденіе, не отдѣлилась отъ союза Восточныхъ Церквей. Что наша Православная Всероссійская Церковь, принявши отъ Святой, Апостольской, Каѳолической Церкви Божественные догматы ученія Христова, соблюла ихъ до нынѣ въ чистотѣ безъ малѣйшаго измѣненія: всѣ благочестивые обычаи временъ Апостольскихъ, всѣ древнія правила, установленія, священнодѣйствія, молитвы и самыя даже одежды служителей олтаря Господня — все въ ней дышитъ духомъ первыхъ вѣковъ Христіанства. И на оборотъ: что въ Римско-Католической Церкви многое измѣнилось и приняло другой видъ.

При составленіи сего краткаго обозрѣнія предметовъ, относящихся къ Богослуженію Восточной и Западной Церквей, я по возможности обратилъ вниманіе на тѣ только предметы, которые относятся къ совершенію Божественной Литургіи, и которые, различествуя между собою, дѣлаютъ большее впечатлѣніе на всѣхъ Католиковъ, посѣщающихъ наши Православные храмы, не исключая даже присоединенныхъ къ Православію. Замѣчая каждый предметъ порознь какъ нашей Православной Церкви такъ и Католической, и сличая ихъ между собою, я имѣлъ въ виду дать имъ необходимыя понятія о сходствѣ сихъ предметовъ и различіи, и когда оное послѣдовало въ Католической Церкви, а тѣмъ самымъ вывести ихъ изъ

недоумѣнія, въ какое они впадаютъ насчетъ нашего Православнаго вѣроисповѣданія, при посѣщеніи нашихъ храмовъ, и довести ихъ до сознанія, что наша Всероссійская Церковь, пребывая отъ самаго начала своего до нынѣ въ неразрывномъ единствѣ съ Восточною Церковію, есть истинно Апостольская, Православно-Каѳолическая Церковь, коей глава Іисусъ Христосъ; что она съ самаго основанія своего до селѣ та же, какъ по древнему наружному виду своихъ обрядовъ, такъ и по внутреннему духу своего неизмѣннаго ученія.

Переводъ на Польскомъ языкѣ помѣстилъ я для того, что многіе изъ Поляковъ, живущіе во внутреннихъ губерніяхъ Россіи, не знаютъ Русскаго языка, особенно нижняго званія военные.

Иванъ Самойло.

ГЛАВА I.

О ВНУТРЕННЕМЪ УСТРОЙСТВѢ ХРАМОВЪ.

Между различными обрядами Богослуженія Восточной и Западной Церквей, которые мы здѣсь предпринимаемъ разсматривать, нельзя изъ виду упустить того, что представляется глазамъ нашимъ на первомъ шагу при входѣ во храмы сихъ двухъ вѣроисповѣданій, составлявшихъ въ продолженіе почти девяти первыхъ вѣковъ христіанства одно вѣроисповѣданіе и одну Вселенскую Церковь.

Входя во храмъ Православной нашей Церкви замѣчаемъ, что внутреннее устройство онаго весьма различно отъ храмовъ Римско-Католической Церкви. Здѣсь не видно ни скамей—сѣдалищъ для приходящихъ; не слышно органовъ, которыми воздаютъ хвалу Всевышнему, кромѣ чтенія или пѣнія; въ нѣкоторыхъ не видно даже каѳедры, съ которой проповѣдаютъ слово Божіе; ни колокольчиковъ, которыми возвѣщаютъ присутствующимъ о дѣйствіяхъ Богослуженія, даже самый олтарь, знаменующій Святая Святыхъ, главнѣйшее мѣсто храма, гдѣ совершается чистѣйшая, безкровная и богоугоднѣйшая жертва, весьма отличенъ. Онъ закрытъ преградою, скрывающею что-то таинственное, будто бы не принадлежащее

ROZDZIAŁ I.

O WEWNĘTRZNÉM UPORZĄDKOWANIU KOŚCIOŁÓW.

Między rozmaitemi obrządkami Kościoła Wschodniego i Zachodniego, które my przedsiębierzemy rozuażać, niepodobném jest, ażeby zostaw bez uwagi to, co postrzegamy na pierwszym kroku przy wejśeiu do świątyń tych dwóch wyznań, które w początku Chrześciaństwa szczyciły się jednością artykułow wiary, i prawie przez dziewięć pierwszych wiekòw składały jeden Powszechny Kościoł.

Przy samém wejściu do świątyń naszcgo Greko-Rossyjskiego wyznania obserwujemy, iż wewnętrzne uporządkowanie onych bardzo się różni od takowego uporządkowania świątyń Rzymsko-Katolickiego wyznania. W świątyniach Wschodniego Kaścioła nie widać ani ławek dła przychodzących, ani organów, na których chwalą Najwyższego, ani ambony, z której ogłaszają słowo Bozé, ani też dzwoneczków, kłórymi oznajmują przytomnym ważniejsze części obrządków Kościelnych, nawet ołtarz— święte Świętych, szczegulniejsze miejsce Świątyni, gdzie się sprawuje najczystsza i najprzyjcmniejsza Bogu niekrwawa Ofiara ze wszytłkiém jest inny.

On jest zakryty przegrodą, jak by zawierający w sobie cóś tajemnego, do poznania prostego narodu nienależą-

къ знанію простаго народа. Изложенное различіе ни малѣйшаго не подаетъ сомнѣнія въ святости нашей Православной Церкви, поелику она всегда старалась и старается подражать первенствующей Церкви Христовой не только въ исповѣданіи догматовъ, но и въ самыхъ наружныхъ обрядахъ Богослуженія, въ самомъ расположеніи храмовъ и въ украшеніи оныхъ, какъ сіе явствуетъ изъ нижеслѣдующаго:

Что молитвенные домы для Таинствъ были въ началѣ христіанства, въ томъ можно удостовѣриться изъ Апостольскихъ дѣяній, гдѣ Св. Апостолъ Петръ, похваляя ревность вѣрующихъ, говоритъ: »что ежедневно и единодушно пребывали во храмѣ и преломляли по домамъ хлѣбъ.« (Дѣян. гл. 2. ст. 46). Первые молитвенные домы, по несчастнымъ обстоятельствамъ, гонимыхъ тогда Христіанъ, не могли еще имѣть всѣхъ тѣхъ расположеній и украшеній, какія получили они въ послѣдовавшія спокойнѣйшія времена. Въ первенствующей Церкви Христіане принуждены были совершать свои Богослуженія въ бѣдныхъ частныхъ домахъ, въ темницахъ и въ усыпальницахъ, то есть въ подземныхъ пещерахъ при гробахъ мучениковъ. Евсевій въ Церковной Исторіи, говоря объ Емиліанѣ Египетскомъ Игемонѣ, осуждающемъ на изгнаніе Христіанскихъ Епископовъ, повторяетъ слова его: »Отнюдь не будетъ позволено ни вамъ, ни другимъ Христіанамъ имѣть общихъ собраній и входить въ нарицаемыя усыпальницы.« Во время всеобщей скорби—гоненія, пишетъ Св. Діонисій въ посланіи своемъ: »Всякое мѣсто, какъ-то: поле, пустыня, корабль, гостинница, темница были намъ хвалебнымъ вмѣстилищемъ« т. е. вмѣсто храма къ соверше-

cego. Z tém wskystkiém, wyszczogulniona różnica najmniejszego nie podaje powodu do wątpienia względem świętości naszego Kościoła, ponieważ Kościół Greko-Rossyjski zawsze się starał i stara nasladować pierwiastkowy Kościoł Chrystusowy nie tylko w wyznaniu artykułów wiary, ale nawet w samych powierzchownych obrządkach Kościelnych, w samém uporządkowaniu i ozdobieniu domoch Bożych, jak się to oczywiście dowodzi niżej:

Że domy Boże dla wspólnej modlitwy i Sakramentów były w samych początkach Chrześciaństwa, o tém można dostatecznie przenonać się z Dziejów Apostolskich, gdzie S. Piotr Apostoł, pochwalając gorliwość wiernych, mówi: »iż codzień trwając jednomyslnie w kościele, a łamiąc chleb po domach, pożywali pokarmu z radością i w prostocie serdecznej.« Pierwiastkowe te domy Boże z powodu będących w ten ozas nieszczęsliwych okoliczności, kiedy nieprzyjaciele Chsześciaństwa srodze przesladowali wiernych, nie mogły mieć wszystkich tych uporządkowań i ozdób, jakie w późniejsze czasy, kwitnące spokojnością otrzymały. W początkach Chrześciaństwa wierni przymuszeni byli modlitwy swojc i wszystkie obrządki Boskie odprawiać w domach prywatnych, ubogich w ciemnicach i katakombach, to jest, w podziemnych grotach przy ciałach S. męczenników. Euzebiusz S. w Kościelnej Historyi, mówiąc o Emilianie rządce Egiptskim, osądzającym biskupów Chrześciańskieh na wygnanie, powtarza jego slowa: »żadnym sposobem nie będzie pozwolono ani wam, ani drugim Chrześcianom mieć wspólnych schadzeg, ani też w chodzić w tak nazywające się katakomby.« W czasie powszechnego nieszczęścia — przesladowania, pisze S. Dyonizy w liście swoim: «wszelkie miejsce, jak to: pole, pustynia, okręt, ciemnica były dla nas mujscem

нію обыкновенныхъ дѣйствій Богослуженія. Лукіанъ Св. пресвитеръ и мученикъ, послѣ многихъ страданій за Христа, приближаясь къ смерти, совершилъ священнодѣйствіе Евхаристіи въ темницѣ на своихъ грудяхъ, за неимѣніемъ престола, и съ другими съ нимъ тамъ бывшими пріобщился Св. Таинъ. Сіи то мѣста древніе Христіане имѣли вмѣсто храмовъ, гдѣ единодушно собирались и молились Богу съ гораздо большимъ усердіемъ и благоговѣніемъ, нежели мы теперь въ великолѣпныхъ нашихъ храмахъ. Много прошло времени, въ которое нельзя было строить публичныхъ храмовъ, и лишь только въ IV столѣтіи начали являться они въ надлежащемъ видѣ подъ покровительствомъ благочестивѣйшихъ христіанскихъ монарховъ.

Извнѣ молитвенные храмы въ IV столѣтіи были продолговатые на подобіе корабля, дабы тѣмъ означить плаваніе къ Небесному пристанищу (Constit. Apost. L. 2. c. 57), или на подобіе креста, какъ единственнаго пути къ царствію: во внутренности же почти всѣ единообразно раздѣлялись и по нынѣ раздѣляются на три части: Притворъ или Предхраміе, Храмъ и Олтарь.

Притворъ или Предхраміе, мѣсто для оглашенныхъ и кающихся, гдѣ они могли стоять и умолять вѣрныхъ о возношеніи за нихъ моленія къ Богу. Сіе мѣсто нынѣ, занимаемое бѣдными, въ Римско-Католическихъ храмахъ называется бабинцемъ; на семъ мѣстѣ

chwały Boskicj, to jest, zamiast Kościoła dla odprawiania zwyczajnej służby Bosnicj. Swięty Lucyan Kapłan i męczennik Pański, wycicrpiawszy liczne okrucieństwa za Chrystusa, przybliżając się do śmierci Najświętszą Ofiarę Eucharystyi przyniosł Bogu w niedostatku ołtarza na swoich piersiach, i tym sposobem z drugimi, w ciemnicy będącemi, zasilił się Najświetszym Sakramentem na drogę wieczności. Owe miejsca dawnicjsi Chrześcianie mieli zamiąst kaściołów, gdzie, jednomyslnie z gromadzając się, modlili się Bogu z daleko większą gorliwością i nabożeństwem, a niżeli my dopiero w kościołach naszych wspaniałych. Wiele upłynęło czasu od założenia religii Chrześciańskiej, w Którym nie można było budować kościołów publicznych, i zaledwie w wicku czwartym pod opieką monarchów pobożnych zaczęły pokazywać się koscioły na ziemi w takim kształcie, jak są dopiero u nas.

We czwartym wieku te kościoły Chrześciańskie zewnątrz były nieco podługowate nakształt okręta, aby tym podać mysl o żegludze do portu Niebieskiego; albo też nakształt krzyża, jako szczegulniejszego przewodnika do królewstwa Niebiesniego; wewnątrz zaś prawie wszystkic jednostajnie się rozdzielały na trzy częsci: na przysionek kościelny, śrzodek kościoła—oratorium i ołtarz.

Przysionek kościelny jest miejsce między drzwiami zewnętrznemi i śrzodkiem kościóła, gdzie niegdyś katachumeni i pokutujący publicznie za grzechy swoje, stojąc, błagali wiernych, wehodzących do kościóła, ażeby za nich Bogu się pomodlili. Dopiero te miejsce zajmują lu-

въ Іерусалимскомъ храмѣ погребались тѣла умершихъ (*). Храмъ мѣсто вѣрующихъ, гдѣ возносятся ими молитвы (oratorium). Оно въ Іерусалимѣ раздѣлялось на двѣ части: изъ нихъ одна занималась мужескимъ а другая женскимъ поломъ. Олтарь, по Евсевію, Святая Святыхъ, былъ отдѣленъ отъ прочихъ частей, и закрываемъ отъ людскихъ взоровъ преградою, въ который, по правиламъ Лаодикійскаго собора, никому изъ непосвященныхъ, кромѣ императора, входить не позволялось (Concit. Laodic. can. 19 et 43), по причинѣ, какъ изъясняетъ Ѳеодосій Великій, совершенія тамъ страшныхъ и божественныхъ Таинъ. Преградою Олтаря отъ храма, вмѣсто которой въ нашихъ церквахъ служитъ иконостасъ, въ древнихъ была деревянная рѣшетка, какъ о томъ свидѣтельствуетъ Евсевій Кесарійскій въ описаніи великолѣпнаго храма Св. Павлина, Тирскаго Епископа: »Дабы святилище, говоритъ Св. Отецъ, неприступно было для народа, то Павлинъ отгородилъ оное деревянными рѣшетками, выработанными самою мелкою работою, такъ, что удивительное представляетъ зрѣлище взирающимъ.« (Euseb. Hist. Eccl. L. 10 c. 4). Это видно даже и по сіе время въ Римско-Католическихъ костелахъ, гдѣ преградою служитъ деревянная рѣшетка вышиною въ аршинъ, называемая кратками, у которой христіяне пріобщаются Св. Таинъ. Мѣсто отгороженное называется пресвитерскимъ, въ которое вѣроятно въ первыя времена христіанства не позволялось входить простому народу и въ Римско-Католической Церкви, но теперь это не наблюдается,

(*) (Начертаніе церковной Исторіи Иннокентія. Часть I, стр. 94 изд. 1834 г.)

dzie ubodzy i biedni, potrzebujący wsparcia od swoich współbraci; u katolików ono się nazywa babincem; w Jeruzalimskim kościóle na tém miejscu chowali ciała umarłych. Srzodek kościola oratorium, miejsce wiernych, naktórém oni, stojąc, przesyłali modlitwy przed Majestat Najwyższego. Ono się rozdzielało w Jeruzalimie na dwie części, z których jedną zajmowali męszczyzni, a drugą płeć żeńska. Ołtarz, według Euzebiusza Swięte Swiętych, był zupełnie oddzielony od innych części kościoła i zasłoniony przegrodą, do którego wewnątrz, według prawideł konsylyum Laodyceńskiego, nikomu z niepoświąconych ludzi oprócz Imperatora wchodzić nie pozwolano, z powodu, jak się tłumaczy Theodozy Wielki, sprawującej się tam strasznej Najświętszej Ofiary. Przegrodą oddzielającą ołtarz od kościola, zamiast której w naszych terazniejszych kościołach służy ikonostas, w pierwiastkach Chrześciaństwa była krata drewnianna, jak o tém świadczy Euzebiusz Cezaryjski, opisując wspaniały kościół S. Paulina Biskupa Tyrskiego: »ażeby święte miejsce, to jest, oltarz, powiada S. Ojciec, nie był dostępnym dla ludzi niepoświęconych, to Paulin odosóbnił go kratami drewniannemi, najdelikatnicj i najpięknicj wydziałanemi tak, iż one przedstawiały sobą piękny i godny podziwienia widok.« (Euzeb. Hist. Eccl. L. 10 c. 4). Po dzis dzień nawet to widzieć się daje w kościołach Przymsko-Katolickiego wyznania, w których przegrodą, oddzielającą oltarz od orataria, służą kratki drewnianne wysokości na arszyn, przy których Chrześcianie przystępują do Najświętszego Sakramentu. Miejsce odosóbnione nazywą się prezbyteryum, do którego najpewniej w początkach Chrzescianstwa nie dozwolano wchodzić niepoświęconym osobom i w Rzymsko-Katolickich kościołach, lecz dopiero ten S.

даже женскому полу дозволяютъ приближаться къ самому престолу, и иногда заставляютъ женщинъ убирать оный, но такое приближеніе женщинъ къ престолу противно всѣмъ древнимъ обыкновеніямъ.—Олтарь, какъ мѣсто совершенія таинственнаго жертвоприношенія, какъ святѣйшая и великолѣпнѣйшая часть всего святилища Божія, устроивался въ древности нѣсколькими ступенями выше прочихъ частей храма; подобнымъ образомъ устроивается и по сіе время какъ въ нашей Православной Церкви такъ и въ Римско-Католической.

Иконостасовъ въ первенствующей Церкви не было, ибо христіане, окруженные тогда со всѣхъ сторонъ язычниками или идолопоклонниками, не могли ввести во всеобщее употребленіе иконъ, дабы почитаніемъ таковыхъ не подать имъ повода къ почитанію ихъ боговъ—идоловъ. Даже животворящій крестъ Спасителя не прежде какъ съ половины IV столѣтія начали ставить на престолѣ. Нельзя однакожъ положительно сказать, чтобы ревностные Христіане прежде того не имѣли вовсе никакихъ иконъ, ибо Евсевій въ Церковной исторіи, говоря о сдѣланномъ кровоточивою женою изображеніи Іисуса Христа, сохранявшемся въ Панеадѣ, упоминаетъ, что и въ другихъ мѣстахъ хранились красками изображенные лики Іисуса Христа и Апостоловъ Петра и Павла. (Euseb. Hist. Eccl. L. 7. c. 18). Въ концѣ IV столѣтія появились живописныя изображенія въ нѣкоторыхъ храмахъ, и по вѣроятности первый оныя ввелъ въ употребленіе Павлинъ, Ноланскій Епископъ, который росписалъ всю церковь Св. Феликса историческими изображеніями, дабы отвратить народъ отъ нѣги и

zwyczaj nie zachowuje się, nawet żeńskiej płci nie zabraniają przybliżać się do samych ołtarzów, na których się sprawuje Najświętsza ofiara, a czasami też poruczają niewiastom oltarze ubierać, co jawnie się sprzeciwia wszelkim s. zwyczajom i postanowieniom. Oltarz jako jest miejsce sprawowania Najświętszych Tajemnic, jako jest część najwspaniatsza i najświętsza w świątyni Panskiej, to on w starożytności zawsze był budowany na kilka gradusów wyżej względem innych czięści kościòła; podobnym sposobem i dopiero się budują ołtarze tak w naszych Prawowiernych kościòłach, jako też i w Rzymsko-Katolickich.

W pierwiastkach Chrześciaństwa ikonostasów w świątyniach nie było, gdyż Chrześcianie, będąc otoczeni zewsząd w ten czas batwochwalskim narodem, nie mogli zaprowadzić obrazów, azeby czczeniem onych nie podać powodu niewiernym ku uniżeniu Chrześciańskicj religii i przyrownaniu czczenia obrazów do czczenia ich bożyszcz i bałwanòw. Nawet krzyż Święty nicraniej jak około drugiej połowy czwartego wieku zaczęto stawić na ołtarzach. Nie można jednak z tego wnioskować, ażeby pobożni i gorliwi Chrześcianie nie mieli przed tym żadnych obrażow, albowiem S. Euzebiusz w Historyi kościelnej pisząc o wyrażeniach postaci Iezusa Chrystusa, narysowanych niawiastą krwiątoczącą i zachowanych w Paneadzie, mowi, iż on znalazł i w drugich miejscach, schowane deski z wyrazeniem postaci Chrystusa Pana, Świętych Apostołów Piotra i Pawła. Euzeb. Hist. Eccl. L. 7 c. 18. Pod koniec czwartego wieku w niektórych świątyniach Pańskich pokazały się obrazy rysowane, i według wszelkiego podobieństwa do prawdy, pierwszy wprowadził one do użycia w kościołach Paulin, Biskup

роскоши, занявъ изображеніями ихъ вниманіе. Слѣдовательно къ сему времени должно отнести и введеніе иконостасовъ.

Иконостасъ, или олтарная преграда, украшалась и украшается изображеніями, которыя, по Евсевію, открываютъ взорамъ вѣрующихъ Іерусалимъ Небесный, Церковь первородныхъ на Небесахъ написанныхъ, и вмѣстѣ вождей въ духовныхъ подвигахъ. (Euseb. Hist. Eccl. L. 2. c. 4.). Въ ней находятся трое вратъ, изъ коихъ среднія именуются Царскими, для означенія вшествія чрезъ нихъ Царя славы, Господа господствующихъ къ престолу благодати. Отверзтіе оныхъ Златоустъ именуетъ отверзтіемъ Небесъ, и хожденіе чрезъ нихъ священнослужителей — восхожденіемъ и нисхожденіемъ Ангеловъ. (Humil. in Ephes. 3 pag. 198). Вмѣсто сихъ вратъ, въ самомъ началѣ Христіанства, во храмахъ вѣшаемы были завѣсы, по подобію внутренней завѣсы святилища Соломонова, какъ о томъ свидѣтельствуетъ Св. Епифаній въ посланіи своемъ къ Іоанну Іерусалимскому и Евагрій въ Церковной Исторіи. Остальныя двои дверей устроиваются, по мнѣнію Св. Златоуста, въ знаменіе принятія Іудеевъ и язычниковъ въ достояніе Божіе.

Внутренность олтаря, Святая Святыхъ, раздѣлялась въ древности и раздѣляется по сіе время на три части: Трапезу или Престолъ, Діаконикъ и Предложеніе или Жертвенникъ. По срединѣ стоитъ великолѣпно украшенная и страшная, по ученію Св. Златоуста, Трапеза или Престолъ живаго Бога, на кото-

Nolański; on przyozdobił cały kościół S. Felixa obrazami historycznemi, w celu odwrócenia ludzi od miękkości i rozkoszy, zająwszy ich uwagę świętemi obrazami. Ztego więc czasu zaprowadzono w świątyniach Pańskich i ikonostasy.

Ikonostas czyli też zagroda ołtarzowa przyozdabiała się w poozątkach i przyozdobia się do tych czas abrazami Świętych Pańskich, od których też naznanie swoje powzięła, a które według Euzebiusza odkrywają oczom wiernych Ieruzalem Niebiesni, Kościół pierworodnych na Niebie napisanych, razem też wodzów w dziełach duchownych, tyczących się wiecznosci Euzeb. Hist. Eccl. L. 2 c. 4. W niej są troje wrot, z których śrzednie się nazywają królewskiego, dla oznaczenia wejścia przez nich Króla chwały, Pana pannjących do tronu łaski. Otwarcie onych S. Chryzostom mianuje otwarciem Niebios, a chodzenie przez one kapłanów wchodzeniem i wychodzeniem Aniołów. Humil. in Ephes. 3 pag. 198. Zamiast tych wrót w początkach Chrześciaństwa zawieszane były zasłony, na kształt owej wewnętrznej zasłony w kościele Salomonowym, jak o tém świadczy S. Epifaniusz w liście swoim do Iana Ieruzalimskiego i Ewagriusz w kościelnej Historyi. Drugie i trzecie drzwi, nazywające się bokowemi, urządzają się według zdania S. Chryzostoma w znak przyjęcia Żydów i pogan do dziedzictwa Bożego.

Wewnątrz Ołtarz czyti też miejssc Święte Świętych, rozdziela się według zwyczaju starożytnego na trzy części: na stół czyli też własciwicj ołtarz, dyakonik i ofiarnik. Pośrzodku stoi wspaniale ozdobiony, święty i straszny według nauki S. Chrzyzostoma stoł, to jest, ołtarz żywego

ромъ совершается жертвоприношеніе даровъ и таинственное закланіе воплотившагося Сына Божія. Онъ имѣетъ значеніе, силу и дѣйствіе ветхозавѣтнаго очистилища скиніи свидѣнія, на которомъ Богъ, присутствуя во славѣ, милостивымъ являлся къ человѣческимъ неправдамъ при воскропленіи крови агнчей: (Exod. c. 25 v. 17. 22). такъ и здѣсь кропленіемъ крови Христовой, священнодѣйствуемой на немъ, очищаются грѣхи всего міра, (ad Rom. c. 3 v. 25), и Богъ Отецъ умилостивляется ею и принимаетъ человѣка къ благодати. Сверхъ того Престолъ означаетъ ту самую трапезу, на которой Іисусъ Христосъ съ учениками своими совершилъ таинственную Вечерю въ Сіонѣ, (Св. Германъ въ Тайнозрѣн. вещей церков.); ибо и здѣсь Самъ Онъ присутствуетъ, Самъ совершаетъ тоже священнодѣйствіе и подаетъ намъ чрезъ священника тѣло Свое и кровь, взывая такъ прежде къ ученикамъ Своимъ: »пріимите, ядите.... и, пійте отъ нея вси!«

По древнему обыкновенію, подъ престоломъ полагаются святыя мощи мучениковъ; въ древнія времена Христіане собирались на молитвы наиболѣе при гробахъ мученическихъ, надъ которыми въ нѣкоторыхъ мѣстахъ и священнодѣйствіе безкровной жертвы совершали. Чтобы мученическія тѣла полагаемы были подъ престоломъ, къ сему руководствовало откровеніе Іоанна Богослова. Онъ видѣлъ души за Христа убитыхъ подъ олтаремъ. (Apocal. c. 6 v. 9). Когда же души свидѣтелей Христовыхъ—мучениковъ покоятся подъ олтаремъ на Небесахъ, то Церковь Хри-

Boga, na którym się sprawaje Najświętsza Ofiara i odnawia się tajemnica ukrzyzowania Pana Jezusa Chrystusa Syna Bożego. On ma znaczenie, moc i działanie starozakonnej ubłagalnicy przybytku widzenia, w którym Bóg będąc przytomnym z chwałą, pokazywał się łaskawym i przebaczającym wszystkie ułomności ludzkie przy nokropiemiu onego krwią baranka: Exod. c. 25 v. 17—22. również i tu kropieniem Najświętszej Krwi Pana Jezusa Chrystusa, poświecającej się natym ołtarzu, oczyszczają się grzechy całego świata, ad Romanos c. 3 v. 25; i Bóg Ojciec zostaje ubłaganym przez nią i przyjmuje ozłowicka do Najświętszej Swoicj łaski. Nad to jeszeze, ten ołtarz oznacza ten sam stół, na którym Pan Jesus Chrystus uczynił ostatnią Wieczerzę z uczniami Swymi w Syonie, ponieważ On Sam na nim będąc przytomnym, Sam poświęca tę Najświętszą Ofiarę, i podaje nam przez kapłana pożywać Najświętsze Swe Ciało i Krew, odzywając się do nas tak jak niegdyś do Swoich uczniów, «bicrzcie, jedzcie, to jest ciało Moje i pijcie od niej wszyscy, ta jest krew Moja!

Pod ołtarzem kladną się relikwie Świętych męczenników według zwyczaju dawniejszego. W początkach Chrześciańnstwa wierni najczęściej się zgromadzali na modlitwu przy grobach męczenników Chrystusowych, nad którymi też Tajemnicę niekrwawej ofiary sprawowali. Ażeby ciała męczenników Chrystusowych chowane były pod ołtarzem, temu posłużyło powodem jeszcze objawienie S. Jana Apostoła, który widział dusze za Chrystusa pobitych pod ołtarzem. Apocal. c. 6 v. 9. A jeżeli dusze świadków Chrystusowych—męczenników odpoczywają pod ołtarzem w Niebie, to Kaściół Chrystusowy za przyzwoitą rzecz

стова за приличное опредѣлила и тѣламъ ихъ почивать подъ престоломъ, который есть также олтарь таинственнаго жертвоприношенія Христова, о чемъ и блаженный Августинъ разсуждаетъ такъ: »прилично назначено тамъ погребатися мученикамъ, гдѣ смерть Христова всегда воспоминается.«

А какъ, по древнему установленію, освященіе каждаго престола и положеніе въ оный мощей было предоставлено собственно Епископамъ, что иногда бывало соединено съ большими затрудненіями и неудобствами, то и положено ввести въ употребленіе антиминсы. Антиминсъ есть священный платъ, полагаемый подъ священными сосудами со священнодѣйствуемыми Дарами во время совершенія Литургіи, съ изображеніемъ положенія во гробъ Іисуса Христа; надъ антиминсомъ Епископъ совершаетъ такое освященіе, какое долженствуетъ быть надъ престоломъ, и влагаетъ въ оный частицы отъ мощей мученическихъ (Theodor. Balsam. in notis ad Can. 31 Concil. Trull.). Антиминсъ значитъ мѣстопрестольникъ, онъ употребляется вмѣсто престола, освященнаго Архіереемъ. Гдѣ же престолъ освященъ полнымъ архіерейскимъ освященіемъ, тамъ можно совершать священнодѣйствіе безъ антиминсовъ, потому что самый престолъ совершенно къ тому приготовленъ. Введеніе антиминсовъ въ Восточной Церкви должно отнести къ тому времени, когда еретики и невѣрные часто нападали на Христіанскіе храмы; по сему-то для удобнѣйшаго и лучшаго соблюденія святыни отъ насилія и оскверненія варварскими руками, вмѣсто твердыхъ и тяжелыхъ престоловъ изъ мрамора, начали употреблять при совершеніи Литургіи анти-

osądził i ciałom ich odpoczywać pod ołtarzem sakramentalnego ofiarowania Chrystusowego, o czém i błogosławiony Augustyn tak rozumuje: »przyzwoicie naznaczono męczenników grześć tam, gdzie śmierć Pańska zawsze się wspomina.«

A ponieważ jak według starożytnego postanowienia, poświęcenie każdego ołtarza i włożenie weń relikwii S. męczenników jednym tylko Biskupom było dane prawo, co niekiedy bywało z wielkiemi trudnościami i przeszkodami złączono; to i postanowiono wprowadzić w używanie antyminsy. Antymins nie co innego jest jak tylko obrus oświęcony, który się rozpościera pod S. naczyniami z poświęcającemi się darami w czasie odprawiania Najświętszej Ofiary, mający na sobie wyrażenie leżącego w grobie Jezusa Chrystusa; nad nim Biskup czyni takie poświęcenie, jakie powinne bydż czynione nad ołtarzem i wkłada weń cząstki relikwii S. męczenników. Theodor. Balsam. in notis ad Can. 31. Concil Trull. Słowo antymins z Greckiego języka wzięte, znaczy zamiast stoła czyli też ałtarza, on jest przeznaczony zamiast ołtarza Biskupem poświęconego. Gdzie zaś ołtarz bywa poświęcony pełném biskupiém poświęceniem, tam można odprawiać mszę S. i bez antyminsów, ponieważ sam ołtarz w tym względzie zupełnie jest usposobiony. Antyminsów wżywać w Kościele Wschodnim zaczęli w ten czas, kiedy bardzo często napadali heretycy i poganie na świątynie Pańskie; z tego więc powodu Chrześcianie aby tém łatwiej i lepiej zachować mogli świętynie odzgwałcenia i spluguwienia rękoma barbarzynców, zamiast twardych i ciężkich ołtarzów marmurowych zaczęli używać przy

минсы; и хотя въ послѣдующія времена возвращенъ былъ Церкви миръ; но сіе обыкновеніе, какъ древностію освященное, осталось и до нынѣшняго дня.

Хотя въ Римско-Католическихъ храмахъ вмѣсто антиминсовъ употребляются вообще портатили — мраморные камни, выдѣланные на подобіе доски длиною и шириною въ $\frac{1}{2}$ аршина, оправленные въ деревянныя рамки и освященные Епископомъ, въ которые также влагаются частицы отъ мощей Св. мучениковъ, съ прописаніемъ какимъ Епископомъ и когда совершено надъ оными освященіе: однакожъ въ нѣкоторыхъ мѣстахъ, гдѣ сопряжено съ большими неудобствами имѣть означенные портатили, какъ-то: въ Иркутской и Томской губерніяхъ употребляются при совершеніи священнодѣйствія антиминсы. Антиминсъ, по Св. Исидору, означаетъ ту самую плащеницу, которою обвито было мертвое тѣло Христово во гробѣ.

Подъ подножіемъ креста, который долженъ быть на престолѣ, дѣлается по древнему обыкновенію ковчегъ, по Феликсу turris, изъ золота или серебра, для храненія въ немъ Св. Даровъ. (Concil. Turon. L. 2 c. 3 edit Crabii). Въ нѣкоторыхъ храмахъ въ древности вмѣсто ковчега для храненія Св. Таинъ былъ золотой или серебрянный пустой голубь, съ распростертыми крылами на подобіе сходящаго Св. Духа, который вѣшали надъ престоломъ со Св. Тайнами. Амфилохій приписываетъ употребленіе онаго Василію Великому. (Jn vita Basilii).

Въ храмахъ Западной Церкви, мѣсто для храненія

odprawiania Mszy S. antyminsy; i chociaż w następujące czasy zwrócony był pokoj Kościołowi świętemu, ten jednak zwyczaj, jako starożytnością upoważniony, zachowuje się i do dzisiajszego dnia.

Chociaż w Rzymsko-Katalickich kościołach zamiast antyminsów ogulnie się używaja portatili, to jest, marmurowe kaminie, wyrobione nakształt deski, jednostajnej długości i szyrokości, oprawione w drewnianne ramki i poświęcone przez Biskupa, w które także się wkładają cząstki od relikwii S. Męczenników, z podpisaniem od jakiego Biskupa i kiedy nad nim uczyniono poświęcenie: z tém wszystkiem jednak w niektórych, miejscach gdzie wiele jest okoliczności takich, ktore przeszkadzają kapłanom mieć pomienione portatili, jak w Jrkytskiej i Tomskiej guberniach, używają się przy odprawianiu Mszy S. antyminsy. Antymins według S. Jzydora oznacza owe prześcieradło, w które uwinione było Najświętsze Ciało Pana Jezusa Chrystusa w grobie.

W krzyżu, który powinien bydź na ołtarzu, pod wyrażeniem ukrzyżowanego Zbawiciela robi się ze złota lub też srebra według dawniejszego zwyczaju skrzyneczka maleńka, którą Felix nazywa arką, dla chowania w niej Naiświętszego Sakramentu. Concil. Turon. L. 2. c. 3 edit. Crabii. W niektórych kościołach w starożytności zamiast pomienionej skrzyneczki, dla chowania Najświętszego Sakramentu był zrobiony gołąb'ze złota lub srebra wewnątrz pusty z rozpostartemi skrzydłami, nakształt schodzągo Ducha Świętego, którego z Najswiętszym Sakramentem zawieszali nad oltarzem. S. Amfilochiusz przypisuje używanie rzeczonego gołębia Bazylemu Wielkiemu. Jn vitau. Basilii.

Св. Таинъ находится на срединѣ престола подъ крестомъ, называемое ciborium, сдѣланное на подобіе шкафика, съ замочкомъ, гдѣ поставляется золотая или серебрянная чаша со Св. Тайнами.

Въ смежности съ олтаремъ на правой сторонѣ находится діаконикъ или сосудохранительница, въ коей сохраняются церковныя вещи. (Concil. Laodic. can. 25). Въ Католическихъ храмахъ комната, въ которой сохраняются церковныя вещи, устроивается и по правой и по лѣвой сторонѣ олтаря, какъ гдѣ удобнѣе и выгоднѣе и называется закрыстія; въ ней священнослужители облекаются во священныя одежды и приготовляются къ Богослуженію.

На лѣвой сторонѣ олтаря находится предложеніе или жертвенникъ, на которомъ предварительно приготовляются во время проскомидіи къ жертвоприношенію Богу Дары—хлѣбъ и вино. По толкованію Патріарха Германа, означаетъ тотъ вертепъ, въ которомъ родился Спаситель, также образуетъ мѣсто горы Голгоѳы, ибо во время совершенія проскомидіи надъ заготовляемыми къ священнодѣйствію дарами бываетъ воспоминаніе и рожденія Христова и Его страданія.

Въ Римско-Католическихъ храмахъ означеннаго жертвенника нѣтъ; но вмѣсто онаго находится съ правой или лѣвой стороны олтаря столъ, на которомъ въ каѳедральныхъ костелахъ ставится чаша съ приготовленными къ священнодѣйствію дарами, въ прочихъ же костелахъ на немъ возлагаются приносимые

W świątyniach Zachodniego Kościoła miejsce dla chowania Najświętszego Sakramentu znajduje się na samym śrzodku ołtarza pod krzyżem i nazywa się cyborium; ono cię robi nakształt szafeczki, z zamkiem, gdzie się stawi puszka z Najświętszym Sakramentem; puszka koniecznie powinna bydź ze złota łub też srebra. Wedle ołtarza z prawej strony jest stancya, w której się chowają kościelne rzeczy, ona nazywa się dyakonikiem. W Katolickich kościołach stancya, w której się chowają rzeczy kościelne, bywa po prawej lub też lewej stronie ołtarza, według okoliczności, jak gdzie lepiej i zręczniej, i nazywa się zakrystyą, w niej Kapłani, Dyakon i Subdyakon przede Mszą S. ubierają się w szały święte i gotują się do sprawowania Najświętszej Ofiary.

Z lewej strony oltarza stoi ofiarnik, na którym przygotowują się pod czas proskomidii do ofiarowania Bogu Dary—chleb i wino. Według tłumaczenia S. Germana, Pałryarchy Konstantynopolskiego, oznacza ową szopę, w której się narodził Zbawiciel świata Syn Boga żywego; oraz oznacza owe miejsce góry Golgothy; na którém Pan Iezus Chrystus ukrzyżowany; ponieważ w czasie odprawiania proskomidii nad przygotowującemi się do Mszy S. Darami wspomina się Tajemnica Narodzenia Chrystusowego i Jego Najświętszej męki.

W kościółach Rzymsko-Katolickiego wyznania oznaczonego ofiarnika nie masz, lecz zamiast onego z prawej lub też lewej strony ołtarza bywa stoł, na którym w katedralnych kościołach stawi się kielich z przygotowanemi do Najświętszej Ofiary Darami; w innych zaś świątyniach, osobliwie w miasteczkach małych, na tym stole narod

народомъ въ жертву Богу дары: хлѣбъ, масло, сыръ, воскъ и прочее, въ нѣкоторыхъ—вмѣсто стола находится ящикъ съ замкомъ, называемый корбономъ, въ который народъ влагаетъ деньги.

Въ олтарѣ за престоломъ къ восточной сторонѣ устроивается въ знаменитыхъ церквахъ, особенно въ первопрестольныхъ, горнее мѣсто, возвышенное сѣдалище, имѣющее по обѣимъ сторонамъ нисходящія ступени. Начало его и употребленіе во храмахъ относится ко временамъ апостольскимъ. Іаковъ братъ Божій и первый Епископъ Іерусалимскій имѣлъ себѣ мѣсто особенное, по свидѣтельству Евсевія (Euseb. Hist. Eccl. L. 7 c. 19), который оное и называетъ во уваженіе апостольскимъ престоломъ. Подобное мѣсто поставлено было и Марку Евангелисту въ Александріи. (Gregor. S. in peneg. Athanasi Magni).

Въ Римско-Католическихъ каѳедральныхъ костелахъ означенное мѣсто находится предъ олтаремъ, по большей части съ правой стороны, на которое восходятъ Епископы для облаченія во священныя одежды и во время самаго Богослуженія. Цѣль учрежденія сихъ отличныхъ для себя мѣстъ первыми Христіанскими священноначальниками, по мнѣнію церковныхъ учителей, есть слѣдующая: »дабы они, какъ верховноначальствующіе, бдящіе надъ стадомъ Христовымъ, удобнѣе могли изъ сего возвышеннаго сѣдалища обозрѣть Христіанъ, присутствующихъ во храмѣ и

kładnie przyniesione z sobą dary na ofiarę Bogu, jako to: chleb, masło, syr, wosk it. p., w niektórych zaś zamiast stoła stoi szkatułka, nazywająca się pospolicie karbonką, w którą rzucają picniądze.

Wewnątrz ołtarza za stołem, na którym się sprawuje Najświętsza Ofiara, ze strony wschodniej w niektórych znakomitszych kościołach, osoblewie katedralnych, jest górne miejsce dla siedzenia, cokolwiek podniesione, z obu stron mające gradusy, dla łatwiejszego wejscia i zejścia. Początek tych górnych miejsc i zaprowadzenie onych w kościołach przypisać powinniśmy czasom Apostolskím. Jakub brat Iezusa Chrystusa i picrwszy Biskup Kościoła Ieruzalimskiego miał dla siebie miejsce oddzielone według świadeetwa Euzebiusza, który przez uszanowanie nazywa je stolicą Apostolską. Podobne miejsce miał i S. Marck Ewangelista, pierwszy Biskup Alexandryjski, jak o tém świadvzy S. Grzegorz Nazyanzeński w panegirycznem kazaniu na pogrzebie Athanazego Wielkiego.

W kościołach katedralnych Rzymsko-Katolickiego wyznania, pomieniòne miejsce dla siedzenia jest przed ołtarzem, powiększej części z prawej strony, na które wchodzą Biskupi przygotowawszy się do Mszy S., i oblekają się w szaty s., wchodzą też na one i w czasie odprawiania Mszy S. Cel i mysl Chrześciańskich dychownych pasterzów w postanowieniu i zaprowadzeniu tych szczegulnych dla siebie miejsc, według zdania świętych ojców, była następnjąca: »azeby oni, jako troskliwi przełożeni i czuwający nad powierzoną trzodą Chrystusową Pasterze łatwiej mogli z tego wzniesionego miejsca obejrzeć okiem

видѣть ихъ благоговѣніе въ возсылаемыхъ къ Богу молитвахъ.«

Мѣсто, нѣсколько возвышенное на противъ царскихъ вратъ предъ олтаремъ, накоемъ Діаконъ, стоя во время Богослуженія, возбуждаетъ народъ къ молитвѣ, называется амвономъ, служитъ также для провозглашенія слова Божія, по примѣру древнихъ Епископовъ, которые на ступеняхъ олтаря проповѣдывали слово Божіе, въ нѣкоторыхъ однакожъ церквахъ особенно каѳедральныхъ устроиваются для сего каѳедры, какъ въ Римско-Католическихъ храмахъ, отдѣльно отъ олтаря, съ правой или лѣвой стороны въ срединѣ между олтаремъ и притворомъ.

Скамей или лавокъ для сидѣнія въ нашихъ Православныхъ церквахъ нѣтъ, хотя и были сіи въ апостольскія времена, то по причинѣ продолжительнаго Богослуженія. Въ древности не вездѣ и не всѣ Св. отцы дозволяли сидѣть во храмѣ при совершеніи Богослуженія, нѣкоторые изъ нихъ не одобривали сего обыкновенія. Тертуліанъ древній церковный писатель въ книгѣ о молитвѣ говоритъ: »если дерзко и непочтительно есть, возсѣдшимъ быть предъ лицемъ и въ присутствіи того, кого долженствуешь почитать; то тѣмъ болѣе дерзко и безразсудно сидѣть предъ лицомъ живаго Бога, предъ коимъ Ангелы со страхомъ поклоняются.« Изъ этихъ словъ писателя можно заключить, что въ древнія времена во храмахъ не вездѣ употреблялись сѣдалища. Въ Римско-Католическихъ храмахъ введены сѣдалища сначала только для сла-

Chrześcian, przytomnych w świątyni Pańskiej, i widzieć ich gorliwość i pobożność w modlitwach, które przesyłają przed Majestat Najwyższego.«

Miejsce na przeciw samych królewskich wrót przed ołtarzem, na którém dyakon stojąc w czasie odprawiania służby Boskiej, wzbudza narod do modlitwy nazywa się amboną, ono także w kościołach naszego prawowiernego wyznania służy dla opowiadania słowa Bożego, według zwyczaju i przykładu dawniejszych Biskupów, którzy, stojąc na gradusach ołtarza, ogłaszali słowo Boże; w niektórych jednak kościołach, osobliwie katedralnych, są zrobiene katedry czyli ambony, podobnie jak w Rzymsko-Katolickich, oddzielnie od ołtarza, z prawej lub też z lewej strony pośrzodku między ołtarzem i przysionkiem.

Ławek dla siedzenia w kościołach naszego Prawowiernego wyznania niema; a jeżeli one za czasów Apostolskich i byly, to najpewniej z powodu długo trwającego nabożeństwa, teraz zaś one żadną miarą niedozwalają się. Wstarożytności nie wszędzie i nie wszyscy Ści ojcowie pozwolali siedzieć w świątyniach Pańskich przy odprawianie służby Boskiej, a niektórzy z nich niepochwalali tego zwyczaju. Tertulian starozytny pisarz kościelny w księdze o modlitwie tak mówi: «jeżeli zuchwalym i pełnym nieuszanowania postępkiem jest, siedzieć przed obliczności i w przytomnośc tego, kogo powinno szanować; to tém bardziej zuchwałą i nierozsądną jest rzeczą, siedzieć przed obliczem żywego Boga, przed Którym Anioły z bojaźnią i strachem pokłoniają się». Z tych więc słów S. Ojca można wnosić, iż w świątyniach w czasie nabożeństwa ławek dla siedzenia i w poiezątkach Chrześcian-

быхъ и не могущихъ стоять долго на молитвѣ, но въ послѣдствіи времени сіе допущеніе во зло употребили такъ, что всѣ приняли за обыкновеніе сидя молиться Богу, и потому имъ даже страннымъ представляется, что въ нашихъ Православныхъ храмахъ нѣтъ сѣдалищъ. Самъ здравый разсудокъ нашъ показываетъ, что храмъ Божій не есть какой нибудь домъ простой, но домъ Божій, домъ Царя славы, Царя царей, а посему со страхомъ и трепетомъ надлежитъ намъ грѣшнымъ людямъ входить въ оный храмъ, и тамъ предъ престоломъ Всемогущаго, стоя наиприличнѣйшимъ образомъ, просить у Него прощенія всѣхъ нашихъ согрѣшеній.

Въ храмахъ нашей Православной Церкви нѣтъ колокольчиковъ, ибо нѣтъ въ нихъ нужды. У католиковъ они употребляются для показанія или извѣщенія предстоящимъ о дѣйствіяхъ Богослуженія; у насъ же и безъ этаго, какъ ниже увидимъ, все слышно и удобопонятно для присутствующихъ, ибо въ нашихъ Православныхъ храмахъ не тайно-шепотомъ совершается Богослуженіе, но вслухъ такъ, что всѣ присутствующіе могутъ слышать и понимать, а по сему нѣтъ необходимости извѣщать колокольчиками о дѣйствіяхъ Богослуженія.

Въ нашихъ Православныхъ храмахъ нѣтъ органовъ. И въ храмахъ первенствующей Церкви ихъ также не было. Истинная христіанская церковная музыка, по примѣру первыхъ вѣковъ христіанства и по истин-

stwa nie wszędzie wżywali. I w świątyniach Rzymsko-Katolickiego wyznania zaprowadzone je z początku tylko dla słabych i niemogących długo stać na modlitwie, w pòźniejsze zaś czasy to dopuszczenie zaczęli nadużywać tak, iż teraz wszyscy przyjęli za prawidło siędząc modlić się Bogu, im nawet śmiesznym się zdaje, iż w naszych świątyniach niema ławek dla siedzenia. Sam zdrowy rozsądek nam wskazuje, iż kościół, w którym nabożeństwo się odprawuje nie jest dóm jakikolwiek bądź prosty, lecz dóm Boży, dóm Króla królujących, Króla chwały, z tego więc względu powinniśmy my grzeszni ludzie wchodzić do niego ze strachem i bojaźnią, i tam najprzystojniej i najprzyzwoiciej stając przed Majestatem Boga Wszechmogącego, prosić i błagać Go ze skrachą serdeczną odpuszczenia wszystkich grzechów naszych.

W świątyniach naszego Groko-Rossyjskiego wyznania niemasz dzwoneczków, ponicważ one nie są i potrzebne. W światyniach Katolickich one się używają dla oznaczenia czyli też dla objawienia przytomnym ludziom wszystkich kapłańskich czynności we Mszy Świętej, u nas zaś, jak się niżej przekonamy, wszystko jasno i do pojęcia przytomnym łatwe, ponieważ słuzba Boska nie cicho się odprawaje, lecz w głos, tak, iż wszyscy pozytomni w kościèle mogą słyszeć i rozumieć co się czyni przy ołtarzu, z tego więc względu niemasz potrzeby dzwoneczkami ogłaszać narodowi o kapłańskich czynnościach we Mszy Swiętej.

Organów w świątyniach naszego Prawowiernego wyznania także niema. J w pierwiastkach Chrześciaństwa onych nigdzie przy nabożeństwie nie używano. Prawdziwa Chrześciańska muzyka, według przykładu i zwyczaju pierwszych

нымъ правиламъ церковнаго преданія, должна быть вокальная а не инструментальная, или иначе сказать должна она состоять въ пѣснопѣніи, а не въ музыкѣ. Ибо сколько не силится Западная Церковь оправдать себя въ употребленіи органовъ древностью ихъ изобрѣтенія, но при всемъ томъ не можетъ далѣе отнести введеніе оныхъ, какъ только къ половинѣ седьмаго столѣтія, и то основываясь на сомнительномъ свидѣтельствѣ Плотина, историка XV столѣтія, многіе же вопреки сему изъ самыхъ Католиковъ признаютъ, что употребленіе органовъ при Богослуженіи введено при концѣ уже XV столѣтія. Неоспоримое доказательство противу древности употребленія органовъ находится въ книгѣ подъ заглавіемъ: »Summa Theologica Ѳомы Аквината, монаха Доминиканскаго ордена, богослова и доктора Западной Церкви, писавшаго около половины XIII столѣтія, гдѣ (saecunda saecundae quaestio 21 artic. 2) говоритъ такъ: »Ecclesia nostra non adsumit instrumenta musica. sicut cytharas et psalteria in Divinas Laudes, ne videatur judaisare.« Древніе отцы Восточной Церкви никогда не одобривали употребленія музыкальныхъ орудій при Богослуженіи. Свидѣтелемъ тому между прочими Св. Златоустъ, который и о древней въ Іудейскомъ народѣ, употреблявшейся при Богослуженіи музыкѣ говоритъ, что она отъ Бога имъ дозволена по слабости и жестокосердію ихъ. И въ другомъ мѣстѣ, о нихъ же сей Св. мужъ говоритъ такъ: »тогда были орудія, съ коими возносили они пѣсни, нынѣ же вмѣсто орудій употребляется тѣло.« (Златоустъ въ бесѣдѣ на псаломъ 144 и 149).

wieków Chrześciaństwa i według istotnych prawideł Kościelnego podania, powinna bydź wokalna a nie instrumentalna, czyli też jaśniej powiedzieć, powinna się ona składać ze śpiewów pieśni i hymnòw, a nie z muzyki. Albowiem ile się nie stara, ile nie usiłuje Kościoł Zachodni usprawiedliwić siebie, względem używania organów w świątyniah przy odprawiania Chwały Boskiej, dawnym ich wynalazkiem, z tém wszystkiém jednak, zaprowadzenia onych nie można dalej odnieść jak tylko do wicku VII, i to zasadzając się na świadectwie wątpliwém Plotina, Historyka XV wieku; przeciwnie zaś, wielu jest samych Katolików, którzy utrzymują, iż organów używać zaczęli w świątyniach przy nabożeństwie w XV wieku. Najgruntowniejszy i najważniejszy dowod przeciwko dawności zaprowadzenia organów znajdaje się w księdze pod tytyłem Summa Theologica S. Tomasza z Akwinu Zakonu S. Dominika, sławnego Teologa i Doktóra Kościoła Zachodniego, który ją napisał około drugiej połowy XIII wieku, gdzie (saecunda saecundae quaestio 91 artic. 2) on mówi: »Kościół nasz nie używa instrumentów muzycznych jako to: arfy i cytry przy odprawiania Chwały Boskiej aby się nie stać podobnym do Zydów.« Pierwsi Święci Ojcowie Prawowiernego Kościoła Wschodniego nigdy niepochwalali używania w świątyni instrumentów myzycznych. Świadkiem tego jest między innemi S. Chryzostom, ktòry i o muzyce starożytnej, narodem Zydowskim przy chwale Boskiej używanej, mówi: iż Bóg im ją dozwolił ze względu na słabość i nieużytość ich serca. J na drugim miejscu o tym samym narodzie ten że sam Swięty mąż powiada: »W ten czas były instrumenta, z któremi oni pięli swoje pieśni, dopiero zaś zamiast instrumentów wżywa się ciało.« Златоустъ въ бесѣдѣ на Псаломъ 144 и 149.

Пѣснопѣніе въ нашей Православной Церкви древностію своею современно древности самой Церкви, оно началось отъ примѣра самаго Спасителя и Апостоловъ Его. Іисусъ Христосъ, Ходатай человѣческаго рода, совершивъ съ учениками Своими послѣднюю тайную Вечерю, на коей установлено Христіанское Тайнослуженіе, воспѣлъ съ ними и вышелъ на гору Елеонскую, какъ о томъ свидѣтельствуетъ Св. Евангелистъ Матѳей. (Math. c. 26 v. 30). Исторія первыхъ временъ Христіанства свидѣтельствуетъ, что половину Богослуженія Христіанскаго составляло пѣніе гимновъ. Плиній, которому препоручено было произвести слѣдствіе о Христіанскихъ собраніяхъ, нашелъ что они ни въ чемъ болѣе не были виновны, какъ только въ томъ, что въ установленные дни предъ свѣтомъ, сходясь, совокупно пѣли пѣснь Христу яко Богу. «Affirmabant Chrystiani hanc fuisse summam vel culpae suae vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire carmenque pie Chrysto quasi Deo dicere secum invicem et caetera.» (Plinius epist. 97 L. 10).

Слѣдовательно изъ всего выше сказаннаго можно сдѣлать строгое заключеніе, что внутреннее устройство храмовъ Православной нашей Греко-Россійской Церкви ведетъ свое начало отъ первыхъ временъ Христіанства, и все въ ней сохранилось свято до нынѣ, имѣя видъ символическій. А посему это самое должно вселить въ насъ тѣмъ больше къ нашей Церкви благоговѣнія, что мы истинные послѣдователи и чада истинно Христовой Церкви.

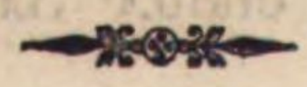

Spiewanie hymnów i pieśni w naszym Prawowierno-Katolickim Kościele, ze względu na swoją dawność, współczesne jest z dawnością samego Kościoła, gdyż ono się zaczęło z przykładu Samego Zbawiciela i Jego Apostołów. Według świadectwa S. Mateusza Ewangelisty, Zbawca rodzaju ludzkiego, sprawiwszy uczniom Swoim ostatnią wieczerzę, na której też postanowił Najświętszą Ofiarę, zawierającą w sobie Sakrament prawdziwego ciało i krwi Swojej, odśpiewał z nimi hymn i wyszedł na górę Oliwną. Math c. 26 v. 30. Historya pierwszych wicków Chrześciaństwa świadczy, iż śpiewanie hymnów połowę nabożeństwa Chrześciańskiego składało; i Pliniusz, któremu było przykazano od Trajana wysledzić przyczynę Chrześciańskich zgromadzeń, znalazł: że oni w niczém więcej nie byli winni, jak tylko w tém, że w postanowione dni przed świtaniem, schodząc się gromadnie, śpiewali pieśń Chrystusowi jako Bogu. »Affirmabant Chrystiani hanc fuisse summam vel calpae suae vel erroris, quod essent soluti stato die ante lucem convenire carmenque Chrysto quasi Deo dieere secum invicem et caetera.« Plinius epist. 97 L. 10.

Azatém z tego wszystkiego co się wyżej powiedziało, można bydź dostatecznie przekonanym, że wewnętrzne uporządkowanie kościołów Prawowiernego naszego Greko-Rossyjskiego wyznania bierze swój początek od pierwszych wieków Chrześciaństwa, i że wszystko w nich zachowało się święcie do dzisiejszego dnia bez żadnej przemiany, mając kształt symboliczny. A to samo powinno w sercach naszych wzniecić tém więcej gorliwości, nabożeństwa i uszanowania ku naszemu Prawowiernemu Kościołowi, że my istotnie prawdziwi wyznawcy, nasladówcy i dzieci prawdziwego Kaścioła Chrystusowego.

ГЛАВА II.

О РАЗДѢЛЕНІИ ЛИТУРГІИ И НЕОБХОДИМЫХЪ КЪ ОНОЙ ПРИНАДЛЕЖНОСТЯХЪ.

Между безчисленными благодѣяніями, которыми Спаситель міра, Единородный Сынъ Небеснаго Отца, облагодѣтельствовалъ человѣка, священнѣйшее и августѣйшее есть таинство Евхаристіи, совершаемое въ Литургіи. Литургіею называется общенародное Богослуженіе, соединенное съ приношеніемъ въ жертву тѣла и крови Христовой Господу Богу. Слово Литургія заимствовано отъ Греческаго языка, и означаетъ всякое общественное служеніе или службу.

Литургія, по примѣру древнихъ временъ, раздѣляется на три главныя части: изъ коихъ 1-я называется проскомидія, въ коей приготовляются на жертвенникѣ дары къ священнодѣйствію. 2-я Литургія оглашенныхъ, при коей въ первенствующей Церкви дозволялось быть оглашеннымъ и кающимся. 3-я Литургія вѣрныхъ, при совершеніи которой одни только вѣрные могли присутствовать.

Священникъ, имѣющій начать священнодѣйствіе, съ діакономъ, предъ началомъ Проскомидіи, ставши предъ

ROZDZIAŁ II.

O ROZDZIELENIU MSZY S. I RZECZACH, NIEODBICIE DO NIEJ POTRZEBNYCH.

Miądzy niezliczonemi dobrodziejstwy, któremi Najswiętszy Zbawiciel świata Iednorodzony Syn Ojca Niebieskiego obdarzył człowicka, najświętsze, najzacniejsze i najwspanialsze jest Sakrament prawdziwego ciała i krwi Swojej, który się sprawuje we Mszy ś. to jest, Liturgii. Liturgia nic innego nie jest, jak tylko powszechna służba Boska złączona z przyniesieniem Najświętszego ciała i krwi Iezusa Chrystusa na ofiarę Panu Bogu. Słowo liturgia wzięte jest z Greckiego języka i oznacza służbę czyli służenie.

Liturgia czyli też Msza s. według zwyczaju starożytnych czasów rozdziela się na trzy główne części: pierwsza z nich nazywa się proskomidiia, pod czas której przygotowują się na ofiarniku dary, do Najświętszej Ofiary potrzebne. Druga Liturgia katechumenów, której słuchać pozwolano w pierwiastkach Chrześciaństwa katechumenom, to jest, gotującym się do Chrztu ś., i publicznie pokutujacym. Trzecia Liturgia wiernych, przy odprawianiu której jedni tylko wierni mogli bydż przytomnymi.

Kapłan majacy odprawiać Najświętszą ofiarę, przed zaczeciem Proskomidii, wychodzi z Dyakonem przed ołt-

царскими вратами, съ благоговѣніемъ троекратно поклоняются олтарю яко престолу Всевышняго, предъ коимъ всѣ Силы небесныя со страхомъ и трепетомъ поклоняются, потомъ начинаютъ обыкновенную молитву: »Благословенъ Богъ и проч.«, присовокупляя къ тому покаянія и умиленія исполненные сіи стихи: »Помилуй насъ, Господи, помилуй насъ, и проч.« послѣ поклоняются и цѣлуютъ съ усерднымъ моленіемъ Св. иконы: Спасителя, Богородицы и прочихъ Святыхъ, прося у нихъ прощенія своихъ грѣховъ и благословенія къ совершенію священнѣйшей и богоугоднѣйшей жертвы; поклонившись Господу Богу, обращаются къ предстоящимъ, кланяются онымъ, симъ поклоненіемъ просятъ у присутствующихъ прощенія въ учиненныхъ противу нихъ оскорбленіяхъ. Подобнымъ образомъ, каждый изъ приходящихъ во храмъ Божій долженъ обратить вниманіе на себя, достоинъ ли онъ вмѣстѣ со священнослужителями приносить жертву Господу Богу? примирился ли съ своимъ непріятелемъ? не принадлежитъ ли онъ къ числу тѣхъ, которымъ воспрещается присутствовать при священнодѣйствіи?....

Входя со страхомъ и трепетомъ священнослужители во святый олтарь, произносятъ слова Давыдовы: »вниду въ домъ Твой, и поклонюся ко храму святому Твоему;« и, приступивъ къ престолу, цѣлуютъ возлежащее среди его Евангеліе, образующее самаго Господа Іисуса Христа, сидящаго на престолѣ Своемъ, цѣлуютъ и трапезу, почитая оную яко сѣдалище живаго Бога, и, сдѣлавъ три поклона къ востоку въ знакъ почитанія Святой Троицы, приступаютъ къ

tarz, i stanąwszy oba na przeciw królewskich wrót, trzykroć razy nabożnie się pokłoniają przed ołtarzem, jako przed tronem Najwyższego, przed którym wszystkie Mocy niebieskie z bojaźnią i strachem się pokłoniają, potém zaczynają modlitwę zwyczajną: »Błogosławiony Bóg nasz każdego czasu teraz i zawsze i t. d.«; przyłączając do tego owe słowa pełne tkliwości i żalu serdecznego za grzechy: »Zmiłuj się nad nami Panie, zmiłuj się nad nami i t. d.«, później kłaniaja się Świętym obrazom: Pana Iezusa, Najświętszej Matki Boskiej i innych Świętych, i całują ich z gorącą modlitwą, prosząc odpuszczenia wszystkich grzechów i blogosławienia ku sprawowaniu Najświętszej Ofiary; pokłoniwszy się Panu Bogu, obracają się ku narodowi przed którym się też pokłoniają, prosząc u niego przebaczenia i darowania wszystkieh przewinień przeciwko bliźniego popełnionych. Podobnym sposobem, każdy z przychodzących do świątyni Pańskiej powinien zwrócić uwagę na siebie, i zapytać się swego samnienia, czy jest on godzien razem z Kapłanem przynosić ofiarę Panu Bogu? czy się pojednał on z nieprzyjacielem swoim? czy nie jest on z liczby tych, którym się zabrania bydż przy sprawowaniu Najświętszej Ofiary?...

Wchodząc ze strachem i bojaźnią słudzy oltarza wewnątrz do miejsca Świętego Świętych, mówią modlitwę ś. Dawida Proroka: »Wnidę do domu Twego, i pokłonię się świętemu kościołowi Twemu«; i przystąpiwszy do samego ołtarza, całują Ewangeliię, na nim leżącą, i oznaczającą samego Zbawiciela Pana naszego Iezusa Chrystusa, siedzącego na tronie Swoim, całują też i ołtarz, oddając mu hołd czci i uszanowania, jako tronowi Zywego Boga, i nakoniec, pokłoniwszy się trzy razy ku wscho-

облаченію священныхъ одеждъ, которыя употребляются священнослужителями при совершеніи Литургіи.

О СВЯЩЕННЫХЪ ОДЕЖДАХЪ.

Стихарь или подризникъ—верхняя одежда Діакона, а нижняя—Священника, имѣетъ видъ и подобіе Ааронова подира. У древнихъ стихарь былъ всегда цвѣта бѣлообразнаго, въ знакъ непорочности жизни и духовной радости; каковыми одеждами облеченныхъ видѣлъ Св. Іоаннъ въ откровеніи блаженныхъ Небожителей, торжествующихъ предъ престоломъ Божіимъ и предъ Агнцемъ. (Apocal. c. 7 v. 17). Таковая одежда Непотіаномъ по духовному завѣщанію оставлена Іерониму, (Libro 1 contra Pelagium pag. 277 teste ipso Hieronymo), Григоріемъ Насіанзеномъ—Діакону Евагрію. (Testament. Narianz).

Орарь діаконскій въ началѣ своемъ у древнихъ былъ тонкое, бѣлое, узкое и продолговатое полотно, возлагаемое на лѣвое плечо, коимъ діаконъ, стоящій подлѣ священника давалъ знакъ другимъ діаконамъ къ возглашенію прошеній; въ первенствующей Церкви орарь употреблялся для показанія людямъ и самимъ священнослужителямъ порядка въ священнослуженіи. Употребленіе ораря при Богослуженіи введено по примѣру Ветхаго Завѣта, ибо въ Синагогахъ Іудейскихъ при чтеніи Закона и Пророковъ, когда нужно было возглашать »аминь«, тогда подаваемъ былъ знакъ съ

dowi, w znak uszanowania i uwielbienia Przenajświętszej Trójcy, przystępują do szat, których słudzy ołtarza używają przy odprawianiu Najświętszej Ofiary, i ubirają się w one.

O SZATACH ŚWIĘTYCH.

Stychar czyli też alba jest szata s. która u dyakonów bywa z wierzchu, a u kapłanow pod spodem, ona ma podobieństwo z szatą spodnią, której Aaron Kapłan starozakonny używał niegdyś pod czas nabożeństwa. Za czasów pierwiastkowych ta szata zawsze była koloru białego, dla oznaczenia czystości i niewinności samnienia oraz radości duchownej; makowemi szatami przyobleczonych widział Apostoł Ewangelista Jan S. w objawieniu swojém błogoslawionych mieszkańców niebieskich, tryumfających przed Majestatem Boskim i Obecnością Baranna. Apocal. c. 7 v. 9—17. Nepocyan w testamencie swoim zostawił takową szatę S. Hieronimowi, Libro contra Pelagium pag. 277 teste ipso Hieronymo, a Grzegorz Nazyanzeński dyakonowi Ewagryuszowi. Testament. Nazianz.

Orar czyli tez stuła dyakońska w początku swoim za czasów pierwiastkowych nie co innego była, jak tylko cieńkie, białe, wąskie, podługowate płótno, które zawieszali na ramie lewe, ktòrém też Dyakon, stojąc przy Kapłanie, podawał drugim Diakonom znak ku ogłaszaniu prośb: w pierwiastkowym Kościele orar używał się dla pokazania ludziom i samym ministrom ołtarza porządku w służbie Boskiej. Orar przy nabożeństwie używać postanowiono z przykładu starego Zakonu, ponieważ w Synagogach Zydowskich w czasie czytania Prawa Mojżeszowego i Proroków, kiedy potrzeba było mówić «amen», w ten czas podawano znak z miej-

возвышеннаго мѣста чрезъ колебаніе ораря. На Лаодикійскомъ соборѣ воспрещено употреблять его служебнымъ лицамъ Іерархіи ниже Діакона. (Can. 22 orarium ferre est solorum Diaconorum). Орарь по Златоусту изображаетъ Ангельскія крылья или летаніе, по Исидору напоминаетъ смиреніе Христа, утершаго ноги ученикамъ Своимъ.

Епитрахиль, по мнѣнію Симеона Ѳесалонитскаго, есть орарь согбенный во кругъ шеи, по Златоусту— одежда Пресвитера и Епископа, простирающаяся отъ шеи по груди къ низу, употребляемая при всякомъ Богослуженіи; по разумѣнію церковныхъ учителей, значитъ изліяніе благодати Св. Духа, данныя Іереямъ къ совершенію Таинствъ, что и самыя слова, при возложеніи этой одежды на шею, Священникомъ произносимыя, подтверждаютъ: »благословенъ Богъ, изливаяй благодать Свою на священники Своя и проч.«

Нарукавницы или поручи. Златоустъ полагаетъ ихъ между одеждами Священника, который, возлагая ихъ на руки свои, исповѣдуетъ всемогущество Бога надъ врагами и признаетъ себя твореніемъ рукъ Его; и проситъ, чтобы Богъ просвѣтилъ его свѣтомъ Своей благодати и вразумилъ что должно ему дѣлать, какъ поступать по заповѣдямъ Божіимъ и священнодѣйствовать достойно. Онорій употребленіе ихъ находитъ во времена Апостольскія, но кромѣ его нѣтъ объ этомъ свидѣтельства въ другихъ писателяхъ. Нѣкоторые толкователи поручамъ даютъ знаменованіе узъ

sca wysokiego podjęciem orara. Na konsylyum Laodyceńskiém, zabroniono używać onego osobom niemającym poświęcenia Dyakona. Orar według S. Chryzostoma oznacza skrzydła anielskie czyli też letanie: a według Izydora przypomina pokorę Pana Iezusa, który utarł nogi uczniom swoim.

Epitrachyl czuli też stuła kapłańska, według zdania Symeona Tessalońskiego, jest orar zgięty około szyi, według S. Cchryzostoma jest szata s., która się używa zawsze Kapłanami i Biskupami przy odprawiańiu chwały Boskiej, spuszczona od szyi przez piersi ku ziemi. Według rozumienia kóścielnych nauczycieli, oznacza rozlanie Laski Ducha S., danej Kapłanom ku sprawowaniu Świętych Sakramentów; co też i same słowa w modlitwie, którą mówi Kapłan przy włożeniu tej s. szaty na szyję, potwierdzają: »Błogosławiony Bóg, rozlewający łaskę Swiętą Swoją na kapłany Swoje i t. d.«

Narukawnicy czyli też narękawki. S. Chryzostom pomieszcza ich między szatami kapłańskiemi, które w kładając Kapłan na ręce swoje, wyznawa Wszechmoenosć Boga nad nieprzyjaciółmi, i siebie dziełem rąk Iego, oraz prosi nauzyć i oświecić światłem Swojej łaski, co on powinien czynić, i jak postępować według przykazań świętych Iego, i godnie sprawować Najświętską Ofiarę. Honoriusz znajduje ich używanie za czasów Apostolskich; lecz oprócz niego niemasz otem świadectwa w drugich pisarzach. Niektórzy tłumacze tym narękawkom dają zsnaczenie owych powrozów, którymi najdroższe ręce Zbawiciela

Спасителя нашего, которыми связаны были пречистыя Его руки, когда веденъ былъ со двора архіерея къ Пилату.

Поясъ употребляется не только по его сходству и подобію съ священнымъ Аароновымъ препоясаніемъ, но и для лучшаго и удобнѣйшаго исправленія священнослуженія, поелику одежды, широко распростертыя безъ опоясанія много препятствуютъ. Іеронимъ находитъ въ немъ сходство съ еврейскимъ абинетомъ, другіе съ лентіемъ, которымъ на вечери препоясался Іисусъ Христосъ. (Толкованіе Іеронима на Исход. том. 3 стр. 57, и Epist. ad Fabiol. de vestitu sacerdotum). Златоустъ почитаетъ его символомъ готовности въ служенію и крѣпости въ совершеніи онаго. (Humil. 26 in. 1 ad Corynthios и Литургія). Діонисій Ареопагитъ—знаменіемъ духовнаго бдѣнія надъ многими силами и навыка въ ихъ употребленіи, который долженъ быть обращенъ единственно въ самаго себя, и укрѣпленъ не разсѣваемою тождественностію (De Coelesti Hierarchia c. 15).

Фелоль одѣяніе священническое верхнее длинное безъ рукавовъ. Тертуліанъ симъ именемъ называетъ фелонь, упоминаемую во 2-мъ посланіи Апостола Павла къ Тимоѳею. (Libro de oratione c. 12). Сія одежда у Іудеевъ была обыкновенною и общеупотребительною, для защищенія отъ воздушныхъ перемѣнъ. А какъ Іисусъ Христосъ и нѣкоторые Апостолы произошли отъ рода Евреевъ, то по своему обыкновенію и употребляли сію верхнюю одежду. Отцы Святые послѣдующихъ временъ, изъ почтенія къ Спасителю и къ

naszego były związane, gdy on był prowadzony z dwora biskupiego do Piłata.

Pas nie tylko używa się z powodu podobieństwa swego do owej s. starozakonnej przepaski Aaronowej, lecz i dla tém łatwiejszego i zręczniejszego odprawiania czynności w sprawowania Najświętszej Ofiary, ponieważ szaty szeroko rozpostrzenione bez opasania się w tym względzie wielką bywają przeszkodą. Hieronym znajduje w nim niejakieś podobieństwo z Zydowskim abinetem, drudzy zaś z ręcznikiem, którym Iezus Chrystus na wieczerzy był przepasany. Толкованіе Іеронима на Исходъ том. 3 стр. 57. и Epist. ad Fabiol. de vestitu sacerdotum. S. Chryzostom poczytujc go znakiem gotowności ku sprawowanie służby Boskiej i męstwa ku wypełnieniu onej. Humil. 26 in 1 ad Corynthios u Литургія. A Dyonizy Areopagit—znakiem duchownego czuwania nad mnogiemi władzami, oraz przyzwyczajenia się w użyciu onych, które powinno bydż obrócone istotnie samo w siebie, i ustalone niczém nieroztargnioną jednostajnością.

Fełoń, opończa, podobna do płaszcza, jest szata długa bez rękawów, którą się oblekają Kapłani zwierzchu. Tertulian tak nazywa opończę, o której wspomina S. Paweł Apostoł w liście 2 do Tymoteusza. Libro de oratione c. 12. Ta szata niegdyś u Zydów była zwyczajną i powszechnie używającą się w czasie niepogody. A poniewaz Pan Iezus Chrystus i niektórzy Apostołowie Iego pochodzili od narodu Zydowskiego, to według swego zwyczaju używali tej wierzchniej szaty. Ojcowie Swięci następujących wieków z uszanowania ku Najświętszemu Zbawicielowi i Apostołom Iego

Апостоламъ Его, за долгъ почли употреблять подобную одежду при совершеніи Таинствъ, которую и внесли въ число одеждъ священныхъ.

Набедренникъ тоже полагается между священническими одеждами, дается духовнымъ особамъ въ знакъ духовной привилегіи и во участвованіе въ церковномъ властительствѣ. Палица ни что иное есть, какъ четвероугольное украшеніе, на поясѣ при бедрѣ вѣшаемое, по подобію мечей воинскихъ въ знакъ духовнаго меча.

Омофоръ или нарамникъ, одежда, возлагаемая на рамена Епископами по верхъ своихъ одеждъ, съ длинными концами, которые на груди составляютъ крестъ и какъ два щита съ передней и задней стороны ниспускаются внизъ съ изображеніемъ крестовъ. Онъ уподобляется нарамнику или грудной перевязки Аарановой, называемой ефудомъ. (Herman Hist. Eccl. pag. 150). По разумѣнію же другихъ церковныхъ писателей, знаменуетъ обрѣтеніе Іисусомъ Христомъ заблудшей овцы и ея возложеніе на рамена, для возношенія ко Отцу.

Въ Римско-Католической Церкви тотъ же самый наблюдается порядокъ предъ началомъ Литургіи, какъ и въ нашей Православной. Священнослужители, помолившись Богу, входятъ въ особую комнату, называемую закрыстія zakrystia, гдѣ хранятся всѣ принадлежности церковныя, умываютъ свои руки въ знакъ духовной чистоты и приступаютъ къ облаченію священныхъ одеждъ. Одежды, употребляемыя при совершеніи Литургіи суть слѣдующія:

za obowiązen sobie osądzili używać podobną szatę przy sprawowaniu Swiętych Sakramentów, którą i pomieścili między szatami świętemi.

Nabiedrennik także się pomieszcza między szatami kapłańskiemi, który się daje dychownym osobom: Biskupom, Opatom, Przełożonym klasztorów i Arcykapłanom, w znak duchownego przywileju, oraz uczestnictwa w kościelnej władzy. Palica czyli też kwadratowa ozdoba ona powiesza się przy biodrach nakształt mieczów wojskowych dla oznaczenia miecza duchownego.

Omofor, naramnik czyli też toga jest szata s., którą tylko Biskupi wkładają na ramiona zwierzchu szat swoich z długiemi końcami, które na piersiach skladają krzyż, i jak by dwie tarczy, jedną z przodu a drugą z tyłu wiszące i mające na sobie wyrazenie krzyżów. Ona jest podobna do naramnika czyli też do piersiowej przepaski Aaronowej, która się nazywała efudem. Herman. Hist. Eccl. pag. 150. Według rozumiénia kościelnych nauczycieli, oznacza znalezienie zginionej owcy przez Iezusa Chrystusa, oraz włożenie onej na ramiona dla przyniesienia Ojcu Niebieskiemu.

W świątyniach Rzymsko-Katołickiego wyznania ten że sam porządek zachowuje się przed zaczęciem Mszy ś.; słudzy ołtarza Bożego, pomodliwszy się Panu Bogu, wchodzą do oddzielnej stancyi, nazywającej się zakrystya, w której się chowają rzeczy kościelne, umywaja ręce swoje w znak czystości i niewinności sumnienia i przystępują ku s. szatom, które też z powinném nabożeństwem na siebie wkładają. Szaty, używające się przy sprawowania Najświętszej Ofiary, są następujące.

Гумералъ (humeralis) есть пелена, которую возлагаютъ на рамена или на голову, какъ монахи, для вооруженія себя противъ всѣхъ непріятельскихъ силъ на пути спасенія. Означаетъ ту самую пелену, которою немилосердные мучители закрывали глаза Спасителя, а потомъ, ударяя Его, велѣли угадывать кто изъ нихъ Его ударяетъ.

Альба (alba) есть длинная холстяная или коленкоровая бѣлая одежда, надѣваемая для означенія душевной чистоты и непорочности, она изображаетъ длинную бѣлую одежду, въ которую Іисусъ Христосъ былъ облеченъ, когда Иродъ отсылалъ Его обратно къ Пилату. Сія одежда соотвѣтствуетъ стихарю или подризнику, употребляемому священнослужителями въ нашей Православной Церкви.

Поясъ (cyngulum) есть шнурочекъ изъ льна, шерсти либо шелку, разнаго цвьта, употребляемый для опаясанія вышесказанной альбы; соотвѣтствуетъ поясу, нашими Священниками употребляемому, и тоже самое имѣетъ таинственное знаменованіе. Нѣкоторые писатели ихъ Церкви даютъ значеніе сему поясу тѣхъ узъ, которыми Спаситель міра былъ связанъ, когда Онъ, помолившись Отцу Небесному въ вертоградѣ Геѳсиманскомъ, вышелъ на встрьчу своего предателя и мучителей и предалъ себя въ ихъ руки.

Манипуляжъ (manipulum), который священнослужители возлагаютъ на лѣвую руку, болѣе длинный нежели широкій платъ, одинакаго цвѣта съ верхнимъ

Humerał czyli też inaczej chusta czworokątna, którą pospolicie zawieszają na ramiona, od których i nazwanie swoje powzjęła. Zakonnicy pokrywają humerałem głowę w znak uzbrojenia się przeciwko wszelkim siłom nieprzyjacielskim na drodze zbawienia. Oznacza tę samę chustę, którą, niegdyś niemiłosierni mordercy zawiązywali Najświętsze oczy Zbawiciela, a późniéj Go bili, i kazali Mu zgadywać kto Go bije.

Alba jest szata biała, długa, płócienna lub też perkalowa, którą odziewają dla oznaczenia niewinności i czystości duchownej; ona jest wyrażeniem owej długiej białej szaty, w którą był odziany Zbawiciel nasz Jezus Chrystus kiedy go prowadzono nazad od Heroda do Piłata. Ta szata odpowiada szacie nazywającej się stycharem, klórej używają słudzy ołtarza w naszym Prawowiernym Kościele przy odprawianiu służby Boskiej, o której się wspomniało wyżej.

Pasek nie co innego jest, jak tylko sznurek nicianny, wełnianny lub też jedwabny, rozmaitego koloru, on się pospolicie używa dla opasania wyż pomienionej alby; odpowiada pasowi, którego Kapłani Prawowiernego wyznania używają i też same duchowne ma znaczenie. Niektórzy zaś tłumacze Zachodniego Kościoła przypisują temu pasowi znaczenie owych więzów, którymi Najświętszy Zbawiciel był związany wten czas, kiedy On, pomodliwszy się Ojcu Niebieskiemu w ogrodzie Getsemańskim, spotkał zdrajcę swego Judasza i morderców i oddał się im w ręce.

Manipularz, który w kładają słudzy ołtarza na lewę rękę, jest płat długi a wąski, zawsze jednakowego koloru z wierzchnią szatą mający podobieństwo do orara dyakońskie-

одѣяніемъ, имѣющій подобіе съ діаконскимъ ораремъ, но гораздо въ меньшемъ видѣ — длиною не болѣе въ аршинъ, вдвое сложенный и сцѣпленный такъ, чтобъ удобно было надѣвать на руку; на немъ изображены три креста, вышитые золотомъ или изъ галуна. По смыслу молитвы, читаемой при возложеніи манипуляжа на руку, можно его отнести къ поручамъ. Церковные писатели о началѣ манипуляжа повѣствуютъ, что онъ первоначально былъ возлагаемъ на лѣвую руку, для отиранія слезъ съ глазъ и пота съ лица; по нѣкоторымъ означаетъ тѣ узы, которыми руки Спасителя, создавшіе человѣка, привязаны были къ колоннѣ.

Стула (stola) есть длинный узкій платъ со всѣмъ похожъ на діаконскій орарь, въ нашей Церкви употребляемый, нѣсколько однакожъ короче онаго, который, сложивши вдвое, возлагаютъ на шею, какъ въ нашей Православной Церкви епитрахиль, съ тѣмъ только различіемъ, что на груди складывается накрестъ, Епископы не складываютъ онаго на крестъ, Діаконы же съ лѣваго плеча, чрезъ грудь и спину подъ правою рукою, сцѣпляютъ на подобіе генеральской ленты. У Діаконовъ соотвѣтствуетъ орарю, а у Священниковъ епитрахили, и тоже имѣетъ таинственное значеніе. Священники Римско-Католическаго вѣроисповѣданія, приступая къ совершенію какого либо Богослуженія, возлагаютъ сказанную стулу на шею, равно какъ въ нашей Православной Церкви употребляется епитрахиль Священниками при всякомъ Богослуженіи.

Орнатъ (tunica tunicella) есть верхняя одежда, которую употребляютъ только Священники и Епископы

go, lecz daleko mniejszy, to jest, długości nie więcej jak arszyn, wedwoie złożony i przy końcach złączony wstążeczką tak że go można wkładać na rękę; na nim są trzy krzyże złotem szyte lub też z galonu zrobione. Z sęsu samej modlitwy, którą mówią przy wkładaniu manipularza na rękę, można go porównać z narękawkami. Pisarzy kościelni o pierwiastkowém używaniu manipularza powiadają, że w początkach powieszano go na ręku lewym dla otarcia łez od oczu i potu z twarzy, a według niektórych oznacza owe więzy, ktorémi najdroższe ręce Zbawiciela, które utworzyły człowieka, przywiązane były do słupa.

Stuła jest długi a wąski płat ze wszystkiém podobny do orara dyakońskiego, w naszym Prawowiernym Kościele używającego się, tylko cokolwiek krótszy. Kapłani tę stułę, złożywszy wedwoje wkładają na szyję, tak jak w naszym Kościele epitrachylę, z tą tylko różnicą, iż na piersiach składają onę nakrzyż, Dyakony z lewego ramienia przez piersi i plecy na kształt wstęgi jeneralskiej, a pod prawą ręką składają nakrzyż, Biskupi zaś nie składają onej nakrzyż. U dyakonów ona odpowiada orarowi, a u Kapłanów epitrachyli i téż same ma znaczenie duchowne. Kapłani Rzymsko-Katolickiego wyznania, przystąpując ku sprawowaniu jakiegokolwiek kościelnego obrządku, wkładają stułę na szyję, podobnie jak w naszym Prawowiernym Kościele używają epitrachyli Kapłani za każdym razem, gdy przystąpują ku sprawowaniu publicznego nabożeństwa.

Ornat jest wierzchnia szata, którą tylko wkładają Kapłani i Biskupi przy odprawianiu Mszy Ś., podobna owej

при совершеніи Литургіи, подобная ветхозавѣтной ризѣ, употребляемой Аароном при жертвоприношеніи. Сія риза короткая, безъ рукавовъ простирающаяся отъ шеи позади и спереди до колѣнъ, почти одинаковой ширины, нѣсколько по уже та только часть, которая лежитъ на груди, для удобности обращенія въ священнодѣйствіи, прежде изображала крестъ при ея раскрытіи и называлась далматикомъ, какой нынче употребляютъ при Богослуженіи Діаконъ и Субдіаконъ, въ послѣдствіи времени, для отличія Священника отъ сказанныхъ священнослужителей, поперечникъ, составляющій видъ креста, отнятъ и по сему сія священническая одежда не имѣетъ сказаннаго свойства, то есть, при раскрытіи не изображаетъ креста. Она соотвѣтствуетъ фелони, употребляемой Священниками въ нашей Православной Церкви; означаетъ багряницу, бывшую на Христѣ во время страданія; а по нѣкоторымъ — крестъ Спасителя, что и самый видъ оной прежде доказывалъ.

О СВЯЩЕННЫХЪ СОСУДАХЪ.

Къ совершенію Литургіи въ нашей Православной Церкви необходимы сосуды и вещи суть слѣдующіе:

Чаша потиръ, которую Василій Великій и Златоустъ называютъ чашей страданій и изображеніемъ смерти Христовой. Она бываетъ изъ чистаго золота или серебра, украшается драгоцѣнными камнями и изображеніями Христовыхъ страданій.

szacie starozakonnej, której niegdyś Aaron używał przy sprawowaniu ofiary. Ona jest krótka bez rękawów rozpostrzeniająca się od szyi do kolan, z przodu i z tyłu mająca prawie jednakową szerokość w całej swej rozciągłości, ta tylko część jest węższa która leży na piersiach, a to dla tém łatwiejszego odbywania czynności przy sprawowaniu Najświętszej Ofiary. Dawniej ta szata rozpostrzeniona miała kształt czyli figurę krzyża, i nazywała się dalmatyką, jakiej dopiero Dyakon i Subdyakon używają, assystując przy odprawianiu służby Boskiej, w późniejszym czasie dla odznaczenia Kapłana od niższych sług ołtarza bokowe skrzydła, składające poprzeczną część krzyża odjęte, z tego więc powodu ta szata kapłańska niema teraz pomienionej własności, to jest, rozpostarta nieprzedstawuje sobą figury krzyża. Ona odpowiada szacie nazywającej się fełonią, ktorej używają kapłani naszego Prawowiernego wyznania. Oznacza ową purpurową szatę, w którą Pan Jezus Chrystus był przyobleczony pod czas Swojej męki. A według niektórych oznacza krzyż Zbawiciela, co i sama figura onej uprzednie pokazywała.

O NACZYNIACH ŚWIĘTYCH.

Naczynia i rzeczy, nieodbicie potrzebne przy odprawiamic Mszy ś. według obrządku naszego Prawowiernego Kościoła, są następujące:

Kielich, którego też Bazyli Wielki i Jan Złotousty nazywają kielichem męki Pańskiej i wyrażeniem śmierci Chrystusowej. On bywa albo z czystego złota albo też srebra, i ozdobiony przy tém kamieniami drogiemi i wyrażeniem męki Chrystusowej.

Блюдо или дискосъ, изъ одинаковаго вещества съ чашею. Церковные учители относятъ его къ двумъ важнѣйшимъ событіямъ, заключающимъ жизнь Христову, посему даютъ ему двоякое знаменованіе: во первыхъ—яслей, въ которыхъ Новорожденный былъ положенъ; во вторыхъ—гроба Господня, въ которомъ Священнѣйшее тѣло Христово было положено. (Германъ Патріархъ in Hict. Eceles. pag. 151 et 164).

Звѣздица состоящая изъ двухъ малыхъ луковъ, крестообразно другъ съ другомъ въ срединѣ соединенныхъ, которую, по мнѣнію нѣкоторыхъ писателей, ввелъ въ употребленіе Іоаннъ Златоустъ. Она поставляется на дискосѣ, какъ для сохраненія въ порядкѣ посвящаемыхъ жертвъ или частей, такъ въ знаменіе звѣзды, приведшей Волхвовъ къ родившемуся Богочеловѣку.

Копіе или малый ножъ на подобіе обыкновеннаго копія, которымъ взимается часть отъ малаго хлѣба—просфоры въ таинственное жертвоприношеніе, и которымъ напоминается орудіе Христовой смерти, изведшее изъ ребръ кровь и воду; для чего и прокалывается Ангецъ симъ копіемъ на Проскомидіи, съ провозглашеніемъ словъ: »единъ отъ воинъ копіемъ ребра Ему прободе: и абіе изыде кровь и вода: и видѣвый свидѣтельства, и истинно есть свидѣтельство его.«

Лжица есть священная ложка съ рукоятіемъ крестообразнымъ на концѣ, употребляемая для причащенія обоего пола людей. Введена въ употребленіе

Bludo czyli też inaczej patena z jednostajnego bywa kruszcu z kielichem. Nauczycieli kościelni stosują ją do dwóch ważniejszych epok, zawierających w sobie życie Chrystusowe, i z tego względu przypisują jej dwojakie duchowne znaczenie: najprzód żłoba, w którym Nowonarodzony Jezus Chrystus był położony, powtóre grobu Pańskiego, w którym Najświętsze Ciało Chrystusowe było pogrzebione. Herman in Hist. Eccles. pag. 151 et 164.

Gwiazda składająca się z dwóch małych łuczków, nakrzyż jeden z drugim we śrzodku złączonych, której według mniemania niektórych pisarzy wynalazcą był Ś. Jan Złotousty. Ona się stawi na patenie, tak dla zachowania w porządku ofiar czyli też cząstek poświęcających się, jako też w znamienowanie owej gwiazdy, która przywiodła Mędrców ku Nowonarodzonemu Bogu człowiekowi.

Włócznia czyli też mały noż, nakształt zwyczajnej włóczni, którym się wyjmuje wewnętrzna część od całego chleba, to jest, prosfory na Najświętszą Ofiarę, i który przypomina owe narzędzie śmierci Chrystusowej, które wyprowadziło z boku Jego krew i wodę; na pamiątkę czego i przebija się Baranek czyli inaczej Hostya tą włócznią w czasie Proskomidii, z wyrażeniem tych słów: »Jeden z żołnierzów włócznią otworzył bok Jego: i natychmiast wyszła krew i woda: a który widział, wydał świadectwo, i prawdziwe jest świadectwo jego.«

Łzyca nie co innego jest jak tylko łyżeczka, mająca na końcu swojej rękojeści krzyż i używająca się przy rozdawaniu ludziom Kommunii Świętej. Zaprowadzona przez

Св. Іоанномъ Златоустымъ для требуемой предосторожности (смотри книгу Камень вѣры Ч. I. гл. 7). Германъ Патріархъ даетъ ей знаменованіе тѣхъ клещей, коими Серафимъ, взявъ уголь отъ жертвенника Господня, прикоснулся ко устамъ Исаіи Пророка и очистилъ его. (Св. Германъ въ тайнозрѣніи вещей церковныхъ).

Губка употребляемая при совершеніи Литургіи для отиранія священныхъ сосудовъ и для собиранія частицъ на дискосѣ полагаемыхъ.

Покровы не иное что суть какъ три покрывала, изъ коихъ два одинаковой величины, для покрытія отдѣльно дискоса и чаши, третій гораздо больше первыхъ двухъ, коимъ покрываются дискосъ и чаша вмѣстѣ, именуется воздухомъ, такъ по первоначальному своему нареченію какъ по причинѣ, что во время чтенія Символа Вѣры возвышается надъ Дарами и колеблется, и такимъ образомъ приводится воздухъ въ движеніе. Изобрѣтены въ первенствующей Церкви для предохраненія Св. Даровъ отъ нечистоты насѣкомыхъ.

Рипиды или иначе опахала, на продолговатыхъ рукоятіяхъ водруженныя, употребляемыя Діаконами во время освященія Даровъ, для отогнанія маленькихъ воздушныхъ насѣкомыхъ. Въ первенствующей Церкви рипиды дѣлали изъ павлиновыхъ перьевъ или изъ тонкихъ пергаментовыхъ кожицъ или изъ полотна; въ послѣдствіи же времени, когда всѣ вещи, служащія къ совершенію Таинствъ сдѣлались образованія-

Świętego Jana Złatoustego dla potrzebnej ostróżności (смотри книгу Камень Вѣры Ч. I. гл. 7). German Patryarcha Konstantynopolski nadaje onej znaczenie owych szczypców, którymi Anioł, wzjąwszy z ołtarza Pańskiego rozpalony węgiel, dotknął się do ust Jzaijasza Proroka i oczyscił go. Св. Германъ въ тайнозрѣніи вещей церковныхъ.

Gąbka, która się używa przy sprawowaniu Najświętszej Ofiary, dla otarcia naczyń świętych i dla zebrania cząstek rozłożonych na patenie.

Pokrowy nic innego nie są, jak tytko trzy pokrycia, z których dwa jednakowej wielkości dla nakrycia oddzielnie pateny i kielicha, a trzeci daleko większy od nich, i on się używa dla pokrycia razem pateny i kielicha zwierzchu, nazywa się wozduchem z przyczyny pierwiastkowego swego nazwania, również z tego względu, iż on w czasie pienia Wyznania wiary podnosi się nad Darami Swiętemi i waha się, i tym sposobem porusza się powietrze. Pokrycia te wynalezione w początkach Chrześciaństwa dla zachowania Darów S. od nieczystości owadów.

Rypidy czyli inaczej wachlarze na długich rękojeściach osadzone, których w początkach Chrześciaństwa Dyakony używali dla odpędzenia owadów od Darów S. pod czas konsekracyi. W początkach one były robione z piór pawinych, z cieńkiego pargaminu albo też z płótna, w późniejszym czasie, gdy wszystkie rzeczy, używające się przy sprawowaniu Swiętych Sakramentów, zostały wizerunkiem rzeczy duchownych i niebieskich, to i wachla-

ми вещей таинственныхъ и духовныхъ, то и рипидамъ данъ былъ видъ совсѣмъ другой, и употребленіе имъ назначено въ священнодѣйствіи духовное важнѣйшее, дѣлаютъ ихъ на подобіе Херувимовъ шестокрылатыхъ, качаютъ надъ Св. Дарами, и симъ представляютъ присутствованіе оныхъ Небесныхъ Духовъ при совершеніи Таинствъ.

Кадильница есть сосудъ для ѳиміама, въ которомъ на угли горящіе возлагается съ молитвою и благоговеніемъ ѳиміамъ или ладонъ, котораго освященнымъ куреніемъ церковь и всѣ, къ ней принадлежащія вещи, кадятся и благоухаются какъ сами священнослужители такъ и весь народъ. Амвросій Медіоланскій и Златоустъ, указывая на возженіе ѳиміама, распространяютъ употребленіе кадильницы на каждое Богослуженіе, вручаютъ оную, начиная отъ Діакона, всѣмъ высшимъ лицамъ Іерархіи, и ею изображаютъ возношеніе молитвъ руками священнодѣйствующихъ, а ѳиміамомъ — самыя молитвы, и побужденіе народа къ молитвамъ.

Въ Западной Римско-Католической Церкви сосуды и вещи, употребляемые при совершеніи Литургіи суть: 1, Чаша, которую называютъ calix, имѣетъ сходство съ нашимъ потиромъ, съ тою только разницею; что не имѣетъ никакихъ изображеній; цѣль установленія какъ и таинственное оной значеніе одинакія. 2, Патена, соотвѣтствующая дискосу, во всемъ одинакой формы съ верхнею поверхностію онаго, только безъ нижней части, то есть одно блюдо. Прочія принадлежности части суть: корпоралъ, палла, бурса и

rzom dano postać ze wszyltkiém inną, i duchowny cel używania ich przy sprawowaniu Najświętszej Ofiary naznaczono wspanialszy i ważniejszy; robili ich nakształt Cherubinów o sześciu skrzydłach i wahali nad Darami S., czém dawali znać narodowi, iż Cherubinowie i Serafinowie przytomni assystują przy sprawowaniu Najświętszej Ofiary.

Kadzilnica czyli turybularz, naczynie używające się dla kadzidła, w którém na węgle rozpalone kładnie się z modlitwą i błogosławieństwem kapłańskiém kadzidło, którego poświęconą i błogosławioną wonią kościoł i wszystkie rzeczy do niego należące, tak słudzy ołtarza jako też i wszystek narod kadzą się i napełniaja. Ambroży Mediolański i Jan Złotousty, wskazując na palenie kadzidła, rozpostrzeniają używanie turybularza na każdém publiczném nabożeństwie i wręczają go począwszy od Dyakona wrzystkim wyższym osobom Hierarchii Kościelnej, i wyrażają im ofiarowanie modlitw rękoma Kapłanów, a kadzidłem reprezentują same modlitwy i pobudzenie ludzi ku onym.

W Kościele Zachodnim Rzymsko-Katolickim naczynia i rzeczy, używające się przy odprawianiu Mszy Swiętej, są następujące: kielich, który jest zupełnie zgodny z kielichem, używającym się w świątyniach naszego Prawowiernego wyznania, z tą tylką różnicą, iż nie ma na sobie żadnych wyrażeń, cel zaś postanowienia, jako też i duchowne znaczenie są jednakowe. Patena odpowiadająca we wszystkiem dyskosowi czyli patenie, używającej się w Prawowiernym Kościele, jednakowego kształtu z wierzchnią częścią onej tylko bez postumentu to jest jeden

велюмъ. Корпоралъ, на которомъ поставляется чаша съ патеною, и кладется Тѣло Христово, ни что иное есть, какъ бѣлая холстяная или коленкоровая пелена величиною въ антиминсъ и подобнымъ образомъ какъ сей послѣдній складывается. Означаетъ плащаницу которою обвито было мертвое Тѣло Христово во гробѣ. Палла palla есть квадратная крышечка, сдѣланная изъ той же самой матеріи что и верхняя одежда священнослужителей, подшитая бѣлымъ коленкоромъ, которою во время Литургіи покрывается чаша, для предосторожности чтобы не упали въ оную насѣкомыя; означаетъ по изъясненію церковныхъ писателей гробовыя двери. Бурса bursa состоитъ изъ двухъ квадратныхъ холстинныхъ лоскуточковъ, величиною въ четверть аршина, сшитыхъ съ трехъ сторонъ на подобіе мѣшечка, одинъ изъ нихъ покрывается матеріею съ вышитымъ въ срединѣ крестомъ. Въ этой бурсѣ хранится сложенный корпоралъ. Въ первыя времена христіанства въ ней разносили Св. Дары по домамъ. По разумѣнію церковныхъ учителей означаетъ тотъ камень, который былъ подлѣ дверей гроба Христова. Наконецъ велюмъ или поркывало, которымъ накрывается чаша, во всемъ подобное воздуху, въ нашей Православной Церкви употребляемому. Все сказанное составляетъ необходимую принадлежность чаши, и называется приборомъ оной. Цвѣтъ одеждъ священнослужителей какъ и прибора чаши, предписывается Уставомъ церковнымъ. Во всѣ большіе торжественные праздники, также въ дни Исповѣдниковъ и Преподобныхъ употребляются одежды цвѣта бѣлаго, яснаго; въ дни поста и покоянія — фіолетоваго; въ дни, которые празднуютъ Св. Апостоламъ и Мучени-

talerzyk. Jnne rzeczy należące do kielicha są: korporał, palka, bursa i welum. Korporał, na którym się stawi kielich z pateną i kładnie się ciało Chrystusowe, nie co innego jest, jak tylko biała, płocienna lub też perkalowa chusta czworokątna jednakowej wielkości z antyminsem i podobnym sposobem jak on składa się. Oznacza owe prześcieradło, w które według zwyczaju Żydowskiego obwinione było martwe Ciało Chrustusowe. Palka palla jest kwadratna nakrywka kielicha, zrobiona z tej samej, materyi co i szaty kapłańskie, podszyta perkalem białym, tą pallą nakrywa się kielich pod czas Mszy ś. dla ostróżności, ażeby weń nie wpadły muchy lub inne owady, oznacza według tłumaczenia pisarzy kościelnych drzwi grobowe. Bursa składa się z dwóch płociennych kawałeczków szerokości i długości na ćwierć arszyna, jeden z nich jest obszyty materyą, mającą na sobie wyrażenie krzyża, a drugi perkalem; oba te kwadratowe kawałeczki z szywają się z trzech stron nakształt woreczka tak, ażeby wośrzodku między nimi mogł pomieszczać się złożony korporał. Bursa oznacza owy kamień, który był wedle drzwi grobu Chrystusowego; w początkach Chrześciaństwa w niej roznosili Kommunią Swiętą po domach. Welum, którym nakrywają kielich z wierzchu, we wszystkiem jest podobny do wozducha, używającego się w naszym Kościele. Opisane rzeczy, składające nieodbitą potrzebność Kielicha, nazywają się ubiorem onego.

Kolor szat kapłańskich, jako też i ubioru kielichowego, dla używania powszechnego, przeznacza Rubrum kościelne. W dni Święte uroczyste, tak że w dni Świętych Biskupów i Wyznawców przykazuje używać szat koloru białego: w dni postu i umartwieniu poświęcone — fiolotowego; w dni, które się święcą w cześć Świętych Apostołów i Mę-

камъ — краснаго; въ дни же траурные, какъ великій Пятокъ, также когда служатъ по умершихъ—чернаго.

Кадильница въ Римско-Католическихъ храмахъ употребляется тогда только, когда служатъ съ выставленіемъ Августѣйшаго и Священнѣйшаго Таинства — Тѣла Христова cum expositione Sanctissimi. Когда служатъ съ Діакономъ и Субдіакономъ cum assistentia, рѣдко употребляютъ кадильницу, хотя и предписывается уставомъ; когда же служитъ одинъ Священникъ она вовсе не употребляется, что и не сообразно съ ученіемъ первенствующей Христовой Церкви, ибо она съ самаго своего начала, благовоніями въ молитвенныхъ собраніяхъ имя Божіе почитать опредѣлила. Правило Апостоль. 4-е повелѣваетъ во время Божественнаго возношенія—Евхаристіи приносить ѳиміамъ. Куреніе ѳиміама опредѣлено отъ древнихъ временъ быть образомъ усердныхъ молитвъ; таковое знаменованіе приписывается ему въ псалмахъ и въ откровеніи Іоанна Богослова. (Psul. 140 v. 2 et Apocalip. 5 v. 8 et 8 v. 3).

czenników — czerwonego; w dni zaś żałobne, jako wielki piątek, także kiedy odprawują nabożeństwo za umarłych— czarnego.

Kadzilnica czyli turybularz w świątyniach Rzymsko-Katolickiego wyznania w ten czas tylko się używa, gdy celebrują z wystawieniem Najświętszego Sakramentu, cum expositione Sanctissimi; gdy celebrują z assystencyą to jest, z Dyakonem i Subdyakonem rzadko się używa; gdy zaś jeden Kapłan odprawuje Mszę Świętą, turybularz i kadzidło zupełnie się nie używa; co sie nie zgadza z nauką i zwyczajem świętym Kościoła Chrystusowego, ponieważ Kościół Chrystusowy z samego początku swego postanowił Jmie Boskie na publicznych nabożeństwach czcić kadzidłem. Czwarty kanon Apostolski przykazuje w czasie sprawowania Najświętszej Ofiary, to jest, Mszy ś. pzynosić w ofiarę kadżidło. Za czasów starożytnych palenie kadzidła poczytano wizerunkiem gorących i gorliwych modlitw; takowe znaczenie onemu się nadaje w Psalmach Dawidowych i w objawieniu S. Jana Apostoła. Psal. 140 v. 2. et Apocalip. 5 v. 8 et 8 v. 3.

ГЛАВА III.

О ПРОСКОМИДІИ.

Облачившись Священникъ и Діаконъ во святыя одежды, умываютъ свои руки по примѣру ветхозаконныхъ священнослужитей; ибо по повелѣнію Божіему во храмѣ Моисеемъ была поставлена умывальница, въ которой, каждый изъ приходящихъ совершать жертву, обязанъ былъ умывать ноги и руки. Въ древнія времена священнослужители умывали руки предъ самымъ перенесеніемъ даровъ изъ предложенія на престолъ, что и нынѣ наблюдаетъ Архіерей. Сіе-то наружное соблюденіе чистоты показуетъ: что должно приступать къ священнодѣйствію въ чистотѣ и непорочности душевной.

Священникъ, умывши руки, приступаетъ къ жертвеннику, на которомъ приготовляются дары къ священнодѣйствію, и, съ величайшимъ благоговѣніемъ, какъ бы лицомъ къ лицу Спасителя ставши, исповѣдуетъ Его страданія, и безчисленные благодѣянія, явленныя роду человѣческому, сими словами: »Искупилъ ны еси отъ клятвы законныя честною Твоею кровію и проч.« Потомъ взявъ въ руки просфору, то есть, небольшой пшеничный квасный хлѣбъ, къ священнодѣйствію приготовленный, и, знаменуя копіемъ образъ креста надъ оной произноситъ трикратно сіи слова:

ROZDZIAŁ III.

O PROSKOMIDYI.

Ubrawszy się w szaty święte Kapłan i Dyakon umywają ręce swoje według przykładu i zwyczaju starozakonnych Kapłanów, gdyż z przykazania Boskiego Mojżesz postawił w świątyni naczynie dla umywania się, w którém każdy przychodzący sprawować ofiarę obowiązanym był umywać ręce i nogi. Wdawniejsze czasy Kapłani umywali ręce przed samém przeniesieniem Darów S. z ofiarnika na ołtarz, co po dziś dzień zachowują Biskupi. Ta zewnętrzna ceremonia co do czystości dowodzi: że powinno przystępować ku sprawowaniu Najświętszej Ofiary w czystości i niewinności duchownej.

Umywszy Kapłan ręce przystępuje do ofiarnika, na którym się przygotowują Dary na Najświętszą Ofiarę, i z najgłębszém i najgorętszém nabożeństwém, jakby twarzą ku twarzy Zbawiciela stawszy, rozpamiętywa Najświętszą Jego mękę z uwielbieniem niezliczonych i niewysławionych owoców z onej wypływających na narod ludzki następującemi słowy: »Odkupiłeś nas od przeklęstwa zakonu najdroższą krwią swoją itd.« Później wziąwszy w ręce prosforę, to jest, chleb pszeniczny, kwaśny, figury powiększej części okrągłej, przygotowany na Mszę świętą, i czyniąc nad nią włócznią po trzykroć krzyż ś., wymawia nastę-

»въ воспоминаніе Господа и Бога и Спаса нашего Іисуса Христа.« Сими словами возвѣщаетъ, что хлѣбъ сей назначаетъ онъ къ приношенію въ жертву Господу, въ воспоминаніе страданія и смерти Спасителя нашего, который потомъ и рѣжетъ копіемъ со всѣхъ четырехъ сторонъ близъ печати, и при каждомъ вонзеніи копія въ просфору, произноситъ сіи пророческія о Христовыхъ страданіяхъ предсказанія: »яко овча на заколеніе ведеся, и яко агнецъ и проч. »Jsaiae c. 53 v. 7—8. Отдѣливъ мягкость просфоры отъ ея сторонъ, извлекаетъ оную съ печатью изъ внутренности ея, и полагаетъ на дискосѣ, крестомъ обращая внизъ, а мягкостью вверхъ, и разрѣзаетъ крестообразно въ знакъ заколанія и смерти Іисуса Христа, съ произношеніемъ сихъ словъ: »жрется Агнецъ Божій за мірскій животъ и спасеніе.« Наконецъ пронзаетъ копіемъ въ правую сторону изъятаго Агнца, и симъ означаетъ пронзеніе бока Спасителя нашего на крестѣ, изъ котораго изтекла кровь и вода, съ присовокупленіемъ словъ: »единъ отъ воинъ копіемъ ребра Ему прободе, и абіе изыде кровь и вода и проч.« и вливаетъ вино съ водою въ потиръ.

Въ семъ раздробленіи просфоры, Св. Патріархъ Германъ таинственно созерцаетъ зачатіе Іисуса Христа и Его рожденіе: ибо какъ во утробѣ Пресвятой Дѣвы тѣло Спасителя дѣйствіемъ Св. Духа началось, такъ и здѣсь изъятая внутренность изъ просфоры, посредствомъ Св. Духа таинственнымъ образомъ въ Евхаристіи обращается въ тѣло Христово; по сему и просфора значитъ у сего тайнозрительнаго толко-

pujące słowa: »Na pamiątkę Pana i Boga i Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa.« Temi słowy daje znać, iż on chleb ten naznacza w ofiarę Panu Bogu na pamiątkę Najświętszej męki i śmierci Zbawiciela naszego, potém wyrzyna śrzodek z tego chleba, wpuszczając prostopadle włócznią w prosforę ze wszystkich czterech boków około pieczęci, i za każdem utkwieniem włóczni w prosforę wymawia owe słowa Jzaijasza Proroka, któremi on przepowiedział mękę i śmierć Chrystusową: »Jako owca na zabicie wiedzion będzie; a jak baranek i t. d. Jsaiae c. 53 v. 7—8. Odłączywszy włócznią miękisz prosfory od jej boków wyjmuje go z pieczęcią ze śrzodka i kładnie na patenę obrociwszy pieczęcią ku ziemi, a miękiszem w górę, i rozrzyna na krzyż na pamiątkę zabicia i śmierci Jezusa Chrystusa, z wyrażeniem tych słów: »Rznie się Baranek Boży za żywot i zbawienie całego świata.« Nakoniec przebadza się włócznią prawy bok wyjętego Baranka czyli inaczej Hostyi, i tém znamienuje przebicie boku Zbawiciela naszego, wiszącego na krzyżu, z którego wypłynęła krew i woda, przyłączając owe słowa Ś. Jana Ewangelisty: »Jeden z żołnierzów włócznią otworzył bok Jego i natychmiast wyszła krew i woda,« i to wymówiwszy wlewa do kielicha wino rozmieszane z wodą.

W tém oddzieleniu Hostyi S. od prosfory S. Herman Patryarcha Konstantynopolski rozważa Tajemnicę poczęcia Jezusa Chrystusa i Jego narodzenia; ponieważ jako w żywocie Najświętszej Panny Ciało Zbawiciela mocą i sprawą Ducha S. poczęło się, tak też i tu wyjęta Hostya z prosfory, za pośrednictwem Ducha S. cudownym sposobem w Eucharystyi obraca się w Ciało Chrystusowe. Z tego więc względu, u tego S. tłumacza prosfora ozna-

вателя—дѣвственное чрево Богородицы Маріи, изъятая съ печатью внутренность—самое тѣло христово, вонзеніе копія въ просфору — зачатіе, а самое извлеченіе Агнца изъ внутренности просфоры—рожденіе Іисуса Христа, Священникъ же образуетъ Духа Святаго, осѣняющаго Дѣву, Діаконъ—посланника Неба—Архангела Гавріила, привѣтствующаго Марію.

Вникнувъ такимъ образомъ во всѣ таинственныя значенія сего приготовленія Св. Даровъ, кто можетъ быть равнодушнымъ зрителемъ во храмѣ Божіемъ при священнодѣйствіи? кто съ благоговѣйнымъ чувствомъ не преклонитъ колѣна предъ престоломъ, на коемъ совершается страшная Тайна нашего спасенія! кто не возблагодаритъ Всевышняго Творца за всѣ Его благодѣянія? кто не прольетъ чувствительныхъ слезъ раскаянія за свое невниманіе къ Богослужебнымъ обрядамъ? кто не падаетъ ницъ и не уничижится; видя тамъ въ Спасителѣ явственный къ тому примѣръ! Тамъ воспоминается, что Тотъ, Которому Серафимы со страхомъ и трепетомъ поклоняются, несказаннымъ образомъ, скрывъ сіяніе Божества своего, вмѣстился, въ дѣвическую утробу, принявъ на себя видъ грѣшника, явился на землѣ не въ пышныхъ чертогахъ, но въ бѣдной храминѣ, бывшей нѣкогда хлѣвомъ. Тамъ видимъ изображенныя ясли, колыбель Необъятаго, — юную Мать Божественнаго младенца, рожденнаго прежде созданной Имъ денницы.

Потомъ Священникъ, взявъ вторую просфору въ руки, вынимаетъ изъ оной частицу въ честь и память

cza panieński żywot Boga — Rodzicielki Maryi, wyjęta z pieczęcią wnętrzność z prosfory—Najświętsze Ciało Chrystusowe, utkwienie włóczni w prosforę—poczęcie Chrystustusowe, a same wyjęcie Hostyi z prosfory — narodzenie Pana Jezusa, Kapłan zaś wyraża Ducha S., zstępującego na Najświętszą Pannę, a Dyakon —posłańca niebieskiego Archanioła Gabryela, pozdrawiającego Maryę.

Tym sposobem rozważywszy z uwagą wszystkie Tajemnice, które się wyrażają w tém przygotowaniu Darów S., kto może bydź obojętnym widzem w Świątyni Pańskiej pod czas sprawowania Najświętszej Ofiary? Kto z pobożnym affektem nie schyli swych kolan przed ołtarzem, na którym się sprawuje straszna Tajemnica naszego zbawienia? kto nie podziękuje Najwyższemu Stwórcy za wszystkie Jego dobrodziejstwa? Kto nie wyleje ze skruchą i żalem serdecznym czułych łez, za swoją nieuwagę i dobrowolne roztargnienie w czasie odprawiania chwały Boskiej? Kto nie upadnie na twarz swoją, i nie upokorzy się, widząc tam w Zbawicielu swoim jasny i widoczny ku temu przykład? Tam się wspomina, iż Ten przed Którym z bojaźnią i strachem wszystkie Niebieskie Władze pokłoniają się, niewypowiedzianym sposobem utaiwszy blask ubóstwionego Majestatu Swego, wstąpił do wnętrzności niepokalanej Dziewicy, przyjął na siebie postać grzesznika, pokazał się na ziemi nie w pysznych i wspaniałych pałacach, lecz w ubogiej lepiance, będącej niegdyś stajnią. Tam widzimy wyrażony żłob, kolebkę Tego, którego niebo i ziemia ogarnąć nie mogą,—młodą Matkę Ubóstwionego Dzieciątka, narodzonego wprzód niżeli utworzona przez Niego jutrzenka.

Potém, wzjąwszy Kapłan w ręce drugą prosforę, wyjmuje z onej cząstkę na cześć i pamiątkę Przebłogosławio-

Преблагословенныя Дѣвы Маріи, и полагаетъ оную по правую сторону Агнца, съ произнесеніемъ пророческихъ словъ: »предста Царица одесную Тебе въ ризы позлащенны, одѣянна, преукрашенная для показанія, что Пресвятая, Пречистая Дѣва Марія, Мать Спасителя въ небесномъ Іерусалимѣ одесную Бога въ особенной славѣ Его ублажается.

Изъ третьей просфоры вынимаетъ частицы о Святыхъ: Пророкахъ, Апостолахъ, Іерархахъ, Мученикахъ, Исповѣдникахъ и всѣхъ Святыхъ, воспоминая ихъ имена, и полагаетъ на лѣвой сторонѣ Святаго хлѣба девятично, въ подражаніе девяти чиновъ Іерархіи Небесной.

Изъ четвертой просфоры вынимаетъ частицы о живыхъ: о Святѣйшемъ Правительствующемъ Синодѣ и всемъ Іерархическомъ чинѣ, о Благочестивѣйшемъ Государѣ Императорѣ и всей Августѣйшей Его Фамиліи.

Изъ пятой же просфоры вынимаетъ Священникъ частицы за умершихъ, о памяти и оставленіи грѣховъ ихъ.—Не должно однакожъ полагать, чтобъ частицы, о живыхъ и мертвыхъ приносимыя, были сами по себѣ чистительною нашихъ грѣховъ жертвою, каковою есть едино только Тѣло и Кровь Христа, принесенныя на крестѣ и нынѣ приносимыя на престолѣ подъ видами хлѣба и вина, во очищеніе грѣховъ всего міра. Частицы сіи не освящаются въ Тѣло Господне, но полагаются на дискосѣ для того, чтобъ посредствомъ ихъ тѣ лица, о которыхъ онѣ прино-

nej Panny Maryi i kładnie ją po prawej ręce Hostyi, z wyrażeniem słów prorockich: »Stoi Królowa po prawicy Twojej w szaty wyzłocone odziana i przyozdobiona,« dla pokazania, iż Przenajświętsza Niepokalana Panna Marya Matka Zbawiciela w niebieskim Jeruzalimie po prawicy Boga w osobliwej chwale Jego sławi się.

Z trzeciej prosfory wyjmuje Kapłan cząstki w cześć Świętych: Proroków, Apostołów, Biskupów, Męczenników, Wyznawców, Kapłanów i wszystkich Świętych wspominając imiona ich, i kładnie po lewej stronie Hostyi S. dziewięć, na pamiątkę dziewięciu chorów Hierarchyi Niebieskiej.

Z czwartej prosfory wyjmują się cząstki za żywych, to jest, za Najświętszy Rządzący Synod i za wszystek stan duchowny, za Najpobożniejszego Pana Jmperatora i za cały Jego Dóm.

Z piątej prosfory wyjmują się cząstki za umarłych, modląc się i prosząc odpuszczenia grzechów ich.—Z tém wszystkiém jednak nie można sądzić, aby te cząstki, które się przynoszą na ofiarę Bogu za żywych i umarłych, same sobą były oczyszczającą i gładzącą grzechy nasze ofiarą, jaką jest tylko jedne Ciało i Krew Jezysa Chrystusa Syna Bożego, przyniesione niegdyś w ofiarę na krzyżu, i które się przynosi po dziś dzień na ołtarzu, pod postacią chleba i wina na odpuszczenie grzechów całego świata. Te cząstki nie poświęcają się w Ciało Pańskie, lecz tylko się kładną na patenie dla tego, aby

сятся, получили благодать, освященіе и отпущеніе грѣховъ отъ приносимой на престолѣ всемирной, чистительной жертвы, ибо онѣ представляютъ при священнодѣйствіи тѣ самыя лица, именемъ которыхъ вынимаются и бываютъ о нихъ жертвоприношеніемъ Богу. Сіе подтверждается словами, отъ Священника во время Проскомидіи произносимыми: »пріими Господи, жертву сію въ пренебесный Твой жертвенникъ«. Частицы же, о Святыхъ приносимыя, бываютъ имъ во славу, честь, въ пріумноженіе достоинства и въ большее пріятіе Божественнаго просвѣщенія. И какъ всякая частица, возлежа близъ Божественнаго хлѣба, когда онъ священнодѣйствуется и прелагается въ Тѣло Христово, бываетъ какъ бы участницею освященія, и, по внесеніи въ раствореніе Св. потира, соединяется и наполняется животворящею кровію: такъ и душѣ той, за которую принесена бываетъ, ниспосылается благодать, посредствомъ которой таинственно соединяется съ Богомъ.

Приношеніе частицъ въ Литургіи о Святыхъ, живыхъ и мертвыхъ ведетъ свое начало отъ первенствующихъ временъ Христіанства; ибо въ первыя времена Христіане скончавшихся въ благочестіи изъ своихъ собратій, а преимущественно прославившихся мученическимъ подвигомъ, имѣли въ великомъ уваженіи, такъ, что страдальческія тѣла ихъ предавали съ благоговѣніемъ честному погребенію, гробы ихъ посѣщали съ любовію и усердіемъ, тамъ, собираясь для общихъ молитвъ и тайнодѣйствія, приносили съ собою, смотря по своему достатку, хлѣбъ и вино для совершенія Таинства Тѣла и Крови Христовыхъ и

za pośrednictwem ich te osoby, za których się one ofiarują, otrzymały łaskę Boską, poświęcenie i odpuszczenie grzechów od przynoszącej się powszechnej, błagalnej i oczyszczającej ofiary, ponieważ one przy Najświętszej Ofierze przedstawiają sobą tych samych osób, w których imieniu one się wyjmują i bywają za nich ofiarą Bogu. To się potwierdza słowami, króre wymawia Kapłan, czytając modlitwę w czasie Proskomidyi: »Przyjmi Panie tę ofiarę do Swego ołtarza niebieskiego.« Cząstki zaś, które się ofiarują w cześć Swiętych, czynią im chwałę, cześć, powiększając ich duchowną godność i sposobność ku większemu przyjęciu Boskiego oświecenia. A jak każda cząstka leżąc podle Ubóstwionego chleba, gdy się on konsekruje i przemienia w Ciało Chrystusowe, bywa jak by uczestniczką konsekracyi i poświęcenia, a po włożeniu do kielicha Swiętego łączy się z ożywiającą Krwią Chrystusową i napełnia się oną; tak i duszy tej, za którą ona bywa ofiarowaną posyła sią łaska Boska, za pośrzednictwem której łączy się ona duchownie z Bogiem.

Zwyczaj przynosić na ofiarę cząstki w czasie Mszy S. w cześć Świętych Pańskich, jako też za żywych i umarłych początek swój bierze od pierwiastkowych czasów Chrześciaństwa; w owe czasy Chrześcianie wszystkich swoich współbraci, którzy skończyli życie swoje w Chrześciańskiej świętobliwości, a osobliwie zaś którzy przez swoją stałość w wierze i wytrwałość w cnotach w czasie prześladowania, zasłużyli męczeńską koronę w szczególniejszém mieli poszanowaniu, tak, iż ich męczeńskie ciała ze wszelką uczciwością i nabóżeństwem chowali, groby ich z miłością i gorliwością nawiedzali, tam, schodząc się dla wspólnej modlitwy i nabożeństwa, przyno-

для общей трепезы любви, въ которой бѣдные довольствовались обильными приношеніями богатыхъ. Епископъ или Пресвитеръ иногда самъ, а иногда чрезъ Діаконовъ, то есть, служителей церкви, принималъ сіи приношенія—просфоры, и онѣ полагаемы были въ особомъ мѣстѣ, называемомъ жертвенникомъ. Тамъ Священникъ избиралъ и приготовлялъ одинъ хлѣбъ собственно для Таинства, а дабы и прочіе приносители и приношенія равномѣрно были приняты и представлены Христу въ молитвѣ и тайнодѣйствіи,— изъ каждаго хлѣба частица полагаема была къ хлѣбу, избранному для Таинства въ память приносителя, самый же хлѣбъ оставался для трапезы любви. И теперь тоже самое повторяетъ у жертвенника Священникъ, какъ выше было упомянуто, приготовляя для священнодѣйствія хлѣбъ, называемый Агнцемъ, и вынимая изъ прочихъ просфоръ частицы въ честь и память Богоматери и всѣхъ Святыхъ, и въ жертву за живыхъ и мертвыхъ, что и составляетъ первую часть Литургіи—Проскомидію, иначе приготовленіе.

Въ первенствующей Церкви по совершеніи священнодѣйствія вѣрные совокуплялись на братолюбную трапезу. Но въ послѣдствіи, по вкравшимся злоупотребленіямъ, трапеза любви уничтожена; память же сей первобытной вечери или общественнаго обѣда вѣрныхъ сохранилась до нынѣ въ словѣ Обѣдня.

sili z sobą każdy według swej możności, kto co mógł, chleb i wino, tak dla sprawowania Najswiętszej Tajemnicy Ciała i Krwi Chrystusowej, jako też dla wspólnego stołu, za którym ubodzy dostatecznie nasycali się obfitemi ofiarami bogatych. Biskup albo też Kapłan, nie kiedy sam, a niekiedy przez dyakonów, to jest, sług kościelnych, przyjmował owe ofiary czyli prosfory, które się na tychmiast kładły w osobném miejscu nazywającem się ofiarnikiem. Tam Kapłan wybierał i przygotowywał jeden szczególnie chleb dla Najswiętszego Sakramentu, a gdy by i wszystkie inne dary, przyniesione na ofiarę Bogu, również były przyjęte od Kościoła i przedstawione Chrystusowi w modlitwie i Najświętszej Ofierze z przynoszącymi je, to z każdego chleba wyjmowała się cząstka i kładła podle chleba, wybranego na Sakrament Ciała Chrystusowego na intencyą i pamiątkę przynoszącego. J teraz ten ze sam porządek, jak było wyzej wspomniono, powtarza a ofiarnika Kapłan, przygotowując na Mszę S. chleb, nazywający się Hostyą i wyjmując z innych prosfor cząstki na cześć i pamiątkę Najświetszej Matki Boskiej i wszystkich Świętych, oraz za żywych i umarłych, co stanowi pierwszą część Liturgyi, która się nazywa Proskomidią, to jest, przygotowaniem.

W pierwiastkowym Kościele po skończeniu Świętej Ofiary, wierni zgromadzali się do powszechnego stołu, który się składał z pozostałych ostatków od Świętych ofiar. Lecz w późniejszym czasie z powodu nadużycia tego Świętego i chwalebnego zwyczaju, ten stół braterski został skasowanym, pamięć zaś tej pierwiastkowej wieczerzy czyli powszechnego obiadu wiernych została zachowana w słowie Obiednia.

По окончаніи извлеченія изъ просфоръ частицъ, Священникъ возлагаетъ на угли горящіе ѳиміамъ или ладонъ, котораго благоуханное куреніе благословляя, посвящаетъ и возноситъ Господу Богу въ воню благоуханія духовнаго, прося Его принять оное благоутробно въ пренебесный жертвенникъ, и ниспослать благодать Святаго Духа: »кадило Тѣбѣ приносимъ Христѣ Боже нашъ и проч.« Потомъ симъ священнымъ куреніемъ кадитъ звѣздицу, и полагаетъ оную на дискосѣ, съ произнесеніемъ сихъ словъ: »пришедши звѣзда, ста верху, идѣже бѣ Отроча.« Кадитъ и покровы, и, покрывая ими дискосъ и потиръ, проповѣдуетъ Его всѣмогущество и царство надъ вселенной: »Господь воцарися, въ лѣпоту облечеся и проч.« Послѣ молитъ Его, яко всесильнаго Владыку, покрыть насъ кровомъ крылъ Своихъ, избавить отъ нападеній вражіихъ, даровать миръ, милость и спасеніе: »Покрый насъ кровомъ крылу Твоего и проч.« Кадя же трократно Св. Дары, и благоухая ихъ освященными вонями, какъ для освященія ихъ, такъ и въ знаменованіе ароматъ, принесенныхъ Мѵроносицами на гробъ Христовъ помазать Тѣло Его, благодать и славитъ Господа: »благословенъ Богъ нашъ, сице благоволивый, слава Тебѣ!« Діаконъ на каждое возглашеніе отвѣтствуетъ: »всегда, нынѣ и присно и во вѣки вѣковъ, аминь.« Послѣ, Священникъ съ благовѣніемъ молися, чтетъ надъ предложенными Дарами молитву Іакова, брата Божія, которою призывая Бога Отца: »Боже, Боже нашъ,« давшаго намъ въ пищу хлѣбъ небесный, Господа Іисуса, отъ Котораго мы получили благословеніе и освященіе, проситъ Его предложенные Дары благословить и принять въ пренебес-

Po skończeniu wyjmowania cząstek z prosfor, Kapłan wkłada na węgle rozpalone kadzidło, którego rozchodzącą się wonność, błogosławiąc, poświęca i ofiaruje Panu Bogu na zapach wonności duchownej, prosząc Go przyjąć oną łaskawie do ołtarza niebieskiego i zesłać łaskę Ducha S.: »Kadzidło Tobie przynosim Chryste Boże nasz i t. d.« Później tą Świętą wonią kadzi gwiazdę i stawi ją na patenie, z wyrażeniem słów następujących: »Przyszedłszy gwiazda stanęłą nad miejscem, gdzie było Dzieciątko.« Kadzi też pokrowy, to jest, pokrycia, i pokrywając onemi patenę i kielich, ogłasza Jego Wszechmocność i Królestwo nad całym światem: »Pan otrzymał królestwo, w ozdobę oblekł się i t. d.« Później blaga i prosi Jego jako Potężnego Pana, pokryć nas cieniem skrzydeł swoich, wybawić od wszelkich natarczywości nieprzyjacielskich, darować pokoj, miłosierdzie i zbawienie: »Zasłoń naś cieniem skrzydeł Swoich i t. d.« Kadząc zaś po trzy kroć Święte Dary i napełniając ich Świętemi wonnościami, tak dla poświęcenia onych, jako też na pamiątkę owych wonnych olejków przyniesionych niewiastami ku grobowi Chrystusowemu dla pomazania Najświętszego Ciała Jego, dziękuje i wysławia Pana temi słowy: »Błogosławiony jesteś Bóg nasz, któryś raczył tym sposobem postanowić S. Ofiarę, chwała Tobie!« Dyakon zaś na każdy odgłos kapłański odpowiada: »Każdego czasu, teraz i zawsze i nawieki wiekow, amen.« Nakoniec Kapłan, nabożnie modląc się, czyta nad przygotowanemi Darami modlitwę S. Jakuba brata Jezusowego, w której serdecznie wzywając Boga Ojca, (Boże, Boże nasz) który nam dał za pokarm Chleb Niebieski, Jezusa Chrystusa, od któregośmy otrzymali błogosławieństwo i poświęcenie, prosi ofiarowane Mu Dary błogosławić i przyjąć do ołta-

ный Свой жертвенникъ, помянуть какъ принесшихъ оные, такъ и тѣхъ, о памяти которыхъ принесены во храмъ.

По окончаніи Проскомидіи, предъ начатіемъ Божественной Литургіи, кадитъ Діаконъ крестообразно олтарь произнося: »во гробѣ плотски, во адѣ же съ душею и проч.« потомъ весь храмъ и предстоящій народъ, для очищенія и приготовленія церкви и Христіанъ къ слушанію Литургіи. По свидѣтельству Св. Діонисія Ареопагита, и въ первенствующей Церкви Литургія начиналась кажденіемъ: ибо сей Святый мужъ такъ говоритъ: »Іерархъ, хотяй совершать священную молитву—Евхаристію въ божественномъ жертвенникѣ, начавъ кадити оттолѣ, обходитъ все пространство священнаго храма, возвратився же паки въ Божественный жертвенникъ, начинаетъ священнодѣйствіе и проч.« (Св. Діонисій Ареопагитъ въ Церковной Іерархіи гл. 3).

rza, który jest nad niebiosami, wspomnieć tak tych, którzy je przyniesli, jako też i tych na wspomnienie których one są przyniesione do kościoła.

Po przygotowaniu S. Darów, przed samém zaczęciem Mszy S., Dyakon kadzi nakrzyż ołtarz, wyrażając te słowa: »W grobie z ciałem, w piekle zaś z daszą jako Bóg i t. d.« potém cały kościoł i narod w nim znajdujący się dla oczyszczenia i przygotowania, tak kościoła, jako też wiernych ku słuchaniu Mszy S. Według świadectwa S. Dyonizego Arcopagita Msza S. i w pierwiastkowym Kościele kadzeniem się zaczynała, albowiem ten S. mąż tak powiada: »Kapłan chcący odprawiać Najświętszą Ofiarę Eucharystyi w S. ołtarzu, począwszy odtąd kadzić, obchodzi całą przestrzeń Świątyni Pańskiej: zwróciwszy się nazad do S. ołtarza, zaczyna tam Świętą Ofiarę i t. d. Св. Діонисій Ареопагитъ въ Церковной Іерархіи глава 3.

ГЛАВА IV.

О БОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТУРГІИ.

Священникъ съ Діакономъ, приступивши къ престолу, съ величайшимъ благоговѣніемъ молятся, призывая на себя пришествіе Св. Духа къ достойному совершенію священнодѣйствія сими словами: »Царю Небесный, Утешителю, Душе истинны, иже вездѣ сый, и вся исполняяй, Сокровище благихъ и жизни Подателю, пріиди и вселися въ ны, и очисти ны отъ всякія скверны, и спаси, Блаже, души наша« ибо Духъ Святый есть утѣшитель и наставникъ молитвы, какъ о томъ свидѣтельствуетъ Св. Павелъ Апостолъ въ Посланіи къ Римлянамъ: »Духъ подкрѣпляетъ насъ въ немощахъ; ибо мы не знаемъ, о чемъ, и какъ намъ должно молиться; но Духъ самъ ходатайствуетъ за насъ воздыханіями неизрѣченными.« (ad Rom. 8 v. 25). »Духъ Святый, богословствуетъ Григорій, есть Свѣтъ и Жизнь и живый источникъ, Духъ премудрости, Духъ разума, благій, правый, умный, обладающій, очищающій грѣхи, Богъ и боготворящій, Огнь отъ Огня происходящій, глаголющій, дѣйствующій и раздѣляющій дарованія.« Потомъ, возсылая радостнымъ пѣснопѣніемъ Ангельскихъ Силъ славу Богу, благоволившему совершить на земли непости-

ROZDZIAŁ IV.

O MSZY ŚWIĘTEJ.

Kapłan i Dyakonem, przystąpiszy do ołtarza, z największém nabożeństwem modlą się, wzywając do siebie Ducha Swiętego ku sprawowaniu godnemu Najświętszej Ofiary temi słowy: »Królu Niebieski, Pocieszycielu, Duchu prawdy, który wszędzie przytomny jesteś, i wszystko napełniasz, Skarbie dobr, i życia Dawco, przyidź i mieszkaj w nas, i oczyść nas od wszelkiej zmazy, i zbaw, o Dobry! dusze nasze«. Albowicm Duch S. jest. nauczyciclem modlitwy według świadectwa S. Pawła Apostoła, który w liście swoim do Rrymian tak mówi: »Duch dopomaga krewkości naszej: albowiem o cobyśmy prosić mieli, jako potrzeba, nie wiemy, ale sam Duch prosi za nas wzdychaniem nicwymównémc« ad Rom 8 v. 26. »Duch Swięty (powiada Grzcgorz w Teologii) jest światło, i życic, i źrzódło żywe, Dych mądrości i rozumu, dobry, sprawiedliwy, doskonały, mający wszelką moc, oczyszczający grzechy, Bóg i Bogastwarzający, Ogień od Ognia pochodzący, mówiący, działający i rozdzielający dary«. — Potém radośnym hymnem niebieskich Duchów oddając chwałę Bogu, który raczył sprawić na ziemi niepojętą Tajemnicę odkupu naszego, której pamiątkę oni czynić przcdsiębiorą: »Chwała na Wysokościach Bogu, a na

жимое Таинство искупленія, котораго воспоминаніе совершить они предпринимаютъ: »слава въ Вышнихъ Богу! и на земли миръ, къ человѣкамъ благоволеніе.« (Lucae 2 c. 14), молятъ Его словами Давида: »Господи! отверзи уста мои, и онѣ возвѣстятъ хвалу.« (Psul. 50 v. 17). Такимъ образомъ предуготовивъ и расположивъ себя къ священнослуженію, поклоняется Діаконъ Священнику, въ знакъ своего сослужительскаго послушанія, и тихо напоминая, что: »время сотворити Господеви«, проситъ благословенія на свое служеніе при Литургіи, проситъ и воспоминанія при Божественномъ возношеніи: »помолися о мнѣ владыко! — помяни мя, владыко святый!« Священникъ же, благословляя его, молится сими словами: »да исправитъ Господь стопы твоя, и да помянетъ тя во царствіи Своемъ всегда, нынѣ и присно, и во вѣки вѣковъ, аминь.«

Такимъ молитвеннымъ благословеніемъ Священника воодушевленный Діаконъ выходитъ предъ двери царскія олтаря, и ставши на амвонѣ, торжественно требуетъ благословенія къ священнодѣйствію сими словами: »благослови, владыко!« На сей діаконскій возгласъ Священникъ, стоя предъ престоломъ внутри олтаря, отвѣтствуетъ, знаменуя крестообразно на Св. трапезѣ Евангеліемъ главныя четыре страны свѣта: востокъ, западъ, сѣверъ и югъ, — благословенно Царство Отца и Сына и Св. Духа, нынѣ и присно, и во вѣки вѣковъ: »означая симъ, что Царство Пресвятыя Троицы прославляется во всѣхъ странахъ свѣта. Сіе благословеніе царства Св. Тройцы, провозглашенное Священникомъ, заключаетъ ликъ, воз-

ziemi pokoj ludziom dobrej woli«. Lucac 2 v. 14.; proszą Go też słowy króla Dawida: »Panie! otworz wargi moje, a usta moje będą opowiadać chwałę Twoją«. Psal. 50 v. 17. Tym sposobem przygotowawszy i przysposobiwszy siebie ku odprawianiu Najświętszej Ofiary, Dyakon kłania się Kapłanowi w znak posłuszeństwa swego w czaśie assystowania do Mszy S., i cicho przypominając mu, iż »czas uczynić Panu ofiarę«, prosi od niego błogosławieństwa na swoje assystowanie do Mszy Świętej, oraz prosi go o modlitwę i wspomnienie w czasie Najświętszej Ofiary temi słowy: »Modl się za mnie panie! w spomij mię panie święty!« Kapłan zaś, błogosławiąc go, modli się temi słowy: »Niech sprostuje Pan stopy twoje, i niech cię wspomni Pan Bóg w Krolestwie Swojém każdego czasu, teraz i zawsze i na wieki wieków«.

Tém błagalném błogosławieństwem przez Kapłana ożywiony Dyakon wychodzi przede drzwi królewskie ołtarza, i stanąwszy na ambonie, publicznie prosi błagosławieństwa ku Najświętszej Ofierze temi słowi: »Błogosław panie«! Na ten odgłos Dyakona Kapłan, stojąc przed ołtarzem Pańskim wewnątrz ołrarza, odpowiada, oznaczając na stole Świętym Ewangelią nakrzyż główne cztery strony świata: wschod, zachod, północ i południe, »Niech bedzie błogosławione Królewstwo Ojca, i Syna, i Ducha Swiętego, teraz i zawsze, i na wieki wieków;« oznaczając tém, iż Królewstwo Przenajświętszej Trójcy wysławia się we wszystkich stronach Świata. To blogosławieństwo Królewstwa S. Trójcy, ogłoszone przez Kapłana, kończy chor, śpiewając: »amen« to słowo wzięte z Hebrajskiego

глашая: »аминь;« сіе слово заимствовано изъ Еврейскаго языка, служитъ къ утвержденію чего либо преждесказаннаго, на Русскомъ языкѣ означаетъ: »да будетъ такъ« или »буди.«

Потомъ слѣдуетъ великая эктенія или протяженная молитва, заключающая въ себѣ все то, о чемъ должны мы благоразумно просить для нашей жизни, начиная съ вышняго мира и спасенія душъ нашихъ, и заключая совершенною преданностію самихъ себя и другъ друга, и всей нашей жизни Христу Богу при заступленіи Пречистой Дѣвы и всѣхъ Святыхъ.

Во первыхъ Діаконъ въ ней возглашаетъ: »миромъ Господу помолимся« симъ повелѣваетъ предстоящимъ молиться миромъ, то есть, всѣмъ вообще, единодушно, дабы никто въ сіе время отнюдь не былъ занятъ другимъ какимъ упражненіемъ или суетными размышленіями, а только симъ всеобщимъ моленіемъ Церкви, съ миромъ и любовію взаимною другъ къ другу; ибо миръ и согласіе со всѣми необходимы при возсыланіи молитвъ Богу, что и самъ Спаситель повелѣваетъ: (Math. 5 v. 23—24): »и такъ если принесешь даръ твой къ олтарю, и тутъ вспомнишь, что братъ твой имѣетъ нѣчто на тебя; оставь тамъ даръ твой предъ олтаремъ, и поди прежде примирись съ братомъ твоимъ, и тогда пріиди и принеси даръ твой.« — Послѣ возглашаетъ: »о свышнемъ мирѣ и спасеніи душъ нашихъ, Господу помолимся.« Свышній миръ есть тотъ, о которомъ Св. Павелъ Апостолъ въ Посланіи къ Филипійцамъ говоритъ: »и миръ Божій, который превыше

języka służy ku potwierdzeniu czegokolwiek bądź wyżej powiedzianego, na Polskim języku znaczy »tak jest za prawdę« czyli »niech tak będzie.«

Potém następuje ektenia wielka czyli też przedłużajaca się modlitwa, zawicrająca w sobie wszystko to, czegokolwiek tylko powinniśmy rozsądnie prosić dla życia naszego, zaczynając od pokoju, który jest z wysokości i zbawienia dusz naszych i kończąć na zupełném oddaniu samych siebie i jeden drugiego, jako też całego naszego żywota Chrystusowi Bogu, za wstawieniem się Przenajświętszej i Niepokalanej Panny i wszystkich Swiętych.

Najprzód tedy Dyakon w tej świętej modlitwie woła: »w pokoju Panu się modlmy«, czém przykazuje narodowi przytomnemu modlić się w pokoju, to jest, wszystkim wspólnie, jednomyslnie, ażeby żadną miarą nikt nie był zajętym inném jakiémkolwiek bądź zatrudnieniem, ani też próżnemi myslami, ale tylko tą powszechną modlitwą kościelną, w pokoju i w miłości wzajemnej jeden ku drugiemu; albowiem pokoj i żgoda ze wszystkiemi są nie odbicie potrzebnemi, przy przesyłaniu modlitw naszych Bogu, co i sam Zbawiciel świata zaleca: »Jesli tedy ofiarujesz dar twój do ołtarza, a tam wspomnisz, iż brat twój ma nieco przeciw tobie; zostaw tam dar twój przed ołtarzem, a idź pierwiej zjednaj się z bratem twoim; a tedy przyszedłszy ofiarujesz dar twój« Math. 5 v. 23—24. Później głosi: »Za pokoj który jest z wysokości i zbawienie dusz naszych Panu się modlmy« Pokoj z wysokości jest ten, o którym S. Paweł Apostoł w liście swoim do Philipensów wspomina: »A pokoj Boży, który przewysza

всякаго ума, соблюдетъ сердца ваши и мысли ваши во Христѣ Іисусѣ.« (ad Filip. c. 4 v. 7). Сей миръ Божественный есть начало всѣхъ благъ временныхъ и вѣчныхъ, по сему-то при самомъ началѣ моленія, о семъ проситъ Церковь у Господа, и съ нимъ и о первѣйшемъ нашемъ благѣ, вѣчномъ спасеніи душъ нашихъ. Потомъ простираютъ свои моленія вѣрные къ Богу посредствомъ Діакона и о другихъ, а именно: о мирѣ — тишинѣ и благоденствіи вселенной, о благосостояніи Церквей вѣрующихъ, и о соединеніи всѣхъ въ Вѣрѣ; о всей Церкви вообще, и порознь о всѣхъ ея членахъ, въ различныхъ достоинствахъ, служеніяхъ и обстоятельствахъ находящихся. Одинъ благочестивый о сей молитвѣ говоритъ: »что можетъ быть трогательнѣе для чувствительныхъ сердецъ, какъ молитва о плавающихъ, путешествующихъ, недугующихъ, страждущихъ, плѣненныхъ, и о спасеніи ихъ? здѣсь, говоритъ онъ, не укрылось ни одно бѣдствіе человѣческое отъ милосерднаго ока Церкви.« Исчисливъ всѣ благопотребныя Церкви моленія, возбуждаетъ Діаконъ предстоящихъ къ моленію и о себѣ самихъ, возглашая: »о избавитися намъ отъ всякія скорби, гнѣва и нужды, Господу помолимся«. Слова сіи взяты изъ книги Софоніи Пророка, гдѣ онѣ читаются такъ: »силенъ день гнѣва, день той, день скорби и нужды и проч.« (Софон. 1 ст. 15). Боговдохновенный Пророкъ сими словами предсказалъ Іудеямъ будущее ихъ разореніе и казнь за преступленіе Закона Божія. Дабы не подпасть тойже несчастной судьбѣ, то Православная Церковь наша повелѣваетъ и намъ всѣмъ предварительно умолять Бога, и преклонять Его милость о избавленіи отъ подобной уча-

wszelki zmysł, niechaj strzeże serc waszych i mysli waszych w Chrystysie Jezusie« ad Philip. c. 4 v. 7. Ten S. pokoj jest początkiem wszystkich dóbr doczesnych; i wiecznych; ztego więc względu Kościół Swięty w modlitwie swej najpierwiej prosi onego u Pana Boga, a z nim też największego dobra naszego, to jest, błogosławieństwa wiecznego duszom naszym. Potém przesyłają wierni swe prośby przed Majestat Najwyższego przez Dyakona i o drugich potrzebach, a osobliwie proszą Go darować pokoj i zgodę między narodami, szczęsliwe i pomyslne powodzenie się Kościołom wiernych, oraz przyprowadzić ich wszystkich do jedności wiary; modlą się też za cały Kościoł w powszechności, i pojedynczo za wszystkich jego członków w rozmaitych urzędach, godnościach, obowiązskach i okolicznościach znajdujących się. Jeden pobożny mąż, pisząc o tej świętej modlitwie, tak mowi: »Co może bydż tkliwszego dla czułych serc nad modlitwę za żeglujących, podróżnych, chorych, cierpiących za Chrystusa, za wzjętych w niewolę i za zbawienie ich? w tym względzie, powiada on, żadne nieszczęście ludzkie nie skryło się od miłośicrnego oka S. matki naszej Kościoła Chrystusowego.« Wyliczywszy Dyakon wszystkie potrzebne prośby kościelne, wzbudza narod ku modlitwie za samych siebie, wałając: »Abyśmy wybawieni byli od wszelkiego utrapienia, gniewu, niebespieczeństwa i przypadku, Panu się modlmy.« Te słowa są wyjęte z ksiąg Sofoniasza Proroka, gdzie one są tak wyrażone: »Mocny jest dzień on, dzień gniewu, dzień płaczu i nieszczęścia i t. d.« Софон. 1 ст. 15. Duchem S. natchniony Prorok temi słowy przepowiedział Żydom następujące ich spustoszenie i ukaranie za przestąpienie przykazań Boskich. Ażeby więc ten że sam los nieszczęsliwy nie spotkał i nas, wykraczających

сти. Наконецъ, направляя Діаконъ гласъ свой къ Богу, возглашаетъ: »Заступи, спаси, помилуй и сохрани насъ, Боже, Твоею благодатію.« Симъ проситъ отъ Бога благодати предваряющей, спасающей и прославляющей. Воспоминается же Пресвятая Пречистая Дѣва и весь Соборъ Праведныхъ какъ въ сей, такъ и въ другихъ эктеніяхъ, для того, чтобъ чрезъ сіе молитвенное воспоминаніе и призываніе соединить намъ съ ними моленія наши, и единый бы гласъ молебный составить отъ всѣхъ колѣнъ Небесныхъ и земныхъ предъ престоломъ Благодати, а тѣмъ самымъ удобнѣе преклонить Господа къ подаянію желаемыхъ нами отъ Него благъ.

На каждое приглашеніе Діакона отвѣчаетъ ликъ въ лицѣ народа: »Господи помилуй«. Милитва сія есть древнѣйшая, общая всѣхъ народовъ свѣта и многократно повторяемая въ священныхъ книгахъ. Она есть началомъ и содержаніемъ всѣхъ нашихъ прошеній; ибо милость Господа есть источникъ всѣхъ благъ, которыхъ можемъ просить и ожидать отъ Промысла? Священникъ же внутри олтаря предъ престоломъ, слѣдуя тайною молитвою за словами Діакона, которую окончиваетъ, возглашая хвалу Тріединому Богу: »Яко подобаетъ Тебѣ всякая слава, честь и поклоненіе и проч.«

codziennie przeciwko obowiązkom chrześciańskim, to Prawowierny Kościół nasz przykazaje nam, abyśmy wcześniej błagali Boga i skłaniali nieskończone Jego miłosierdzie, ku wybawieniu nas od podobnego udziału. Nakoniec Dyakon zwracając głos swój ku Bogu woła: »Obroń, zbaw, zmiłuj się i zachowaj nas Boże twoją łaską.« Temi słowy prosi u Pana Boga łaski: uprzedzającej, to jest, pobudzającej nas ku dziełom dobrym, świętym, przyspasabiającej nas do wiecznego zbawienia i wsławiającej wstanie wiecznego błogosławieństwa. Wspomina się też Przenajświętsza, Niepokalana Panna i wszyscy Niebiescy Duchowie, tak w tej, jako też w drugich ekteniach dla tego, ażeby przez te nasze pobożne w modlitwie wspomnienie i wezwanie ich, złączyć nasze modły z nimi, i uformować jeden głos błagalny od wszystkich pokoleń niebieskich i ziemskich przed tronem Łaski, a tém samém, aby łatwiej skłonić Najwyższego ku podaniu pożądanych nam łask.

Na każde wezwanie Dyakona chor za wszystkich ludzi znajdujących się w kościele odpowiada: »Panie zmiłuj się.« Ta modlitwa jest najdawniejsza, powszechna wszystkim narodom świata, i często się powtarza w księgach świętych, ona jest początkiem i zawarciem wszystkich naszych prośb i modlitw; ponieważ miłosierdzie Pańskie jest źrzódłem wszystkich łask, których tylko możemy prosić i oczekiwać od Najwyższego. — Kapłan zaś w czasie téj powszechnej modlitwy, stojąc przed ołtarzem wewnątrz Świętego Świętych, czyta sekretnie modlitwę, którą kończąc głosi chwałę Bogu w Trójcy Swiętej Jedynemu słowy: »Albowiem przystoi Tobie wszelka chwała, cześć, i pokłon, Ojcu, i Synowi, i Dychowi S., teraz i zawsze i na wieki wieków.«

Между великою и двумя малыми эктеніями поются ликомъ Псалмы или антифоны—противогласники, то есть, по перемѣнныя пѣснопѣнія, составленныя частію изъ цѣлыхъ псалмовъ, частію изъ стиховъ, избранныхъ, относящихся къ празднеству дня. Сей родъ пѣнія установленъ Св. Игнатіемъ Богоносцемъ, первымъ Епископомъ Антіохійскимъ, котораго благословилъ Спаситель въ числѣ приведенныхъ къ нему младенцевъ. Таинственное видѣніе Ангеловъ, возглашающихъ другъ другу хвалу Божію, внушило мысль Св. Игнатію къ составленію антифоновъ. Изъ нихъ одни повседневные, коихъ начало: »благослови душе моя Господа и хвали душе моя Господа«, а другіе, въ дни Господнихъ и Богородичныхъ праздниковъ поемые, содержать въ себѣ изъясненія силы и таинства совершаемаго торжества, какъ-то: Рождества Іисуса Христа, Богоявленія, Пасхи и проч.

При концѣ втораго антифона поется ликомъ пѣснь Іисусу Христу, которая начинается: »Единородный Сыне и Слове Божій и проч. »Сочинитель этой пѣсни, по свидѣтельству Павла Діякона, (Jn vita Iustiniani L. 16). есть благочестивый Императоръ Юстиніанъ, царствовавшій въ шестомъ столѣтіи, который, воздвигнувъ въ Царьградѣ великолѣпный Софійскій храмъ, сочинилъ во славу Единороднаго Сына Божія высокій гимнъ во испроверженіе Несторіевой ереси, который, смущая тогда Церковь своими умствованіями, Марію Матерь Божію училъ называть Христородицею, а не Богородицею.

Między ektenią wielką i dwiema małemi chor śpiewa psalmy, albo też antyfony, to jest, pieśni, które się śpiewają na przemian chorami, złożone po części z całych psalmów, a po części z wierszów wybranych, stosownych do uroczystości Święta, która się obchodzi Kościołem. Ten rodzaj pienia ustawiony jest przez Swiętego Jgnacego, pierwszego Biskupa Antyochejskiego, którego Zbawiciel Świata błogosławił między niemowlątami przyprowadzonemi do Niego. Widzenie w objawieniu Aniołów, ogłaszających jeden drugiemu chwałę Boską, podało powod temu Swiętemu mężowi ku ułożeniu antyfonów. Jedne z nich są codzienne, które się zaczynają tak: »Błogosław dusza moja Pana, i chwal dasza moja Pana,« a drugie, które się śpiewają w dni Święte uroczystości Zbawiciela Pana i Najświętszej Matki Boskiej, zawierają w sobie moc i Tajemnicę uroczystości, którą Kościół obchodzi, na przykład: Bożego Narodzenia, Epifanii Pańskiej, Zmartwychwstania Pańskiego i t. d.

Przy końcu drugiej antyfony śpiewa chor hymn Chrystusowi Panu, który się tak zaczyna: »Jednorodzony Synu, i Słowo Boże i t. d.« Autor tego hymnu, według świadectwa Pawła Dyakona, Jn vita Justyniani L. 16, jest pobożny i bogobojny Jmperator Justynian, który panował w szóstym wieku; on, zbudowawszy w Konstantynopolu kościół wspaniały S. Zofii, napisał hymn wysoki na poniżenie herezyi Nestoryusza. który, powstając przeciwko nauki Kościoła Swiętego, usiłował wszystkich wiernych zarazić w ten czas swojém fałszywém rozumowaniem, Maryę Matkę Boską on nauczał nazywać Chrystusa-Rodzicielką, a nie Boga-Rodzicielką.

При окончаніи третьяго антифона, начинается торжественный входъ съ Евангеліемъ, знаменующій открытую проповѣдь Христову послѣ крещенія. Входъ сей съ Евангеліемъ ведетъ свое начало отъ первыхъ временъ Христіанства, ибо въ тогдашнія времена при совершеніи Литургіи, когда приближалось время къ чтенію Евангелія, тогда Діаконы приносили изъ хранилища Св. Евангеліе на средину церкви, и изъ сего-то хожденія образовался нынѣшній малый входъ съ Евангеліемъ. Діаконъ, стоя у царскихъ вратъ, возвышаетъ Евангеліе и восклицаетъ: »Премудрость прости!« возглашеніемъ »Премудрость« подаетъ предстоящимъ мысль о премудрости, заключающейся въ Евангеліи, а вторымъ возглашеніемъ »прости« предостерегаетъ, чтобы по важности времени священнослуженія всѣ стояли въ прямомъ благоговѣйномъ положеніи, и никто не оставался или сидящимъ или небрежно опершимся. Какъ внесеніе Евангелія Діакономъ образуетъ первое въ міръ Іисуса Христа во плоти явленіе, то вѣрные, узрѣвъ несомое Евангеліе, поклоняются ему, яко самому Христу, сшедшему съ Небесъ спасти вѣрующихъ, и на возглашеніе Діакона: »Премудростъ прости« они, другъ друга возбуждая къ единодушному поклоненію Сыну Божію, воспѣваютъ пѣснь, нарочно для сего Церковію составленную изъ псаломскихъ восклицаній: »пріидите поклонимся, и припадемъ ко Христу, спаси ны и проч.« потомъ Священникъ, стоя внутри олтаря предъ престоломъ, восклицаетъ, прославляя Святость Божію: »яко Святъ еси Боже нашъ, и Тебѣ славу возсылаемъ, Отцу, и Сыну, и Св. Духу, нынѣ и присно.« Діаконъ, чтобы окончить славословіе, выходитъ изъ олтаря предъ

Pod koniec trzeciej antyfony zaczyna się tryumfalna processya z ołtarza z księgą Ewangelii, oznaczająca owe pierwsze, po przyjęciu Chrztu Swiętego, publiczne przepowiadanie Chrystusowe Ewangelii Królestwa Bożego. Ta processya z księgą Ewangelii wzięła swój początek od pierwszych czasów Chrześciaństwa, albowiem w owe czasy, przy odprawianiu Mszy S., gdy się zbliżał czas ku czytaniu Ewangelii S., Dyakony wynosili ją z zakrystyi na śrzodek kościoła; i z tego tedy chodzenia uformowała się terazniejsza processya z Ewangelią, nazywająca się wyjściem małém. Dyakon, stanąwszy we drzwiach królewskich z księgą Ewangelii, podnosi ją w górę i w głos mówi: »Mądrość, stojmy prosto« słowem »mądrość« zwraca uwagę wiernych na ową mądrąść, która się zawiera w Ewangelii S., słowami zaś »stojmy prosto« przestrzega, aby wszyscy ze względu ważnego i wielkiego czasu, który nastąpił w Najświętszej Ofierze, nachodząc się we świątyni Pańskiej, nabożnie i przystojnie stali, i aby nikt nie śmiał ani siedzieć, ani też nicdbale opierać się. A ponieważ Ewangelia, wyniesiona przez Dyakona, wyobraża pierwsze pokazanie się na świecie Jezusa Crhystusa w postaci człowieka, to ludzie, ujrzawszy Ewangelię S., nabożnie się kłaniają przed nią jako przed samym Chrystusem, który zstąpił z niebios dla zbawienia naszego, i na głos Dyakona: »Mądrość, stojmy prosto« oni jeden drugiego pobudzając ku jednomyslnemu pokłonieniu się Synowi Bożemu, śpiewają pieśń umyslnie dla tego Kościołem Swiętym ułożoną z psalmów Dawidowych: »Podźcie, pokłońmy się, i upadajmy przed Chrystusem i t. d.« Potém Kapłan, stojąc w ołtarzu, w głos wysławia Świętość Boską temi złowy: »Albowiem Święty jesteś Boże nasz, a przetoż Tobie chwałę zasyłamy, Ojcu, i Synowi, i Duchowi Swiętemu, teraz i zawsze.« Dyakon

царскія врата, и обращаясь къ образу Спасителя яко ходатаю человѣческаго рода, произноситъ во первыхъ моленіе о православныхъ боговдохновенными псаломскими словами: »Господи спаси благочестивыя и услыши ны,« потомъ обращаясь къ предстоящимъ людямъ внѣ олтаря, довершаетъ оное восклицаніемъ: »и во вѣки вѣковъ.« Симъ не только возвѣщаетъ народу о наступающемъ уже времени къ начатію пѣсни, но и самъ молится, дабы трисвятое пѣніе неумолчными всегда устами къ Господу отъ вѣрующихъ возсылаемо было, которое вдругъ и начинается отъ ликовъ съ величайшимъ благоговѣніемъ: »Святый Боже, Святый крѣпкій, Святый безсмертный, помилуй насъ.« въ подражаніе Серафимскихъ воиновъ, окружающихъ престолъ Всемогущаго и возсылающихъ Ему хвалу безпрестанно день и ночь сими словами: »Святъ, Святъ, Святъ, Господь Саваоѳъ.« Между тѣмъ Священникъ тайно молитъ Господа, стоя предъ престоломъ, о принятіи трисвятаго пѣнія отъ вѣрующихъ.

По окончаніи трисвятаго пѣнія слѣдуетъ чтеніе Апостольскихъ посланій, во время котораго Священникъ имѣетъ дозволеніе сидѣть на горнемъ мѣстѣ, устроенномъ за престоломъ въ восточной сторонѣ, по сему при окончаніи онаго пѣнія, Священникъ съ Діакономъ переходятъ къ горнему мѣсту, на которомъ Діаконъ возбуждаетъ народъ ко вниманію Божіей премудрости, посланіями и Евангеліемъ проповѣдуемой, возглашая: »вонмемъ, Премудрость!« Священникъ же привѣтствуетъ предстоящихъ: »миръ всѣмъ.« Чтецъ, приступая къ чтенію Апостольскихъ

zaś, aby zakończyć te chwalenie Boga, wychodzi z ołtarza przede drzwi Święte, i obracając się ku obrazowi Zbawiciela Pana, jako Pośrzednika rodzaju ludzkiego, najprzód przesyła ku Niemu swe modły za prawowiernych słowy ukoronowanego Proroka: »Zbaw Panie pobożne, i wysłuchaj nas,« później, o brociwszy się ku narodowi, przed ołtarzem stojącemu, kończy chwalenie Boskie głosząc: »i na wieki wieków« Temi słowy nie tylko oznajmuje wiernym o następującym czasie ku zaczęciu Trojakiej pieśni, ale razem się też modli, aby te Trojakie pienie chwały zawsze nieprzestannemi ustami wiernych było przesyłane przed Majestat Najwyższego, które w ten moment z największém nabożeństwem zaczyna się chorami: »Święty Boże, Święty mocny, Święty nieśmiertelny, zmiłuj się nad nami,« w nasladowanie owych Błogosławionych Duchów, otaczających tron Wszechmocnego Boga i oddających Jemu chwałę nieprzestannymi głosy we dnie i w nocy: »Święty, Święty, Święty, Pan Bóg Zastępow.« Tym czasem Kapłan czyta modlitwę, w której prosi i błaga Najwyższego Pana, stojąc przed ołtarzem, o przyjęcie z ust wiernych tego Trojakiego pienia.

Po skończeniu Trojakiej piesni czyta się Epistoła, w czasie której Kapłan ma prawo siedzieć na górném miejscu, urządzeném za ołtarzem ze strony wschodniej, z tej więc przyczyny pod koniec owej pieśni Kapłan z Dyakonem idą ku miejscu górnemu, na którém Dyakon wzbudza narod ku pilnemu słuchaniu mądrości Boskiej, która się ma ogłaszać Listami Apostolskiemi i Ewangelią Świętą: »Mądrość, słuchajmy z pilnością« Kapłan zaś pozdrawia wiernych słowy: »Pokoj wszystkim.« Czytelnik, przystępując ku czytaniu Epistoły i pokazując, iż są gotowi wierni ku

посланій, показуя готовность предстоящихъ къ слушанію слова Божія, въ лицѣ ихъ отвѣчаетъ на привѣтствіе: »и духови твоему.« Святый Златоустъ, (въ бесѣд. 36 на 1 посланіе къ Коринѳ.), начало сего соотвѣтствія производитъ отъ тѣхъ временъ, когда дары подаваемы были вѣрующимъ руками Апостоловъ, и Епископы проповѣдывали слово Божіе движимы будучи Духомъ Святымъ. По окончаніи Апостола поется »аллилуіа« слово сіе есть Еврейское, и значитъ хвалите Господа: »оно составляетъ еще нѣкоторый родъ радостнаго восклицанія, взаимнаго приглашенія или припѣва и хвалебнаго торжества, чтобъ все выразить въ точныхъ понятіяхъ и силѣ, какъ семьдесятъ два толкователя Ветхаго Завѣта, такъ и самый тайнозритель, Св. Іоаннъ Апостолъ, не находя въ Греческомъ языкѣ равносильныхъ оригинальному изреченію словъ и выраженій, приняли оное въ употребленіе безъ перевода, а отъ нихъ и прочіе церковные учители.«

Кажденіе, предъ Евангеліемъ бываемое, знаменуетъ благоуханіе Св. Духа, которое, чрезъ проповѣдь Евангельскую по всему міру разлившись, облагоухало сердца человѣческія вѣрою въ Сына Божія. Въ началѣ и по окончаніи чтенія Евангельскаго, ликъ въ лицѣ предстоящаго народа, усердно благодаря Господа Бога, сподобившаго слышать спасительныя тайны Евангелія, возглашаетъ: »слава Тебѣ Господи, слава Тебѣ!«

Вдругъ за симъ начинаются прилежныя моленія — эктенія сугубая: »Рцемъ вси отъ всея души и отъ

słuchaniu słowa Bożego, w ich imieniu odpowiada na pozdrowienie kapłańskie: »J duchowi twemu.« Swięty Chryzostom, въ бесѣд. 36 на 1 посланіе къ Коринѳ., początek tej odpowiedzi »i duchowi twemu« wyprowadza od tych czasów, kiedy dary Ducha S. rozdzielane były wiernym przez ręce Apostołów, a Biskupi ogłaszali słowo Boże, będąc pobudzani Duchem Świętym. Po okończeniu Epistoły śpiewa się »allelujа« to słowo jest wzjęte z języka Hebrajskiego, i znaczy chwalcie Pana, ono służy jeszcze odgłosem radości i wesela, wzajemnego witania i chwalebnego zwycięzstwa, dla wyrażenia tego wszystkiego w akkuratnej, istotnej i do pojęcia łatwęj jasności, Ojcowie Święci, którzy tłumuczyli Pismo S. Starego Testamentu, i których było 72, nie znalazłszy słów w Grzeckim języku tak mocnych jak oryginalne, jako też i Błogosławiony Jan Apostoł w Objawieniu swojém, to słowo przyjęli bez żadnej przemiany, a od nich i wszyscy inni Nauczyciele kościelni.«

Kadzenie, które się zwyczajnie czyni przed Ewangelią, oznacza wonność Ducha Swiętego, która, przez opowiadanie Ewangelii Swiętej, rozlawszy się po całym świecie, napelniła serce ludzkie wiarą w Syna Boskiego. Przed zaczęciem Ewangelii jako też po skończeniu onej, chor w imieniu wszystkiego narodu, znajdującego się w kościele, oddając hołd najtkliwszej wdzięczności Panu Bogu, iż raczył dozwolić słyszeć najświętsze Tajemnice Ewangelii S., śpiewa »Chwała Tobie Panie, chwała Tobie.«

Po Ewangelii natychmiast zaczynają się modlitwy z większém i gorętszém nabożeństwem temi słowy: Mówmy

всего помышленія нашего рцемъ!« потому такъ называется, что въ ней усугубляется или точнѣе сказать, утрояется возваніе: »Господи помилуй.« Въ ней заключаются моленія: о царяхъ, пастыряхъ Церкви и о всемъ клирѣ, о создателяхъ храма и о всѣхъ прежде почившихъ отцахъ, братіяхъ, здѣ лежащихъ и повсюду православныхъ. Потомъ слѣдуютъ молитвы о кающихся и тѣхъ, которые только еще оглашены первоначальнымъ ученіемъ вѣры, но не просвѣщены Крещеніемъ, молитъ Церковь Христова, дабы Господь открылъ имъ Евангеліе правды, и соединилъ съ своею Церковію; сіи молитвы совершаются по древнему обыкновенію, ибо тогда оглашеннымъ дозволяли входить въ церковь слушать слово Божіе и пастырскія наставленія. Нынѣ хотя и нѣтъ разряда оглашенныхъ — готовящихся къ Крещенію, потому что всѣ окрещены съ младенчества; а разрядъ кающихся и отлученныхъ отъ Таинствъ большею частію не примѣтенъ въ Церкви: но обыкновеніе молиться о нихъ, какъ древностью освященное, по сіе время въ Православной нашей Церкви свято соблюдается. Впрочемъ »много есть между самыми Христіанами, говоритъ одинъ благочестивый, такихъ которые только оглашены вѣрою Христовою, но не вѣруютъ, призваны къ спасенію и не идутъ, тщетно старается Церковь умягчить ихъ серда молитвою, пронзить его словомъ Божіимъ, — они имѣютъ уши, чтобы не слышать, и очи, чтобы не видѣть, и стрѣмятся къ погибели, какъ бы на нѣкій пиръ, имъ уготованный рукою вѣчной смерти, отклоняя отъ себя ту духовную трапезу, какую предлагаетъ Іисусъ Христосъ, въ пріобщеніе собственнаго Тѣла и Крови, призывая ихъ: »пріидите ко Мнѣ,

wszyscy z całej duszy i z całej mysli naszej mówmy.« One się nazywają ektenią podwójną, z tej przyczyny, iż w niej powiększa się czyli też, jaśniej mówiąc, trzy kroć razy wzywa się: »Panie zmiłuj się«. W niej zawierają się modły za królów, za pasterzów Kościoła S. i za całe duchowieństwo, za fundatorów Świątyni, i za wszystkich zmarłych ojców i braci, tu i na każdem miejscu spoczywających prowowiernych. Później następują modlitwy za pokutujących publicznie, za katechumenów, to jest, za tych, którzy, mając chęć przyjąć Chrzest S., gotują, się do niego ucząc się artykułów wiary Chrześciańskiej, lecz nie są jeszcze ochrzceni; modli się Kościół Chrystusowy, aby Pan Bog objawił im Ewangelią sprawiedliwości i zjednoczył ich z swoim Kościołem Swiętym; te modlitwy odprawują się według dawniejszego zwyczaju, ponieważ w pierwiastkowym Kościole pozwolali katechumenom wchodzić do Świątyni Pańskiej, i słuchać słowa Bożego i nauk pasterskich. Chociaż teraz nie masz oddziała katachumenów, gotujących się do Chrztu S., ponieważ wszyscy są ochrzceni z dzieciństwa, oddział publicznie pokutujących i odłączonych od Sakramentów powiększej części jest niewidzialny w Kościele; z tém wszystkiém jednak, ten zwyczaj modlić się za nich jako starożytnością upoważniony trwa do tych czas w Prawowiernym naszym Kościele. Wreszcie, »wielu jest między samymi Chrześcianami (jak powiada jeden pobożny mąż do swego przyjaciela) takich, którzy się tylko szczycą wiarą Chrystusową, lecz w samej istocie iej nie mają, są wezwani ku zbawieniu lecz nie idą, daremnie usiłuje Kościół Swięty zmiękczyć ich serce modlitwą, przebodz je słowem Boskiém; — oni mają uszy aby nie słyszeć, oczy aby nie widzieć, i śpieszą ku przepaści, jak by na jakiś bal, zgotowany

всѣ труждающія и обремененные и Я упокою васъ.« (Math 11 v. 28). Въ древности на возглашеніе Діакона: »Елицы оглашеніи изыдите« оглашенные, кающіеся и прочіе выходили изъ храма, ихъ удаленіемъ оканчивалась тогда и нынѣ оканчивается сими молитвами вторая часть обѣдни, называемая Литургіею оглашенныхъ.

Въ началѣ Христіанства, Литургія вѣрныхъ начиналась тайными молитвами, — такими, которыя каждый мысленно возсылалъ о себѣ и о своихъ нуждахъ къ Богу; это видно изъ постановленія Лаодикійскаго собора, на которомъ предписано совершать вѣрнымъ три молитвы: первую въ молчаніи — мысленно, вторую и третію съ возглашеніемъ. (Concil. Laodic. can. 19). Въ послѣдствіи же времени, по вкравшимся злоупотребленіямъ, сія тайная молитва вѣрующихъ Церковію уничтожена; ибо многіе, совершая оную, какъ обличаетъ Св. Златоустъ, просили отъ Бога не отпущенія грѣховъ и прочаго полезнаго и душеспасительнаго, но отмщенія врагамъ своимъ и другихъ противныхъ Христіанскому званію вещей. Посему-то нынѣ по совершеніи молитвъ объ оглашенныхъ, непосредственно начинаются молитвы вѣрныхъ общія, сіи въ началѣ Христіанства совершаемы были пространно, и всегда съ колѣноприклоненіемъ, исключая только воскресный день, и содержали многія и различныя прошенія о всѣмъ мірѣ и о всѣхъ нуждахъ вѣрующихъ; (Чинополож. Апостол.; книг. 2. гл. 59);

im ręką wiecznej śmierci, oddalając od siebie ten duchowny stół, w którym Zbawiciel świata podaje im na pokarm prawdziwe Swe Ciało i Krew, wzywając ich ku sobie: »Podźcie do mnie wszyscy, którzy pracujecie, i jesteście obziążeni, a Ja was ochłodzę.« Math. 11 v. 28. W starożytrzości na odgłos Dyakona: »Jle jest Katechumenów wychodźcie!« katechumeni, pokutujący publicznie i inni, wychodzili z kościoła, i odejściem ich kończyła się w ten czas i teraz się kończy temi modlitwami druga część Mszy Swiętej, nazywająca się Liturgią katechumenów.

W początkach Chrześciaństwa Liturgia wiernych zaczynała się modlitwami sekretnemi, to jest, takiemi które każdy myslą i sercem przesyłał przed tron Najwyższego Boga, prosząc Go oto wszystko, co mu tylko było potrzebnego; jak się o tem można dostatecznie przekonać z kanonu 19 konsylyum Laodoceńskiego, na którém postanowiono odprawiać wiernym trzy modlitwy: pierwszą w milczeniu, to jest, myslą, a drugą i trzecią w głos. Concil. Laodic. Can. 19. W pózniejszym zaś czasie tę sekretną modlitwę wiernych Kościół Swięty skasował, z powodu nadużycia, jakie się działo w tym względzie i ponieważ wielu, odprawiając onę w mysli, prosili od Pana Boga (jak przekonywa S. Chryzostom) nie odpuszczenia grzechów swoich, nie tego, co jest pożytecznem i potrzebném do zbawienia duszy, lecz tego, co jest przeciwném i nieprzyzwoitém stanowi Chrześciańskiemu, naprzykład prosili, aby im On dał zręzność i sposobność, jak odemścić swoim nieprzyjaciołom, i wielu innych podobnych rzeczy. Златоус. въ бесед. 57 о неявлен. грѣховъ. Z tego więc względu w terazniejszym czasie po skończeniu modlitw za katechumenów natychmiast się zaczynają modlitwy

нынѣ онѣ сокращены, и содержатъ въ себѣ только первыя и послѣднія великой эктеніи возглашенія, прочія же изъ сихъ прошеній размѣщены по другимъ эктеніямъ.

Во время сихъ двукратныхъ моленій, Священникъ читаетъ тайно двѣ молитвы вѣрныхъ, въ которыхъ благодаритъ онъ Господа, что удостоилъ его предстать Св. жертвеннику и припасть къ щедротамъ Его, о своихъ грѣхахъ и о людскихъ невѣденіяхъ. Проситъ укрѣпить его силою Св. Духа, очистить душу и тѣло отъ всѣхъ согрѣшеній, и принять моленія, вѣрующими приносимыя, и даровать имъ все то, что необходимо къ ихъ спасенію.

По совершеніи молитвъ отъ вѣрныхъ поется Херувимская пѣснь, по нѣкоторымъ твореніе Императора Юстиніана, царствовавшаго въ шестомъ столѣтіи: »иже Херувимы тайно образующе и проч.« въ подражаніе Херувимскому благоговѣнію предъ Царемъ славы. Георгій Кедринъ, историкъ церковный, первоначальное ея употребленіе при совершеніи Литургіи полагаетъ въ царствованіе вышесказаннаго Императора. (Hist. Ecel. de Justino). Между тѣмъ Священникъ тайно творитъ молитву къ Богу, исповѣдуя Его безчисленныя благодѣянія и свое недостоинство: »Хотя никто недостоинъ служить Царю славы, кто имѣетъ совѣсть свою связанную плотскими похотьми, ибо дѣло

wiernych powszechne, one w pierwiastkowym Kościele obszyrnie się odprawiały, i zawsze klęcząc, oprócz Niedzielnego dnia, i zawierały w sobie wiele rozmaitych prośb: o całym świecie i o wszystkich potrzebach wiernych; Чиноположж. Апост. Кн. 2 г. 59. teraz zaś one są skrócone i zawierają tylko pierwsze i ostatnie ektenii wielkiej wzywania, inne zaś prosby z nich pszeniesione zostały do drugich ektenii.

Pod czas tych dwóch modlitw Kapłan sekretnie czyta modlitwy wiernych, w których on dziękuje Panu Bogu, iż mu dozwolić raczył przystąpić ku Swemu ołtarzowi Swiętemu i upaśdź przed obliczem Jego, żebrząc nieskończonego miłośierdzia za swoje i ludzkie grzechy. Prosi wzmocnić go mocą Ducha Swiętego, oczyścić duszę i ciało od wszystkich grzechów i przyjąć łaskawie przośby, które wierni ku Niemu zasyłają, oraz darować im wszystko to, co jest koniecznie potrzebném do ich zbawienia.

Po skończeniu modlitw od wiernych śpiewa się pieśń Cherubinska: »Ktorzy Cherubiny pod Tajemnicą na sobie wyrażamy, i t. d. w nasladowanie owego nabożeństwa Cherubinów przed Królem chwały. Jerzy Cedryn Historyk kościelny pierwiastkowe użycie tej pieśni przy odprawianiu Mszy S. przyznaje w szostym wieku, za panowania Justyna Jmperatora, Hist. Ecel. de Justino. Którego też i autarem onej niektórzy mianują. Kapłan w czasie śpiewania Cherubińskiej pieśni sekretnie się modli przed Panem Bogiem, wyznając Jego nieprzeliczone dobrodziejstwa i niedostojność swoją: »chociaż żaden nie jest godnym służyć Królowi chwały kto ma związane sumnienie swe cielesnemi namiętnościami, albowiem ta sprawa jest

сіе страшное не только человѣкамъ, но и самымъ Ангеламъ: но такъ какъ Самъ Спаситель міра Сынъ Божій, по неизреченному Своему человѣколюбію, снишедъ съ небесъ, и Самъ сотворивши страшную сію Тайну нашего спасенія — Евхаристію, завѣщалъ сіе творить ученикамъ Апостоламъ, а въ ихъ лицѣ всѣмъ Священникамъ, а потому-то онъ, дерзая, приступить къ совершенію сего великаго Таинства, усердно проситъ очистить душу его и сердце отъ порочной совѣсти, (ad Haebrcos c. 10 v. 22); и сподобить достойно принести Ему дары въ жертву.«

У Римлянъ было въ обыкновеніи, при возглашеніи новоизбраннаго Императора, поднимать его на щитѣ по среди легіона, такъ, что онъ являлся поверхъ окружающихъ его копій. Подобная умилительная картина поражаетъ насъ въ нашей Православной Церкви каждый разъ, при выносѣ Св. Даровъ изъ жертвенника на престолъ для освященія, — послѣ слова »отложимъ попеченіе« является Діаконъ, какъ бы одинъ отъ невидимаго легіона Ангеловъ, подъемлющій надъ главою на дискосѣ, какъ на щитѣ Царя царствующихъ, Господа господствующихъ, въ смиренномъ видѣ Агнца.

Священникъ, при трехкратномъ возношеніи рукъ своихъ предъ престоломъ, испросивъ себѣ высшей помощи къ священнодѣйствію, идетъ къ жертвеннику, откуда переносятъ приготовленные Дары на престолъ для освященія ихъ и принесенія въ жерву Господу Богу, а между тѣмъ ликъ поетъ: »всякое нынѣ житѣйское отложимъ попеченіе.« О! какъ кстати Св. Цер-

straszna nie tylko ludziom, lecz i samym Aniołom: lecz tak jak Zbawiciel świata Syn Boży z niewypowiedzianej Swej miłości ku ludziom, zstąpiwszy z niębios, i Sam sprawiwszy tę straszną Tajemnicę naszego zbawienia — Eucharystyę, przykazał to czynić Uczniom Swoim, a w ich imieniu wszystkim Kapłanom, z tego więc względu ośmielając się on przystąpić ku sprawowaniu tego wielkiego Sakramentu, gorąco prosi oczyścić jego duszę i serce od sumnienia złego ad Haebreos 10 v. 22, i sprawić to, aby on godnie mógł przynieść w ofiarę Jemu dary.«

W starożytności u Rzymian zwyczajem było, przy ogłoszeniu nowowybranego Jmperatora, podejmować go na tarczach pośrzodku półku, tak, iż on pokazywał się powierzchu otaczających go włóczeń. Tkliwe i godne uwagi podobne widowisko przedstawia się w naszym Prawowiernym Kościele za każdym razem, gdy się wynoszą Dary Święte z ofiarnika na ołtarz dla poświęcenia, — poskończenia słów »odrzuémy staranie« pokazaje się Dyakon, jakby jeden od niewidzialnego półku Aniołów, podejmujący nad głową swoją na dyskosie, jak na tarczy Króla królujących, Pana panujących w upokorzenej postaci Baranka.

Kapłan, przy trzykrotném wzniesieniu rąk swoich przed ołtarzem uprosiwszy sobie wyższej pomocy ku sprawowaniu Najświętszej Ofiary, przystępuje do ofiarnika z Dyakonem skąd wynoszą na ołtarz przygotowane S. Dary dla poświęcenia i ofiarowania ich P. Bogu, a tym czasem chor śpiewa: »wszelkie dziś żywota tego odrzućmy staranie.« O! jak stosownie Kościół Swięty pobudza nas w tę

ковь возбуждаетъ насъ въ сіе мгновеніе оставить попеченіе о всякомъ дѣлѣ житейскомъ! Если-бы мы предстали предъ какой нибудь знаменитой особой, которую бы хотѣли просить о весьма важномъ дѣлѣ, касающемся нашего состоянія и нашей жизни, о! съ какою кротостью и смиреніемъ, съ какимъ чувствомъ, представляли бы всѣ домашнія и семейныя обстоятельства наши, и просили бы ее принять въ нихъ участіе; ни какія, кажется, постороннія мысли, ни какія другія дѣла меньшей важности немогли бы насъ разсѣять въ то время; всѣ умственныя и тѣлесныя силы наши стремились бы къ той цѣли, дабы преклонить того, отъ котораго бы зависѣло наше дѣло: то съ какимъ смиреніемъ, съ какою кротостію должны мы стоять предъ Богомъ, предъ Коимъ всѣ небесныя Силы трепещутъ, и отъ Котораго зависитъ временная и вѣчная жизнь наша; съ какимъ вниманіемъ и усердіемъ должны возносить наши моленія къ Нему! а тѣмъ болѣе еще, что и самая Церковь къ тому возбуждаетъ насъ: »отложимъ попеченіе.« Слѣдственно всѣ житейскія заботы и суеты міра сего должны мы оставить въ это мгновеніе, когда стоимъ во храмѣ, и вознести мысль нашу и сердце къ Богу, и безъ всякой разсѣянности внимательно размышлять о совершаемомъ Таинствѣ.

Торжественный входъ съ Дарами, по изъясненію церковныхъ писатей, прообразуетъ второе пришествіе Спасителя, имѣющіе быть при скончаніи вѣка, а всѣ церковные служители, находящіеся въ семъ великолепномъ шествіи, прообразуютъ Ангеловъ, съ которыми Іисусъ явится съ небесъ. По изъясненію Св.

chwilę odrzucić staranie o wszelkiej sprawie tego żywota! Jesli byśmy stanęli przed oblicznością jakiejkolwiek osoby znakomitej, u której byśmy chcieli prosić o najważniejszej sprawie, tyczącej się naszego majątku i zycia, o! z jaką łagodnością i pokorą, z jaką czułością przedstawiali byśmy iej wszystkie nasze domowe i familijne okoliczności, i błagalibyśmy ją wniknąć w nasze położonie, i zżalić się nad nami. Zdaje się żadne obce mysli, żadne drugie sprawy mniejszej wagi nie mogły by nas w ten czas roztargnąć, wszystkie nasze władze umysłowe i cielesne dążyły by ku temu, aby skłonić ku politowaniu tę osobę, od której by zależała nasza sprawa: to z jaką pokorą i skromnością powinniśmy stać przed Bogiem, przed Którym drzą wszystkie Mocy niebieskie, i od Którego zależy nasze życie doczesne i wieczne; z jaką uwagą i gorliwością powinniśmy przesyłać nasze modlitwy ku Niemu! a tém bardziej jeszcze, iż i sam Kościół Swięty pobudza nas ku temu słowy: »odrzućmy staranie doczesne.« A zatém powinniśmy wszystkie nasze staranie o tém życiu doczesném, wszystkie próżności tego Swiata odrzucić, a podnieść, mysl i serce nasze ku Bogu, i ze wszelką uwagą, bez najmniejszego roztargnienia, rozważać Najświętszą Tajemnicę, która się sprawuje na ołtarzu.

Processya tryumfalna z Darami, według tłumaczenia pisarzy kościelnych, oznacza owe przyjście na Świat Zbawiciela, które ma bydź przy skończeniu Świata, z tego więc względu wszyscy słudzy kościelni, w tej wspaniałej processyi znajdujący się, wyobrażają Aniołow, z którym. Pan Jesus Chrystus pokaże się z niebios. Według zaś

Германа Патріарха знаменуетъ Христово погребеніе, что доказываютъ и самые стихи, содержащіе въ себѣ воспоминаніе гроба Господня и Его погребенія и читаемые Священникомъ при поставленіи Даровъ на престолъ. Священникъ съ Діакономъ въ семъ случаѣ представляютъ Іосифа Аримаѳейскаго и Никодима, которые, по свидѣтельству Евангелія, снявши Тѣло Спасителя, обвили оное плащаницею и положили во гробѣ. (Lucae 23 v. 53).

При началѣ сего торжественнаго шествія, Діаконъ, держа надъ собою дискосъ съ покровеннымъ, Агнцемъ, возглашаетъ: »Благочестивѣйшаго, Самодержавнѣйшаго и проч.« симъ умоляетъ Господа о Благочестивомъ Великомъ Государѣ нашемъ, да воспомянетъ Онъ Его во царствіи Своемъ, подобныя моленія возсылаетъ предъ престоломъ Всемогущаго и Священникъ, слѣдующій непосредственно за Діакономъ, съ потиромъ—чашею, готовою скоро исполниться Крови Спасителя. Предстоящій же народъ, слѣдуя древнему благочестивому обычаю церковному, на первое возглашеніе Діакона наклоняетъ свои главы и съ величайшимъ благоговѣніемъ соединяетъ свои молитвы съ молитвами священнослужителей — »помяни Господи!« и такимъ образомъ всѣ единодушно умоляютъ Всемогущаго, да помянетъ Онъ каждаго изъ нихъ во царствіи Своемъ.

Священникъ, поставивъ на престолѣ Св. Дары, покрываетъ оные воздухомъ, что означаетъ по мнѣнію церковныхъ писателей: что Іисусъ Христосъ съ на-

tłumaczenia Swiętego Hermana, Patryarchy Konstantynopolskiego, ona oznacza pogrzebienie Jezusa Chrystusa, co też i same wiersze, które Kapłan odmawia, stawiąc Dary S. na ołtarzu, potwierdzają, gdyż w nich się wzmiankuje i o grobie Zbawiciela, i o włożeniu Najświętszego Ciała Jego do niego. Kapłan z Dyakonem w tym względzie wyrazają Jozefa i Nikodema, którzy, według Świadectwa Ewangelii Swiętej, zdjąwszy Ciało Zbawiciela obwinęli w czyste prześcieradło, i położyli je w grobie. Lucae 23 v. 53.

Z samego początku tej tryumfalnej processyi, Dyakon, trzymając nad sobą dyskos czyli patenę z nakrytym Barankiem, to jest, Kostyą, Swiętą w głos mówi: »Najpobożniejszego, Najsamowładniejszego i t. d.« tu on prosi Zbawiciela Pana naszego Jezusa Chrystusa głosem usprawiedliwionego Łotra, za Najpobożniejszego Wielkiego Monarchę naszego, aby go wspomniał On w Królestwie Swojém; podobne modły i Kapłan przesyła przed tron Wszechmocnego Pana, tuż za Dyakonem idący z kielichem, gotowym wnet napełnić się krwią Zbawiciela Pana. Narod zas stojący w kościele, wedlug starożytnego pobożnego zwyczaja kościelnego, na pierwszy odgłos Dyakona nakłania swe głowy, i z największą gorliwością i nabożeństwem, łączy swe modlitwy z modlitwami sług ołtarza, mówiąc w duchu: »wspomi Panie!« i tym sposobem wszyscy jednomyslnie błagają Wszechmogącego Boga, aby On każdego z nich wspomniał w Królestwie Swojém.

Postawiwszy Kapłan Dary Święte na ołtarzu, nakrywa je wozduchem, dla pokazania, według mniemania kościelnych pisarzy: »iż Jezusa Chrystusa, z początku, gdy

чала своего явленія не всѣми былъ познанъ, что Онъ есть Сынъ Божій. И хотя во плоть человѣческую облекся, хотя видѣнъ былъ въ состояніи крайняго истощенія, но Божество съ Нимъ не разлучно пребывало. Онъ, вися на крестѣ, почивая во гробѣ, былъ въ тоже самое время въ Совѣтѣ и Промыслѣ о твари на престолѣ со Отцемъ и Св. Духомъ; всегда есть не постижимъ и не изслѣдимъ, и столько познаваемъ бываетъ, сколько благоизволитъ открыть Свое величество.

Потомъ Священникъ, кадя предложенные на престолѣ Св. Дары, произноситъ сіи псаломскія слова: »ублажи, Господи, благоволеніемъ Твоимъ Сіона, и да созиждутся стѣны Іерусалимскія: тогда благоволиши жертву правды, возношеніе и всесожигаемая, тогда возложатъ на олтарь Твой тельцы.« Подъ именемъ Сіона и Іерусалима разумѣется Церковь, вѣрующая во Христа; въ словахъ жертва правда, возношенія, всесожигаемыхъ и тельцовъ, заключается пророчество о жертвоприношеніи Іисуса Христа и Его Церкви, которое и въ предложенныхъ Дарахъ имѣетъ совершиться: для того, изъ уваженія къ ихъ великому достоинству, и возсылаются оныя моленія.

Діаконъ же, испросивъ благословеніе у Священника, опять выходитъ предъ двери олтаря къ народу, и приглашаетъ его исполнить молитву Господеви, но уже прошенія его не касаются благъ земныхъ и временныхъ, а простираются единствено къ духовнымъ

On przyszedł na ten padoł ziemski, nie wszyscy poznali, iż On jest prawdziwym Synem Boskim. J chociaż wzjął na siebie postać człowieka, choćiaż widziany był w stanie zupełnego wyniszczenia; jednak Bóstwo nie rozłącznie z nim zawsze zostawato. On, wisząc na krzyżu, spoczywając w grobie, był razem w tym samym czasie na tronie Swej Wszechmocności wespoł z Ojcem i Duchem S. w radzie Opatrzności nad dziełami rąk Swoich; jest nigdy niepojęty i niewybadany, i tyle tylko może bydż poznawanym, ile komu On Sam raczy odkryć Swój Majestat.«

Potém Kapłan, kadząc postawione Dary na ołtarzu, modli się nad niemi Psalmisty Pańskiego słowy: »Uczyń dobrze, Panie, Syonowi w dobrej woli twojej, aby się zbudowały mury Jerozalimskie: na ten czas wdzięcznie przyjmiesz ofiarę sprawiedliwości i ofiary całopalne, tedy nakładą na ołtarz Twoj cielców.« Psal. 50 v. 20 — 21. Pod nazwaniem Syona i Jeruzalima rozumie się Kościół, który wierzy w Chrystusa Pana, pod nazwaniem ofiary sprawiedliwości, ofiar całopalnych i cielców zawiera się proroctwo o Najświętszej Ofierze Jezusa Chrystusa i Jego Kościoła, która się ma natychmiast spełnić w postawionych na ołtarzu Darach: i z powodu ich wielkiej godności, powagi i szacunku odprawują się owe modlitwy nad niemi.

Dyakon zaś, wzjąwszy błagosłowieństwo od Kapłana, znowu wychodzi przed Święte wróta ołtarza ku narodowi i wzywa go ku dopełnieniu modlitwy Panu; lecz prośby jego już nie tyczą się dóbr ziemnych, doczesnych i zniszczeniu podległych, a jedynie tylko ściągają się ku

и небеснымъ: онъ молитъ объ Ангелѣ Хранителѣ, о томъ что добро и полезно душамъ нашимъ, о прощеніи грѣховъ, провожденіи нашей жизни въ мирѣ и покаяніи, о христіанской ея кончинѣ съ добрымъ отвѣтомъ предъ страшнымъ судилищемъ Христовымъ. Какія назидательныя молитвы! Потомъ, услышавъ со всею Церковію желаніе мира изъ устъ Священника, приглашаетъ насъ любить другъ друга, дабы мы могли единомысленно исповѣдывать, — и ликъ договариваетъ за всѣхъ насъ: »Отца и Сына и Святаго Духа, Тройцу единосущную и нераздѣльную,« показывая тѣмъ, что мы сохраняемъ взаимную любовь и любовію исповѣдуемъ истиннаго Бога. Между тѣмъ, Священникъ, покланяясь трижды предъ престоломъ, исповѣдуетъ во первыхъ къ Богу свою любовь сими псаломскими словами: »возлюблю тя Господи крѣпосте моя, Господь утвержденіе мое, и прибѣжище мое;« потомъ цѣлуетъ Св. Дары, яко самаго Господа, и край Св. трапезы, почитая оную, яко сѣдалище живаго Бога, послѣ цалуетъ прочихъ сослужащихъ Священниковъ, они же—другъ друга съ радостнымъ привѣтствіемъ къ каждому: »Христосъ посредѣ насъ,« на что другой, показуя свое съ нимъ единодушіе и любовь, отвѣтствуетъ: »и есть и будетъ.« Прежде и всѣ Христіане, находящіеся во храмѣ при священнодѣйствіи, цѣловались между собою, съ произношеніемъ привѣтственныхъ словъ: »миръ ти,« на что отвѣтствовалъ другой: »и духови твоему.« Нынѣ сей благочестивый обрядъ наблюдается только въ олтарѣ, между священнослужителями, когда ихъ нѣсколько присутствуетъ при священнодѣйствіи, равножъ когда служитъ Архіерей.

duchownym i niebieskim: on prosi o Anioła Stróża, o to wszystko, co jest dobrém i pożyteczném dla dusz naszych, o odpuszczenie grzechów, przeprowadzenie żywota naszego w pokoju i pokucie, o chrześciańskie zejście z tego świata, z dobrém sprawieniem się u straszliwego sądu Chrystusowego. Jakie przykładne i nauczające modlitwy! Potem, usłyszawszy z całym Kościołem życzenie pokoju z ust Kapłana, wzbudza nas ku miłości wzajemnej jeden ku drugiemu, abyśmy mogli jednomyslnie wyznawać,—i chor natychmiast za wszystkich domawia: »Ojca i Syna i Ducha S., Trójcę jednoistną i nierozdzielną,« pokazyjąc tém, iż my zachowujemy miłość wzajemną, i miłością wyznawamy prawdziwego Boga. Tym czasem Kapłan, kłaniając się potrzykroć przed ołtarzem, wyznawa najprzod swoją miłość ku Bogu słowy Dawida Proroka: »Miłuję Cię Panie, męztwo moje, utwierdzenie moje, ucieczką moja;« później całuje Dary Swięte, jako samego Zbawiecila Pana, całuje też i ołtarz, czcząc go, jako tron żywego Boga, nakoniec całuje innych sług ołtarza, oni zaś jeden drugiego, odzywając się z tém radosném przywitaniem: »Chrystus pośrzodku nas« na co drugi, pokazując swoją z nim jednomyslność i miłość, odpowiada: »i jest i będzie.« Dawniej wszyscy Chrześcianie, znajdujący się w kościele w czasie odprawiania Mszy Świętej, całowali się między sobą, z wyrażeniem tych pozdrawiających słów: »pokoj tobie« przyjmyjący zaś pocałowanie na ten odgłos odpowiadał: »i duchowi twojemu.« Dapiero zaś ten pobożny obrządek zachowuje się tylko w ołtarzu między Kapłanami, gdy ich kilku assystuje przy Mszy S., oraz gdy celebruje Biskup.

Діяконъ же, стоя предъ царскими вратами, цѣлуетъ свой орарь и возглашаетъ: »двери, двери премудростію вонмемъ!« Въ древности это служило знакомъ для вѣрныхъ, затворять наружныя врата церкви, чтобы никто изъ не пріобщенныхъ къ Таинствамъ Христіанскимъ или гонителей Христіанства не могъ войти во время тайнодѣйствія. Нынѣ Церковь не имѣетъ причины къ подобному опасенію, и потому-то, при восклицаніи: »двери, двери« открывается завѣса отъ царскихъ вратъ; это значитъ, что тайна готова открыться и сообщиться каждому чрезъ вѣру; — что отъ разума нашего темнота невѣдѣнія, какую невѣрные имѣютъ, такъ-какъ завѣса, должна быть отнята; — что мы должны дѣлать исповѣданіе своей вѣры, какъ бы непосредственно предъ самымъ престоломъ живаго Бога;—наконецъ, что мы можемъ свободно входить во Святая Святыхъ, вникать въ таинства вѣры и слышать о нихъ. Все это основывается на словахъ Св. Апостола Павла: »и такъ, братія, имѣя свободу входить во святилище посредствомъ крови Іисуса Христа, путемъ новымъ и живымъ, который Онъ открылъ намъ чрезъ завѣсу, то есть плоть Свою, и имѣя великаго Священника надъ домомъ Божіимъ; да приступаемъ съ искреннимъ сердцемъ, и полною вѣрою, кропленіемъ очистивъ сердца отъ порочной совѣсти, и тѣло омывъ водою чистою; будемъ держаться исповѣданія надежны непоколебимо: ибо обѣщавшій вѣренъ. (ad Haebreos c. 10 v. 19—23).

Во время чтенія Символа вѣры поднимается воздухъ съ сосудовъ и колеблется надъ Св. Дарами.

Dyakon, stojąc przed królewskiemi wrótami, całuje swoj orar i głosi: »Drzwi, drzwi w Mądrości pilno słuchajmy!« W starożytności to było znakiem dla wiernych zamykać drzwi zewnętrzne kościoła, ażeby nikt z ludzi, którzy jeszcze nie otrzymali prawa przez Chrzest Święty do uczesnictwa Świętych Sakramentów, ani też z prześladowców Chrześciaństwa, nie mogł wejść do niego w czasie odprawiania Najświętszej Ofiary. Teraz Kościół Swięty nie ma przyczyny używać podobnych śrzodków, z tego więc względu zamiast dawniejszego zwyczaju na głos Dyakona: »Drzwi, drzwi« odsłania się zasłona od wrót królewskich, dla pokazania, iż Tajemnica gotowa jest odkryć się i u dzielić się każdemu przez wiarę; iż slepota i niewiadomość od naszego rozumu względem religii, którą mają niewierni, powinna bydż odjęta jako zasłona; iż my powinnismy czynić wyznanie naszej wiary bezpośrzednietwa jak by przed odkrytym tronem żywego Boga; nakoniec, iż możemy wchodzić do miejsca Swiętego Swiętych, rozważać Tajemnicy wiary i słyszeć o nich. Wszystko to gruntuje się na słowach Świętego Pawła Apostoła: »Mając tedy bracia ufność do wejścia w Świątynię we krwi Chrystusowej; którą drogę nam poświęcił nową i żywą przez zasłonę, to jest, ciało swoje: i Kapłana wielkiego nad domem Bożym; przystąpmy z prawdziwém sercem w zupełności wiary, pokropieni na sercach od sumnienia złego, i omyci na ciele czystą wodą; trzymajmy wyznanie nadziei naszej niechwiejące się, albowiem wierny jest, który obiecał. »ad Haebreos 10 v. 19—23.

Pod czas śpiewania wyznania wiary zdejmuje się wozduch, to jest, welum z naczyń, podnosi się w górę i

Оно, по мнѣнію Св. Отцовъ, имѣетъ таинственное значеніе: возвышеніе воздуха означаетъ высоту ученія православной Вѣры; колебаніе же онаго—пареніе Св. Духа, Котораго сошествіе и самое Св. Писаніе изображаетъ сильнымъ дыханіемъ вѣтра: »внезапно сдѣлался шумъ съ небеси, какъ бы отъ несущагося сильнаго дыханія вѣтра, и наполнилъ весь домъ, гдѣ они находились. »Actuum Apost. c. 2 v. 2). Такъ какъ всѣ Таинства осѣненіемъ и дѣйствіемъ Св. Духа совершились и совершаются, то и колебанію покрова надъ Св. Дарами дано знаменованіе осѣненія и дѣйствія Св. Духа.

По окончаніи Символа вѣры Діаконъ возбуждаетъ ко вниманію вѣрныхъ: »станемъ добрѣ! станемъ со страхомъ! вонмемъ святое возношеніе въ мирѣ приносити« возвѣщая, что скоро имѣетъ быть возношеніе Даровъ въ жертву, и удаляется въ олтарь. Такимъ образомъ возбуждали народъ къ вящшему вниманію и благоговѣнію и въ Апостольскія времена: ибо въ Литургіи Св. Іакова брата Господня, читается такъ: »станемъ добрѣ! станемъ благоговѣйно, станемъ со страхомъ Божіимъ и умиленіемъ! миромъ Господу помолимся!« Симъ повелѣвается намъ, по мнѣнію Св. Златоуста, стоять въ оное время такъ, какъ должно стоять предъ Богомъ человѣку, то есть, со страхомъ и трепетомъ, съ трезвящеюся и бодрою душею. (Златоустъ въ бесѣд. 29 къ Антіохійскому народу). Ликъ отвѣтствуетъ на возглашеніе діаконское: »милость мира, жертву хваленія!« значитъ, что мы всѣ съ единодушіемъ и любовію тщимся сіе жертвоприношеніе вознесть Богу. Потомъ для возженія усердія и вниманія

waha się nad Darami. On według mniemania Świętych Ojców ma następające duchowne znaczenie: podniesienie wozducha znaczy wysokość nauki prawowiernej Wiary; wahanie zaś onego nad Darami — unoszenie się Ducha Swiętego, ktorego zstąpienie i samo Pismo S. wyobraża w mocném poraszeniu powietrza: »J stał się z przędka z nieba szum jakoby przypadającego wiatru gwałtownego, i napełnił się wszystek dom, gdzie siedzieli.« Actuum Apost. c. 2 v. 2. A poniewaz wszystkie Sakramenta mocą i sprawą Ducha Swiętego stały się i stają się, to bardzo sprawiedliwie wahaniu wozducha nadano znaczenie zstąpienia i sprawy Ducha Swiętego.

Po skończeniu wyznania wiary Dyakon wzbudza wiernych ku pilnej uwadze słowy: »Stojmy przystojnie, stojmy z bojaźnią, patrzmy pilno, abyśmy Ofiarę Swiętą w pokoju ofiarowali« uwiadamiajac, iż wnet ma się czynić ofiarowanie Darów, sam zaś odchodzi do ołtarza. Tym sposobem wzbudzali niegdyś narod ku większej uwadze i nabożeństwu za czasów Apostolskich: albowiem w Liturgii Swiętego Jakuba brata Chrystusowego tak jest napisano: »Stojmy dobrze! stojmy pobożnie, stojmy z bojaźnią Boską i z czułością! w pokoju Panu się modlmy!« Temi słowy, według mniemania Swiętego Chryzostoma, upomina nas Kościół Swięty, abyśmy stali w ten czas tak, jak powinien człowiek przed Bogiem stać, to jest, z bojaźnią i strachem, z duszą trzezwą i czującą. Златоустъ въ бесѣд. 29 къ Антіохійскому народу. Chor na głos Dyakona odpowiada: »Miłosierdzie pokoju ofiarę chwały!« znaczy, iż my wszyscy jednomyslnie z miłością usilnie żądamy przynieść tę Ofiarę Panu Bogu. Potém dla wzniecenia gorliwości i uwagi w narodzie, ażeby wszyscy

въ народѣ, дабы всѣ съ надлежащею готовностію ожидали великаго и страшнаго Таинства, предъ самымъ освященіемъ Даровъ, Священникъ, обращаясь къ предстоящимъ, привѣтствуетъ ихъ Св. Павла Апостола словами: »благодать Господа нашего Іисуса Христа, и любовь Бога и Отца, и причастіе Св. Духа, буди со всѣми вами.« народъ же, показуя по его гласу свою готовность, и въ возблагодареніе прося ему тѣхъ же благъ отъ Бога, отвѣтствуетъ: »и со духомъ твоимъ.«

Вслѣдъ за симъ тогожъ Апостола словами увѣщеваетъ Священникъ предстоящихъ, возвысить сердца свои и умъ отъ вещественныхъ и земныхъ предметовъ къ небеснымъ—духовнымъ: »горѣ имѣемъ сердца!« а ликъ надежно отвѣчаетъ ему за всѣхъ: »имамы ко Господу,» восклицаетъ въ третій разъ Іерей: »благодаримъ Господа!« Церковь отвѣтствуетъ ему: »достойно и праведно есть и проч.« Самъ же съ возвышенною мыслію и напряженнымъ духомъ поклоняется Богу, яко Творцу и Господу неба и земли, изливая предъ Нимъ сердце свое и душу, и начинаетъ по примѣру Іисуса Христа, благодарить Его, исчисляя всѣ благодѣянія, оказанныя Имъ роду человѣческому, начиная отъ сотворенія міра до его искупленія даже до настоящаго дня, и приходя какъ бы въ нѣкое изступленіе, отъ недостатка словъ человѣческихъ для воздаянія достойной хвалы, воспоминаетъ пѣснь Ангельскую, которую слышалъ Исаія изъ устъ Серафимовъ, окрестъ престола славы Господней предстоящихъ въ таинственныхъ образахъ, по откровенію Іоаннову, (Apocalip. c. 4 v. 8.): орла, тельца, льва и

z przyzwoitą i powinną gotownością oczekiwali wielkiej i strasznej Tajemnicy, przed samém poświęceniem Darów, Kapłan, obracając się do niego, pozdrawia słowy Świętego Pawła Apostoła: »Łaska Pana naszego Jezusa Chrystusa, i miłość Boga i Ojca, i uczestnictwo Ducha Swiętego, niech będzie ze wszystkiemi wami.« Narod zaś, pokazując gotowność swoją według słów iego, i w podziękowanie, życząc mu tych że samych łask od Boga, odpowiada: »J z duchem twoim.«

Dalej tegoż samego Apostoła słowy upomina Kapłan ludzi, znajdujących się w kościele, aby podniesli serce swoje i mysl od rzeczy ziemskich i zmysłowych ku niebieskim i duchownych: »W górę podnieśmy serca!« a chor z ufnością odpowiada mu za wszystkich: »Mamy już podniesione ku Bogu« W trzeci raz głosi Kapłan: »Dzięki czyńmy Panu!« Kościół mu odpowiada: »Godna i sprawiedliwa rzecz jest i t. d.« Sam zas Kapłan z myslą podniesioną i z duchem natężonym kłania się Bogu jako Stwórcy i potężnemu Panu nieba i ziemi, wylewając przed Nim serce swoje i duszę, i zaczyna według przykładu samego Zbawiciela Pana dzięki czynić Jemu, wyliczając wszystkie Jego dobrodziejstwa, wyświadozone narodowi ludzkiemu, zacząwszy od stworzenia Świata aż do jego odkupienia nawet do dzisiajszego dnia, i przychodząc jakby do niejakiegoś zboczenia, od niedostatku słów ludzkich dla oddania chwały godnej, wspomina owę pieśń Anielską, którą Jzaijasz Prorok słyszał z ust Serafinów, stojących około tronu chwały Pańskiej pod tajemniczą postacią według objawienia Swiętego Jana Apocalip. c. 4 v. 8.: orła, cielca, lwa i człowieka, którzy odpoczynku

человѣка, которые, ни днемъ ни ночью неимѣютъ покоя, восклицая: »Святъ, Святъ, Святъ Господь Богъ Вседержитель!« и дабы возбудить въ предстоящихъ желаніе къ усерднѣйшему хваленію Всемогущаго съ невидимыми Ангельскими ликами, возглашаетъ: »побѣдную пѣснь поюще, вопіюще, взывающе и глаголюще« а ликъ, участвуя въ его восторгѣ, отвѣчаетъ сперва словами самихъ Ангеловъ, какъ бы на небѣ: »Святъ, Святъ, Святъ Господь Саваоѳъ!« потомъ и на землѣ привѣтствуетъ Господа кликами Еврейскихъ отроковъ, встрѣчающихъ съ пальмами Іисуса Христа, яко побѣдителя смерти, входящаго во Іерусалимъ: »Осанна въ вышнихъ! Благословенъ грядый во имя Господне! Осанна въ вышнихъ!« (Math. 21 v. 9).

Смыслъ сихъ словъ, которыми Церковь привѣтствуетъ своего Искупителя, нисходящаго съ Небесъ во храмъ, какъ въ таинственный Іерусалимъ, принесть Себя въ жертву Богу Отцу, по мнѣнію однаго благочестиваго писателя есть слѣдующій: »Осанна въ вышнихъ! Превѣчный Боже, въ превыспренныхъ обитающій Небесахъ! се мы, возсылая теперь должное Тебѣ благодареніе за всѣ оказанныя отъ Тебя роду человѣческому благодѣянія, и, воспѣвая съ Серафимами славѣ Твоей трисвятую пѣснь, зримъ очами вѣры развѣрзающіяся на гласъ нашъ Небеса, и Единороднаго Твоего Сына Спасителя нашего, во исполненіе вѣчныхъ Твоихъ совѣтовъ, о спасеніи нашемъ предуставленныхъ, созерцаемъ духомъ отъ Небесъ грядущаго къ намъ въ сей Св. храмъ, на сію страшную трапезу; молимъ убо Тебе усердною нашею вѣрою: Осанна, благословенъ грядый во имя Господне!

nie mają we dnie i nocy mowiąc: »Swięty, Swięty, Swięty, Pan Bóg Wszechmogący« i aby wzbudzić w przytomnych chęć ku chwaleniu gorętszemu Wszechmocnego Pana z niewidomymi Chorami Anielskiemi, głosi: »Zwycięzką pieśń śpiewając, wołając, krzycząc i mowiąc!« Chor zaś, będąc uczestnikiem jego entuzyazmu, odpowiada najprzod słowy samych Aniołów jakoby w niebie: »Swięty, Swięty, Swięty, Pan Bóg Zastepów!« później i na ziemi pozdrawia Pana głosy Hebrajskich dzieci, spotykających niegdyś z palmami Pana Jezusa jako zwycięzcę śmierci, wjeżdżajacego do Jezuzalem: »Hosanna na wysokościach! błogosławiony który idzie w imię Pańskie! Hosanna na wysokościach!« Math. 21 v. 9.

Znaczenie czyli też sęs tych słów, któremi Kościół pozdrawia Zbawiciela swego, zstępującego z niebios do Świątyni, jako do Jeruzalem duchownego przynieść siebie na ofiarę Bogu Ojcu Przedwiecznemu według mniemania jednego pobożnego pisarza jest następujący: »Hosanna na wysokościach! Boże Przedwieczny, w empirejskich niebiosach mieszkający! oto my oddając teraz Tobie powienne dziękczynienie za wszystkie dobrodziejstwa Twoje, i śpiewając z Serafinami pieśń trojaką na chwałę Twoją, widzimy oczyma wiary otwierające się niebiosa na głos nasz, i w duchu uważamy Jednorodzonego Syna Twego Zbawiciela naszego, dla wypełnienia owych przedwiecznych Twoich wyroków, postanowionych względem zbawienia naszego, przychodzącego z nieba ku nam, do tego Swiętego domu, na ten straszny ołtarz; prosimy więc serdecznie Ciebie przez wiarę naszą: Hosanna, Błagosławiony który idzie w imię Pańskie! spraw, niech będzie

сотвори, да будетъ Божественное Его къ намъ пришествіе благопоспѣшно, плодоносно и спасительно; да воцарится Онъ въ душахъ нашихъ таинствами Своихъ страданій; Тѣло Его Святое и Кровь пречистая да будетъ намъ, пріемлющимъ оныя, не во осужденіе, но во отпущеніе грѣховъ, въ залогъ и обрученіе вѣчныя жизни, Ей молимъ Тя Отче небесный! Осанна въ вышнихъ!«

Во время пѣнія Серафимской пѣсни Священникъ, соединивъ себя мысленно съ оными небесными Духами, и съ ними вмѣстѣ возславивъ трисвятымъ ихъ пѣніемъ Бога, опять исчисляетъ безчисленныя Его благодѣянія и достигаетъ до самаго посланія въ міръ Сына Божія; воспоминаетъ дѣяніе Его жизни, воспоминаетъ и самую таинственную Вечерю, и весь ея порядокъ, какъ самъ Спаситель оную совершилъ въ Сіонѣ съ Своими учениками, до самыхъ тайнодѣйственныхъ словъ, которыя съ особеннымъ вниманіемъ и благоговѣніемъ, въ лицѣ Спасителя, указывая на хлѣбъ, произноситъ: »пріимите, ядите, сіе есть Тѣло Мое, еже за вы ломимое во оставленіе грѣховъ.« потомъ на чашу — »пійте отъ нея вси: сія есть Кровь Моя Новаго Завѣта, яже за вы и за многія изливаемая во оставленіе грѣховъ.«—И предлагая Богу Отцу, яко благодѣтелю человѣческаго рода, сіе Сыновнее жертвоприношеніе, подымаемое крестообразно руками, возглашаетъ: »Твоя отъ Твоихъ, Тебѣ приносяще, о всѣхъ и за вся;« потомъ, проситъ Его ниспослать Духа Святаго, какъ, на всѣхъ людей молящихся, такъ, и на предлежащіе Дары, силою и дѣйствіемъ Его освятить и преложить въ Тѣло и Кровь

Najswiętsze Jego przyjście pomyslném, pożyteczném i zbawienném dla dusz naszych; niech On w nich mieszka przez Tajemnicę Męki Swoicj; Przenajświętsze Jego Ciało i najczystsza Krew Jego niech bedą nam, przyjmującym je, nie ku potępieniu lecz ku odpuszczeniu grzechów, niech będą zadatkiem i zaręczeniem wiecznej szczęsliwości; o Ojcze Niebieski! prosimy Cię! Hosanna na wysokościach!

Pod czas śpiewania Serafinskiej pieśni Kapłan, zjednoczywszy się myslą z owemi Duchami niebieskiemi i razem z nimi oddawszy chwałę Panu Bogu ich pieniem trojakiém, znowu wylieza niewysławione dobrodziejstwa Jego i dochodzi do samego zesłania na świat Jyna Boskiego, wspomina ważniejsze czynności Jego życia, wspomina też i ową Sakramentalną Wieczerzę i cały onej obrządek, jako Sam Zbawiciel Świata odprawił z uczniami Swymi w Syonie, aż do samych konsekracyjnych słów, które, z szczegulniejszą uwagą i nabożeństwem w osobie samego Zbawiciela Pana, wskazujac na chleb, wymawia w głos: »Bierzcie, jedźcie, to jest Ciało Moje, które się za was łamie na odpuszczenie grzechów.« Potém, wskazując na kielich: — »Pijcie od niej wszyscy, ta jest Krew Moja, Nowego Testamentu, która się za was, i za wielu wylewa, na odpuszczenie grzechów.«—J ofiarując Bogu Ojcu, jako dobroczyncy rodzaju ludzkiego, tę Synowską Ofiarę, którą podejmuje rękoma nakrzyż złożonemi, głosi: »Twoje z Twego Tobie ofiarujemy, za wszystkich i za wszystkie;« potém prosi Jego: zeslać Ducha Swiętego, tak na wszystkich ludzi modlących się, jako też i na Dary leżące, mocą i sprawą Duchu Swiętego poświęcić i przemienić w Ciało i Krew Pańską, i wyma-

Господню, и, произнося тайнодѣйственныя слова, трѐпетно трижды благословляетъ крестнымъ знаменіемъ, сперва хлѣбъ послѣ чашу и наконецъ оба вида вмѣстѣ, какъ составляющіе единое Таинство; совершивъ такимъ образомъ освященіе Даровъ, благоговѣйно съ Діакономъ поклоняются предъ симъ сверхъ-естественнымъ Таинствомъ. Во все же время сего великаго дѣйствія ликъ поетъ благоговѣйно: »Тебе поемъ, Тебе благословимъ, Тебѣ благодаримъ Господи, и молимтися, Боже нашъ!«

Священникъ, совершающій Евхаристію и приносящій Богу безкровную жертву, представляетъ собою Сына Божія, священнодѣйствующаго и приносящаго Богу Отцу въ жертву, по долгу вѣчнаго Своего Святительства, хлѣбъ и вино, по чину Мельхиседекову, преложенные на олтарѣ церковномъ въ самое Тѣло Свое и Кровь. — О чудо неслыханное, непостижимое Ангелами! вдругъ по произнесеніи тайнодѣйственныхъ словъ — хлѣбъ претворяется въ истинное Тѣло Христово, а вино—въ истинную Кровь Христову. О! какое страшное и великое есть сіе время, когда освящаются Дары. Св. Златоустъ въ книгѣ о Священствѣ такъ говоритъ: »тогда и Ангелы предстоятъ Священнику, и весь чинъ небесныхъ Силъ къ восклицаніямъ стекаются, и все мѣсто окрестъ олтаря наполняется Ангельскими лицами въ честь возлежащаго на престолѣ Іисуса Христа. «(Книга о Священ. слово 6). И потому Св. Амвросій богомудрствуетъ, что »если бы отверсты были Небеса.—то бы ничего не можно было найти святѣе того, что находится въ нашихъ олтаряхъ.« (Гласъ вѣры гл. 8 о Таинствахъ стран. 78).

wiając sakramentalne słowa z bojaźnią, potrzykroć błogosławi znakiem krzyża S., najprzód chleb, potém kielich, i nakoniec oba przymioty razem, jako składające jeden Sakrament; uczyniwszy tym sposobem poświęcenie Darów, pobożnie z Dyakonem kłania się przed tym cudownym Sakramenrem. Pod czas tej wielkiej sprawy chor pobożnie śpiewa: »Ciebie chwalemy, Ciebie błogosławiemy, Tobie dzięki czyniemy Panie, i modlemyć się Boże nasz.«

Kapłan, który sprawuje Najświętską Tajemnicę Eucharystyi i przynosi niekrwawą Ofiarę Bogu, przedstawuje sobą Syna Boskiego, poświęcającego i przynoszącego z obowiązku wiecznego Kapłaństwa Swego na Ofiarę Bogu Ojcu chleb i wino według porządku Melchisedechowego, przeistoczone na ołtarzu kościelnym w prawdziwe Ciało i Krew Swoją.—O cuda niesłychane! obce samym Aniołom! natychmiast po wymówieniu konsekracyjnych słów—chleb przemienia się w prawdziwe Ciało Chrystusowe, a wino w prawdziwą Krew Jego. O jak straszny! o jak wielki ten moment czasu, gdy się poświęcają Dary! Swięty Chryzostom w księdze o Kapłaństwie tak mówi: »W ten czas i Aniołowie assystują Kapłanowi, i cały poczet niebieskich Duchów z radośnemi okrzykami zdromadza się, i miejsce około ołtarza napełnia się Anielskiemi osobami na chwałę leżącego na ołtarzu Jezusa Chrystusa.« Книга о Священ. слово 6. Z tego więc względu i Ambroży Swięty rozumuje, iż »jesliby się otworzyły niebiosa, nie można byłoby tam znaleść nic Świętszego nad to, co się znajduje na naszych ołtarzach.« Гласъ вѣры гл. 8 о таинствахъ стран. 78.

Поклонившись присутствующему въ Таинствѣ Христу, Священникъ умоляетъ Его о всемъ мірѣ, воспоминая притомъ, и приводя въ предстательство весь Соборъ Праведныхъ Духовъ: Патріарховъ, Пророковъ, Апостоловъ, Мучениковъ, Исповѣдниковъ и всѣхъ въ вѣрѣ скончавшихся и благоугодившихъ Господу, изряднѣе же представляетъ въ ходатайство мольбы Преблагословенной Дѣвы Маріи Богородицы, яко Царицы Праведныхъ и всѣхъ Святыхъ честнѣйшей; а Церковь ублажаетъ Ее достойными хвалами, величая: »Достойно есть яко воистинну и проч.« Потомъ Священникъ обращаетъ свои моленія къ Богу объ отпущеніи грѣховъ всѣхъ усопшихъ въ вѣрѣ и надеждѣ воскресенія, и проситъ Бога упокоить ихъ во царствіи Своемъ сими словами: »помяни всѣхъ усопшихъ о надеждѣ воскресенія живота вѣчнаго: и упокой ихъ, идѣже просвѣщаетъ свѣтъ лица Твоего;« вслѣдъ за симъ творитъ молитвенное воспоминаніе о всей воинствующей на земли Церкви: и во первыхъ объ епископахъ, священникахъ, діаконахъ и о всемъ причтѣ; о всей вселенной, о Соборной и Апостольской Церкви, воспоминаетъ благочестивѣйшихъ Государей и проситъ Бога даровать имъ мирное царствованіе.

При совершеніи Литургіи Священникъ молится и творитъ жертву о всей вселенной, прося Бога, воспомянуть всѣхъ, какъ предстоящихъ при священнодѣйствіи Евхаристіи, такъ и отсутствующихъ, сродниковъ, благодѣтелей и всѣхъ людей не только по именамъ, но и всѣхъ вообще, никаго не исключая: а сіе высочайшее благодареніе и жертвоприношеніе о

Pokłoniwszy się Kapłan Chrystusowi, w Najświętszym Sakramencie przytomnemu, modli się do Niego za cały świat, prosząc o w stawienie się całego zgromadzenia Niebieskich Mieszkańców: Patryarchów, Proroków, Apostołów, Męczenników, Wyznawców i wszystkich, którzy zeszli z tego Świata w wierze i stali się godnemi niebieskiej chwały, szczegulnie zaś prosi o pośrzednictwo przed Bogiem Przebłogosławionej Panny Maryi Boga-Rodzicy, jako Królowej wszystkich niebieskich Duchów i czci najgodniejszej; a Kościół, wysławiając Ją przyzwoitemi pochwałami, uwielbia: »Godna zaprawdę rzecz jest i t. d.« Potém, zwracajac swe modły ku Bogu prosi o odpuszczenie grzechów wszystkich, którzy skończyli życie swoje w wierze i nadziei zmartwychwstania, prosi też Boga o darowanie im wiecznego pokoju w Królestwie Swojém, temi słowy: »Wspomni wszystkich, którzy zeszli z tego Świata w nadziei zmartwychwstania na żywot wieczny: i daj im wieczne odpocznienie tam, gdzie światłość wiekuista oblicza Twego Boskiego przyświeca;« potém czyni Kapłan wzmiankę błagalną o całym Kościele wojującym, modląc się najprzód za Biskupów, Kapłanów, Dyakonów i za wszystek kler; za cały Kościół Powszechny Apostolski, wspomina też najpobożniejszych Monarchów, prosząc im od Boga spokojnego i szczęsliwego panowania.

Przy odprawianiu Mszy S. Kapłan modli się i Ofiarę czyni za wszystek Świat, prosząc Boga, aby On wspomniał wszystkich, tak przytomnych przy Najświętszej Ofierze, jako też i nie przytomnych, krewnych. dobrodziejów i wszystkich ludzi, nie tylko wyszczegulniając ich imiona, ale też wszystkich w powszechności, nie wyłączając nikogo: i te Święte dziękczyniące modlitwy, połączone

всемъ мірѣ заключаетъ велегласнымъ къ Богу возглашеніемъ, прося Его, даровать всѣмъ единодушіе къ прославленію великаго имени Его: »и даждь намъ единѣми усты, и единѣмъ сердцемъ, славити и проч.« Потомъ привѣтствуетъ предстоящихъ, испрашивая на нихъ милость свыше: »и да будутъ милости великаго Бога и Спаса нашего Іисуса Христа со всѣми вами,« народъ же или вмѣсто его ликъ отвѣтствуетъ: »и со духомъ твоимъ.«

Выходитъ изъ олтаря Діаконъ и повторяетъ прежнія духовныя высокія молитвы, но присоединяетъ къ нимъ въ началѣ: чтобы Господь, принявъ Святые принесенные Ему Дары въ пренебесный Свой жертвенникъ, ниспослалъ намъ Божественную благодать и даръ Св. Духа, и сподобилъ насъ всѣхъ спасительныхъ плодовъ, смертію Іисуса Христа пріобрѣтенныхъ; — и наконецъ чтобы Дары освященные произвели въ вѣрующихъ спасительные плоды и дѣйствіе Духа Святаго, между которыми первѣйшіе и къ спасенію нужнѣйшіе суть : вѣра и соединеніе въ оной, она есть, по ученію Св. Павла Апостола, (ad Ephesios 2 v. 8). даръ Божій. Прибавляетъ сверхъ исчисленныхъ прошеній, слѣдующія: »соединеніе вѣры, и причастіе Св. Духа испросивше, сами себѣ и проч.«

Во время сей эктеніи Священникъ молится тайно въ себѣ, чтобы Господь Богъ очистилъ вѣрующихъ отъ всѣхъ грѣховъ, освятилъ ихъ, сподобилъ причаститися страшныхъ Св. Таинъ, и даровалъ имъ животъ вѣчный; наконецъ молитъ Всевышняго Владыку,

z ofiarowaniem Najświęlszej Ofiary za cały świat, kończy tryumfującym głosem, prosząc Pana Boga, aby On darował wszystkim jednomyslność ku wysławieniu wielkiego Jmienia Jego: »J daj nam abyśmy jednemi ustami, i jedném sercem, chwalili i wysławiali i t. d.« Potém pozdrawia pzytomnych, prosząc im miłosierdzia Boskiego: »J niech będzie miłosierdzie wielkiego Boga i Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa ze wszystkiemi wami,« narod zaś czyli też zamiast jego shor odpowiada: »J z duchem twoim.«

Wychodzi z ołtarza Dyakon i powtarza owe pierwsze wysokie modlitwy duchowne, przyłączając do nich z samego początku: ażeby Pan Bóg, przyjąwszy Swięte ofiarowane Jemu Daru na Swoj wyższy nad Niebiosa Ołtarz, zesłał nam łaskę Boską i dar Ducha Swiętego, i godnymi nas uczynił wszystkich owoców zbawiennych, śmiercią Jezusa Chrystusa nabytych; i nakoniec, ażeby Dary poświęcone sprawiły w wiernych owoce i działanie Ducha Swiętego, między krórymi najpierwsze i do zbawienia najpotrzebniejsze są: wiara i zjednoczenie wszystkich w onej, która według nauki Swiętego Pawła Apostoła, ad Ephesios 2 v. 8, jest darem Bozym. Oprócz wyż wymienionych prośb dodaje następujące: »O jedność wiary i uczestnietwo Ducha Swiętego uprosiwszy, samych siebie i t. d.«

Pod czas tej ektenii Kapłan cicho się modli, ażeby Pan Bóg oczyścił wiernych od wszystkich grzechów, poświęcił ich łaską swoją Swiętą, ażeby uczynił ich godnymi uczestnikami strasznego Najświętszego Sakramentu, i darował im żywot wieczny; nakoniec błaga Wszech-

дабы сподобилъ Онъ благодатью усыновленныхъ чадъ Своихъ со дерзновеніемъ, не осужденно наименовать Его Отцемъ своимъ небеснымъ, возглашая: »И сподоби насъ Владыко, со дерзновеніемъ неосужденно смѣти призывати Тебе небеснаго Бога Отца и глаголати.« Ликъ вдругъ начинаетъ богоугоднѣйшую изъ всѣхъ молитвъ, молитву Господню: »Отче нашъ и проч.« и произноситъ ее вслухъ такъ, чтобы весь народъ за нимъ могъ мысленно повторять сію Божественную молитву. По окончаніи которой Діаконъ возглашаетъ: »главы ваша Господеви приклоните!« на сіе возглашеніе всѣ стоящіе во храмѣ съ благоговѣніемъ и вниманіемъ должны наклонить свои главы, всѣ помышленія мірскія, волнующіяся въ нихъ уничтожить; а сердце свое и умъ вознесть къ единому Богу, дабы сподобиться отъ Него всѣхъ тѣхъ дарованій, коихъ проситъ Священникъ отъ Бога предстоящимъ.

Потомъ слѣдуетъ молитва: »Вонми Господи,« которою призываетъ самаго Іисуса Христа отъ небесъ, усердно умоляя Его преподать державною рукою Тѣло и Кровь въ причащеніе ему, а чрезъ него и всѣмъ людямъ. И поклонясь предъ Спасителемъ, съ раскаяннымъ сердцемъ молитъ Его трикратно повторяемою молитвою: »Боже очисти мя грѣшнаго и помилуй мя!« послѣ закрывъ святилище завѣсою, простираетъ руки со страхомъ и благоговѣніемъ къ возвышенію Божественнаго хлѣба; а между тѣмъ Діаконъ, возбуждая предстоящихъ ко вниманію, возглашаетъ: »вонмемъ!« въ эту минуту Священникъ, поднявъ съ дискоса Тѣло Христово, возноситъ горѣ,

mogącego Pana, ażeby On łaską Swiętą przysposobionych dzieci swoich uczynił godnymi z ufnością, nie ku potępieniu Smierci nazwać Go Ojcem swoim Niebieskim, w głos mówiąc: »Uczynże nas godnymi Panie, z ufnością nie ku potępieniu śmierci, wzywać Ciebie Króry jestes w Niebiesiech Boga Ojca, i mówić.« Chor natychmiast zaczyna najupodobańszą Bogu ze wszystkich modlitw modlitwę Pańską: »Ojcze nasz i t. d.« i śpiewa ją w głos tak, ażeby wszystek narod, znajdujący się w kościele, mógł za nim w mysli powtarzać tę Swiętą modlitwę. Po skończeniu której Dyakon głosi: »Nakłońcie głowy wasze Panu!« na ten odgłos Dyakona wszyscy znajdujący się w kościele powinni z przyzwoitém nabożeństwem i uwagą nakłonić swe głowy, wszystkie zamysły światowe odrzucić, a serce i mysl podnieść ku jednemu Bogu, aby się stali godnymi u Niego wszystkich tych darów, o które prosi Kapłan od Boga dla nich.

Potém następuje modlitwa »Usłysz Panie!« w której Kapłan wzywa samego Jezusa Chrystusa z niebios, serdecznie błagając Go, aby On mu podał w Sakramencie Kommanii potężną ręką Swoją Ciało i Krow Najświętszą, a przez niego wszystkim ludziom. J pokłoniwszy się przed Zbawicielem, z rozrzewnieniem serca prosi Go, trzykroć razy powtarzając modlitwę: »Boże oczyść mię grzesznego, i zmiłuj się na demną!« później, zasłoniwszy ołtarz zasłoną, z bojaźnią i nabożeństwem ściąga swe ręce ku podniesieniu Niebieskiego Chleba, a tym czasem Dyakon, wzbudzając uwagę w wiernych, woła: »Słuchajmy z pilnością« w ten moment Kapłan, wzjąwszy Ciało Chrystusowe z dyskosa, podnosi je w górę, i tryumfującym głosem

возглашая торжественно: »Святая Святымъ!« Возвышеніе Св. хлѣба, по изъясненію Св. Патріарха Германа, образуетъ возвышеніе Іисуса Христа на крестъ, и на немъ Его смерть; самое же восклицаніе при семъ священномъ обрядѣ—»Святая Святымъ« означаетъ, что сіи Св. Дары должны быть подаваемы однимъ только чистымъ отъ грѣховъ, достойнымъ и святымъ. Ликъ въ лицѣ предстоящаго народа смиренно отвѣчаетъ: »единъ Святъ, единъ Господь и проч.« чѣмъ даетъ знать, что никто изъ насъ неможетъ быть чистъ отъ грѣховъ, но одинъ только Святъ, одинъ — Богочеловѣкъ, Господь Іисусъ Христосъ, Который, по неизреченному Своему человѣколюбію и насъ священными сдѣлаетъ. Между тѣмъ Священникъ раздробляетъ Святый хлѣбъ на четырѣ части, по сдѣланному разрѣзанію въ Проскомидіи, и крестообразно полагаетъ оныя, горнюю часть Пресвятаго Тѣла опускаетъ въ чашу, для соединенія обоихъ видовъ въ одно Таинство, потомъ вливаетъ въ чашу теплую воду, свидѣтельствуя тѣмъ, что Тѣло Господа Іисуса Христа по испущеніи Имъ духа на крестѣ, хотя было мертво, хотя претерпѣло кратко-временное съ Душею расторженіе; но при всемъ томъ пребыло животворящимъ: и, испросивъ себѣ Христіанское прощеніе у предстоящихъ, приступаетъ самъ къ пріобщенію Таинъ Христовыхъ, и даетъ Діакону съ лѣвой стороны Престола Пресвятое Тѣло Христово, а съ правой Божественную Кровь Его.

По причащеніи священнослужителей въ олтарѣ и принесеніи отъ нихъ усерднѣйшаго благодаренія Господу молитвою Св. Златоуста: »Благодаримъ Тя

mówi: »Swięte Swiętym!« Podniesienie Chleba Swiętego, według tłumaczenia Swiętego Hermana Patryarchy Konstantynopolskiego, oznacza podniesienie Pana Jezusa Chrystusa na krzyż i śmierć Jego na nim, same zaś ogłoszenie przy tym Swiętym obrządku — »Swięte Swiętym« oznacza, iż te Swięte Dary powinne bydź podawane jednym tylko czystym od grzechów, godnym i Swiętym. Chor w imienia przytomnego narodu pokornie odpowiada: »Jeden Swięty, jeden Pan, Jezus Chrystus i t. d.« dając do zrozumienia, iż nikt z nas nie może bydź czystym od grzechów, lecz jeden tylko jest Swięty, jeden— Bóg i człowiek, Pan Jezus Chrystus, Który z niewypowiedzianej Swej miłości ku człowiekowi i nas świętymi uczyni. Tym czasem Kapłan łamie Chleb Swięty na cztery części, według zrobionego w czasie Proskomidyi narznięcia, które też kładnie nakrzyż na dyskosie; wierzchrzią część Najświętszego Ciała wpuszcza do kielicha, dla zjednoczenia dwóch postaci jednego Sakramentu, potém wlewa do Kielicha ciepłej wody, dając tém świadectwo, iż Ciało Pana naszego Jezusa Chrystusa, po wypuszczeniu ducha na krzyżu chociaż było martwe, chociaż na chwilę związek swój z Duszą zerwało; z tém wszystkiém jednak ono zostawało ożywiającém: i poprosiwszy u przytomnych chrześciańskiego przebaczenia, przystępuje sam ku pożywaniu Tajemnic Chrystusowych, i podaje Przenajświętsze Ciało Chrystusowe Dyakonowi z lewej strony ołtarza, a Ubóstwioną Krew z kielicha z prawej strony.

Po przyjęciu Najświętszego Sakramentu Kapłan z Dyakonem modlą się w ołtarzu z najgorętszém na bożeństwem, oddając Panu Bogu najwdzięczniejsze dziękczynie-

Владыко человѣколюбче и проч.« отворяются царскія врата, и выносятся Св. Дары къ предстоящимъ; коихъ Самъ Спаситель призываетъ къ пріобщенію Своего Тѣла діаконскимъ гласомъ: »со страхомъ Божіимъ и вѣрую приступите!« На сей гласъ весь стоящій народъ простирается ницъ предъ своимъ Искупителемъ, усерно умоляя Его: да воцарится Онъ въ душахъ ихъ таинствами Своихъ страданій; Святое Тѣло и Кровь Его да будутъ имъ, пріемлющимъ оныя, не во осужденіе, но во отпущеніе грѣховъ и въ жизнь вѣчную: приготовившіеся къ Священному причащенію приближаются съ величайшимъ благоговѣніемъ къ Св. Дарамъ, и съ надлежащимъ вниманіемъ повторяютъ мысленно слова, Священникомъ произносимыя: »Вѣрую, Господи, и исповѣдую и проч.» имѣя руки крестообразно прижатыми къ персямъ, въ знакъ усерднаго умиленія, причащаются отъ Священника лжицею изъ потира Тѣла Христова, соединеннаго съ Его Кровію.

Священникъ, причастивъ людей и поставивъ чашу съ Св. Дарами на престолъ, обращается къ народу и благословляетъ его: »Спаси, Боже, люди Твоя и благослови достояніе Твое!« Ликъ въ лицѣ предстоящаго народа радостнаго восклицаетъ: »Видѣхомъ Свѣтъ истинный, пріяхомъ и проч.« между тѣмъ Священникъ подаетъ дискосъ съ прочими къ оному принадлежностями Діакону, самъ же, взявъ Святую чашу, обращаясь къ народу, возсылаетъ тайно хвалу и благодареніе Всевышнему сими словами: »Благословенъ Богъ нашъ« которую оканчиваетъ возглашеніемъ, показы-

nie modlitwą S. Chryzostowa: »Dzięki czyniemy Tobie Panie miłośniku ludzki i t. d.« po której otwierają się wróta królewskie, i wynoszą się Dary S. do ludzi, stojących w kościele, których Sam Zbawiciel swiata wzywa ku pożywaniu Swego Ciała przez Dyakona: »Z bajaźnią Bożą i z wiarą przystąpcie!« Na ten odgłos wszystek naród stojący pada na twarz przed swoim Zbawicielem, prosząc Go serdecznie, aby On przez Tajemnicę Najświętszej męki Swoiej założył trwałe mieszkanie w duszach ich; Przenajświętsze Ciało i Najdroższa Krew Jego aby były im przyjmującym, nie ku potępieniu śmierci, lecz ku odpuszczeniu grzechów i ku żywotowi wiecznemu. Ci, króry się przygotowali do przyjęcia Swiętej Kommunii, przystępują z największém nabożeństwem do Swiętych Darów, i z przyzwoitą uwagą powtarzają myslą słowa, które Kapłan wymawia przed samą Kommunią: »Wierzę Panie i wyznawam i t. d.« mając na piersiach ręce nakrzyż złożone w znak serdecznego rozrzewnienia, przyjmują od Kapłana łyżeczką Najświętsze Ciało Chrystusowe ze Krwią Jego złączone.

Tym sposobem rozdawszy Kapłan Kommunię Swiętą ludziom i postawiwszy kielich z Darami Swiętemi na ołtarzu, obraca się do nich i błogosławi ich temi słowy: »Zbaw Panie lud twój, i błogosław dziedzictwu Twemu!« Chor zaś w imieniu stojącego narodu radośnym głosem śpiewa: »Oglądaliśmy Światłość prawdy, i przyjęliśmy i t. d.« tym czasem Kapłan oddaje Dyakonowi dyskos z rzeczami do niego należącemi, sam zaś, wzjąwszy kielich z Najświętszym Sakramentem, obracając się ku narodowi, myslą przesyła chwałę i dziękczynienie Najwyższemu temi słowy: »Błogosławiony Bóg nasz« które w głos kończy,

вая Св. Дары: »всегда нынѣ и присно, и во вѣки вѣковъ« и тотчасъ скрываетъ оные отъ народа на жертвенникъ: что знаменуетъ послѣднее явленіе Христово Апостоламъ, и Его вознесеніе на небо. Церковь же поетъ пѣснь Василія Великаго: »Да исполнятся уста наша хваленія Твоего и проч.«

Потомъ выходитъ Діаконъ изъ олтаря къ народу и призываетъ его къ возблагодаренію Бога за полученіе безсмертныхъ Таинствъ сими словами: »прости пріемшее Божественныхъ, Святыхъ и проч.« Сіи благодарственныя моленія, по мнѣнію Св. Златоуста, (Св. Златоустъ въ бесѣд. 83 на Матѳея), совершаются въ подражаніе того Божественнаго псалмопѣнія, которое Апостолы совершили съ Спасителемъ, по окончаніи таинственной Вечери въ Сіонѣ. По окончаніи благодарственныхъ моленій Священникъ возглашаетъ: »съ миромъ изыдемъ« — симъ оканчивалась въ древности Божественная Литургія и всѣ молитвенныя собранія; нынѣ же предъ выходомъ изъ храма ликъ отъ имени всего народа на возглашеніе Священника восклицаетъ: »о Имени Господни!« симъ проситъ отъ Священника благословенія, желая отъ него благословенными быть именемъ Господнемъ. Священникъ же съ любовію исполняетъ сіе благочестивое требованіе, выходитъ изъ олтаря за амвонъ, и тамъ ставши среди народа, торжественно проситъ отъ Бога благословенія людямъ: »проситъ сохранить исполненіе Церкви, освятить любящихъ благолѣпіе дому Его и благословить ихъ Божественною Своею силою; молитъ даровать мирное благосостояніе Церкви, Государю, воинству и всему міру и проч.« Потомъ, воспѣвая радо-

pokazując Dary Swięte: »każdego czasu teraz i zawsze, i na wieki wieków« i natychmiast skrywa je od narodu na ofiarnik: co oznacza owe ostatnie pokazanie się Jezusa Chrystusa Apostołom, i Jego wniebowstąpienie. Kościół zaś śpiewa pieśń Bazylego Wielkiego: »Niech będą napełnione usta nasze pieniem chwalenia Twego i t. d.«

Potém wychodzi z ołtarza Dyakon do ludzi i wzywa ich ku oddaniu powinnego podziękowania Panu Bogu za odebrany nieśmiertelny Sakrament temi słowy: »Prosto stójmy którzyśmy uczestnikami się stali Przenajczystszych i t. d.« Te modlitwy dziękczyniące, według mniemania S. Chryzostoma, Св. Златоустъ въ бесѣд. 83 на Матѳея, odprawują się z przykładu Samego Zbawiciela i Apostołów Jego, w nasladowanie owej Boskiej chwały, którą według świadectwa S. Mateusza oni odprawili po Wieczerzy Sakramentalnej w Syonie. Po skończeniu dziękczyniących modlitw Kapłan głosi: »W pokoju wynidźmy!« temi słowy w starozytności kończyła się Msza Swięta i wszystkie publiczne nabożeństwa, i ludzie odchodzili do swoich domów; teraz zaś, przed wyjciem z kościoła chor w imieniu wszystkiego narodu na ogłoszenie kapłańskie odpowiada: »W imieniu Pańskiém!« i tym sposobem prosi od Kapłana błagosławieństwa, żądając, aby wszyscy znajdujacy się w kościele byli błogosławieni imieniem Pańskiém. Kapłan zaś, z miłością zadosyc czyniąc temu pobożnemu żądamiu, wychodzi z ołtarza za anbonę, i tam, stanąwszy między narodem, publiczne prosi od Pana Boga błogosławieństwa ludziom: »prosi zachować wypełnienie Kościoła, poświęcić miłujących ozdobę Swiętego domu Jego i błogosławić ich Boską mocą Swoją; prosi też darować pokoj i pomyslne powodzenie się Ko-

стно Богу благодарственную пѣсть Давыда: »буде имя Господне благословенно отъ нынѣ и до вѣка;« входитъ во Св. олтарь, и, возблагодаривъ тамъ предъ жертвенникомъ Господа, сподобившаго совершить великое и страшное Таинство, обратно выходитъ къ народу и раздаетъ антидоръ—»хлѣбъ священный, изъ котораго внутренность изъята въ Проскомидіи, и въ священнодѣйствіи въ Тѣло Христово молитвами Іерейскими преложена;« въ память бывшей въ первенствующей Церкви братолюбной трапезы или общественнаго стола; кончивъ сіе, становится на ступеняхъ олтаря и призываетъ на предстоящихъ благословеніе отъ Господа сими псаломскими словами: »благословеніе Господне и проч.« Потомъ, воздавъ славу и благодареніе Богу, обращаясь къ людямъ, проситъ отъ Него милости и спасенія имъ, представляя въ ходатайство Святыхъ, Угодниковъ. И тѣмъ оканчивается Божественная Литургія Восточной Православной Церкви.

ściołowi, Monarchom, wojsku i całamu światu i t. d.« Potém, z radością śpiewając dziękczyniącą pieśń Bogu Króla Dawida: »Niech będzie Jmie Pańskie błogosławione, odtąd aż na wieki!« Psal. 112 v. 2., wchodzi do Swiętego ołtarza, i tam przed ofiarnikiem oddawszy hołd najwyższej wdzięczności Panu Boga, Który raczył mu dozwolić uczynić wielki i straszny Sakrament, wychodzi nazad ku narodowi i rozdaje antydor, to jest, chleb poświęcony, z którego wewnętrzna część wyjęta w czasie Proskomidyi, i w czasie konsokracyi mocą słów sakramentalnych, przez Kapłana wymowionych, przemieniona w Ciało Chrystusowe, na pamiątkę owegu stołu braterskiego czyli eż tpowszchnego obiadu, który się składał niegdyś w pierwiastkach Kościoła z pozostałych ostatków od Najświętszej Ofiary. Po rozdaniu antydora Kapłan, stanąwszy na gradusach ołtarzowych, prosi błogosławieństwa ludziom od Pana Boga słowy Psalmisty Pańskiego: »Błagosławieństwo Pańskie niech będzie i t. d.« Potém, oddawszy chwałę i dziękczynienie Najwyższemu Panu Bogu, obracając się ku ludziom, prosi im od Niego miłosierdzia i zbawienia, za przyczyną i wstawieniem się Swiętych Pańskich. J na tém się kończy Msza Swięta Prawowiernego Kościoła Wschodniego.

ГЛАВА V.

О ЛИТУРГІИ, СОВЕРШАЕМОЙ ПО ОБРЯДУ ЗАПАДНОЙ РИМСКО-КАТОЛИЧЕСКОЙ ЦЕРКВИ.

Литургія или по нареченію Римско-Католической Церкви Мисса—Мша совершается двоякимъ образомъ: во первыхъ—вслухъ съ органомъ и съ сослужителями, называемая Мша главная или торжественная; Missa solemnis cum assistentia; во вторыхъ, тайно—шепотомъ совершаемая безъ сослужителей; Missa lecta sine assistentia. Сія послѣдняя учреждена въ Западной Церкви въ десятомъ уже столѣтіи, когда Богослуженіе оной облекалось отъ части новою внѣшностію, которая, по мѣрѣ того, какъ сближалась съ настоящими обычаями, уклонялась отъ обрядовъ древнихъ своихъ и Восточныхъ. Сіе учрежденіе влекло за собою въ тоже самое время другое, столько же странное, какъ и первое и неизвѣстное древнимъ временамъ; — на одномъ и томъ же престолѣ; въ одинъ и тотъ же день, иногда въ одно итоже время на нѣсколькихъ престолахъ совершать нѣсколько Мшей.

ROZDZIAŁ V.

O MSZY S., WEDŁUG OBRZĄDKU KOŚCIOŁA ZACHODNIEGO RZYMSKO-KATOLICKIEGO ODPRAWUJACEJ SIĘ.

Liturgia czyli też według nazwania Rzymsko-Katolikiego Kościoła Msza odprawuje się dwojakim sposobem: najprzód wgłos z organem i z assystencyą, i w tym względzie nazywa się Mszą śpiewaną solenną; missa solemnis cum assistentia; powtórę Msza może się odprawować prywatnie pocichu bez assystencyi, i w takim zdarzeniu nazywa się Mszą czytaną, missa laecta sine assistentia. Odprawiać Mszę prywatnie pocichu bez assystencyi postanowiono w Kościele Zachodnim w dziesiątym wieku, w ten czas, kiedy publiczne nabożeństwo onego Kosciola przyoblekało się po części nową jakąś powierzchownością, która według miary tego, ile się ona zbliżała z ówczesnemi obyczajami, tyle się oddalała od dawmiejszych obrządków swoich i Wschodnich. To postanowienie, w tym że samym czasie wlokło za sobą drugie, również śmieszne i dziwaczne jak i pierwsze i nieznajome pierwiastkowym czasom Chrześciaństwa; — na jednym ołtarzu jednego dnia, a niekiedy w jednym czasie na kilku ołtarzach, odprawiać kilka Mszy S.

Всѣ учители Западной Церкви раздѣляютъ Миссу на три части, но въ самомъ дѣленіи между собою они не соглашаются: одни изъ нихъ 1-ю часть полагаютъ отъ начала до возношенія Даровъ въ жертву, ad offertorium; 2-ю отъ возношенія Даровъ до причащенія; 3-ю отъ причащенія до окончанія. Другіе же 1-ю часть заключаютъ отъ начала до Канона; 2-ю отъ Канона до молитвы Господней; 3-ю отъ молитвы Господней до окончанія. Иные еще иначе располагаютъ сіи части. Слѣдовательно руководствуясь въ этомъ случаѣ болѣе писателями Восточной Православной Церкви, нежели—Западной Римско-Католической, какъ не соглашающихся между собою, и для большей удобности сличенія сказанной Миссы съ Литургіею нашей Церкви я счелъ полезнымъ раздѣлить оную на двѣ части: Миссу оглашенныхъ и Миссу вѣрныхъ. Первая изъ нихъ начинается отъ начала и продолжается до чтенія Символа вѣры; она точно соотвѣтствуетъ Литургіи оглашенныхъ нашей Православной Церкви: ибо въ древности во время оной дозволяли входить во храмъ оглашеннымъ для слушанія Апостольскихъ посланій, Евангелія и пастырскихъ наставленій. Вторая же—отъ Символа вѣры до окончанія.

Проскомидіи же въ Западной Церкви нѣтъ: ибо тамъ хлѣбъ къ освященію приготовляется церковнослужителями; — вырѣзывается кругловидная часть изъ опслатка — опрѣснока, называемая гостія, которую Священникъ самъ, имѣющій совершать Миссу, или Субдіаконъ, предъ выходомъ изъ закрыстіи къ олтарю, полагаетъ на патенѣ, покрывающей чашу.

Wszyscy nayczyciele Zachodniego Kościoła Mszę S. rozdzielają na trzy części, w samém zaś dzieleniu onej nie zgadzają się między sobą: jedni z nich rozdzielają: 1-od od początku do ofiarowenia; 2-re, od ofiarowania do kommunii; 3-cie, od kommunii do końca. Drudzy zas: 1-od, od początku do kanonu; 2-re od kanonu do modlitwy Pańskiej; 3-cie, od modlitwy Pańskiey do końca. Niektórzy jeszcze inaczej rozkładają te części. A zatém, przewodnicząc się w tym względzie więcej pisarzami Kościoła Wszhodniego, aniżeli Zachodniego, jako niezgadzających się między sobą, i dla tém większej łatwości zastosowania Mszy S. do Liturgii naszego Prawowiernego wyznania, za nieodbitą rzecz osądziłem, rodzielić ją na dwie główne części: na Mszę Katechumenów i na Mszę wiernych. Pierwsza z nich zaczyna się od początku i przeciąga się do Wyznania wiary; ona istotnie odpowiada Liturgii Katechumenów naszego Prawowiernego Kościoła: ponieważ w starożytności pod czas onej pozwolano wchodzić do kościoła katechumenom, dla słuchania Listów Apostolskich, Ewangelii i kazań pasterskich. Draga zaś od Wyznania wiary do końca.

Proskomidyi w Kościele Rzymsko-Katolickim nie masz; ponieważ tam chleb do Mszy Swiętej przygotowuje się przez sług kościelnych, — wyrzyna się z opłatka czyli inaczej przaśnika część okrągła, nazywająca się hostyą, którą sam Kapłan, mający odprawiać Mszą S., czyli też Sybdyakon, przed wyjściem swojém z zakrystyi do ołtarza, kładnie na patenie, leżącej na kielichu.

Облекшись во священныя одежды Діаконъ и Субдіаконъ, одѣваютъ въ таковыя же одежды Священника, приготовившагося къ совершенію Св. Миссы. По церковному Уставу при совершеніи главной Миссы еще должно быть три человѣка: два Аколиѳа со свѣчами и одинъ Турифераріусъ съ кадильницею; сей послѣдній предъ самымъ выходомъ изъ закрыстіи приближается къ священнослужителямъ, и подаетъ сосудъ съ ѳиміамомъ Діакону. Діаконъ же, взявъ оный сосудъ, покланяется Священнику и проситъ его, благословить ѳиміамъ; Священникъ, обратясь къ Діакону, беретъ ложечку, находящуюся въ означенномъ сосудѣ, возлагаетъ оною на горящіе угли ѳиміамъ, и благословляетъ оный крестнымъ знаменіемъ.

Потомъ всѣ, поклонившись предъ животворящимъ крестомъ, который непремѣнно долженъ быть въ закрыстіи, выходятъ къ олтарю въ слѣдующемъ порядкѣ: Турифераріусъ съ кадильницею, за нимъ Субдіаконъ, держа въ рукахъ чашу съ гостіею, потомъ Діаконъ со служебникомъ — мшаломъ, наконецъ Священникъ съ крестомъ, сопровождаемый съ обѣихъ сторонъ двумя Аколиѳами со свѣчами: пришедши къ ступенямъ олтаря, кланяются всѣ предъ престоломъ, если же въ ономъ хранятся Св. Тайны, то съ колѣноприклоненіемъ кланяются.

Діаконъ, принявъ отъ Священника Крестъ, ставитъ оный на престолѣ, и, разогнувъ тамъ мшалъ, нисходитъ къ Священнику, въ тоже самое время и Субдіаконъ, поставивъ чашу съ гостіею на отдѣльномъ

Ubrawszy się we Swięte szaty Diakon i Sybdyakon, ubierają w takowe że szaty Kapłana, który się nalczycie przygotował do Mszy Swiętej. Według Rubrum kościelnego, przy odprawianiu Mszy solennej z assystencyą, powinno bydź jeszcze trzech assystentow, to jest, dwóch Akolytów ze świecami, i jeden Turyferaryusz z turybularzem; Turyferaryusz przed samém wyiściém z zakrystyi przybliża się do sług ołtarza, i podaje naczynie z kadzidłem Dyakonowi, który, przyjąwszy kadzidło, kłania się Kapłanowi i prosi go pobłogosławić kadzidło, azatém Kapłan, wzjąwszy łyżeczkę, znajdującą się w pomienioném naczyniu, kładnie oną na rozpalone węgle kadzidło, i błogosławi je znamieniem krzyża Swiętego.

Potém, pokłoniwszy się razem wszyscy przed obrazem ukrzyżowanego Zbawiciela, który koniecznie powinien bydź w zakrystyi, wychodzą do ołtarza następującym porządkiem: najprzód Turyferaryusz z turybularzem, za nim Subdyakon trzymając w rękach kielich z hostyą, później Dyakon ze mszałem, nakoniec Kapłan z krzyżem S. pośrzodku dwóch Akolytów, trzymających zapalone świecy; przyszedłszy do gradusów ołtarza, oddają mu niski pokłon, jako tronowi Najwyższego Boga, jesli zaś ołtarz, do którego przychodzą jest wielki, w którym się znajduje Najświętszy Sakrament, to oni przyklękają przed nim, oddając cześć utajonemu w Sakramencie Bogu.

Dyakon, przyjąwszy od Kapłana krzyż s., stawi go na ołtarzu, i rozłożywszy tam mszał, schodzi na niższe gradusy do Kapłana, w tym że samym czasie i Sabdyakon, postawiwszy kielich z hostyą na stole oddzielnie stojącym,

столѣ; о которомъ выше упомянуто въ гл. 1-й, или если онаго нѣтъ, то на престолѣ, возвращается вмѣстѣ съ Діакономъ къ Священнику, тайно молящемуся и призывающему высшей помощи къ достойному совершенію предстоящаго священнодѣйствія; и тамъ на нижнихъ ступеняхъ олтаря, вмѣстѣ съ нимъ вслухъ начинаютъ съ сокрушеннымъ сердцемъ молитву словами Давыда Пророка: »пріиду къ жертвеннику Божію, къ Богу радости и веселія моего;« читаютъ весь сей псаломъ: »Суди меня Боже и проч.« (Psal 42). Исповѣдуютъ предъ Богомъ свои согрѣшенія, и съ сокрушеннымъ сердцемъ просятъ объ отпущеніи грѣховъ и очищеніи отъ оныхъ, умоляя при томъ ходатайства предъ Богомъ Преблагословенной Дѣвы Маріи Богородицы, Святыхъ Апостоловъ Петра и Павла и всѣхъ Святыхъ; наконецъ, помолившись Богу другъ за друга, съ благоговѣніемъ приступаютъ къ самому престолу, умоляя Господа очистить отъ всякія скверны, и приводя въ предстательство Св. Мучениковъ, коихъ мощи находятся въ престолѣ, съ умиленіемъ цѣлуютъ то мѣсто, гдѣ они находятся. Потомъ слѣдуетъ по Уставу церковному кажденіе престола, которое однакожъ весьма рѣдко нынѣ наблюдается. Въ началѣ Христіанства всегда куреніемъ ѳиміама начиналась Литургія, какъ свидѣтельствуетъ Св. Діонисій Ареопагитъ въ Церковной Іерархіи гл. 3. Куреніе ѳиміама, по своему благоуханному запаху, посвящено въ честь Божества въ глубокой древности; ибо самая природа людямъ повелѣваетъ почитать Бога всѣмъ лучшимъ. Кажденіе повелѣвается Уставомъ церковнымъ для того, чтобы мы, обоняя безпрестанно сіе священное благовоніе, живѣе ощущали въ душахъ нашихъ сла-

o którym się wyżej wspomniało w Rozdziale I, albo też, jesli onego niemasz, to na ołtarzu, zwraca się do Kapłana, w duchu modlącego się i wzywającego wyższej pomocy ku sprawowaniu godnemu Najświętszej Ofiary, którą on czynić przedsiębierze; i tam stanąwszy przy gradusach ołtarza razem z nim z rozrzewnioném sercem w głos zaczynają modlitwę słowy Duchem S. natchnionego Proroka Dawida: »Wnidę do ołtarza Bożego, do Boga, Który rozwesela młodość moją« mówią cały ten Psalm: »Osądź mię Boże i t. d.« Wyznają przed Bogiem swoje ułomności i przewinienia, ze skruchą i żalem serdecznym proszą odpuszczenia onych, błagając przy tém pośrzednictwa i wstawienia się przed Bogiem Przebłogosławionej Panny Maryi Boga Rodzicielki, Swiętych Apostołów Piotra i Pawła i wszystkich Swiętych; nakoniec, pomodliwszy się Panu Bogu jeden za drugiego, z gorącém nabożeństwem zbliżają się do samego ołtarza, uprzaszając Pana, aby On ich oczyścił od wszelkiej zmazy, i prosząc o wstawienie się przed Nim Swiętych Męczenników, których relikwie znajdują się w ołtarzu, z najtkliwszą miłością całują owe miejsce, gdzie one są złożene. Potém według Rubrum kościelnego powinno się czynić kadzenie ołtarza, które jednak w terazniejszym czasie bardzo się często opuszcza. W pierwiastkowym Kościele, według świadectwa Swiętego Dyonizego Areopagity, Msza Swięta zawsze się zaczynała od kadzenia. Palenie kadzidła z powodu wonnego swego zapachu jeszcze w głębokiej starożytności poświęcono w cześć Najwyższej Jstoty, gdyż sama natura ludziom wzkazuje wszystkiém tém czcić Boga, co jest najlepszém i najdoskonalszém. Rubrum Kościelne przedpisuje palić kadzidło dla tego, abyśmy czując nieprzestannie ową świętą wonność, tém więcej w duszach naszych czuli

дость и веселіе, проистекающее изъ благодатныхъ дѣйствій Духа Святаго, и насыщаясь сими безсмертными вонями — сами сдѣлались благоуханіемъ Богу, по словамъ Св. Павла Апостола, (2 ad Corynth. c. 2 v. 15), черезъ принесеніе Ему душъ нашихъ въ жертву усердными молитвами.

Потомъ Священникъ, подвигаясь къ правой сторонѣ престола, гдѣ лежитъ мшалъ, начинаетъ Миссу. Начало Миссы, составленное изъ псаломскихъ стиховъ, содержащихъ въ себѣ изъясненіе силы и таинства празднуемаго торжества—Пасхи, Сошествія Св. Духа и проч., называется интроитомъ и означаетъ, по изъясненію церковныхъ писателей, Рождество Христово; ибо какъ вся Мисса заключаетъ въ себѣ замѣчательнѣйшія событія жизни Христовой, то начало оной соотвѣтствуетъ самому первому періоду жизни Господней, что въ сію минуту и подтверждается Ангельскою пѣснію: »Слава въ вышнихъ Богу и проч.« Gloria in excelsis Deo, которую, по возваніи шести разъ: »Kyrie eleison!« и трехъ разъ »Chryste eleison!« Священникъ, ставши на срединѣ предъ престоломъ, торжественно восклицая, начинаетъ, вознося къ небу руки, при возглашеніи словъ: »gloria in excelsis« въ знакъ радости, и соединяя оныя при воспѣніи »Deo« въ знакъ единаго Бога. Сія Ангельская пѣснь поется вся съ органомъ, священнослужители же оканчиваютъ оную тайно. Такъ-какъ она составлена Церковію въ подражаніе радостнаго пѣснопѣнія Ангельскихъ Силъ при рожденіи Христовомъ; то и поется только въ дни, ознаменованные какимъ либо радостнымъ торжествомъ Церкви. Въ дни же траурные и въ кото-

słodkości i wesela, wypływającego z łask Ducha Swiętego, i nasycając się temi nieśmiertelnemi wonnościami, sami się stali wonnością Bogu według Swiętego Pawła Apostoła, 2 ad Corynthłos c. 2 v. 15., przez przyniesienie dusz naszych na ofiarę Jemu w modlitwach serdecznych.

Po kazdeniu Kapłan idzie ku prawej stronie ołtarza, gdzie leży mszał odkryty, i tam zaczyna Mszę Swiętą, początek onej zwyczajnie się składa z wierszów wyjętych z Psalmów Dawidowych, zawierających w sobie moc i Tajemnicę uroczystości, którą Kościół ich obchodzi, jako to: Zmartwychwstania Pańskiego, Zesłania Ducha S. i t. d. i nazywa się Jntroiłem, on według tłumaczenia kościelnych nauczycieli oznacza narodzienie Jezusa Chrystusa, albowiem tak jak cała Msza Swięta zawiera w sobie wszystkie ważniejsze epoki życia Chrystusowego, to początek onej odpowiada samemu pierwszemu periodowi życia Jego, co i natychmiast potwierdza owa pieśń Anielska: »Chwała na wysokościach Bogu i t. d.« Gloria in excelsis Deo, którą po sześć krotném wezwaniu »Kyrie elejson« i trzy krotném »Chryste eleison« Kapłan, stanąwszy pośrzodku przed ołtarzem, z tryumfującym głosem zaczyna, wznosząc ręce ku niebu przy wykrzyknieniu »Gloria in excelsis« w znak duchownej radości, i łącząc je przy wyrażeniu słowa »Deo« dla oznaczenia, iż Bóg jest jeden w Trójcy Swiętej. Ten Anielski hymn śpiewa się cały w Kościele Rzymsko-Katolickim z organem, Kapłan zaś z Dyakonem i Sybdyakonem kończą przy ołtarzu pocichu. A ponieważ on używa się Kościołem w nasladowanie owego radosnego pienia niebieskich Duchów przy narodzeniu Chrystusowém, z tego więc względu śpiewa się on tylko w dni oznamie-

рые повелѣвается поститься вѣрнымъ, она при совершеніи Миссы не поется.

По окончаніи Ангельской пѣсни обращается Священникъ къ народу, и простирая къ оному руки, въ знакъ искренней любви, привѣтствуетъ: »Dominus vobiscum.« Господь съ вами! присутствующіе служители въ лицѣ предстоящаго народа отвѣчаютъ: »et cum spiritu tuo« и со духомъ твоимъ. Сіи привѣтственныя слова тоже самое означаютъ, что въ Литургіи нашей Православной Церкви: »миръ всѣмъ!« Потомъ, возбуждая предстоящихъ къ молитвѣ, восклицаетъ: »oremus« и вдругъ за симъ слѣдуетъ молитва, въ которой Священнодѣйствующій съ возвышенными горѣ руками, умоляя Всемогущаго Бога Отца посредствомъ Святыхъ, коимъ празднуется день, проситъ о всемъ томъ, что Церковь Христова долженствуетъ просить Господа Бога, и заключаетъ оную какъ и всѣ другія молитвы сими словами: »per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia saecula saeculorum« давая симъ знать, что всѣ молитвы и прошенія должны быть возносимы отъ вѣрныхъ къ Богу Отцу во имя всеобщаго Ходатая человѣческаго рода Іисуса Христа, на основаніи сихъ словъ: »о чемъ ни попросите Отца во имя Мое, дастъ вамъ.« (Joannis c. 16 v. 23). Въ дни же великихъ Господнихъ праздниковъ, какъ-то: Рождества, Пасхи, Вознесенія и проч., когда молитва сія обращается къ самому же Ходатаю человѣческаго рода, она оканчивается сими словами:

nowane jakimkolwiek bądź radosnym tryumfem Kościelnym; w dni zaś żałobne, w które Kościoł przykazuje wiernym pościć, ten hymn przy odprawianiu Mszy Świętej opuszcza się.

Po skończeniu tego Anielskiego hymnu Kapłan obraca się do narodu, i przeciągając ku niemu swe ręce wznak uprzejmej swej miłości, pozdrawia go temi słowy: »Dominus vobiscum« Pan z wami! assystujący przy Kapłanie w imieniu przytomnego narodu odpowiadają: »et cum spiritu tuo« i z duchem twoim. Te pozdrawiające słowa toż samo oznaczają, co we Mszy Swiętej naszego Prawowiernego wyznania: »Pokoj wam!« Potem wzbudzając przytomnych do modlitwy, głosi: »oremus« modlmy się! i natychmiast następuje modlitwa, w której Kapłan z podniesionemi do góry rękoma, błagając Wszechmogącego Boga Ojca za pośrzednictwem Swiętych, których dzien uroczystości Kościół obchodzi, prosi oto wszystko, o cokolwiek Kościół Chrystusowy powienien prośić Pana Boga, i kończy ją, jako też i wszystkie inne modlitwy następującemi słowy: »Per Dominum nostrum Jesum Chrystum Filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia saecula saeculorum« dając tém do zrozumienia, iż wszystkie nasze modlitwy i prośby powinne bydź czynione przez wiernych ku Bogu, w Jmie powszechnego Pośrzednika rodzaju ludzkiego Jezusa Chrystusa według słów samego Zbawiciela: »Jesli o cokolwiek prosić będziecie Ojca w imie moje, da wam« Joan. 16 v. 23. Wdni zaś uroczystości Zbawiciela Pana, w które Kościół obchodzi pamiątkę jakiejkolwiek Tajemnicy, naprzykład: Narodzenia, Zmartwychwstania, Wniebowstąpienia i tym podobnych, kiedy się ta modlitwa wprost czyni ku samemu

»Qui vivis et regnas cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus и проч.«

При окончаніи молитвы Субдіаконъ, взявъ отъ Аколиѳа мшалъ, и поклонившись престолу, отходитъ къ своему мѣсту — къ правой сторонѣ, и тамъ на противъ Священника, по заключеніи молитвы словомъ Еврейскимъ »аминь,« начинаетъ епистолу, избранную изъ Священнаго Писанія Ветхаго или Новаго Завѣта; она соотвѣтствуетъ чтенію Апостольскихъ посланій въ Литургіи нашей Церкви и тоже самое означаетъ. По окончаніи чтенія, Субдіаконъ, отдавъ свой мшалъ Діакону, беретъ возлежащій на престолѣ, переноситъ съ правой стороны на лѣвую и держитъ его предъ Священникомъ, читающимъ тайно Св. Евангеліе.

Между тѣмъ, Діаконъ, приготовляясь къ возглашенію Св. Евангелія, на ступеняхъ олтаря предъ престоломъ съ колѣноприклоненіемъ проситъ Господа Бога очистить сердце и уста его тѣмъ огнепальнымъ углемъ, которымъ очистилъ Исаію Пророка, дабы чтеніе его Св. Евангелія было полезно и душеспасительно для предстоящихъ, потомъ, испросивъ благословеніе отъ Священника, приступаетъ къ чтенію Св. Евангелія, предъ началомъ и по окончаніи котораго тѣ же самыя благодарственныя молитвы возглашаются Богу, какія и въ нашей Православной Церкви: »gloria Tibi Domine!« или »laus Tibi Christe!« Равножъ и кажденіе, предъ Евангеліемъ бываемое, то же самое знаменуетъ.

Pośrzednikowi rodzaju ludzkiego, to się ona kończy temi słowy: »Qui vivis et regnas cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus i t. d.«

Pod koniec modlitwy, Subdyakon, przyjąwszy mszał od Akolyty i uczyniwszy pokłon ołtarzowi, powraca do swego miejsca, to jest, w prawę stronę ołtarza, i tam naprzeciw Kapłana, po zakończeniu modlitwy słowem Hebrajskiém »amen« zaczyna Epistołę, wybraną z Pisma s. Starego lub też Nowego Testamentu; ona odpowiada Lekcyi listów Apostolskich we Mszy S. naszego Prawowiernego wyznania, i to samo oznacza. Po skończeniu Epistoły Subdyakon, oddawszy swój mszał Dyakonowi, bierze leżący mszał na ołtarzu, przenosi go z prawej strony w lewę i trzyma przed Kapłanem cicho czytającym Ewangelię.

Tym czasem Dyakon, aby należycie przygotować się ku ogłoszeniu Swiętej Ewangelii, pada na kolana przed ołtarzem na gradusach, i gorąco prosi Pana Boga, aby On oczyścił serce i usta jego tym ognistym węglem, którym niegdyś oczyścić raczył usta Jzaijasza Proroka, aby ogłoszenie jego Swiętej Ewangelii dla przytomnych byłó pożytecznem i dla dusz ich zbawienném, potém, wzjąwszy od Kapłana błogosławieństwo, przystępuje ku ogłoszeniu Ewangelii S., przed zaczęciem której równie też i po skończeniu, też same dziękczyniące modlitwy przesyłają się od wiernych Bogu co i w naszym Prawowiernym Kościele — »Chwała Tobie Panie!« »Gloria Tibi Domine czyli Laus Tibi Chryste« Oraz kadzenie, które się czyni przed Ewangelią, jednostajne ma duchowne znaczenie.

Въ древности послѣ Евангелія наступала проповѣдь, по окончаніи которой оглашенные удалялись изъ храма, и тѣмъ оканчивалась мисса оглашенныхъ; въ послѣдствіи времени—по уничтоженіи разряда оглашенныхъ, сей порядокъ нѣсколько измѣнился, то есть, проповѣди, которая считается необходимою въ Римско-Католической Церкви при совершеніи главной Миссы, опредѣлено быть по окончаніи пѣнія Символа вѣры, которое вдругъ начинается послѣ Евангелія.

Священникъ, ставши предъ престоломъ, съ твердостію духа торжественно начинаетъ пѣніе Символа вѣры, возглашая: »credo in unum Deum,« и оканчиваетъ оный съ сослужителями тайно, а хоръ продолжаетъ пѣніе съ органомъ; на возглашеніе; »et incarnatus est de Spiritu Sancto« и воплотившагося отъ Духа Свята, Священнодѣйствующій съ сослужителями смиренно нисходятъ на нисшіе ступени олтаря, тамъ благоговѣйно съ колѣнопреклоненіемъ воспоминаютъ неизреченное Таинство воплощенія, и съ умиленіемъ поклоняются Богочеловѣку. При восклицаніи же хора: »et resurexit« и воскресшаго, встаютъ и съ радостію восходятъ по ступенямъ олтаря къ престолу, воспоминая воскресеніе Христово. Послѣ выходятъ на средину храма на противъ каѳедры, съ которой провозглашаютъ слово Божіе, и тамъ, возсѣдши на приготовленныхъ сѣдалищахъ, слушаютъ проповѣдь, по окончаніи которой возвращаются къ олтарю, гдѣ Священникъ, имѣя уже начать важнѣйшее дѣйствіе возбуждаетъ предъ онымъ предстоящихъ къ прилежнѣйшему моленію возглашеніемъ: »oremus« и самъ вмѣстѣ съ

W starożytności po Ewangelii następowało kazanie, po skończeniu którego katechumeni wychodzili z kościoła, i na tém się kończyła Msza katechumenów; w późniejszym zaś czasie, gdy oddział katechumenów został skasowanym, ten porządek cokolwiek się zmienił, to jest, kazanie, które składa istotną potrzebę Mszy solennej, przeznaczono mówić po Wyznaniu wiary, które w net się śpiewa po Ewangelii.

Po skończeniu Ewangelii Kapłan, stanąwszy przed ołtarzem, z mocnym i nieporuszonym duchem, tryumfującym głosem zaczyna Wyznanie wiary: »Credo in unum Deum« Wierzę w jednego Boga, i konczy je z assystentami pocichu, a chor śpiewa z organem; na odgłos: »Et incarnatus est de Spiritu Sancto« J wcielił się z Ducha Swiętego, Kapłan z Dyakonem i Subdyakonem schodzą na niższe gradusy ołtarza, i tam, z przyzwoitą pokorą poklęknąwszy, nabożnie rozmyslają o niewysławionej Tajemnicy Wcielenia się Syna Boskiego, i oddając hołd najtkliwszej miłości i razem najwyższej wdzięczności, pokłoniają się Bogu. Na radosne wykrzyknienie: »Et resurexit« i zmartwychwstał, będąc poruszeni niejakąś duchowną radością, wstają i idą po gradusach do ołtarza, wspominając zmartwychwstanie Pańskie. Potém wychodzą na śrzodek kościoła na przeciw samej anbony, z której ogłaszają słowo Boże, i tam, na przygotowanych krzesłach usiadłszy, słuchają kazania, po którém zwracają się nazad do ołtarza, gdzie Kapłan, mając już zacząć ważniejszą część Mszy Swiętej, wzbudza przed oną przytomnych ku pilniejszemu nabożeństwu, wgłos śpiewając: »Oremus!« i

ними усердно проситъ Бога, ниспослать Свое благословеніе на дары, приносимые Ему народомъ.

Между тѣмъ Субдіаконъ съ двумя Аколиѳами и Туриферарiусомъ идутъ къ столу, на которомъ стоитъ чаша съ гостіею, и блюдо съ двумя малыми сосудами, наполненными одинъ виномъ, а другой водою. Послѣдній изъ нихъ беретъ блюдо, Аколиѳы свѣчи, а Субдіаконъ чашу, и сопровождаемый съ обѣихъ сторонъ Аколиѳами со свѣчами, приносятъ дары къ престолу. Во время сего перенесенія даровъ въ Миссы, въ древности читаемы были имена тѣхъ, которые принесли оные дары къ олтарю. сіе видно изъ постановленія Иннокентія, управлявшаго въ пятомъ столѣтіи Римскою каѳедрою. А посему сіе перенесеніе даровъ къ олтарю соотвѣтствуетъ торжественному перенесенію даровъ въ Литургіи нашей Церкви. Во многихъ церквахъ Римско-Католическаго вѣроисповѣданія сего священнаго обряда во время Миссы нѣтъ, и тамъ предъ началомъ оной выносятся дары къ олтарю.

Діаконъ, принявъ чашу отъ Субдіакона, снимаетъ съ оной весь приборъ, описанный выше въ главѣ 2-й, симъ знаменуя снятіе съ Христа одежды во время Его страданія; подаетъ Священнику гостію, лежащую на патенѣ, который, взялъ въ свои руки, возноситъ горѣ, и, предлагая Богу Отцу, усердно проситъ Его принять ее въ жертву объ отпущеніи грѣховъ живыхъ и мертвыхъ сими словами: »suscipe Sancte Pater Omnipotens Deus, hanc immaculatam hostiam, quam ego

sam razem z nimi gorąco prosi Pana Boga aby On raczył zesłać swoją łaskę i błogosławieństwo na dary, które Mu przynosi w ofiarę narod.

Tym czasem Subdyakon, Akolyty i Turyferaryusz idą do stołu, na którym stoją przygotowane do ofiary dary, to jest: kielich z hostyą i na tacy dwie ampułki jedna z winem, a druga z wodą. Subdyakon, ktoremu z obu stron assystują Akolyty z zapalonemi świecami, bierze kielich, a Turyferaryusz tacę z ampułkami i niosą do ołtarza. W starożytności we Mszy Swiętej w czasie tego przeniesienia darów czytali imiona tych, Ktorzy je przynieśli do kościoła, dowodem temu służą postanowienia Jnnocencyusza Papierza, który rządził katedrą Rzymską w wieku piątym. Azatem to przeniesienie darów do ołtarza odpowiada owej wspaniałej processyi z darami we Mszy Swiętej naszego Prawowiernego wyznania. W wielu jednak Rzymsko-Katolickich kościołach ten obrządek nie zachowuje się, i tam dary, przygotowane do Mszy, wynoszą się do ołtarza przed zaczęciem onej.

Dyakon, przyjąwszy kielich od Subdyakona, zdejmuje z niego cały ubior wyżej opisany w roz. 2., oznaczając tém obnażenie z szat Jezusa Chrystusa w czasie Jego męki; podaje Kapłanowi hostyę, leżącą na patenie, któren, wzjąwszy w ręce swoje, podnosi ją w górę, i ofiarując Bogu Ojcu, serdecznie Go prosi, aby raczył przyjąc ją w Ofiarę, na odpuszczenie grzechów żywych i umarłych temi słowy: »Suscipe Sancte Pater Omnipotens Aeterne Deus, hanc immaculatam hostiam, quam ego indignus

indignus famulus tuus offero Tibi pro omnibus vivis atque defunctis и проч.« и по окончаніи молитвы полагаетъ оную на распростертомъ корпоралѣ. Во время сего возношенія гостіи Аколиѳы звонятъ въ колокольчики, для возбужденія въ предстоящихъ усерднаго моленія; посему народъ, услышавъ звукъ колокольчиковъ, падаетъ ницъ предъ Господомъ, и съ умиленіемъ проситъ Его принять благоутробно приносимую Ему отъ нихъ чрезъ Священника жертву.

Подобнымъ образомъ, взявъ отъ Діакона чашу съ виномъ и водою, и возносяя оную горѣ, какъ бы къ самому Богу, усерно умоляетъ Его принять благоутробно въ свой небесный жертвенникъ: »offerimus Tibi, Domine, Calicem salutaris, Tuam clementiam deprecantes и проч.« потомъ, возносяя свои руки къ Небу, умилительно оттуда призываетъ Всемогущаго Бога благословить предлежащіе Св. Дары сими словами: »veni Sanctificator Omnipotens Aeterne Deus, et benedic hoc Sacrificium Tuo Sancto nomini præparatum:« и произнося слово »benedic«, благословляетъ крестнымъ знаменіемъ Св. Дары. Потомъ слѣдуетъ кажденіе Даровъ и престола, во время котораго Священникъ съ сослужителями возсылаетъ молитву къ Господу Богу сими псаломскими словами: »dirigatur Domine oratio mea, sicut incensum in conspectu Tuo и проч.« (Psal 140 v. 2).

По окончаніи кажденія, Священникъ, обмывъ руки, въ знакъ духовной чистоты, съ благоговѣніемъ наклонившись предъ престоломъ, читаетъ молитву: »suscipe Sanctissima Trinitus и проч.« въ которой усердно

famulus tuus offero Tibi pro omnibus vivis atque defunctis i t. d.« i poskończeniu modlitwy kładnie ją na rozesłanym korporale. Pod czas tego ofiarowania hostyi Akolyty dzwonią w dzwoneczki, dla wzbudzenia w przytomnych gorętszego nabożeństwa; z tego więc względu ludzie, usłyszawszy głos zdwoneczków, padają na kolana przed Bogiem, i z rozrzewnionéem sercem proszą Go, aby On raczył przyjąć łaskawie przyniesioną Mu od nich przez ręce Kapłana Ofiarę.

Podobnym sposobem, przyjąwszy od Dyakona kielich z winem, do którego wlano kilka kapel wody, i podnosząc go w górę jakoby ku samemu Bogu, serdecznie Go uprasza, aby łaskawie raczył przyjąć do Swego niebieskiego ołtarza: »Offerimus Tibi, Domine, Calicem salutaris, Tuam clementiam deprecantes i t. d.« Potém, wznosząc swe ręce ku niebu, z serdeczném uczuciem wzywa z tamtąd Wszechmogącego Bogą, aby raczył pobłogosławić przyniesione Mu na Ofiarę Dary: »Veni Sanctificator Omnipotens Aeterne Deus, et benedic hoc Sacrificium Tuo Sancto nomini praeparatum,« i wymawiając słowo »benedic« błogosław, błogosławi leżące Dary znakiem krzyża Swiętego. Potém następuje kadzenie Darów i ołtarza, w czasié którego Kapłan z assystentami czynią modlitwę do Pana Boga następującemi Psalmisty Pańskiego słowy: »Dirigatur Domine oratio mea, sicut incensum in conspectu Tuo i t. d.«

Po skończeniu kadzenia, Kapłan, umywszy ręce wznak duchownej czystości, czyta modlitwę nakłoniwszy się przed ołtarzem: »Suscipe Sanctissima Trinitas i t. d.«, w której serdecznie prosi Przenajświętzą Trójcę o przyjęcie od

проситъ Пресвятую Троицу о принятіи предложенныхъ Св. Даровъ, принесенныхъ вѣрными въ воспоминаніе: воплощенія, страданія, погребенія, воскресенія и вознесенія на небеса Господа нашего Іисуса Христа. Потомъ, обращаясь къ предстоящимъ, возбуждаетъ и ихъ къ подобной молитвѣ сими словами: »orate fratres!« на что присутствующіе сослужители въ лицѣ всего народа возсылаютъ моленія къ Господу: »suscipiat Dominus hoc sacrificium de manibus tuis, ad laudem et gloriam Nominis Sui, ad utilitatem quoque nostram totiusque Ecclesiæ Suæ Sanctæ.« Сіе увѣщаваніе, по изъясненію нѣкоторыхъ писателей, знаменуетъ Христово увѣщаваніе ученикамъ, когда Онъ, помолившись Богу Отцу въ вертоградѣ Геѳсиманскомъ, возвращаясь къ нимъ, находилъ ихъ спящими: »бдите и молитесь, да не впадете въ искушеніе.« (Math. 26 v. 41).

Между тѣмъ Священнодѣйствующій, обратившись къ престолу, начинаетъ секреты или тайныя молитвы, въ которыхъ еще молится о предложенныхъ Дарахъ, воспоминая притомъ и приводя въ предстательство Святыхъ, въ память коихъ празднуется день, и оканчиваетъ обыкновенно: »per Dominum nostrum и проч.« послѣднія же слова сего заключенія: »per omnia saecula saeculorum,« возглашаетъ вслухъ всея церкви, а хоръ оканчиваетъ словомъ »аминь« Вдругъ за симъ восклицаетъ: »Dominus vobiscum« но уже не обращаясь къ предстоящимъ, чѣмъ даетъ знать, что наступило время великой молитвы; потомъ словами Св. Апостола Павла увѣщаваетъ предстоящихъ вознесть сердце и умъ къ Богу: »sursum corda« а хоръ и предстоящіе служители единодушно отзываются отъ имени

wiernych Darów, przyniesionych w Ofiarę na pamiątkę wcielenia się Zbawieciela naszego Jezusa Chrystusa, męki Jego, pogrzebienia, zmartwychwstania i wniebowstąpienia. Potém, obracając się do assystentów, wzbudza ich ku podobnej modlitwie za ofiarowane Dary S., napominając temi słowy: »Orate fratres!« modlcie się bracia! na które jednomyslnie wszyscy przesyłają swe modlitwy do Pana Boga: »suscipiat Dominus hoc sacrificium de manibus tuis, ad laudem et gloriam Nominis Sui, ad utilitatem quoque nostram totiusque Ecclesiæ Suæ Sanctæ.« To upominanie kapłańskie według tłumaczenia niektórych pisarzy oznacza owe upominanie Jezusa Chrystusa uczniów Swoich, gdy On, pomodliwszy się Ojcu Niebieskiemu w ogrodzie Gethsemanskim, zwracając się do nich, znajdywał ich śpiącymi: »Czujcie, a modlcie się, abyście nie weszli w pokusę.« Math. 26 v. 41.

Tym czasem Kapłan, obróciwszy się do ołtarza, zaczyna sekretne modlitwy, w których się modli jeszcze za ofiarowane Dary, wspominając przy tém i prosząc o przedstawienie tej Swiętej Ofiary Bogu Swiętych, których doroczną uroczystość Kościół obchodzi, i zwyczajnym sposobem kończy ich: »Per Dominum nostrum i t. d.« ostatnie zaś słowa tej konkluzyi: »per omnia saecula saeculorum« w głos na cały kościół śpiewa, a chor konkluduje słowem »amen« w ten moment pozdrawia Kapłan przytomnych: »Dominus vobiscum« lecz już nieobracając się do nich, czém daje do zrozumienia, iż nastąpiła wielka i wspaniała modlitwa; potem, słowy Swiętego Pawła Apostoła upomina przytomnych, aby podniesli serca i mysl ku Bogu: »Sursum corda!« a chor i assystenci jednomyslnie w imieniu wszystkich odpowiadają, iż oni już podniesli serca

всѣхъ предстоящихъ, что они уже возвысили свои сердца къ Богу: »habemus ad Dominum;« наконецъ, повелѣвая хвалить, благословлять и благодарить Господа Бога, восклицаетъ: »gratias agamus Domino Deo nostro« хоръ и служители, подтверждая сіе, отвѣчаютъ: »dignum et justum est.«

Приготовивъ такимъ образомъ предстоящихъ къ хваленію Господа, самъ начинаетъ Его хвалить, благословлять и благодарить за безчисленныя Его благодѣянія сими словами: »vere dignum et justum est и проч.« Сія молитва называется префаціею, — она служитъ какъ бы вступленіемъ къ важнѣйшему дѣйствію — къ начатію самой Евхаристіи, соотвѣтствуетъ молитвѣ: »Достойно и праведно« въ Литургіи нашей Православной Церкви, читаемой предъ Серафимской пѣсней, подобно оной оканчивается, равножъ и по окончаніи оной поется хоромъ Серафимская пѣснь, которую съ величайшимъ благоговѣніемъ Священникъ, наклонившись предъ престоломъ, тайно произноситъ: »Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth! pleni sunt coeli et terra Majestatis gloriæ Tuæ!« присоединяя притомъ то торжественное привѣтствіе, которое провозглашено было входящему въ Іерусалимъ Спасителю отъ дѣтей Еврейскихъ, встрѣчающихъ Его съ пальмами: »Hosanna in excelsis! Benedictus qui venit in Nomine Domini! Hosanna in excelsis!« Во время Серафимской пѣсни, когда Священникъ тайно произноситъ ее, Аколиѳы ударяютъ въ колокольчики девять разъ, въ подражаніе возсылаемой хвалы Богу отъ девяти чиновъ Іерархіи небесной; равножъ для возбужденія въ предстоящихъ ревности къ хваленію Господа вмѣстѣ

swoje ku Bogu: »Habemus ad Dominum« nakoniec, zalecając chwalić, błogosławić i dzięki czynić Panu Bogu, głosi: »Gratias agamus Domino Deo nostro.« chor zaś i assystenci, potwierdzając to, odpowiadają: »Dignum et justum est.«

Tym sposobem przygotowawszy przytomnych ku chwaleniu Pana Boga, sam zaczyna Jego chwalić, błogosławić i dzięki czynić za niewypowiedziane i nieskończone dobrodziejstwa Jego temi słowy: »Vere dignum et justum est i t. d.« Ta modlitwa nazywasię prefacyą, ona służy jakby wstępem do ważniejszej sprawy, to jest, ku zaczęciu samej Eucharystyi; odpowiada modlitwie: »Godna i sprawiedliwa rzecz jest i t. d.« która się czyta we Mszy S. naszego Prawowiernego wyznania przed Serafinską pieśnią, podobnym sposobem jak ona kończy się, i po skończeniu której śpiewa się na chorach pieśn Serafinska, którą z największém nabożeństwem Kapłan, nakłoniwszy się przed ołtarzem, pocichu mowi: »Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth! pleni sunt coeli et terra Majestatis gloriæ Tuæ! »dodając do niej owe wspaniałe słowa uroczystego przywitania, któremi dzieci Hebrajskie witali Zbawiciela Pana, wshodzącego do Jeruzalem, spotykając Go z palmami: »Hosanna in excelsis! Benedictus qui venit in Nomine Domini! Hosanna in excelsis!« W czasie pieśni Serafinskiej, w ten czas kiedy Kapłan, nakłoniwszy się przed ołtarzem, mówi ją pocichu, Akolyty biją w dzwoneczki dziewięć razy, w nasladowanie owej Niebieskiej chwały, która się nieprzestannie oddaje Bogu Wszechmogącemu od dziewięciu chorów Jerarchii niebieskiej; również dla wzbudzenia w przytomnych żądzy ku chwa-

съ Ангельскими ликами, и къ восклицанію сей торжественной пѣсни съ ними въ будущей жизни въ небесномъ Іерусалимѣ.

По окончаніи привѣтственныхъ словъ, Священникъ приступаетъ къ началу самой Евхаристіи или къ канону, въ которомъ освящаются и въ жертву приносятся Дары Богу. Въ немъ всѣ слова произносятся тайно — шёпотомъ, изъ уваженія къ великому Таинству. Канонъ начинается молитвою: »Te igitur Clementissime Pater,« въ которой Священникъ усердно проситъ небеснаго Отца во имя Единороднаго Его Сына Господа нашего Іисуса Христа, благословить и принять предлежащіе Дары, и благословляетъ оные трикратно крестнымъ знаменіемъ. Потомъ молится о благосостояніи Римско-Католической Церкви, воспоминая притомъ Римскаго Папу, епархіальнаго Епископа и всѣхъ, о которыхъ онъ обязанъ молиться.

Далѣе воспоминаетъ торжественно имена Святыхъ, которые за вѣру во Христа, страданіемъ своимъ заслужили отъ Бога неувядаемый вѣнецъ, какъ бы самолично предоставляя ихъ при священодѣйствіи, въ воспоминаніе страстей Господа нашего Іисуса Христа, умоляя Его молитвами ихъ и предстательствомъ, посѣтить вѣрныхъ Своими щедротами, благословить и освятить предлежащіе Дары и представить Богу Отцу въ жертву.

Приближаясь къ самому освященію Даровъ, воспоминаетъ послѣднюю таинственную Вечерю, которую

leniu Pana Boga razem z Anielskiemi chorami w przyszłém życiu w Niebieskim Jeruzalimie.

Po skonczeniu pozdrawiających słów, Kapłan przystępuje ku zaczęciu samej Eucharystyi czyli też Kanonu, w którym poświęcają się Dary i czyni się z nich Bogu Ofiara. W kanonie wszystkie słowa wymawiają się pocichu, z uszanowania sprawającej się w nim wielkiej i strasznej Tajemnicy. On zaczyna się modlitwą: »Te igitur Clementissime Pater i t. d.« w której Kapłan serdecznie prosi Niebieskiego Ojca, w imie Jednorodzonego Jego Syna Pana naszego Jezusa Chrystusa, aby On raczył pobłogosławić i przyjąć przedstawione Jemu Dary, i żegna je potrzykroć znakiem krzyża S. Potém modli się za pomyslne powodzenie się Rzymsko-Katolickiego Kościoła, wspominając przytem: Rzymskiego Papieża, dyecezalnego Biskupa i wszystkich tych, za których on powinien modlić się Panu Bogu.

Dalej uroczyście wspomina imiona Swiętych Pańskich, którzy, za wiarę w Chrystusa, cierpieniem swojém zasłużyli od Boga niezwiędłą koronę męczeńską, jak by osobiście przedstawiając ich przy Najświętszej Ofierze, na pamiątkę męki Pana naszego Jezusa Chrystusa, upraszając Go, aby On przez modlitwy i wstawienie się ich raczył łaskawie nawiedzić wiernych Swoją szczodrobliwością, błogosławić i poświęcić leżące na ołtarzu Swięte Dary, oraz przedstawić Bogu Ojcu na Ofiarę.

Potem, zbliżając się ku samemu poświęceniu Darów, wspomina ową ostatnią Sakramentalną Wieczerzę, którą

Спаситель нашъ Іисусъ Христосъ предъ страданіемъ своимъ совершилъ въ Сіонѣ съ Апостолами и, возбудивъ въ себѣ желаніе исполнить заповѣдь Господню: »сіе творите въ мое воспоминаніе« (Lucæ 22 v. 19), съ благоговѣніемъ беретъ Св. Гостію въ руки и благословляетъ оную крестнымъ знаменіемъ,—въ эту минуту Діаконъ и Субдіаконъ съ прочими сослужителями преклоняютъ свои колѣна, Аколиѳы ударяютъ трикратно въ свои колокольчики, извѣщая предстоящихъ о великомъ и страшномъ дѣйствіи, во время котораго разверзаются небеса и Ангелы стремятся къ поклоненію Царю славы, въ смиренномъ видѣ Агнца, находящемуся на престолѣ; потомъ трепетно произноситъ надъ нею сіи тайнодѣйственныя слова: »Hoc est enim Corpus Meum,« по произнесеніи сихъ словъ, поклонившись предъ Св. Гостіею, возноситъ ее горѣ, что бы и предстоящій народъ, видя ее уже освященную, поклонился Спасителю, въ ней сокровенному, для сего то Аколиѳы звонятъ въ колокольчики. Подобнымъ образомъ совершивъ освященіе надъ чашею сими словами: »hic est enim calix, Novi et aeterni Testamenti in Meo Sanguine, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissione peccatorum;« возвышаетъ оную для той же самой причины какъ и Св. Гостію, равножъ и въ воспоминаніе воздвиженія Іисуса Христа на крестъ и Его распятія.

Исполнивши завѣщаніе Спасителя — совершеніемъ освященія Даровъ въ Тѣло и Кровь Господню, съ прилежнѣйшими и со всеусерднѣйшими молитвами приноситъ оные въ жертву Богу Отцу, умоляя Его притомъ принять оную въ небесный Свой жертвенникъ,

Zbawiciel nasz Jezus Chrystus przed męką swoją uczynił w Syonie z Apostołami, i wzbudziwszy w sobie chęć ku wypełnieniu przykazania Pańskiego: »to czyńcie na pamiątkę moją« Lucae 22 v. 19., z nabożeństwem bierze w ręce Hostyę Swiętą, i żegna ją znakiem krzyża S. — w ten moment Dyakon, Subdyakon i drudzy assystenci upadają na kolana swoje, Akolyty biją trzykroć razy w swoje dzwoneczni, dając, prytomnym znać o wielkiém i strasznem dziele, w czasie którego otwierają się niebiosa i Aniołowie przybiegają dla oddania pokłonu Królowi chwały, znajdującemu się na ołtarzu w postaci pokornego Baranna; potém z bojaźnią i nabożeństwem wymawia nad oną następujące konsekracyjne słowa: »Hoc est enim Corpus Meum« po wymówieniu tych słów, oddawszy pokłon utajonemu Bogu w Swiętej Hostyi przyklęknieniem na jedne kolano, podnosi ją w górę, ażeby i narod, będący w kościele, widząc ją już poświęconą, pokłonił się przed Zbawicielem Panem w niej ukrytym, z tego to względu i Akolyty dzwonią we dzwoneczki. Podobnym sposobem uczyniwszy poświęcenie i nad kielichem temi słowy: »Hic est enim Calix Novi et aeterni Testamenti in Meo Sanguine, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissione peccatorum;« podnosi go w górę dla tej że samej przyczyny co i Hostyę Swiętą, oraz na pomiątkę podniesienia Jezusa Chrystusa na krzyż i ukrzyżowania Jego.

Wypełniwszy testament Zbawiciela Pana — poświęceniem Darów w Ciało i Krew Pańską, z najusilniejszém i najgorętszem nabożeństwem czyni z nich Ofiarę Bogu Ojcu, upraszając Go przytém, aby On raczył łaskawie przyjąć ją do Swego Niebieskiego ołtarza jako niegdyś

какъ нѣкогда принялъ отъ Праведныхъ нашихъ праотцевъ: Авеля, Авраама и Мельхиседека; чтобъ сія жертва была равно пріятна Ему, а для насъ полезна и душеспасительна, какъ та, въ которой Единородный Его Сынъ и Спаситель нашъ Іисусъ Христосъ принесъ Ему Себя на крестномъ олтарѣ. Сіи молитвы соотвѣтствуютъ краткой молитвѣ въ нашей Литургіи: »Твоя отъ Твоихъ, Тебѣ приносяще и проч.«

Вознесши такимъ образомъ Тѣло и Кровь Господню въ жертву небесному Богу Отцу, Священникъ прибѣгаетъ къ Оному со всеусерднѣйшимъ моленіемъ и приношеніемъ тойже всемирной предлежащей чистительной жертвы объ отпущеніи грѣховъ всѣхъ умершихъ въ вѣрѣ, и проситъ Бога упокоить ихъ во царствіи Своемъ; преимущественно же молится въ семъ случаѣ о тѣхъ, воспоминая ихъ имена, за которыхъ онъ совершаетъ Миссу.

Потомъ читаетъ молитву: »nobis quoque peccatoribus и проч.« въ которой обращаетъ къ Богу свои моленія, какъ о всѣхъ предстоящихъ во храмѣ при священнодѣйствіи, такъ и о всѣхъ во Христѣ братіяхъ, воспоминая при томъ Преблагословенную Дѣву Марію, Св. Апостоловъ, Евангелистовъ, Мучениковъ и всѣхъ Святыхъ, дабы вѣрные молитвами и предстательствомъ ихъ получили благодать Божію, освященіе и отпущеніе грѣховъ, отъ приносимой на престолѣ всемірной чистительной жертвы, и заслугами Единороднаго Его Сына, Спасителя нашего, сподобились быть соучастниками ихъ блаженства въ будущей жизни. Воз-

przyjął od sprawiedliwych ojćow naszych: Abla, Abrahama i Melchisedecha; ażeby ta Ofiara równie była Jemu przyjemną, oraz pożyteczną dla zbawienia wszystkim wiernym, jako ta, w której Jednorodzony Syn Jego i Zbawiciel nasz Jezus Chrystus przyniosł Mu Samego Siebie na krzyżu. Te modlitwy odpowiadają krótkiej modlitwie we Mszy Swiętej naszego Prawowiernego wyznania: »Twoje z Twego, Tobie ofiarujemy, za wszystkich i za wszystkie.«

Ofiarowawszy tym sposobem Kapłan Bogu Ojcu Niebieskiemu Ciało i Krew Pańską, przybiega ku Niemu z najgorętszą prośbą, z ofiarowaniem tej że samej powszechnej przedstawionej oczyszczającej Ofiary za odpuszczenie grzechów wszystkich którzy skończyli życie swoje w wierze, oraz prosi Pana Boga, aby ich raczył przyjąc do odpocznienia wiecznego w Królestwie Swojém, szczegulnie zaś modli się w tym względzie za tych, wspominając ich imiona, za których on Mszę Swiętą odprawuje.

Potém mowi modlitwę: »Nobis quoque peccatoribus i t. d.«, w której zwraca swe prośby ku Panu Bogu, tak za wszystkich przytomnych w kościele przy Najświętszej Ofierze, jako też i za wszystkich w Chrystusie braci, wspominając przy tém Przebłogosławioną Pannę Maryę, Swiętych Apostołów, Ewangelistów, Męczenników i wszystkich Swiętych, ażeby wierni za ich modłami i wstawieniem się ku Bogu otrzymali łaskę Boską, poświęcenie i odpuszczenie grzechów, od powszechnej oczyszczającej Ofiary, która się sprawuje na ołtarzu, i przez zasługi Jednorodzonego Syna Jego Zbawiciela naszego, stali się godnemi uczestnikami ich szczęsliwości w przyszłém życiu.

давши честъ и хвалу Богу Отцу Вседержителю, чрезъ Господа Бога нашего Іисуса Христа, знаменуя трижды крестообразно Св. Гостіею надъ чашею и возвышая обѣ вмѣстѣ, торжественно восклицаетъ: »per omnia saecula saeculorum« чѣмъ даетъ знать, что сія хвала Божія будетъ продолжаться во вѣки вѣковъ; а хоръ и предстоящіе служители тотчасъ подтверждаютъ оное словомъ: »аминь.«

Потомъ, Священникъ, возбудивъ желаніе въ вѣрныхъ предварительнымъ возглашеніемъ къ возсыланію Отцу небесному той молитвы, которой научилъ насъ Самъ Спаситель міра Іисусъ Христосъ, и въ которой по благодати Божіей можемъ назвать Его своимъ Отцемъ, самъ съ величайшимъ благоговѣніемъ произноситъ ее вслухъ всея церкви. По окончаніи которой, взявъ отъ Субдіакона патену и держа оную правою рукою, читаетъ молитву: »libera nos quaesumus и проч.« въ которой усердно проситъ Господа Бога избавить вѣрныхъ отъ всякаго зла — грѣха прошедшаго, настоящаго и будущаго и даровать имъ мирное, безбоязненное и безгрѣшное житіе, умоляя Его притомъ ходатайствомъ Преблагословенной Дѣвы Маріи, Св. Апостоловъ и всѣхъ Святыхъ; и, ознаменовавъ себя крестообразно патеною, полагаетъ на оную Св. Гостію — Тѣло Господне, и, поклонившись предъ оной, съ благоговѣніемъ беретъ ее въ руки, и, оканчивая молитву: »per Eundem Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum« разламываетъ на двѣ равныя части; первую половину, въ правой рукѣ находящуюся, полагаетъ на патенѣ, а отъ другой отламываетъ нижнюю часть съ произнесеніемъ: »qui

Oddawszy cześć i chwałę Bogu Ojcu Wszechmogącemu przez Pana naszego Jezusa Chrystusa, znacząc Hostą Swiętą nad kielichem trzy krzyże i nie co podnosząc go razem z Hostyą, tryumfującym głosem śpiewa: »Per onmia saecula saeculorum«, czém daje znać, iż ta chwała Boska przedłużać się będzie na wieki wieków; a chor i przytomni assystenci natychmiast potwierdzają to, odpowiadając: »amen.«

Potém, Kapłan, wzbudziwszy przez ogłoszenie poprzedzające w wiernych chęć ku przesłaniu do Ojca Niebieskiego tej modlitwy, której Sam Zbawiciel Świata Jezus Chrystus nauczył, i w której oni za pośrzednictwem łaski Boskiej mogą nazywać Go Ojcem Swoim, sam ją z największém nabożeństwem i uwagą w głos na cały kościół śpiewa. Po skończeniu tej Boskiej modlitwy, wzjąwszy patenę od Subdyakona, i trzymając ją prawą ręką, pocichu mówi modlitwę: »Libera nos quaesumus i t. d.« w której serdecznie prosi Pana Boga, aby On wybawił wiernych od wszelkiego złego, to jest, grzechu: przeszłego, teraźniejszego i przyszłego, oraz aby im raczył darować spokojne, nieustraszone i bezgrzeszne życie, upraszając Go oto, za pośrzednictwem i wstawieniem się Przebłogosławionej Panny Maryi, Swiętych Apostołow i wszystkich Swiętych; i uczyniwszy na sobie pateną znak kszyża Swiętego, kładnie na nią Hostyę Swiętą—Ciało Pańskie, i oddawszy iej pokłon przyklęknieniem na kolano, z nabożeństwem bierze ją w ręce, i kończąc modlitwę: »Per Eundem Dominum nostrum Jesum Chrystum Filium tuum« łamie Hostyę na dwie równe części; pierwszą połowę, w prawej ręce znajdującą się, kładnie na patenie, a od drugiej odłamuje niższą cząstkę z wyrażeniem słów: »qui

Tecum vivit et regnat« произнося же слова: »in unitate Spiritus Sancti Deus,« полагаетъ верхнюю часть лѣвою рукою на патену такъ, чтобы обѣ половины въ разломленіи соединились между собою, и составили какъ бы цѣлую Гостію. Далѣе, придерживая лѣвою рукою чашу, и держа надъ оной въ правой рукѣ частицу, отломленную отъ Св. Гостіи, восклицаетъ: »per omnia saecula saeculorum« по заключеніи хоромъ: »amen,« Священникъ восклицая: »pax Domini sit semper vobiscum!« трижды творитъ отломленною частицею вверху чаши образъ креста и опускаетъ оную въ чашу. Сіе разломленіе Св. Гостіи на части образуетъ смерть Спасителя нашего Іисуса Христа на крестѣ; положеніе оныхъ на патенѣ — погребеніе Его; опущеніе же частицы въ чашу — вшествіе Его въ Рай съ разбойникомъ, исповѣдавшимъ Его на крестѣ.

По опущеніи частицы въ чашу, наклонившись предъ Спасителемъ, возлежащимъ на патенѣ, усердно молитъ Его, называя Агнцемъ, принимающимъ на себя грѣхи міра: (Ioannis 1 v. 29), »Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis! Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem,« послѣ проситъ Спасителя объ ономъ Божественномъ мирѣ, который есть началомъ всѣхъ благъ временныхъ и вѣчныхъ, который соединяетъ человѣка съ Богомъ, и о которомъ Самъ Спаситель говорилъ Своимъ Апостоламъ: »миръ оставляю вамъ, миръ Мой даю вамъ; не такъ, какъ міръ даетъ, Я даю вамъ: да не смущается сердце ваше, и да не устрашается.« (Joan 14 v. 27); и вдругъ за симъ, возлагая руки на рамена Діакона привѣтствуетъ его миромъ Божіимъ: »pax tecum« Діаконъ

vivit et regnat,« wymawiając zaś słowa: »in unitate Spiritus Sancti Deus,« kładnie lewą reką wierzchnią część Hostyi na paténie, tak, ażeby obie połowy odpowiednie w rozłamaniu złączyły się z sobą i złożyły jakby całą Hostyę. Potém, przytrzymując lewą ręką kielich i nad nim w prawej ręce trzymając odłamaną cząstkę Hostyi S., śpiewa: »Per onmia saecula saeculorum« chor i assystenci konkludują słowem: »amen«; nakoniec śpiewając: »Pax Domini sit semper vobiscum!« trzykroć razy w wierzchu kielicha robi znak krzyża Świętego odłamaną cząstką Hostyi S., i wpuszcza ją do kielicha. To rozłamanie Hostyi S. na części wyobraża śmierć Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa na krzyżu; położenie onych części na patenie, — pogrzebienie Jego; wpuszczenie zaś cząstki do kielicha, — wstąpiepie Jego do Raju z usprawidliwionym Łotrem, który Go wyznawał na krzyżu.

Po wpuszczeniu cząstki do kielicha, nakłoniwszy się przed Zbawicielem leżącym na patenie, modli się do Niego, nazywając Barankiem, gładzącym grzechy świata, Joan. 1 v. 29: »Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis! Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem;« później prosi Zbawiciela Pana o ten Swięty pokoj, który jest początkiem wszystkich dobr doczesnych i wiecznych, który jednoczy człowieka z Bogiem, i o którym Sam Zbawiciel Świata mówił Apostołom Swoim: »Pokoj zostawuję wam, pokoj Mój daję wam: nie jako dawa Świat, Ja wam daję: niech się nie trwoży serce wasze, uni się lęka.« Joan. 14 v. 27, potém kładnąc ręce na ramiona Dyakona, pozdrawia go pokojem Boskim, mówiąc: »Pax tecum!« pokoj tobie! Dyakon odpowiada: »Et cum spiritu tuo.« Przyjąwszy tym sposobem Dyakon od

отвѣчаетъ: »et cum spiritu tuo.« Принявъ такимъ образомъ Діаконъ отъ Священника миръ, нисходитъ на нисшія ступени олтаря, и тамъ, возлагая руки свои на рамена Субдіакона, подобнымъ образомъ привѣтствуетъ: »pax tecum«, послѣ Субдіаконъ — старшаго Аколиѳа, а онъ младшаго и т. д.

Между тѣмъ Священникъ читаетъ молитвы предъ Св. причащеніемъ, по окончаніи которыхъ, беретъ Пресвятое Тѣло Господне, и держа оное въ лѣвой рукѣ надъ патеною, съ раскаяннымъ сердцемъ трикратно ударяетъ себя въ перси, чувствуя себя недостойнымъ причаститися Св. Таинъ, и произноситъ оныя слова, которыя нѣкогда произнесъ Сотникъ къ Спасителю: (Math. 8 v. 8): »Domine! non sum dignus, ut intres sub tectum meum; sed dic verbo, et sanabitur anima mea.« и, сотворивъ образъ креста предъ собою Тѣломъ Господнимъ съ произнесеніемъ словъ: »Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam meam in vitam aeternam, amen,« причащается съ величайшимъ благоговѣніемъ и осторожностію, и, возблагодаривъ мысленно Господа Бога за Его неизреченное благодѣяніе, въ нѣкомъ восторгѣ произноситъ сіи псаломскія слова: »quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi?« и принимаясь за чашу, говоритъ: »calicem salutaris accipiam et nomen Domini invocabo;« и, произнесши: »Sanguis Domini nostri Jesu Christi custodiat animam meam in vitam aeternam, amen,« причищается Божественной Крови.

Возблагодаривши мысленно Господа Бога за удостоеніе Божественныхъ и безсмертныхъ Таинъ, от-

Kapłana pokoj, schodzi na ostatnie gradusy ołtarza, i tam wkładając ręce swoje na ramina Subdyakona, podobnie pozdrawia jego: »Pax tecum!« Subdyakon starszego Akolytę, a on młodszego i t. d.

Tym czasem Kapłan mówi modlitwy przed Kommunią Swiętą, po skończeniu których, bierze Przenajczystsze Ciało Pańskie, i trzymając je lewą ręką nad pateną, z rozrzewnioném sercem trzykroć razy bije siebie w piersi, wyznając siebie niegodnym przyjęcia Najświętszego Sakramentu, i mówi owe słowa, które niegdyś Setnit wyrzekł do Zbawiciela: Math. 8 v. 8: »Domine! non sum dignus, ut intres sub tectum, meum; sed dic verbo, et sanabitur anima mea.« i uczyniwszy przed sobą Ciałem Pańskiim znak krzyża Swiętego z wyrażeniem słów: »Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam meam in vitam aeternam, amen;« pożywa je ze wszelką ostróżnością i nabożeństwem, i podziękowawszy w mysli Panu Bogu za niewysławione dobrodziejstwa Jego, w niejakimś entuzyazmie wymawia owe słowa Psalmisty Pańskiego: »Quid retribuam Domino, pro omnibus, quæ retribuit mihi?« cóż oddam Panu, za to wszystko, com od Niego odebrał? i biorąc Kielich mówi: »Calicem Salutaris accipiam et nomen Domini invocabo« i wymówiwszy: »Sanguis Domini nostri Jezu Christi custodiat amimam meam in vitam aeternam, amen,« pożywa Przenajświętszą Krew.

Uczyniwszy dzięki Panu Boga za obdarzenie Przenajświętszemi i nieśmiertelnemi Tajemnicami, idzie ku pra-

ходитъ къ правой сторонѣ престола, куда Діакономъ перенесенъ мшалъ, чѣмъ изображаетъ Христово воскресеніе, и тамъ читаетъ коммуніо — стихъ избранный изъ Священнаго Писанія, соотвѣтствующій отправляемому послѣдованію службы. Послѣ обращается къ предстоящимъ, и въ знакъ своего привѣтствія съ полученными Дарами, равножъ и въ память онаго привѣтствія Христова: »миръ вамъ,« коимъ Онъ привѣтствовалъ учениковъ Своихъ, по воскресеніи Своемъ, (Joan. 20 v. 26), восклицаетъ: »Dominus vobiscum« и, возбудивъ вниманіе въ предстоящихъ къ молитвѣ предварительнымъ возглашеніемъ: »Oremus,« вслухъ всея церкви начинаетъ благодарственную молитву, въ которой торжественно приноситъ благодареніе отъ всѣхъ людей Господу Богу, за полученныя Его благодѣянія, потомъ еще разъ воскликнувъ: »Dominus vobiscum« въ память послѣдняго Христова явленія ученикамъ предъ самымъ вознесеніемъ; возглашаетъ: »ite missa est.« Въ древности симъ давалось знать, что вѣрные могли выходить изъ храма, ибо священнодѣйствіе оканчивалось симъ возглашеніемъ. На сіе священническое возглашеніе хоръ и предстоящіе служители отъ имени всего народа усердно благодаря Бога, восклицаютъ: »Deo gratias!« самъ же Священникъ, наклонившись предъ престоломъ, усердно проситъ Пресвятую Тройцу принять сіе Богоугодное служеніе, и, возносия руки къ небу, умилительно проситъ ниспослать оттуда благословеніе на предстоящій народъ, и, обратившись къ оному, благословляетъ именемъ Пресвятой Тройцы, потомъ читаетъ Евангеліе; и симъ оканчивается Мисса—Литургія Западной Римско-Католической Церкви.

wej stronie ołtarza, gdzie Dyakon przeniosł mszał, dając tem mysl przytomnym o zmartwychwstaniu Pańskiém, i tam czyta kommunio—wiersz wybrany z Pisma Swiętego; odpowiadający odprawującemu się działamu Mszy Swiętej. Później, obracając się ku przytomnym, i w znak swego przywitania z powodu otrzymanych Darów Swiętych, równie też na pamiątką owego pozdrowienia Chrystusowego: »Pokoj wam!« którém On pozdrawiał niegdyś Uczniów Swoich, pokazując się im wstawszy od umarłych, Joan. 20 v. 19—26, pozdrawia ich: »Dominus vobiscum!« i wzbudziwszy w przytomnych uwagę ku modlitwie uprzedzającém ogłószeniem: »Oremus!« wgłos na cały kościół zaczyna śpiewać dziękczyniącą modlitwę, w której uroczyście przynosi podziękowanie od wszystkich ludzi Panu Bogu za odebrane Jego dobrodziejstwa, potém jeszcze raz ogłosiwszy: »Dominus vobiscum!« na pamiątką ostatniego widzenia się Chrystusa Pana z uczniami swemi przed samém w niebowstąpieniem, śpiewa: »Jte Missa est.« Temi słowy w starożytności kończyła się Najświętsza Ofiara, i wiernym dawano znać, iż mogą wychodzić z kościoła, ponieważ Msza Swięta skończyła się. Chor i przytomni assystenci w imieniu wszystkich ludzi, znajdujących się w kościele, z podziękowaniem serdeczném Panu Bogu, na ogłoszenie kapłańskie odpowiadają: »Deo gratias!« Kapłan zaś, nakłoniwszy się przed ołtarzem, prosi z gorącém nabożeństwem Przenajświętszej Trojcy o przyjęcie tej podobającej się Bogu Ofiary, i wznosząc ręce ku niebu; z rozczuleniem serdeczném prosi zesłać z tamtąd błogosławienie Swoje na ludzi przytomnych, i obróciwszy się ku onym błogosławi ich imieniem Przenajświętszej Trójcy, potém czyta Ewangelię Świętą, i na tém się kończy Msza Swięta Zachodniego Rzymsko-Katolickiego Kościoła.

Сравнивая все выше сказанное о Миссѣ съ Литургіею Православной Церкви, замѣчаемъ, что обѣ онѣ должны начинаться кажденіемъ, въ обѣихъ полагается необходимымъ пѣніе или чтеніе псалмовъ, священнаго Писанія, Евангелія, Символа вѣры, пѣсни Серафимской и молитвы Господней; — въ обѣихъ воспоминаются имена живыхъ и умершихъ, Преблагословенная Дѣва Марія и всѣ Святые; возносятся молитвы, моленія, прошенія и благодаренія; освящается и преподается безкровная жертва, соединяющая, какъ свидѣтельствуетъ Св. Златоустъ, (Volum. 1 hom. 21, 24), міръ небесный съ дольнымъ, всѣхъ вѣрныхъ на небѣ и на землѣ между собою и со Христомъ; ходатайствующая о Божіемъ милосердіи всѣмъ требующимъ онаго, живымъ и мертвымъ. Слѣдовательно Мисса — Литургія Западной Церкви — по самой своей сущности и по духу своему, весьма сходствуетъ съ Литургіею нашей Православной Церкви. Въ древности, когда свято сохранялось единство и связь между сими Церквами, много она имѣла сходства въ самой даже наружности; но въ слѣдующія времена, когда явное началось дѣленіе между ними, и Литургія Западной Церкви начала пріоблекаться новою внѣшностію: тутъ появились вмѣсто кислаго хлѣба, употребляемаго въ первыя времена Христіанства, — опрѣсноки; вмѣсто пѣснопѣнія, бывшаго нѣкогда украшеніемъ Богослуженія, — органы; вмѣсто Литургіи, торжественно совершаемой съ пѣніемъ, — Мисса, шёпотомъ совершаемая, которая никакаго впечатлѣнія не можетъ произвести на предстоящихъ, которая, переходя изъ вѣка въ вѣкъ, изъ народа въ народъ, многія получила разновидности; какъ сіе видно изъ служенія священниковъ

Porównywając wszystko wyżej powiedziane o Mszy Swiętej, to jest, Liturgii Rzymsko-Katolickiego Kościoła z Liturgią naszego Prawowiernego wyznania, postrzegamy, iż obie one powienne się zaczynać od kadzenia, w jednej i drugiej prawidłem postanowiono śpiewać lub też czytać: psalmy, Pismo S., Ewangelię, Wyznanie wiary, pieśń Serafinską i modlitwę Pańską; wspominają się imiona żywych i umarłych, Przebłogosławiona Panna Marya i wszyscy Swięci; czynią się modlitwy, błagania, prośby i dziękczynienia; poświęca się i podaje niekrwawa Ofiara, łącząca, jak świadczy S. Chryzostom, Volum. 1 hom. 21, 24, świat niebieski z ziemskim, wszystkich wiernych na niebie i na ziemi między sobą i z Chrystusem, wstawiająca się do Boga i jednająca miłosierdzie Jego wszystkim potrzebującym onego, żywym i umarłym. Azatém Msza Swięta Zachodniego Kościoła według samej swej istoty i według swego duchu w niczém się nieróżni ode Mszy S. naszego Prawowiernego Kościoła. Wstarożytności, kiedy jedność między temi Kościołami święcie się zachowywała, one się w niczém nie różniły w samej nawet powierzchowności; lecz w następujące czasy, kiedy jawnie się zaczęło dzielenie między niemi, i Msza Zachodniego Kościoła zaczęła brać na siebie niejakąś nową powierzchowność: w ten czas się pokazały, zamiast kwaśnego chleba, używającego się za czasów pierwiastkowych Chrześciaństwa, przaśniki, to jest, opłatki; zamiast pienia, będącego w pierwiastkach Kościoła ozdobą nabożeństwa,—organy; zamiast Mszy, uroczyście wgłos odprawującej się z chorowym kantem, — Msza przywatna, odprawująca się pocichu, która żadnego wrażenia nie może zdziałać na przytomnych, która, przechodząc od wieku do wieku, od narodu do narodu, wiele się prze-

Кармелитанскаго, Францисканскаго, Доминиканскаго и прочихъ Орденовъ, которые и по сіе время въ совершеніи Литургіи не соглашаются между собою.

Литургія же нашей Православной Церкви во всѣхъ частяхъ свѣта, всѣми одинакимъ образомъ безъ всякаго измѣненія совершается почти такъ, какъ она совершалась въ первые времена Христіанства и совершаться будетъ до скончанія вѣковъ.

mieniła, jak się o tém dostatecznie można przekonać z odprawiania onej kapłanami zakonu Karmelitańskiego, Franciszkańskiego, Dominikańskiego i innych, którzy do tych czas w odprawianiu Mszy S. między sobą się niezgadzają.

Msza zaś naszego Prawowiernego Koscioła, na całym okręgu ziemskim; we wszystkich częściach swiata, wszędzie jednostajnie się odprawuje bez żadnej odmiany, prawie tak, jak się ona odprawiała niegdyś za czasów Apostolskich, i tak się będzie odprawować aż do skończenia Świata.

ГЛАВА VI.

О ПРАВОСЛАВНОЙ ГРЕКО-РОССІЙСКОЙ ЦЕРКВИ.

Чтобъ убѣдиться въ томъ, что наша Православная Греко-Россійская Церковь есть истинная Церковь Христова, надлежитъ только обратить вниманіе на первоначальное ея происхожденіе, на непрерывное единство со Вселенскою Восточною Церковію, и зависимость ея отъ оной, пока не сдѣлалась самобытною при учрежденіи Патріаршества.

Говоря о первоначальномъ происхожденіи Православной Церкви нашего Отечества, можно положительно сказать, что она, по мудрому устройству Промысла Божія, подобно другимъ Православнымъ Церквамъ Востока имѣла также основателемъ Апостола. Св. Андрей, проповѣдуя Іисуса Христа въ странахъ восточныхъ, и, основывая Христіанскую религію между языческими народами, проникъ вверхъ по Днѣпру до Скиѳіи, нынѣшней Россіи, и водрузивши крестъ на горахъ Кіевскихъ, предсказалъ, что въ сихъ странахъ возсіяетъ благодать Божія, распространится вѣра Христіанская, и будутъ воздвигнуты великолѣпные

ROZDZIAŁ VI.

O KOŚCIELE PRAWOWIERNYM GREKO-ROSSYJSKIM.

Aby się przekonać w tém, iż nasz Greko-Rossyjski Kościoł jest istotnie prawdziwym Kosciołem Chrystusowym, należy tylko zwrócić uwagę na początek jego pierwiastkowy, na jedność jego nieprzerwaną z Powszechnym Kosciołem Wschodnim, oraz na podległość jego onemu Kościołowi, póki nie został bezpodwładnym, przy ustanowieniu w nim władzy Patryarchalnej.

Mówiąc o pierwiastkowém uformowaniu się Kościoła Prawowiernego naszej Ojczyzny, można istotnie powiedzieć, iż on według mądrego zrządzenia Opatrzności Boskiej, podobnie jak inne Prawowierne Kościoły Wschodu, był tak że założony początkowie przez Apostoła. Swięty Jędrzej Apostoł, opowiadając Jezusa Chrystusa w stronach Wschodnich i zaprowadzając religię Chrześciańską między narodami, doszedł w górę po nad rzeką Dnieprem do Scytyi, to jest do teraźniejszej Rossyi, i wetknąwszy krzyż na górach Kijowskich, przepowiedział: iż rozjaśnieje łaska Boska w tych stronach, rozpostrzeni się wiara Chrześciańska, i kościoły wspaniałe będą wy-

храмы въ честь и славу истиннаго Бога, и благословилъ будущее Христіанство.

Удивителеный успѣхъ при первоначальномъ распространеніи Христіанства ясно доказалъ, что Апостолы, проповѣдывавшіе Христа, дѣйствовали не человѣческою но Божественною силою; ибо, не предположивъ содѣйствія Божія, нельзя объяснить, какимъ образомъ малочисленные Христовы ученики, убогіе, безъ всякаго оружія и мудрости человѣческой, обратили весь міръ, не только простыхъ, но сильныхъ и мудрыхъ, въ такую вѣру, которая прямо была противна всѣмъ, издревлѣ принятымъ суевѣріямъ, и вмѣсто того, чтобъ потворствовать страстямъ человѣческимъ, обѣщала своимъ послѣдователямъ тѣсное житіе и непрестанное гоненіе; но что не возможно для человѣковъ, возможно Богу (Math. 19 v. 26).

Тщетно языческіе властелины воздвигали десять гоненій, одно другаго ужаснѣе въ теченіе трехъ первыхъ вѣковъ; Церковь Христова вся обагренная кровію своихъ мучениковъ утвердилась на ихъ костяхъ, сокрушенныхъ за Христа. Наконецъ сія Церковь умиренная представилась облекшеюся въ такое благолѣпіе, какое свойственно духу ея и вмѣстѣ торжеству, ручьями крови пріобрѣтенному. Изъ рукъ царей и народа, прежде устремлявшихся на ея расхищеніе, пріемля сокровища, располагала ими такъ, что не погашала ревности къ нищетѣ внутренней, и не закрывала внѣшней простоты, преемственно сохраняемой отъ Апостоловъ. Казалось упрочено было благосостояніе Церкви, но такъ-какъ царство ея Осно-

budowane na cześć i chwałę prawdziwego Boga, i błogosławił mające bydź w przyszłości Chrześciaństwo.

Zadziwiająca pomyslność przy pierwiastkowém rozpostrzenieniu Chrześciaństwa jawnie przekonała, iż Apostołowie którzy opowiadali Chrystusa, nie ludzką lecz Boską mocą działali; albowiem nie dopuściwszy współdziałania Boskiego, nie można wytłumaczyć jakim sposobem ta mała garstka uczniów Chrystusowych, ubogich, niemających żadnego oręża, ani też mądrości według świata, nawróciła cały świat, nie tylko prostych ludzi, lecz monarchów i filozofów, do takiej wiary, która wprost sprzeciwiała się wszystkim, zdawna przyjętym zabobonom; i zamiast tego, aby pobłażać namiętnościom ludzkim, obiecywała nasladówcom swoim życie srogie, i nieprzestanne przesladowanie; lecz co jest niepodobnem u ludzi, to podobno u Boga. Math. 19 v. 26.

Napróżno monarchowie pogańscy w przeciągu pierwszych trzech wieków wzbudzali dziesięć przesladowań coraz a coraz sroższych;—Kościół Chrystusowy wszystek krwią swoich męczenników zbroczony, wzmocnił się na kościach ich, za Chrystusa zgruchotanych. Nakoniec ten Kościół uspokojony przedstawił się przyobleczonym w taką wspaniałość, jaka jest właściwa jego duchowi, i razem też zwycięztwu, przez przelanie krwi otrzymanemu. Z rąk królów i narodu, którzy uprzednie uzbrajali się przeciwko jego, przyjąwszy bogactwa, rozporządzał onemi tak, iż nieprzestał pałać żądzą ku wewnętrznemu ubóstwu, i nie zakrywał zewnętrznej prostoty, w następstwo zastawionej od Apostołów. Zdaje się już ustalona była pomyslność Kościoła, lecz jak królestwo jego Fundatora nie na

вателя не отъ міра сего, то не въ мірѣ семъ и торжествующее ея состояніе. При внѣшнемъ устройствѣ самая жестокая язва прокрадывалась внутрь ея, и угражала повредить чистоту ея вѣроисповѣданія.

Съ кончиною Апостоловъ Церковь лишилась своихъ свѣтильниковъ, которымъ свѣтъ небесный сообщался преизбыточествующею мѣрою, и предъ которыми слова и дѣла тьмы являлись во всей наготѣ своей. Ихъ свѣтъ остался въ ихъ писаніяхъ: но сіи писанія не вдругъ могли распространиться и сдѣлаться всѣмъ извѣстными. Многіе, принимая Христіанскую вѣру, принесли съ собою, въ Церковь остатки нравовъ язычества. Умы добрые и злые, просвѣщенные и мрачные были въ движеніи и приносили плоды по роду древа. Сердце, всегда лукавое, усиливалось прикрывать язвы и нечистоты свои блестящими умозрѣніями. Отъ недостатка вѣры въ нѣкоторыхъ Христіанахъ возникшія страсти повреждали чистоту вѣры. Онѣ благовидною наружностію увлекали за собою сердца, всему вѣру емлющія, и такимъ образомъ, вмѣсто единенія, разсѣкали внутренній и внѣшній союзъ Церкви: Всякая рана тѣмъ чувствительнѣе и тягостнѣе была для Церкви, чѣмъ съ большимъ искуствомъ ума наносима была новообращеннымъ Христіанамъ. Противъ лжеучителей и еретиковъ, появлявшихся въ разныя времена, созываемы были Вселенскіе соборы, которыхъ числомъ было семь.

Первый Никейскій соборъ созванъ былъ Константиномъ Великимъ въ 325 году противъ Арія, кото-

tym doczesnym świecie, tak też i tryumfujący byt Kościoła nie na tym świecie. Pośrzód zewnętrznej organizacyi jego najjadowitsza zaraza przekradała się wewnątrz do niego, i srożyła się usiłując zepsuć czystość jego wyznania.

Razem ze śmiercią Apostołów Kościół Swięty utracił swoje pochodnie świecące się na których światło niebieskie zliwało się z obfitością, przed którymi nie tylko czynności, słowa, ale nawet i mysli nie były skryte. Światło ich nauki zostało się w pismie S., ale pismo Święte nie mogło się prędko rozpostrzenić i objawić wszystkim. Wielu przyjąwszy wiarę Chrześciańską, przyniesli z sobą do Kościoła ostatki swoich obyczajów pogańskich. Umysły dobre i złe, oświecone i nieoświecone były w nieprzestannej czynności, i dawały owoce według rodzaju drzewa. Serce chytre starało się pokrywać swoje zarazy i nieczystości rozumowaniami. Z niedostatku wiary wzniecone namiętności w niektórych Chrześcianach psuły czystość wiary, i przyjemną powierzchownością przyciągały do siebie serca słabe i łatwowierne, i tym sposobem zamiast jednoczenia członków Kościoła, wewnętrzny i zewnętrzny ich związek z Kościołem rozrywały. Każdy cios tém bolesniej i dotkliwiej Sięgał Kościoła, im z większą ostróżnością i chytrością był zadawany nowoobróconym Chrześcianom. Przeciwko wszystkich heretyków i fałszywych nauczycieli, pokazujących się w rozmaite czasy, zwoływano ze wszystkich stron świata Pasterzów Kosciola dla Powszechnych konsylyów, których było siedm.

Pierwsze konsylyum Niceńskie zwołane było przez Konstantyna Wielkiego w roku 325 przeciwko Aryusza,

рый не признавалъ Іисуса Христа Единороднымъ Богу Отцу. Св. Отцы, коихъ числомъ было 318, присутствующіе на семъ соборѣ, осудивъ Арія за ложное ученіе, единодушно изложили Символъ вѣры, который читается на Божественной Литургіи, какъ въ нашей Православной такъ и въ Римско-Католической Церкви, съ тою только разницею, что въ послѣдней около половины девятаго вѣка Папа Николай прибавилъ къ оному: что Духъ Святый происходитъ — и отъ Бога Сына (filioque); при всемъ томъ однакожъ Римъ исповѣдывалъ почти 800 лѣтъ. Согласно Никейскому Символу, т. е. что Онъ только исходитъ—отъ Отца.

Вторый Вселенскій соборъ созванъ былъ въ Константинополѣ въ 381 году Ѳеодосіемъ Великимъ противъ Македонія, отвергавшаго Божество Св. Духа. На немъ въ присутствіи 150 Святителей, изъ разныхъ странъ созванныхъ, подтвержденъ Никейскій Символъ, и дополненъ ученіемъ о Божествѣ Св. Духа.

Въ 431 году, въ царствованіе Ѳеодосія младшаго, въ Ефесѣ созванъ былъ третій Вселенскій соборъ, для разсмотрѣнія Несторіевыхъ мнѣній, который отвергалъ соединеніе двухъ естествъ во Христѣ, называлъ Марію Дѣву, вмѣсто Богородицы, Христородицею; на семъ соборѣ присутствовало 200 Епископовъ.

Въ 451 году, при Императорѣ Маркіанѣ и Пульхеріи, сестрѣ Ѳеодосія, изъ 630 Святителей составленъ былъ четвертый Вселенскій соборъ въ Халкидонѣ, для осужденія Евтихія за ложное ученіе о Іи-

który nie przyznawał Jezusa Chrystusa współistotnym Bogu Ojcu. Ojcowie Święci których było 318, znajdujący się na tém konsylyum, osądziwszy Aryusza za przeciwną naukę, jednomyslnie złożyli Skład wiary, który się czyta na Mszy Świętej, tak w naszym Prawowiernym jako tez i w Rzymsko-Katolickim Kościele, z tą tylko różnicą, iz w Rzymsko-Katolickim Kościele około drugiej połowy dziewiątego wieku Mikołaj Papierz dodał do niego: iż Duch Swięty pochodzi i od Boga Syna — filioque. Z'ém wszystkiém jednak Kościół Rzymsko-Katolicki wyznawał więcej jak 600 lat według Składu Niceńskiego, to jest, iż On tylko pochodzi od Ojca.

Drugie Powszechne konsylyum było zebrane w Konstantynopolu w roku 381 przez Theodozego Wielkiego przeciwko Macedona, który niedopuszczał Bóstwa w Duchu Świętym. Na niém w przytomności 150-ciu Biskupów, zgromadzonych z rozmaitych stron, potwierdzony został Niceński Skład wiary, i dopełniony nauką o Bóstwie Ducha Świętego.

W roku 431, za panowania Theodozego młodszego, w Ephezie było zebrane trzecie Powszechne konsylyum dla roztrząsnienia Nestoryusza nauki, który nie przypuszczał połączenia dwóch natur w Chrystusie, nazywał Maryą Pannę zamiast Boga-Rodzicielki Chrystusa-Rodzicielką; na którém było więcej jak 200 Biskupów.

W roku 451, za panowania Jmperatora Marciana i Palcheryi siostry Theodozego, Ojcowie Ści, których było około 630, złożyli czwarte Powszechne konsylyum w Chalcedonie dla osądzenia Eutychiusza za fałszywą naukę

сусѣ Христѣ: »что естество Божеское съ человѣческимъ до воплощенія были раздѣлены, а при воплощеніи — человѣчество поглощено Божествомъ, какъ капля меда или желчи моремъ; — что тѣло Христово ни Дѣвѣ Маріи ни намъ не единосущно, а Христосъ въ рожденіи имѣлъ единую сущность Слова.« (Jn breviario historico c. XI). На немъ постановлено признавать Іисуса Христа Единороднаго Богу Отцу, родившагося отъ Дѣвы Маріи Богородицы, имѣющимъ два естества неслитно, нераздѣльно и неизмѣнно; что должно понимать, какъ Св. Кириллъ о таинственномъ соединеніи двухъ естествъ во Христѣ говоритъ: »Божество по принятіи человѣчества, осталось Божествомъ безъ сліянія и раздѣленія съ человѣчествомъ; Іисусъ Христосъ единосущенъ Отцу по Божеству, единосущенъ и человѣку по человѣчеству (Lib. V. Dial. et lib. 11 cap. 78 in Johann).

Въ 553 году, по повелѣнію Императора Юстиніана созванъ пятый Вселенскій соборъ въ Константинополѣ; на коемъ 165 Епископовъ подтвердили прежніе Вселенскіе соборы, и произнесли осужденіе на Оригена и его послѣдователей.

Въ 680 году, при Императорѣ Константинѣ Погонатѣ, былъ составленъ 6-й Вселенскій соборъ изъ 289 Святителей тоже въ Константинополѣ противъ Миноѳелитовъ, признававшихъ во Христѣ единое Богомужеское дѣйствіе и единую Божественную волю, которою человѣчество Его было движимо, какъ нѣкое орудіе. На немъ опредѣлено признавать двѣ воли

o Synie Bożym: — »iż natura Boska z naturą ludzką do wcielenia się były rozłączone, a przy wcieleniu się — Bóstwo pochłonęło człowieczeństwo, tak jak morze jedną kropelkę miodu lub też żółci; — iż ciało Chrystusowe nie jest współistotne ani Najświętszej Pannie Maryi ani też nam, a Jezus Chrystus przy narodzeniu miał jedną istotę Słowa.« Jn Breviario historico c. XI. Na niém postanowiono wyznawać: iż Jezus Chrystus jednorodzony Syn Boga Ojca, narodził się z Panny Maryi Boga-Rodzicielki, mającym dwie natury ludzką i Boską nie w jedną zlane, nierozłączone i niezmienione. Co powinno się rozumieć, jak S. Cyrylli o Tajemnicy połączenia dwóch natur w Chrystusie mówi: »iż Bóstwo po przyjęciu człowieczeństwa zostało Bóstwem, nie będąc zlane ani też rozdzielone z człowieczeństwem; iż Jezus Chrystus jest współistotnym Ojcu według Bóstwa, współistotnym też i człowiekowi według człowieczeństwa.« Libro V. Dial. et libro 11 c. 78 in Johann.

W roku 553, z rozkazu Jmperatora Justyniana zwołane było piąte Powszechne konsylyum w Konstantynopolu; na którem 165 Biskupów utwierdzili pierwsze konsylya Powszechne, i rzucili klątwę na Orygena za fałszywą naukę.

W roku 680, za panowania Jmperatora Konstantyna Pagonata, było zebrane szóste Powszechne konsylyum w Konstantynopolu z 170, a według niektórych z 289-ciu Biskupów, dla osądzenia Monohpelitów, którzy przyznawali w Chrystusie jedne działanie Boskie i jedną wolę Boską, którą człowieczeństwo Jego było kierowane jakby niejakieś narzędzie. Na niém postanowiono przyznawać

во Христѣ. Достойно замѣчанія, что въ сіе время Патріархи — Константинопольскій и Римскій именовались вселенскими, и оба совершенно повиновались повелѣніямъ Императора и опредѣленію собора.

Въ 788 году, при Императрицѣ Иринѣ и сынѣ ея Константинѣ, созванъ былъ Никейскій 2-й Вселенскій 7-й соборъ, противъ иконоборцевъ, отвергавшихъ иконопочитаніе. На немъ предсѣдательствовалъ Патріархъ Цареградскій Тарасій въ присутствіи 367 Епископовъ, между коими были два посланника отъ Адріана, Папы Римскаго, и прочихъ Патріарховъ. Епископы, принадлежавшіе къ иконоборцамъ, принесли разкаяніе въ заблужденіи своемъ. Всѣ единодушно опровергли ложное ученіе, утвердили иконопочитаніе, и произнесли осужденіе на порицающихъ или непочитающихъ Св. иконы.

Вскорѣ послѣ втораго Никейскаго собора просвѣтилось Христіанствомъ и наше Отечество, почерпнувъ на Востокѣ чистое ученіе Православной вѣры. Первые изъ Руссовъ приняли Христіанскую вѣру Оскольдъ и Диръ, князья Кіевскія, около 876 года. Нѣкоторые лѣтописцы Греческіе утверждаютъ, что во время Оскольда посланъ былъ къ Руссамъ Епископъ отъ Императора Василія Македонскаго и Патріарха Св. Игнатія, который обратилъ многихъ въ Христіанство чудомъ Евангелія, вверженнаго въ пламя и несгорѣвшаго. Княгиня Ольга по примѣру своихъ соотечественниковъ, принявшихъ Христіанскую вѣру, отправилась въ Константинополь, съ желаніемъ

dwie woli w Chrystusie. Między innemi rzeczami godném uwagi było to, iż w ten czas Patryarchy — Konstantynopolski i Rzymski nazywali się Patryarchami Powszechnemi, i oba zupełnie byli posłuszni rozkazom Imperatorskim postanowieniom konsylyuma.

W roku 788, za panowania Jmperatorowej Jreny i syna jej Konstantego, było żebrane Niceńskie drugie, a Powszechne siódme konsylyum, z powodu będącej w tenczas sekty, powstającej przeciwko czci obrazów. Na niém był prezydentem Patryarcha Carogrodzki Tarazy, w przytomności 367 Biskupów, między którymi było dwóch posłów od Adryana Papierza Rzymskiego i innych Patryarchów. Biskupi, którzy należeli do wyż pomienionej sekty, z serdecznym żalem wyznali swój błąd. Wszyscy jednomyslnie odrzucili naukę przeciwną Kościołowi Świętemu, utwierdzili cześć obrazów, i rzucili klątwę na złorzeczących przeciwko obrazom i nieoddających im czci należytej.

W krótce po drugiém konsylyum Niceńskiém oświecona została światłem Chrześciańskiej wiary i Ojczyzna nasza, poczerpnąwszy na Wschodzie czystą naukę Prawowiernej wiary. Pierwsi z Russów przyjęli wiarę Chrześciańską Oskold i Dir, Xiążęta Kijowskie, około roku 876. Niektórzy historycy Greckie utwierdzają, iż za czasów Oskolda przysłany był do Russów Biskup od Bazylego Jmperatora Macedońskiego i S. Jgnacego Patryarchy, który wielu do Chrześciaństwa nawrócił cudem Ewangelij, wrzuconej do ognia i niespalonej. Xiężna Olga pobudzona przykładem współziomków swoich, którzy przyjęli wiarę Chrześciańską, udała się do Konstantynopolu w celu poznania prawdziwego Boga, i tam przyjęła

узнать истиннаго Бога, и тамъ приняла Св. Крещеніе отъ Патріарха Поліевкта. Спустя нѣсколько времени Владиміръ Великій, внукъ Ольги, не довѣряя похваламъ проповѣдниковъ Христіанства, выслалъ избраннѣйшихъ мужей для наблюденія каждой вѣры на мѣстѣ ея исповѣданія, чтобъ узнать, какой народъ лучше всѣхъ другихъ понимаетъ Бога истиннаго. Когда же послы Великаго Князя, исполняя возложенное на нихъ препорученіе, пришли въ Константинополь, самъ Патріархъ совершилъ Божественную Литургію въ храмѣ Софійскомъ предъ изумленными послами. Ихъ поразило величіе Богослуженія, но нельзя приписывать одному впечатлѣнію наружному смягченіе сердца язычниковъ, отъ коихъ зависѣло обращеніе цѣлаго народа, ибо отъ самыхъ первенствующихъ временъ Христіанства чрезвычайныя знаменія всегда сопровождали всякое дѣйствіе, относящееся къ обращенію невѣрныхъ. Такъ повѣтствуетъ и Лѣтопись Византійская о послахъ Русскихъ: что на Божественной Литургіи, во время перенесенія Св. Даровъ и Херувимской пѣсни, отверзлись ихъ духовныя очи, и они въ нѣкоемъ восторгѣ узрѣли Святыхъ юношей, поющихъ Трисвятую пѣснь. Убѣжденные въ истинѣ Православной вѣры, они, возвратившись въ Отечество уже Христіанами въ душѣ, не одобрили предъ Великимъ Княземъ и боярами того, что видѣли у Магометанъ, Іудеевъ и Римскихъ Католиковъ, и не находили словъ къ изъясненію того, чѣмъ поражены были въ Греческой Церкви. »Греки ввели насъ, повторяетъ ихъ слова Несторъ, туда, гдѣ служатъ Богу своему, и не знаемъ на землѣ, или на небѣ мы были, ибо на землѣ нѣтъ такой красоты и благочинія, и не мо-

Chrzest Swięty od Polienkta Patryarchy tamecznego. W późniejszym nieco czasie Włodzimierz Wielki, wnuk Świętej Olgi, nie dowierzając pochwałom kaznodziejów Chrześciaństwa, wysłał najwyborniejszych mężów dla przypatrzenia się każdej wiarze i obrządkom iej na miejscu gdzie się ona wyznawała, aby się tém bardziej przekonać który narod lepiej poznawał prawdziwego Boga. Gdy zaś posłowie Wielkiego Xięcia, wypełniając to, co im było poręczono, przyszli do Konstantynopolu, w ten czas sam Patryarcha odprawił Mszę Świętą w kościele Świętej Zofij w przytomności zdumiomych posłów, którzy z powodu wspaniałości obrzędów służky Boskiej byli uniesieni nadzwyczajnym entuzyazmem. Nie można jednak przypisywać, ażeby jedne zewnętrzne wrażenie mogło zmiękczyć serca pogan, od których zależało nawrócenie całego narodu; albowiem z samych pierwiastkowych czasów Kościoła Chrystusowego nadzwyczajne znaki zawsze towarzyszyły wszelkiej sprawie, tyczącej się nawrócenia niewiernych. Tak też powiadają dzieje Greckie o posłach Ruskich: iż na Mszy Świętej w czasie przeniesienia Darów Świętych i Cherubińskiej pieśni, otwarły się ich duchowne oczy, i oni w niejakimś entuzyazmie ujrzeli młodzienców Świętych, śpiewających Trojaką pieśń. Przekonani w prawdzie Prawowiernej wiary, oni, zwróciwszy się do Ojczyzny Swojej już w duchu Chrześcianami, nie chwalili przed Xięciem i magnatami tego, co widzieli u Mahometanów, Zydów i Rzymskich Kakolików, i nie mogli wynaleść słów ku wyrażeniu tego, czém byli rozczuleni w Świątyni Greckiej. »Grecy wprowadzili nas (powtarza słowa ich Nestor) tam, gdzie się modlą Bogu Swemu, i niewiemy gdzie się my znajdowali na ziemi czy też w niebie, ponieważ na ziemi nie masz takiej piękności i

жемъ всего объяснить, только знаемъ, что Богъ съ ними тамъ пребываетъ. »Вельможи, восхитившись ихъ повѣствованіемъ, о превосходствѣ Греческаго исповѣданія предъ прочими, подтвердили еще и тѣмъ, что сама премудрая Ольга приняла его.

Такимъ образомъ Великій Князь, расположенный въ пользу Греческаго вѣроисповѣданія, рѣшился принять Св. Крещеніе, которое скоро и послѣдовало въ Корсунѣ Таврическомъ. Владиміръ, возвратившись въ Кіевъ съ даннымъ ему отъ патріарха Николая Хрисоверса духовенствомъ—Митрополитомъ, шестью Епископами, крестилъ двѣнадцать сыновей своихъ, и предпринялъ всѣ мѣры къ истребленію языческаго суевѣрія; велѣлъ уничтожить всѣхъ идоловъ, иныхъ разбить, другихъ сожечь, а перуна, болѣе прочихъ славнаго, на конскомъ хвостѣ совлечь съ горы и бросить въ Днѣпръ. Ниспровергши идоловъ и все, что было противно Христіанству, велѣлъ объявить въ городѣ, чтобы всѣ Русскіе: вольможи и рабы, богатые и убогіе на другой день пришли на берегъ Днѣпра креститься. По данному зову, безчисленныя толпы народа всякаго состоянія, съ женами и младенцами явились на рѣкѣ Днѣпрѣ, показывая всеобщую готовность къ исполненію повелѣнія. Несторъ трогательно описываетъ картину сего всенароднаго крещенія, онъ говоритъ: »Одни стояли въ водѣ по шею, другіе по перси, держа на рукахъ младенцевъ, священники же, стоя на берегу, читали молитвы и называли общими именами цѣлыя толпы. Виновникъ ихъ спасенія, объятый радостнымъ восторгомъ при

takiej harmonii, i nie możemy tego wszystkiego słowy opowiedzieć, to tylko wiemy, iż Bóg tam znimi przebywa.« Magnaci uniosłszy się duchowną radością z ich opowiadania o zacności wyznania Greckiego, przewyszającej wszystkie inne wyznania, potwierdzili to jeszcze i tém, iż mądra Olga przyjęła go.

Tym sposobem Wielki Xiąże, powziąwszy przywiązanie ku religij Greckiej, uczynił mocne przedsięwzięcie przyjąć Chrzest Święty, który w krótce potém i nastąpił w Korsunii Tawrydzkiej. Zwróciwszy się Włodzimierz do Kijowa z duchowieństwem, danem mu od Patryarchy; Mikołaja Chrysowersa, to jest, Michałem Mitropolitem i sześciu Biskupami, chrzcił dwunastu swoich synów, i zaczął używać wszystkich śrzodków, ku zgładzeniu przedmiotów bałwochwalstwa, to jest, przykazał zniszczyć wszystkich bożyszcz, jednych rozbić, innych spalić, a pioruna, sławniejszego od innych przywiązać do końskiego ogona, zwlec z góry i rzucić do Dniepra. Skasowawszy bałwanów i wszystko to, co tylko było Chrześciańskiej religii przeciwnego, rozkazał opublikować po mieście, aby wszyscy Rossyanie: magnaci i noddani, bogaci i ubodzy przyszli jutro ku brzegowi Dniepra, przyjąć chrzest Święty. Na dane zawołanie, niezliczone gromady narodu wszelkiego stanu, z żonami i dziećmi wysypały się nad rzeką Dnieprem, pokazując powszechną gotowość ku wypełnieniu tego co im przykazano. Nestor tkliwie opisuje obraz tego chrztu powszechnego, on powiada: »Jedni stali w wodzie po szyję, drudzy po piersi, trzymając na rękach niemowląt; kapłani zaś, stojąc na brzegu, czytali modlitwy i nazywali wspólnemi imionami całe gromady narodu. »Włodzimierz, będąc przyczyną ich zbawienia,

столь умилительномъ зрѣлищѣ, воззвалъ къ Господу, вручая Ему себя и народъ: »Боже Великій, сотворившій небо и землю, призри на новыхъ своихъ людей, дай имъ, Господи, увѣдать Тебя, истиннаго Бога, какъ увѣдали страны Христіанскія, и утверди въ нихъ вѣру праву и несовратиму, а мнѣ помоги, Господи, на супротивнаго врага, да въ надеждѣ на Тебя и на Твою державу—побѣждаю казни его.«

Послѣ крещенія Кіевлянъ, Владиміръ съ двумя Епископами путешествовалъ въ Суздальскую землю и на Волынь, для распространенія тамъ Христіанства; въ тоже самое время, Митрополитъ Михаилъ путешествовалъ изъ Кіева въ Новгородъ, а послѣ въ Ростовъ, для проповѣданія вѣры; въ мѣстахъ же, удобныхъ для Христіанскихъ собраній, воздвигалъ храмы и поставлялъ пресвитеровъ. По смерти Михаила, другой Митрополитъ Леонтій, родомъ изъ Греціи, присланный отъ того же Патріарха Николая, учредилъ пять первыхъ епархій: въ Новгородѣ, въ Ростовѣ, въ Черниговѣ, во Владимірѣ и въ Бѣлгородѣ. Такимъ образомъ утвердилась въ землѣ Русской вѣра Христіанская, время отъ времени, болѣе распространялась и укрѣплялась по благодати Іисуса Христа при ревности Великихъ Князей и Митрополитовъ, основала новую Греко-Россійскую Церковь.

Писатели Западной Церкви утверждаютъ: что Восточная Церковь отдѣлилась отъ Западной, а не Западная отъ Восточной. Чтобы точнѣе сіе изслѣдовать,

objęty radosnym entuzyazmem przy tak miłej i rozczulającej scenie, zawołał do Boga, poruczając Jemu siebie i narod: »Wielki Boże! któryś stworzył niebo i ziemię, wejrzyj na nowych ludzi swoich, daj im Panie poznać Ciebie prawdziwego Boga, jako poznały strony Chrześciańskie, i utwierdź w nich wiarę prawdziwą i niezachwiałą, i dopomoż mi Panie przeciwko nieprzyjaznego nieprzyjaciela, niech w nadziei na Ciebie i na Twoje panowanie zwyciężam wszystkie jego zasadzki.«

Po ochrzceniu mieszkańcow miasta Kijowa, Włodzimierz z dwóma Biskupami wojażował do Suzdalskiej ziemi i na Wołyń, w celu rozpostrzenienia tam Chrześciaństwa; w tym że samym czasie, Metropolita Michał odbywał podruż z Kijowa do Nowegogrodu, a pózniej do Rostowa, mając na celu opowiadanie Chrześciańskiej wiary; w miejscach zaś wygodnych dla zyromadzeń Chrześciańskich budował kościoły i poświęcał kapłanów. Po śmierci Michała, drugi Metropolita Leoncyusz rodem z Grecyi, przysłany od tegoż samego Patryarchy Mikołaja, postanowił pięć pierwszych dyecezyi: w Nowymgrodzie, Rostowie, Czernihowie, Włodzimierzu i Białogrodzie. Tym sposobem ufundowana została w ziemi Russkiej wiara Chrześciańska, która coraz więcej nabierając siły i łaską Chrystusa P. wzmacniając się, przy pomocy Wielkich Xiążąt i Metropolitów znacznie się rozpostrzeniła i ufundowała nowy Greko-Rossyjski Kościół.

Pisarzy Kościoła Rzymskiego twierdzą, iz Wschodni Kościół oddzielił się od Zachodniego, a nie Zachodni od Wschodniego; lecz aby to akkuratniej zgłębić i spra-

и сдѣлать справедливое заключеніе, надлежитъ только обратить вниманіе на причины первоначальнаго ихъ дѣленія.

Отъ самаго начала Христіанства почти до IX столѣтія, Римская Церковь съ другими Церквами—Іерусалимскою, Антіохійскою, Александрійскою и Константинопольскою соглашались не только въ догматахъ вѣры, но и въ большей части наружныхъ обрядовъ Богослуженія. Нѣкоторые писатели Западной Церкви еще въ седьмомъ вѣкѣ, на основаніи словъ Апостола Павла: »Иже Духа Христова не имать и проч.«, подавали мысль о происхожденіи Св. Духа и отъ Бога Сына; но ихъ ученіе извѣстно было только нѣкоторымъ областямъ Запада, и то въ видѣ неопредѣленнаго мнѣнія, противъ котораго писать и говорить никто не почиталъ нужнымъ, и оно вовсе не касалось Востока. Даже Папа Римскій Агаѳонъ въ посланіяхъ своихъ къ 3-му Константинопольскому, 6-му Вселенскому собору и Императору Константину, и его посланники на семъ соборѣ ничего не предлагали о происхожденіи Св. Духа; послѣдніе, въ то время, когда читали Никейскій Символъ, могли сдѣлать и сдѣлали бы замѣчаніе о происхожденіи Св. Духа, еслибы того требовала Римская Церковь.

Испанскіе и Французскіе писатели, со временъ четвертаго Толедскаго собора, писали, что Духъ Святый происходитъ и—отъ Бога Сына; но Римъ исповѣдывалъ по Никейскому Символу, т. е., что исходитъ Онъ только—отъ Бога Отца. Папа Левъ III по случаю вопроса, предложеннаго Аквисгранскимъ собо-

wiedliwą dać decyzyę, należy tylko zwrócić uwagą na przyczyny pierwiastkowego dzielenia.

Od samych początków Chrześciaństwa prawie go dziewiątego wieku, Kościoł Rzymski z drugiemi Kościołami: Jeruzalimskim, Antyochyjskim, Alexandryjskim i Konstantynopolskim zgadzał się nie tylko w artykułach wiary, lecz i w samych zewnętrznych obrządkach kościelnych. Chociaż niekrórzy pisarzy Zachodniego Kościoła jeszcze w siódmym wieky, na fundamencie słów Świętego Pawła Apostoła: »Kto Ducha Chrystusowego nie ma i t. d.« ad Rom. c. 8 v. 9, podawali mysli o pochodzeniu Ducha Swiętego i od Boga Syna; lecz ich nauka wiadoma była tylko niektórym prowincyam zachodnim, i to w kształcie niepewnego zdania, przeciwko którego pisać i mówić nikt nie poczytywał potrzebném, i ze wszystkięm nie była wiadoma na Wschodzie. Nawet Papierz Rzymski Agathon, w listach swoich do konsylyum Konstantynopolskiego trzeciego Powszechnego szóstego i do Jmperatora, i jego Posłowie na tém konsylyum żadnej wzmianki nie czynili o pochodzeniu Ducha Swiętego; osobliwie w ten czas, kiedy czytali Niceński Skład wiary, oni mogliby zanieść rozmowę o pochodzeniu Ducha S., jesliby tego potrzebował Kościół Rzymski.

Hiszpanscy i Francuzscy pisarzy, od czasów konsylyum Toledzkiego czwartego pisali, iż Duch Święty pochodzi i od Boga Syna, lecz Rzym wyznawał według składu Niceńskiego, to jest, iż On pochodzi tylko od Boga Ojca. Papierz Leon III, z powodu zapytania, uczynionego w roku 809 na Akwisgrańskiém konsylyum:

ромъ въ 809 году: можно ли во время Богослуженія читать въ Символѣ (filioque)—и отъ Сына,—приказалъ Никейско-Цареградскій Символъ вырѣзать на доскахъ и поставить оный во Храмѣ предъ престоломъ, (Vossius Disert. III de Schism. Concilior. tom. III edit. noviss. col. 1194), для предосторожности, чтобы не было никакихъ измѣненій въ догматахъ вѣры. И такъ съ седьмаго вѣка почти до половины девятаго, зародышъ будущей причины споровъ между Восточною и Западною Церквами, и дѣленія оныхъ, скрываясь, созрѣвалъ на одномъ только западѣ.

Въ царствованіе Императора Михаила, около 861 года, началась борьба между писателями Восточными и Западными, и явное дѣленіе Церквей. Низложеніе съ патріаршескаго престола Игнатія и возведеніе на оный Фотія, Римскимъ первосвященникамъ подало благопріятный случай къ показанію своей власти надъ Греціею. Папы угрозами проклятія надѣясь покорить себѣ колеблющуюся Константинопольскую Церковь, болѣе еще удалились отъ нея и отъ прочихъ Восточныхъ Церквей. Николай 1-й призналъ беззаконнымъ низложеніе Игнатія за обличеніе въ кровосмѣшеніи Барда, знаменитаго вельможи, назвалъ беззаконнымъ и возведеніи Фотія на мѣсто Игнатіево. На семъ основаніи хотѣлъ утвердить право власти своей надъ Константинопольскою каѳедрою, т. е. отвергнуть возведеніе Фотія не столько въ защиту Игнатія, сколько въ пользу своего властолюбія, могущаго чрезъ то распространиться надъ Востокомъ. Онъ въ посланіяхъ своихъ къ восточнымъ Епископамъ называлъ Фотія недостойныхъ Патріаршества, потому, что не

możnali podczas służby Boskiej w Wyznaniu wiary mówić (filioque) — i od Syna, — Nicensko — Carogradzki Skład wiary, wyrznięty na deskach rozkazał postawić w kościele przed ołtarzem, Vossius Disert. III. de Schism. Concilior. tom. III. edit. noviss. col 1194, z ostróżności, ażeby nie było żadnych odmian w artykułach wiary. J tak od siódmego wieku prawie do dziewiątego zarodek, mający bydź przedmiotem sprzeczek między Wschodnim i Zachodnim Kościołami, i dzielenia onych, skrywając się dojrzewał na Zachodzie.

Za panowania Jmperatora Michała, około 861 roku, zaczęła się walka między Wschodniemi i Zachodniemi pisarzami i oczywisty podział Kościołów. Strącenie z godności Patryarchalnej Jgnacego i wywyszenie do onej Fociusza podały okoliczność sprzyjającą Papierzom Rzymskim, ku pokazaniu w ładzy swojej nad Grecyą, którzy groźbami klątw spodziewając się upokorzyć przed sobą chwiejący się Kościół Konstantynopolski, tém więcej jeszcze oddalili się od niego i od drugich Kościołów Wschodnich. Papierz Mikołaj 1-wszy przyznał niesprawiedliwym i przeciwnym prawu kościelnemu postępkiem zrzucenie Jgnacego z godności Patryarchalnej, za przekonanie Bardasa, znamienitego magnata o koziroctwo, nazwał też niesprawiedliwym postępkiem i wyniesienie Fociusza na miejsce Jgnacego. Na tym fundamencie chciał utwierdzić prawo swej władzy nad Konstantynopolskim Kościołem, to jest, odrzucić wywyszenie Fociusza na godność Patryarchalną, nie tyle na obronę Jgnacego, ile na zadosyc uczynienie swej chęci, dążącej do panowania, mogącego się przez to rozpostrzenić nad Wschodem. On w listach swoich do wschodnich Biskupów nazywał Fo-

проходилъ висшихъ степеней Іерархіи, (въ дѣяніяхъ соборовъ Константинопольскихъ въ 860 и 861 годахъ том. 8); и, желая низложить Фотія съ Патріаршества, послалъ двухъ посланниковъ въ Константинополь — Родоальда и Захарія. Защитники Игнатія, доказывая невинность его, содѣйствовали папскому намѣренію; однако Константинопольскій соборъ, бывшій въ присутствіи папскихъ посланниковъ, и самые посланники утвердили Фотія на Игнатіевомъ престолѣ; а въ томъ, что онъ скоро прошелъ висшія степени Іерархіи, оправдали Патріархами Тарасіемъ и Никифоромъ, которые подобно Фотію въ четыре дни возведены на Патріаршество. Николай, дабы осудить Фотія, осудилъ своихъ посланниковъ и соборъ Константинопольскій—избралъ новыхъ посланниковъ для новаго собора, и поручилъ возстановить Игнатія, о чемъ предварительно писалъ въ Константинополь. Императоръ Михаилъ по сему случаю отвѣчалъ Папѣ, что Фотій правъ, что посланники осуждены невинно, что напротивъ его требованія излишни и несправедливы; все сіе доказалъ многими правилами и опытами. Папа обратно отослалъ Императору посланіе, съ предписаніемъ сожечь его въ присутствіи народа, въ противномъ случаѣ обѣщалъ самъ сожечь оное въ Римѣ съ произнесеніемъ ему проклятія; а чтобы Императоръ не утаилъ сего предписанія, Папа послалъ списокъ съ онаго къ восточнымъ Епископамъ и Константинопольскому духовенству, присоединяя тѣ же требованія и тѣ же угрозы проклятія, въ случаѣ сопротивленія. (Veisman. hist Eccl. saec. IX. § 4. pag. 655).

ciusza niegodnym urzędu Patryarchalnego z tego powodu, iż on nie przechodził niższych stopni Hierarchii, (въ дѣяніяхъ соборовъ Константинопольскихъ въ 860 и 861 годахъ том. 8); i chcąc zrzucić Fociusza z godności Patryarchalnej, wysłał dwóch posłów do Konstantynopolu Rodoalda i Zacharyasza. Obrońcy Jgnacego dowodząc niewinność jego współdziałali z przedsięwzięciem papiezkiém, jednakowoż konsylyum będące w Konstantynopolu w przytomności posłów papiezkich, jako też i sami posłowie potwierdzili Fociusza w godności Patryarchalnej, a w tém, iż on prędko przeszedł niższe godności Hierarchii, usprawiedliwili go przykładami Tarazego i Nicefora Patryarchów, którzy podobnie jak on we cztery dni wywyszeni byli do godności Patryarchalnej. Mikołaj aby osądzić Fociusza, osądził swoich posłów i konsylyum Konstantynopolskie; wybrał nowych posłów dla drugiego konsylyum, i zobowiązał ich aby zwrócili Jgnacemu Patryarchalną godność, o czém też uprzednie pisałał do Konstantynopolu. Jmperator Michał w tym względzie odpisał Papierzowi: iż Fociusz sprawiedliwy, a posłowie osądzeni niewinnie, i przeciwnie, iż jego domagania się są nieprzyzwoite i niesprawiedliwe; to wszystko dowiodł akkuratnie zasadzając się na maxymach religijnych i doświadczeniach. Papierz odesłał nazad Jmperatorowi list jego, z zaleceniem, aby go spalił w przytomności ludu; w przeciwném zdarzeniu, przyrzekając sam go spalić w Rzymie z rzuceniem na jego klątwy; aby zaś Jmperator nie zataił tego zalecenia, to Papierz spisawszy kopię z niego, posłał do Biskupów Wschodnich i Konstantynopolskiego Duchowieństwa, przyłączając też same warunki i groźby klątwy w dzarzeniu spzeciwienia się. Veisman. hist. Eccl. saec. IX. § 4. pag. 655.

Патріархъ Константинопольскій до полученія еще сего предписанія окружнымъ посланіемъ къ восточнымъ Патріархамъ и Епископамъ обличилъ властолюбіе, заблужденіе и нововведенія Западной Церкви. Когда же получено папское предписаніе, а съ нимъ вмѣстѣ и требованіе Патріарховъ Игнатія и Фотія въ Римъ для суда, то въ Константинополѣ созванъ былъ новый соборъ, на которомъ по разсмотреніи сего предписанія отвергнуты всѣ папскія требованія; и дабы на всегда утвердить правовѣріе въ безопасности отъ Римскихъ угрозъ и насилія, составлена грамота, на основаніи опредѣленій сего собора, и подписана 1000 Епископами.

Надежда овладѣть Восточною Церковію усиливалась въ Римѣ еще болѣе по случаю насильственной смерти Императора Михаила и вступленія на престолъ Василія Македонянина, который участвовалъ въ убійствѣ Михаила. Императоръ Василій, пораженный строгостію церковныхъ правилъ изъ устъ Фотія за участіе въ цареубійствѣ, вооружился противъ него своими правами, частію правами клира, приверженнаго къ заточенному Игнатію, и папскими буллами. Желая осудить Фотія на заточеніе и возстановить Игнатія, онъ созвалъ соборъ въ Константинополѣ, почему и писалъ къ Папѣ Адріану II-му, прося отъ него подтвержденія прежнихъ проклятій на Фотія, посланниковъ на созываемый имъ Константинопольскій соборъ и церковнаго примиренія.

Когда же по случаю Римскихъ требованій о подчиненіи Болгарской Церкви и Константинопольской

Patryarcha Konstantynopolski przed otrzymaniem jeszcze tego zalecenia, okolicznym listem do Wschodnich Patryarchów i Biskupów odkrywał chciwość panowania, obłąkania i nowości Zachodniego Kościoła. Gdy zaś otrzymano zalecenie od Papierza, a razem zniém i wezwanie Patryarchów Jgnacego i Fociusza do Rzymu na sąd, w tenczas zebrane było w Konstantynopolu nowe konsylyum, na ktorém, po roztrząśnieniu tego zalacenia, odrzucone zostały wszystkie domagania się Papiezkie; i ażeby na zawsze ustalić i ubezpieczyć prawowierność od groźb i przemocy Rzymu, napisany został akt na fundamencie dekretów tego kosylyum i podpisany 1000 Biskupami.

Nadzieja rozpostrzenienia swojej władzy nad Wschodem powiększyła się na Zachodzie z okoliczności gwałtownej świerci Jmperatora Michała, i wstąpienia na tron Grecki Bazylego Macedończyka, króry był uczestnikiem zabójstwa Michała. Jmperator Bazyli, porażony srogością Kościelnych praw z ust Fociusza, za uczestnictwo w zabójstwie monarchy, uzbroił się preciwko niego, po części swojemi prawami, po części Duchowieństwa, przychylnego ku Jgnacemu, na wydnaniu będącemu, i Papiezkiemi bullami. Chcąc osądzić Fociusza na wygnanie i zwrocić Jgnacego, on zebrał konsylyum w Konstantynopolu, z tej okoliczności pisał do Papierza Adryana II., prosząc od niego potwierdzenia uprzednich klątw rzuconych na Fociusza, posłów na zbierające się konsylyum w Konstantynopolu i Kościelnego pojednania się.

Kiedy zaś, z powodu Rzymskiego domagania się Bolgarskiego Kościoła i Konstantynopolskiego nieustępowa-

неуступчивости сдѣлалось преніе, преемникъ Адріановъ Іоаннъ VIII началъ угрожать Игнатію проклятіемъ и низверженіемъ съ престола, если онъ чрезъ 30-ть дней не выведетъ своихъ священниковъ изъ Болгаріи. Императоръ Василій, не смотря на прежнія папскія услуги, оскорбился симъ требованіемъ, и по смерти Игнатія возстановилъ Фотія на прежнюю степень, дабы съ помощію его удобнѣе отразить папское насиліе въ притязаніи Болгарской Церкви. При всемъ томъ, въ непродолжительномъ послѣ сего времени, Василій съ кротостію и смиреніемъ писалъ къ Папѣ о возстановленіи съ нимъ мира, писалъ и Патріархъ Фотій съ восточными Епископами о взаимномъ и всеобщемъ соединеніи, чѣмъ и склонили Іоанна перемѣнить прежнее свое требованіе, бывшее при Игнатіи.

Опасность Императорскаго вооруженія на Римскую Церковь, надежда пріобрѣтенія Болгарской Церкви посредствомъ соединенія съ восточными Епископами, и наконецъ мечтаніе покорить себѣ Константинопольскую Церковь покорностію Фотія, побудили Іоанна созвать соборъ въ Римѣ, назначить пословъ въ Константинополь для будущаго собора, съ предписаніемъ: возстановить Фотія, Святѣйшаго Патріарха, брата и сослужителя, возобновить единеніе съ Восточною Церковію, отвергнуть соборъ, бывшій на Фотія при Адріанѣ II, и настоять о подчиненіи Болгарской Церкви Римскому престолу. Составившійся по сему случаю соборъ въ Константинополѣ изъ 383 Епископовъ въ 879 году, утвердилъ возстановленіе Фотія; и первымъ правиломъ постановилъ, чтобы связанные Іоанномъ

nia, powstał spor, — sukcessor Adriana Jan VIII zaczął grozić Jgnacemu klątwą i strąceniem z godności Patryarchalnej, jesli on w przeciągu 30 dni nie wyprowadzi swoich kapłanów z Bulgaryi. Jmperator Bazyli, nie uważając na uprzednie papiezskie usługi, mocno się uraził tém domaganiem się, i po śmierci Jgnacego wrócił Focius zowi uprzednią godność Patryarchalną, aby za pomocą iego tém łatwiej mógł oddalić przemoc papiezską, przywłaszczającą sobie prawo do Kościoła Bulgarskiego. Z tém wszystkiém jednak, w krótkim czasie Jmperator z pokorą pisał do Papieża, w celu odnowienia z nim pokoju, pisał też i Patryarcha Fociusz z Biskupami wschodniemi, żądając wzajemnego i powszechnego zjednoczenia się, czém też skłonili Jana, iż on przemienił sposob domagania się będący przy Jgnacym.

Niebespieczeństwo które zagrażało Kościołowi Rzymskiemu ze strony oręża Jmperatorskiego, nadzieja otrzymania Kościoła Bulgarskiego za pośrzednictwem z jednoczenia się z Biskupami wschodniemi i nakoniec mniemanie, iż się rozpostrzeni władza iego nad Kościołem Konstantynopolskim przez pokorę Fociusza, pobudziły Jana zwołać konsylyum w Rzymie, naznaczyć posłów do Konstantynopolu, dla mającego bydź konsylyum, z zaleceniem: zwrócić godność Fociuszowi, najświętszemu Patryarchowi, bratu i współsłudze; odnowić jedność ze Wschodem; odrzucić konsylyum będące przeciwko Fosiusza przy Adrianie II, i wymodz aby Kościół Bulgarski postąpił pod rząd i zawiadywanie Panierza Rzymskiego. Na konsylyum, z tej okoliczności zebraném w Konstantynopolu, w roku 879, które się składało z 383 Biskupów, potwier-

были связаны Фотіемъ, и связанные Фотіемъ были связаны Іоанномъ, безъ всякаго нововведенія, относительно къ старѣйшинству Папы; чтобы ни нынѣ ни послѣ не умножать правъ Римской и Константинопольской каѳедры, отвергъ соборъ, бывшій при Адріанѣ на Фотія; для единенія же Церквей въ самомъ исповѣданіи вѣры опредѣлилъ уничтожить въ Никейскомъ Символѣ filioque — и отъ Сына; а подчиненіе Болгарской Церкви, какъ дѣло: о границахъ имперіи, предоставить Императору. Многіе восточные писатели называютъ сей соборъ восьмымъ Вселенскимъ. Западные же не соглашаются между собою въ повѣствованіи о дѣяніяхъ и его слѣдствіяхъ.

При разнообразныхъ повѣствованіяхъ историковъ тогдашняго времени о дѣяніяхъ Восточной и Западной Іерархіи очевидно то только, что соединеніе и раздѣленіе Церквей было не по причинѣ Фотія, какъ нѣкоторыя увѣряютъ, но по причинѣ того, что Востокъ иногда не уступалъ властолюбивымъ Западнымъ требованіямъ. — Несогласіе въ ученіи Церквей о Св. Духѣ, начавшееся еще, какъ вышесказано, съ прежнихъ временъ, хотя постепенно возрастало вмѣстѣ съ силою преобладанія въ семъ вѣкѣ, и яснѣе, обнаружилось въ дѣлѣ Игнатія и Фотія, но все еще не достигло до той степени, какъ при Михаилѣ Керуларіи въ одинадцатомъ вѣкѣ. Папскія посланія, безсильныя въ возстановленіи и низложеніи Партіарховъ, получали силу въ соединеніи съ Императорскими указами, и касались только нѣкоторыхъ лицъ, а не всей Во-

dzono Fociusza na godności Patryarchalnej; postanowiono pierwszém prawidłem, ażeby związani Janem byli związani Fociuszem, a związani Fociuszem byli tez związani Janem, bez żadnego nowego wprowadzenia względem starszeństwa Papiezkiego; ażeby ani teraz, ani później nie powiększać praw ni Rzymskiej ni Konstantynopolskiej stolicy; odrzucono konsylyum będące przy Adrianie przeciwko Fociusza; dla zjednoczenia zaś Kościołów w samem wyznaniu wiary postanowiono wyrzucić ze Składu Niceńskiego filioque — i od Boga Syna, a podległość Bulgarskiego Kościoła, jako interes, tyczący się granic państwa, zostawiono do woli Jmperatora. Wielu jest pisarzy wschodnich, którzy nazywają to konsylyum VIII Powszechném. Łacinscy zaś nie zgadzaja się między sobą w opowiadaniu o jego dziejach i skutkach.

Przy rozmaitych opowiadaniach historyków ówczesnych o dziejach Wschodniej i Zachodniej Hierarchij, to tylko jest oczywistém, iż zjednoczenie i rozdzielenie Kościołów było nie z przyczyny Fociusza, jak upewniają niektórzy, lecz z tego powodu, iż Wschodni Kościół niekiedy nie przystępował na domagania się Zachodniego Kościoła. Różnica w nauce Kościołów, o Ducha S. która się uformowała, jako wyżej było wspomniono, z dawniejszych czasów, znacznie nabywała wzrostu wspólnie z mocą przywłaszczonej władzy w tym wieku, i jasniej się odkryła w sprawie Jgnacego i Fociusza, z tém wszystkiém jednak nie dosięgła do tej dojrzałości, jak w wieku jedynastym. Listy papiezskie, same przez się słabe przy zwracaniu godności Patryarchalnej jako też i odejmowaniu onej, złączone z ukazami imperatorskiemi nabierali mocy i tykali się niektórych tylko osób, a nie całego Kościoła

сточной Церкви. Проклятія, писанныя, обнародованныя, много разъ повторенныя, изъ Рима падали только на противниковъ Римскому преобладанію, а не на ученіе и постановленія восточныя: обличенія же изъ Константинополя поражали только беззаконныхъ судей и искателей преобладанія надъ всею Церковію, а не самую Церковь. И потому-то раздѣленіе Церквей всякій разъ приближалось къ возсоединенію, какъ скоро сближались взаимно между собою требованія одной и уступки другой Церквей. Но съ одинадцаго вѣка никогда не возстановлялось оно въ полной мѣрѣ, и, по видимому, возстановиться не можетъ, доколѣ духъ вѣры не возобладаетъ надъ духомъ міра.

Разность ученія Западной Римско-Католической Церкви сопровождается еще большею разницею въ обрядахъ. Кромѣ несходства во многихъ частяхъ Богослуженія, и во многихъ вещахъ, употребляемыхъ во храмѣ и внѣ онаго, различествуетъ она отъ Восточной тѣмъ: что вмѣсто квасного хлѣба употребляются въ Евхаристіи опрѣсноки — оплатки, которые введены послѣ отпаденія отъ Восточной; ибо Кардиналъ Бона и Сирмондъ, тщательные изслѣдователи Римскихъ древностей, полагаютъ начало ихъ между 860 и 1048 годами. (Bona rerum Liturgicarum pag. 585 L. 1 post annum 860 ponit usum azymorum). Употребленіе въ Евхаристіи прѣснаго хлѣба отвергаетъ Михаилъ Керуларій, Константинопольскій патріархъ, и, основываясь на Св. преданіяхъ, представляетъ слѣдующія доказательства: »ѣсть опрѣсноки и хранить субботу Моисей повелѣлъ Іудеямъ; а наша Пасха есть Христосъ. Христосъ сказалъ на вечери, что ус-

Wschodniego. Klątwy rzucane, ogłaszane, wiele raz powtarzane z Rzymu, padały tylko na nieprzyjaciół zwierzchności Rzymskiej, przywłaszezającej sobie wielką władzę, a nie na naukę i postanowienia Wschodnie: przekonania zaś z Konstantynopolu porazały tylko niesprawiedliwych i nieprawych sędziów, szukających panowania nad całym Kościołem, a nie sam Kościół. J z tego powodu rozdzielenie Kosciołów tyle razy zbliżało się ku zjednoczeniu, ile razy zblizały się wzajemnie między sobą żądania jednego a ustępowania drugiego Kościoła. Z jedynastego zaś wieku zjednoczenia Kościołów nie było, i bydź nie może, nim duch wiary nie wezmie góry nad mocą świata.

Różności w nauce Zachodniego Rzymsko-Katolickiego Kościoła towarzyszyła jeszcze tém większa różność w obrządkach. Oprócz niezgadzania się w wielu częściach służby Bozkiej, w wielu rzeczach używających się tak w świątyniach jako też i w innych miejscach, odróżnia się on od Wschodniego jeszcze tém: iż zamiast kwaśnego chleba używają się w Eucharystyi przaśniki — opłatki, które wprowadzono do używania po odstąpieniu swojém od Prawowiernego Kościoła Wschodniego; albowiem Kardynał Bona i Syrmond, troskliwi badacze starożytności Rzymskich świadczą, iż opłatki wynalezione między latami 860 i 1048. (Bona rerum Liturgicar. pag. 585 L. 1 post annum 860 ponit usum azymorum). Używać przaśnego chleba na Mszę Swiętą zabrania Michał Cerulary, Konstantynopolski Patryarcha, i zasadzając się na podaniach świętych, następujące dowody przywodzi: »Jeśdż przaśniki i święcić Subbotę Mojżesz Zydom przykazał; a nasza Pascha jest Jezus Chrystus. Pan Jezus Chrystus

тановляетъ Новый Завѣтъ: слѣдовательно Ветхій Завѣтъ и ветхіе обряды должны совершенно кончиться. Въ Евангеліи читается слово хлѣбъ, которое означаетъ хлѣбъ поднявшійся, вскисшій; а опрѣснокъ ни чемъ не различествуетъ отъ бездушнаго камня, и не имѣетъ живой силы. Св. Апостолъ Павелъ въ посланіи къ Коринѳянамъ, воспоминая о установленіи Евхаристіи, не упоминаетъ объ опрѣснокахъ, а говоритъ только о хлѣбѣ. Іисусъ Христосъ вкусилъ Пасху въ 13 день, когда еще не время было ѣсть опрѣсноки. 6-мъ вселенскимъ соборомъ запрещено принимать одну пищу съ Іудеями«. Слѣдовательно при совершеніи Евхаристіи должно употреблять квасный хлѣбъ по примѣру Апостоловъ, какъ въ нашей Православной Церкви, а не опрѣсноки, какъ утверждаютъ Католики. Западная Церковь различествуетъ еще тѣмъ: что всѣ Богослуженія совершаются на Латинскомъ языкѣ, не смотря на то, что многіе немогутъ понимать онаго; что позволяетъ мірянамъ во время великаго поста ѣсть сыръ, яица и рыбу, монахамъ же въ прочія времена — мясо, что возбраняется въ Православной Церкви; что весь клиръ отъ чтеца до Папы, по обычаю міра стрижетъ власы и браду; что возбраняетъ пресвитерамъ совершать Таинство Міропомазаніе надъ крестящимися; что въ субботу предписуетъ наблюдать постъ; наконецъ, что, осуждая бракъ пресвитеровъ и діаконовъ, предписуетъ блюсти дѣвство.

Сверхъ многихъ тогдашнихъ заблужденій Западной Церкви замѣчается еще роскошь и нѣга въ духовенствѣ, по причинѣ обогащенія онаго помѣстьями, пре-

powiedział na wieczerzy, iż postanawia Nowy Testament; a zatém Stary Testament i stare obrządki powinne ustąpić nowym. W Ewangelii jest wyrażono słowo chleb, które oznacza chleb zakwaszony podjęty; a przasnik niczém się nie różni od nieczułego kamienia, i nie ma w sobie żyjącej mocy. Swięty Paweł Apostoł w liście swoim do Koryntczyków, w spominając o postanowieniu Eucharystyi, nie wspomina o przaśnikach, a mówi tylko o chlebie. Pan Jezus Chrystus jadł Paschę dnia 13, w którym jeszcze nie używali przaśników. Na konsylyum Powszechném szóstém zabroniono używać na pokarm jednostajnej potrawy z Zydami.« Azatém przy odprawianiu Mszy Świętej należy używać chleba kwaśnego według przykładu Apostołów, jako się używa w naszym Prawowiernym Kościele, a nie przasników, jak w Zachodnim Rzymsko-Katolickim. Jeszcze się odróżnia Kościół Zachodni od Wschodniego tém: iż cała służba Bozka odprawuje się na Łacińskim języku, nie zważając na to, iż wielu jest takich którzy nie mogą rozumieć onego; iż pozwala świeckim ludziom podczas wielkiego postu jeśdź ser, jajka i rybę; zakonnikom zaś w inne czasy—mięso, co się zabrania w naszym Prawowiernym Wschodnim Kościele; iż całe Duchowieństwo począwszy od czytelnika aż do Papieża według żwyczaju świeckiego strzyże włosy i brodę; iż zabrania kapłanom bierzmować niemowląt przy Chrzcie Świętym; w Sobotę przykazuje pościć; nakoniec, osądzając małżeństwo kapłanów i dyakonów, przykazuje im zachowywać panieństwo.

Między wielu owczesnemi błędami Zachodniego Kościoła postrzega się w Duchowieństwie roskosz i miękkość przez zbogacenie się majątkami, opieszałość względem

небреженіе о законахъ вѣры и Церкви, слабость Церковной власти, злоупотребленіе и насиліе власти гражданской при избраніи Папъ и Епископовъ и явные пороки оныхъ. И такъ наконецъ Западная Римско-Католическая Церковь, обезображенная властолюбіемъ, корыстолюбіемъ и роскошію клира и суевѣріемъ міранъ, и ослабѣвшая до изнеможенія въ правленіи и благочиніи, въ шестнадцатомъ вѣкѣ, отъ сильнаго напряженія нѣкоторыхъ членовъ своихъ претерпѣла столь сильный ударъ, что раздробилась на многія части. Съ намѣреніемъ возстановить Церковь на степень Апостольской чистоты, многіе отдѣлились отъ нея, но не отдѣлились отъ тѣхъ страстей, коими былъ обремененъ и потомъ раздробленъ Римскій престолъ. Преобразователи по своей волѣ, мыслямъ и страстямъ начали составлять новыя постановленія; и по сему встрѣтили новое сопротивленіе не токмо въ поборникахъ Папы, но и въ своихъ сообщникахъ. Право церковнаго преобразованія, усвоенное однимъ, прологало путь и подавало средства прочимъ членамъ Церкви изобрѣтать свое преобразованіе, и свои мысли поставлять для другихъ закономъ. Такимъ образомъ возникли преобразователи, а по именамъ ихъ Церкви; изъ коихъ главнѣйшія: Лютеранская, Кальвинская, Менонитская и Социніанская. Слѣдовательно изъ всего выше сказаннаго можно утвердительно сказать, что Западная Церковь, удалившись отъ истинно-Апостольскихъ преданій и древностію освященныхъ обыкновеній, отдѣлилась отъ Восточной Каѳолической Церкви, а не Восточная отъ Западной.

Іерархія Россійская основана на томъ же краеугольномъ камени, который служитъ основаніемъ ис-

praw wiary i Kościoła, osłabienie władzy Kościelnej, nadużycie i przemoc władzy cywilnej, przy wybieraniu Papierzów i Biskupów i oczewiste występki onych. J tak nakoniec Kościół Zachodni Rzymsko-Katolicki, oszpecony nieprzyzwoitą chciwością bogactw i władzy osob Dochownych, roskoszą i zabobonnością cywilnych, i podupadły na siłach w rządzeniu i zachowywaniu porządku Kościelnego, w szesnastym wieku, od mocnego natężenia niektórych człąków swoich, poniosł tak ciężki cios, iż się rozbił na wiele części. Wielu z przedsięwzięciem restaurować Kościół według pierwiastkowej czystości Apostolskiej odstąpiło od niego, lecz oni nie odstąpili od tych namiętności, któremi była obciężona a póżniej i rozdzielona stolica Rzymska. Restaurotorowie według swojej woli mysli i namiętności, zaczęli formować nowe postanowienia i nowe prawa; i z tego względu spotkali nowe sprzeciwienia się sobie, nie tylko w protektorach władzy Papiezkiej, lecz tez i ze strony swoich wspólników. Prawo Kościelnego reformowania, przywłaszczone jednym, torowało drogę i podawało śrzodki drugim członkom Kościoła odkrywać reformowanie swoje i mysli swoje stanowić dla drugich prawem. J z tej to przyczyny powstali reformatorowie, a od imion ich Kościoły, z których są główniejsze: Luterański, Kalwiński, Menonitski i Socyniański. A zatém z tego wszystkiego co się wyżej powiedziało można z pewnością potwierdzić, iż Kościół Zachodni, odstąpiwszy od nauki prawdziwie Apostolskiej i starożytnością upoważnionych zwyczajów, odszczepił się od Wschodniego Powszechnego Kościoła, a nie Wschodni od Zachodniego.

Hierarchia Rossyjska jest założona na tym samym kamieniu węgielnym, który służy fundamentem prawdzi-

типно Христовой Церкви. По внѣшнему своему образованію она соединена съ Церквами: Греческою или Константинопольскою, Александрійскою, Антіохійскою и Іерусалимскою. Она ни въ чемъ не разнствуетъ, такъ — что всѣ онѣ составляютъ единую Вселенскую Церковь; едины не токмо въ догматахъ и правилахъ, но и въ самыхъ обрядахъ. По внѣшней же зависимости она первоначально соединялась особенно съ Греческою Церковію. Константинопольскій Патріархъ избиралъ, посвящалъ и присылалъ Митрополитовъ въ Россію, или избранныхъ утверждалъ; ибо случалось, что по смерти Митрополитовъ, присланныхъ изъ Константинополя въ Россію, избираемы были соборомъ Русскихъ Епископовъ природные Русскіе, какъ напримѣръ: послѣ смерти Ѳеопемита возведенъ былъ на Россійскую митрополію Иларіонъ безъ сношенія съ Константинопольскимъ Патріархомъ. Разрывъ гражданскаго союза между Россіею и Греціею препятствовалъ Великому Князю Ярославу просить изъ Греціи Митрополита; когда же кончилось сіе препятствіе, то временное сіе нарушеніе церковнаго порядка скоро исправлено благословенною грамотою, которую испросилъ Иларіонъ у Патріарха Михаила Керуларія. Когда же на Востокѣ внутреннія и внѣшнія смуты отъ времени до времени болѣе сокращали предѣлы Константинопольской Церкви, тогда, по мудрому устройству Промысла Божія, ярко просіяла Церковь Россійская на Сѣверѣ, распространилось Православіе по необъятнымъ предѣламъ Россіи между язычниками и идолопоклонниками; народы, поклонявшіеся солнцу, огню, водѣ, камнямъ, деревьямъ, животнымъ и проч., научены поклоняться истинному Богу, были ревност-

wemu Kościołowi Chrystusowemu. Ona według zewnętrznego uformowania się swego była i jest zjednoczoną z Kościołami: Greckim czyli Konstantynopolskim, Alexandryjskim, Antyochejskim i Jeruzalimskim; w niczém się ona nie różni od nich, tak, iż wspólnie z nimi składa jeden Święty Powszechny Kościół, jest zgodna nie tylko w wyznaniu wiary i w prawach swoich, lecz nawet i w powierzchownych obrządkach kościelnych. A co się tyczyło zewnętrznej swojej podległości, to Hierarchia Rossyjska była zjednoczoną z Kościołem Greckim. Patryarcha Konstantynopolski wybierał, poświęcał i przysyłał Metropolitów do Rossyi, albo też wybranych potwierdzał; zdarzało się bowiem, iż po śmierci Metropolitów, przysłanych z Konstantynopolu do Rossyi, rodowici Rossyanie wybierani byli na Metrópolitów Rossyjskiemi Biskupami na konsylyach, tak naprzykład: po śmierci Pheopemita wybrany był na Metropolitę Rossyjską Hilaryon nie skomunikowawszy się z Patryarchem Konstantynopolkim. Ponieważ zarwane przymierze, które było zawarte między Rossyą i Grecyą, przeszkodzało Wielkiemu Xięciu Jarosławowi prośić z Grecyi o Metropolitę, lecz jak tylko ta przeszkoda cywilna została udaloną, natychmiast ten przemijający postępek, przeciwny porządkowi Kościelnemu został poprawionym błogosławionym listem, przysłanym od Patryarchy Michała Cerularego Hilaryonowi. Kiedy zaś na Wschodzie wewnętrzne i zewnętrzne niespokojności czas od czasu więcej ściśniały granicy Kóścioła Konstantynopolskiego, w ten czas według zrządzenia Opatrzności Bozkiej światło się zajaśniał Kościół Rossyjski na Północy, rozpostrzeniła się wiara Prawosławna po rozległém Państwie Rossyjskiém; ludzie, którzy przedtym kłaniali się słońcu, ogniu, wodzie, kamieniom, drzewom,

ными блюстителями и исполнителями Христіанскаго закона.

Отдаленность и самая обширность Россійской Церкви невольно устраняла непосредственную зависимость ея отъ бѣдствующаго престола Константинопольскаго; но нельзя было ей сдѣлаться самобытною безъ общаго согласія четырехъ Вселенскихъ Патріарховъ, чтобы не впасть въ пагубный разрывъ единства. Но Спаситель нашъ Іисусъ Христосъ, промышляющій о той, которую стяжалъ Своею драгоцѣнною кровію, Самъ все устроилъ ко благу, и при томъ такими средствами, которыя, по видимому кажутся иногда счастливымъ стеченіемъ обстоятельствъ, въ самой же сущности суть таинственные пути небеснаго Промысла.

Около 1586 года, въ царствованіе Ѳеодора Іоанновича, когда посѣтили наше Отечество два Патріарха—Антіохійскій и Константинопольскій, благочестивый Царь, услаждавшій душу благолѣпіемъ обрядовъ церковныхъ, пожелалъ возвеличить саномъ Патріаршимъ Митрополитовъ Всероссійскихъ, и, изложивъ Боярской Думѣ о древнемъ и новомъ образѣ постановленія Митрополитовъ нашихъ, заключилъ, что приличнѣе былобы учредить въ Россіи Патріарха; и послалъ боярина Годунова совѣтоваться о томъ съ Антіохійскихъ Святителемъ, но Патріархъ отвѣчалъ, что дѣло сіе подлежитъ сужденію цѣлаго собора, и обѣщалъ о томъ только совѣтоваться съ Константинопольскимъ и прочими Патріархами.

zwierzętom i t. d., nauczeni oddawać pokłon i cześć prawdziwemu Bogu, gorliwymi byli stróżami i wykonywaczami praw Chrześciańskiej religii.

Odległość i sama obszerność Kościoła Rossyjskiego oddalała bezpośrzednią podległość iego nieszczęściem dotkniętej stolicy Konstantynopolskiej, lecz nie można mu było zostać niepodległym bez wspólnego zezwolenia na to Powszechnych czterech Patryarchów, aby nie upaśdź w niebespieczeństwo odszczepienstwa. Jednak Zbawiciel nasz Jezus Chrystus, mający troskliwą pieczołowitość nad tym Kościołem, którego krwią swoją najdroższą odkupił, sam wszystko urządził ku pomyslności i ku dobru jego, i takiemi jeszcze śrzodkami, które według powierzchowności zdają się bydź niekiedy tylko szczęsliwym trafem, w samej zaś istocie są to niepojęte i niedościgłe przeznaczenia Najwyższej Opatrzności.

Gdy zaś, około roku 1586, za panowania Teodora Joannowicza, nawiedzili naszą Ojczyznę dwaj Patryarchowie Konstantynopolski i Antyochejski,—pobożny Monarcha, będąc przenikniony niewymówną radością w czasie wspaniałych obrzędów Kościelnych, wzbudził w sobie żądanie wynieść na godność Patryarchalną Metropolitów Rossyjskich, i przełożywszy Radzie Bojarskiej o dawniejszym i nowym sposobie poświęcenia Metropolitów naszych, zakończył tém, iż przyzwoiciej było by postanowić Patryarchę w Rossyi, i posłał Bojaryna Godunowa do Patryarchy Antyochejskiego, aby się z nim w tym względzie poradził; lecz Patryarcha odpowiedział, iż ten interes może bydź rozstrzygnionym tylko na konsylyum, przyrzekł o tém poradzić się z Konstantynopolskim i drugimi Patryarchami.

Въ 1587 году, при Митрополитѣ Іовѣ, пришелъ въ Москву Греческій Патріархъ Іеремія II для испрошенія пособія Церкви своей у Царя Ѳеодора, и посвятилъ избраннаго имъ Митрополита Іова въ Патріархи Всероссійскіе 1589 года Февраля 23 дня. Московскій торжественный соборъ всѣхъ Архіереевъ Русскихъ утвердилъ учрежденіе Патріаршества. Потомъ и прочіе Патріархи, шестьдесятъ пять Митрополитовъ и одинадцать Архіепископовъ восточныхъ прислали свое согласіе. Въ грамотѣ, подписанной ими, и въ соборномъ Константинопольскомъ дѣяніи, бывшемъ по сему случаю, содержится между прочимъ: 1-е, Россійскому Патріарху бысть пятымъ по числу и степени, 2-е, воспоминать ему при Богослуженіи имена прочихъ четырехъ Патріарховъ; 3 е, принимать рукоположеніе отъ своихъ Митрополитовъ, Архіепископовъ и Епископовъ; 4-е, допускать къ Богослуженію съ собою восточныхъ Архіереевъ и Іереевъ, которые будутъ являться съ законными грамотами. (Смотри въ кормчей 1 части соборное дѣяніе о Россійск. Патріар.).

Католики не однократно покушались стѣснить предѣлы Россійской Іерархіи. Шведскій король Магнусъ два раза присылалъ монаховъ своихъ въ Новгородъ, съ требованіемъ назначить мѣсто для пренія о вѣрѣ, въ случаѣ не согласія на то угрожалъ войною. Новгородскій Архіепископъ Василій всегда давалъ одинъ отвѣтъ: что Новгородцы отъ Грековъ принятую Православную вѣру содержатъ свято, въ истиннѣ ея совершенно удостовѣрены, и въ преніе о ней входить несогласны: но ревностный распространитель Римско-

W roku 1587, przy Metropolicie Jobie, przyszedł do Moskwy Patryarcha Konstantynopolski Jeremijasz II, prosząc pomocy dla Kościoła swego u Monarchy Teodora, i poświęcił wybranego Metropolitę Joba na Patryarchę Rossyjskiego roku 1589 dnia 23 Lutego. Konsylyum Moskiewskie wszystkich Biskupów Russkich potwierdziło postanowienie Patryarchalnej godności. Potém i inni Patryarchowie, sześćdziesiąt pięć Metropolitów i jedynaście Biskupów Wschodnich przysłali na to zezwolenie swoje. W dyplomacie podpisanym imi, jako też w dziejach Konsylyum Kostantynopolskiego, będącego z tej okoliczności, zawiera się między inném to: Najprzód, Patryarcha Rossyjski powinien bydź piątym według porządku i stopnia; 2-re, powinien wspominać przy odprawianiu służby Bozkiej imiona innych Patryarchów; 3-cie, iż on ma przyjmować poświęcenie od swoich Metropolitow i Arcybiskupów i 4-te, Biskupów i kapłanów Wschodnich, którzy przedstawią dowody na swoje kapłaństwo, powinien przyjmować z sobą do ołtarza przy odprawianiu służby Bozkiej. (смотри въ кормчей 1 части соборное дѣяніе о Россійскомъ Патріаршествѣ).

Katolicy częstokroć kusili się ścieśnić granicy Hierarchii Rossyjskiej. Król Szwedzki Magnus dwa razy przysyłał zakonników swoich do Nowegogrodu, wymagając przeznaczenia miejsca dla dysput o wierze, w zdarzeniu niezgodzania się na to, zgroził wojną. Arcybiskup Nowogrodzki Bazyli zawsze jednostajnie odpowiadał: iż mieszkańcy miasta Nowegogrodu wiarę przyjętą od Greków przodkami święcie zachowują, w rzeczywistości onej zupełnie są przekonani, i dysputować o niej nie zgadzają się, lecz gorliwy rozpostrzeniciel Rzymsko-Katolickiego

Католическаго вѣроисповѣданія оружіемъ думалъ побѣдить совѣсть Православныхъ Христіанъ. Взявъ городъ Орешекъ, многихъ противъ воли обратилъ въ Католическую вѣру; тоже хотѣлъ сдѣлать съ Новгородомъ, но, не дошедши до него, безъ предполагаемаго успѣха возвратился въ отечество, а при смерти раскаявался въ сей войнѣ. (Никон. Лѣтоп. часть 3 стр. 175—187, 190—198).

Греко-Россійская Церковь претѣрпѣвала бѣдствія и отъ Князей Литовскихъ: Витовта и брата его Жидиманта, которые жестоко поступали съ Православными, принуждая ихъ къ единовѣрію или Латинской Уніи. Даже папскою властію и силою искушаема была Россійская Церковь. Около 1580 года Іоаннъ Васильевичь, будучи въ смущеніи по причинѣ убіенія сына своего въ войнѣ съ Польшею, искалъ помощи въ посредничествѣ чуждыхъ державъ, съ коими во все свое царствованіе находился въ сношеніяхъ дружественныхъ и торговыхъ. Григорій XIII, Папа Римскій, не упустилъ случая, благопріятнаго для своихъ видовъ; онъ отправилъ къ враждующимъ въ качествѣ посредника Іезуита Антонія Пассевина, который, переходя изъ стана въ станъ, способствовалъ къ заключенію мира, невыгоднаго для Россіи, и тайно искалъ способъ отнять отъ нея драгоцѣннѣйшее и священнѣйшее — Греческое вѣроисповѣданіе, и подчинить Церковь Россійскую Римской власти. Къ каждой изъ политическихъ бесѣдъ своихъ примѣшивалъ слова о соединеніи Церквей, и хотя Царь отринулъ его предложеніе, однакожъ посольство Антоніево немало принесло пользы Западной Церкви: ибо онъ многихъ

wyznania orężem mniemał zwyciężyć sumnienie Prawowiernych Chrześcian. Wzjąwszy miasto Oreszek, wielu przeciwko woli obrócił do Katolicyzmu; toż samo chciał uczynić z Nowymgrodem, lecz, nie doszedłszy do niego, bez uskutecznienia swego przedsięwzięcia zwrócił się do ojczyzny swojej, a przy smierci serdecznie żałował tego. (Никон. Лѣтоп. часть 3 стр. 175—187, 190—198).

Kościół Greko-Rossyjski był dotknięty nieszczęściem i od Xiązat Litewskich—Witowta i brata jego Zydymanta, którzy srodze się obchodzili z Prawowiernymi, przymuszając ich do jedności wiary czyli też Łacinskiej Unii. Nawet mocą i władzą Papiezką był tentowany Kościół nasz Prawowierny. Około roku 1580 Jan Wasilewicz, będąc w niespokojności z powodu zabicia syna jego na wojnie z Polakami, szukał pomocy w pośrzednictwie obcych państw, z któremi w przeciągu panowania swego miał stosunki przyjacielskie i handlowe. Grzegorz XIII Papierz Rzymski nie zaniechał okoliczności sprzyjającej dla swoich widoków; on wysłał Jezuytę Passewina pośrzednikiem do obu stron, w nieprzyjaźni zostających, który, przechodząc z obozu do obozu, dopomagał ku zawarciu przymierza niepożytecznego dla Rossyi, sekretnie szukał sposobów jakby odjąć od niej to, co jest najświętszém i najdroższém—Prawowierną Grecką wiarę i uczynić Kościół Rossyjski podwładnym Rzymowi. W każdej politycznej rozmowie wtrącał potrzebę zjednoczenia się Kościołów, i chociaż Monarcha Rossyjski odrzucił jego propozycyę, jednakowoż poselstwo Passewina niemało przyniosło korzyści Rzymskiemu Kościołowi a uszczerbku Rossyjskiemu; ponieważ on wielu Biskupów Litewskich

Епископовъ Литовскихъ и Малоросійскихъ уговорилъ къ Уніи, которая послѣ того въ скоромъ времени послѣдовала.

Главнѣйшіе ревнители Уніи: Епископъ Луцкій, Кириллъ Терлецкій и Епископъ Владимірскій, Игнатій Поцей употребляли всѣ средства для склоненія къ ней прочихъ Православныхъ Епископовъ на двухъ частныхъ съѣздахъ въ Брестѣ Литовскомъ и Львовѣ, и, почитая каждое средство позволительнымъ для достиженія цѣли, обманомъ вынудили у прочихъ Епископовъ — Гедеона Болодина Львовскаго и Михаила Копытенскаго Перемышльскаго подписать бумагу, которую будто бы хотѣли послать къ королю Польскому, прося о новыхъ привиллегіяхъ и объ огражденіи Церкви Православной, а вмѣсто того написали соборное прошеніе къ нему и Папѣ о соединеніи оной съ Римскою.

Между тѣмъ, Константинопольскій Патріархъ Іеремія, слыша о волненіи Православной Церкви въ Малороссіи, разослалъ окружную грамоту съ 2-мъ Екзархомъ своимъ Никифоромъ, угрожая Кіевскому Митрополиту Рогозѣ и прочимъ Епископамъ, въ случаѣ отступничества, низверженіемъ, но Король Польскій Сигизмундъ обнадежилъ ихъ своимъ покровительствомъ. Скорая смерть опытнаго правителя Церкви Святѣйшаго Іереміи, и въ теченіи двухъ лѣтъ частая перемѣна трехъ его пріемниковъ, благопріятствовали Уніи, хотя управлявшій послѣ нихъ престоломъ Константинопольскимъ мудрый Патріархъ Александрійскій, Мелетій Пига посылалъ новыя гра-

i Małorossyjskich namówił do Unii, która w któtkim czasie potém nastąpiła.

Najgłówniejsi partyzanci Unii byli: Biskup Łucki, Cyrylli Terlecki i Biskup Włodzimirski, Hypacy Pocej, ktorzy wszystkich śrzodków używali, ku skłonieniu do niej innych Biskupów Prawowiernych na dwóch zjazdach prywatnych w Brześciu Litewskim i we Lwowie, i rozumiejąc iż każdy śrzodek dla dostąpienia celu ich jest dobrym, zdradzieckim sposobem wymogli to u innych Biskupów Prawowiernych: Gedeona Bołodyna Lwowskiego i Michała Kopyścieńskiego Przemyslskiego, iż podpisali list, który niby to chcieli posłać do króla Polskiego, prosząc nowych przywilejów i obrony dla Kościoła Prawowiernego, a zamiast tego napisali powszechną prożbę do niego i do Papierza o zjednoczeniu onego z Rzymskim Kościołem.

Tym czasem Patryarcha Konstantynopolski Jeremijasz, słysząc o niespokojnościach Prawowiernego Kościoła w Małejrossyi, rozesłał listy okoliczne z drugim Ekzarchem swoim Niceforem, grożąc Metropolicie Kijowskiemu Rogozie i innym Biskupom zrzuceniem z godności w zdarzeniu odstąpienia od Kościoła Świętego; lecz król Polski Zygmund zapewnił im swoją opiekę. Pospieszna śmierć doświadczonego Pasterza Kościelnego najświętszego Jeremijasza, i w przeciągu dwóch lat, częsta przemiana trzech jego sukcessorów, sprzyjały Unii, chociaż zarządzający po nich stolicą Konstantynopolską mądry Patryarcha Alexandryjski, Meleciusz Piga posyłał nowe listy przez Ekzarcha swego Cyryllego Łukara, dla utrzymania Prawowiernej

моты для поддержанія Православія съ Экзархомъ своимъ Кирилломъ Лукаромъ. Ревностные блюстители Православія: Гедеонъ Львовскій, Михаилъ Перемышльскій и Архимандритъ Печерскій всѣми силами старались остановить Унію, а съ ними вмѣстѣ дѣйствовалъ знаменитый ученостію, воевода Кіевскій, Князь Константинъ Острожскій. Онъ разсылалъ повсюду грамоты Патріаршія, и принималъ подъ свое покровительство Экзарховъ и Православныхъ, гонимыхъ Королемъ, который не смѣлъ его касаться.

Не смотря на сіи противудѣйствія, Игнатій Поцей Владимірскій созвалъ соборъ въ Брестѣ Литовскомъ, гдѣ кромѣ Миртополита Кіевскаго Рогозы, начальствовавшаго на соборѣ, Игнатія Поцея и коварнаго Кирилла Терлецкаго, присутствовали еще со стороны Православныхъ пять Епископовъ: Наѳанаилъ Полоцкій, Гедеонъ Львовскій, Михаилъ Перемышльскій, Леонтій Пинскій и Діонисій Холмскій, со многими Архимандритами и Игуменами; а со стороны Западной Церкви: Примасъ королевскій, Архіепископъ Гнѣзненскій съ четырьмя Епископами. Игнатій открылъ соборъ убѣдительною рѣчью о присоединеніи къ Римской Церкви, и на ономъ постановлено соединиться, съ условіемъ сохраненія всѣхъ правилъ и обрядовъ Восточной Церкви; Митрополитъ Рогоза съ четырьмя Епископами, измѣнившими Православію, подписавъ соборную грамоту, послали, къ Первосвященнику Римскому для засвидѣтельствованія предъ нимъ своей покорности, и Климентъ VIII торжествовалъ успѣшное совершеніе давно желаемаго союза. Но еще до возвращенія пословъ изъ Рима, всеобщее

wiary. Gorliwi stróże Prawowiernej wiary: Gedeon Lwowski, Michał Przemyslski i Opat Pieczerski wszystkiemi siłami starali się zatrzymać rozpostrzeniającą się Unię, z którymi też razem działał znakomity nauką Wojewoda Kijewski Kiąże Kanstanty Ostrożski. On rozsyłał wszędzie listy Patryarchów, oraz przyjmował pod swoją opiekę Ekzarchów i Prawowiernych, przesladowanych od króla, który się dotknąć do niego nie śmiał.

Nie zważając na te przeciwieństwa, Hypacy Pocej Włodzimirski Biskup zwołał nonsylyum w Brzesciu Litewskim, gdzie, oprócz Metropolity Kijewskiego Rogozy, który też był przezydentem tego konsylyum, Hypacego Poceja i chytrego Cyryllego Biskupa Łuckiego, byli przytomni jeszcze ze strony Prawowiernych pięć Biskupów; Nathanaił Połocki, Gedeon Łwowski, Michał Przemyslski, Leoncyusz Piński, Dyonizy Chełmski z wielu Opatami i przełożenymi klasztorów; ze strony zaś Rzymsko-Katolickiego Kościoła — Prymas królewski, Arcybiskup Gnieznieński z czterma Biskupami. Hypacy od kryl konsylym gorliwą mową, dążącą ku zjednoczeniu się z Rzymskim Kościołem, na którém też postanowiono zjednoczyć się, z warankiem zachowania wszystkich praw i obządków Koscioła Wschodniego; Metropolita Kijewski z czterma Biskupami, którzy odstąpili od Prawowiernej wiary: Hypacym, Cyryllim, Leoncyuszem i Dyonizym, podpisawszy akt powszechny, posłali go do Papierza Rzymskiego dla zaświadczenia mu pokorności swojej, — i Klemens VIII tryumfował pomyslne zawarcie dawno żądanego przymierza. Lecz jeszcze przed zwróceniem się

волненіе и ропотъ за древніе догматы вѣры такое сдѣлали замѣшательство въ народѣ, что необходимымъ сочли созвать новый соборъ въ Брестѣ же Литовскомъ. Тамъ уже не одно Духовенство Православное пришло защищать права свои, но и ревностное Дворянство поднялось поддержать Православіе; отъ имени же Короля присутствовали: гетманъ Литовскій Радзивилъ съ примасомъ и воеводами.

Два Экзарха Патріаршіе Никифоръ и Кириллъ Лукаръ съ Епископами и прочимъ Духовенствомъ были представителями своей Церкви; видя притѣстеніе отъ своихъ противниковъ, не принимающихъ Никифора за Экзарха Патріаршаго, они собрались торжественно въ отдѣльномъ домѣ, потому что не могли испросить себѣ церкви; тамъ, со всѣми Православными, послѣ двукратнаго тщетнаго призыванія Митрополита Михаила Рогозы, предали его анаѳемѣ, какъ отступника отъ Православія, вмѣстѣ съ отпавшими Епископами. А соборище Уніатское и Римское, подтвердивъ торжественно первыя условія союза, которыя запечатлѣли общественнымъ служеніемъ въ единомъ храмѣ, произнесло тоже отлученіе противъ Православныхъ. И такъ распалась Церковь Малороссійская на Православную и Уніатскую, сохранивъ однако же единообразіе, не только въ обрядахъ Богослуженія, но даже и въ догматахъ; ибо Римъ, допустивъ сперва Никейскій Символъ безъ измѣненія, требовалъ наиначе одной лишь покорности Папѣ. Епископы, подписавшіеся къ Уніи, распространяли ее въ своихъ епархіяхъ не столько совѣтами, сколько угрозами и

posłów z Rzymu, powszechne zburzenie i narzekanie za starożytne artykuły wiary takie sprawiły między narodem zamieszanie, iż za nieodbitą rzecz osądzili zezwać nowe konsylyum w Brześciu Litewskim, Tam już nie jedne Duchowieństwo Prawowierne zgromadziło się dla obrony praw swoich, lecz też gorliwe i pobożne Dworzaństwo powstało dla utrzymania i ocalenia Prawowiernej wiary; w imieniu zaś króla Polskiego zasiadał na tém konsylyum Hetman Litewski Radziwiła z Prymasem i Wojewodami.

Dwaj Ekzarchowie od Patryarchy — Nicefor i Cyrylli Lukar z Biskupami i inném Duchowieństwem przedstawiali Prawowierny swój Kościół, widząc przyciśnienie ze strony swoich przeciwników, nieprzyjmujących Nicefora za Ekzarchę Patryarchalnego, zgromadzili się wspólnie do osóbnego domu z tej przyczyny, iż nie mogli dostać dla siebie Kościoła, tam ze wszystkiemi Prawowiernymi, po dwóchrazowém napróżném przyzywaniu Metropolity Michała Rogozy, rzucili na niego klątwę, jako na odstępcę od Prawowiernej wiary, razem też na innych Biskupów którzy od niej odstąpili. Konsylyum zaś Uniatsko-Łacińskie, uroczyście potwierdziwszy pierwsze warunki przymierza i zapieczętowawszy je powszechną modlitwą w jednym Kościele, rzuciło podobną klątwę na Prawowiernych. J tak rozdzielił się Kościół Małorossyjski na Prawowierny i Uniatski, zachowawszy jednak jednostajność, nie tylko w powierzchwnych Kościelnych obrządkach, lecz nawet i w artykułach wiary, ponieważ Rzym, z początku dopuściwszy Niceński Skład wiary bez odmiany, wymagał jednej tylko pokorności przed Papierzem. Biskupi, którzy się podpisali do Unii, rozpostrzeniali ją w swoich dyecezyach nie tyle nauką i radą ile groźbami

наказаніями церковными и гражданскими; и такимъ образомъ, въ теченіи немногихъ лѣтъ, обратили къ Уніи до 4 милліоновъ людей, хотя и остались въ сихъ мѣстахъ члены Православной Церкви, но весьма не многіе и притѣсненные со всѣхъ сторонъ противниками, не могли дѣйствовать въ пользу Православія. Лучшіе монастыри, церкви и имѣнія ихъ отбирались въ пользу Уніи или Римскаго Духовенства: въ мѣстечкахъ и деревняхъ владѣльцы могли безнаказанно предавать Православныхъ служителей олтаря всякому истязанію, и цѣлые округи остались безъ Пастырей, безъ приношенія Жертвы Безкровной и безъ всякаго утѣшенія Христіанскаго; въ городахъ Священники не смѣли ходить къ больнымъ со Св. Тайнами и хоронить мертвыхъ; не всегда даже находили для себя безопасность и въ храмахъ; а крестные ходы по городу дѣлалась для нихъ почти невозможными. Преслѣдованіе не имѣло никакой мѣры: всѣмъ Православнымъ безъ изъятія воспрещены были всѣ общественныя должности, и всѣ церкви, не принявшія Уніи, отданы были на откупъ жидамъ, которые исторгали отъ Священниковъ деньги за каждое Богослуженіе, за каждую требу духовную, за бракъ, за погребеніе, за крещеніе, за колокольный звонъ, и даже за каждую просфору, назначавшуюся къ совершенію Святыхъ и страшныхъ Таинъ Христовыхъ, и ставили на ней знакъ мѣломъ или углемъ. Такъ изувѣрство предавало Спасителя новому Іудейскому поруганію, въ жалкомъ заблужденіи мечтая, что тѣмъ приноситъ службу Богу! Православныхъ, непоколебимыхъ въ своей вѣрѣ, варили въ котлахъ, сожигали на угольяхъ, терзали железными когтями, сажали

i karami tak kościelnemi jako też cywilnemi; i tym sposobem, w przeciągu kilku lat nawrócili do Unii około czterech millijonów ludzi, i chociaż zastały się w tych miejscach członki Prawowiernego Kościoła, lecz bardzo mała ilość, i będąc przyciśniene ze wszystkich stron nieprzyjaciółmi, nie mogły działać korzystnie dla religii Prawowiernej. Lepsze ich klasztory, kościoły i majątki do nich należące oddane były albo Uniatom albo też Łacinskiemu Duchowieństwu; w miasteczkach i na wsiach obywateli okrutnie postępowali z Prawowiernem Dychowieństwem, i z tego powodu całe okręgi z parafiami zostały bez kapłanów, bez Najswiętszej Ofiary, bez ucieszenia Chrześciańskiego; w miastach że kapłani nie śmieli chodzić do chorych z Najświętszym Sakramentem ani też grześć ciał umarłych; kościoły nawet nie zawsze były dla nich miejscem bespiecznem od napadania, nie mówię o processyach publicznych, z któremi chodzić było nie podobno. W Małejrossyi przesladowanie przechodziło wszelkie miary i granicy, tam bez wyjątku wszystkim Prawowiernym Chrześcianom odkazano od wszelkich publicznych obówiązkow, wszystkie kościoły nienależące do Unii, oddane były w arędę Zydom, ci zaś brali od kapłanów pieniądze za każdy obrządek kościelny: za modlitwy, za chrzest, za pogrzeb, za slub, za podzwonne, nawet za każdą prosforę, mającą się użyć przy odprawianiu Najświętszej Ofiary Mszy S., którą oznaczano kretą lub też węglem. J tak fanatyzmem uniesieni powtórnie wydawali Zbawiciela na pośmiech Żydom, w politowania godnym błędzie sądząc, iż tém samém przysługę robią Bogu! Babarzyńskie postępki, właściwe jednym tylko nieoświeconym poganom, dały się widzieć między Chrześcianami: Prawowiernych, którzy

на острыя спицы, — сіи казни безумно и своевольно повторялись въ Малороссіи, безъ различія пола надъ взрослыми и надъ дѣтьми. Дѣла невѣроятныя, если бы они не сохранились въ современныхъ лѣтописяхъ!

Сія буря, которая потрясла въ самыхъ основаніяхъ Малороссійскую Церковь, угрожала и Церкви Россійской. Извнѣ угрожали ей Латины, внутри раздирали ея нѣдра самозванцы, которыхъ искусно употребляли во орудіе достиженія своей цѣли тоже Латины, желая помрачить чистоту ея вѣроисповѣданія, и подчинить ее власти Римской. Но Церковь Греко-Россійская какъ Православная, о которой Самъ Іисусъ Христосъ предсказалъ: что врата адовы не преодолѣютъ ея, (Math. c. 16 v. 18—19), среди всѣхъ сихъ смятеній, какъ утесъ среди морскихъ волнъ, была непоколебима и спасла Россію отъ всѣхъ бѣдствій.

И такъ Россійская Православная Церковь, со времени своего основанія, управляема была непосредственно Константинопольскими Патріархами, до 1589 года, въ который она пріобрѣла особенныхъ своихъ правителей, чрезъ введеніе Патріаршества, съ принятіемъ котораго получила новый видъ, впрочемъ только по отношенію къ Константинополю; и новыя права, но только по имени, а не по существенному преобразованію. Патріарху предоставлены тѣже самыя права, которыя имѣлъ Митрополитъ. Отношеніе же къ Константинопольской Церкви измѣнилось прекращеніемъ обычая—отправлять Митрополита Россійска-

nie chcieli odstąpić od swojej religii, gotowali w kotłach, palili na rozpalonych węglach, szarpali żelaznemi grablami, sadzali na palach, nie zważając ani na lata ani na płeć. Rzeczy zdaje się do prawdy nie podobne, jeżeli by one nie zostały pomieszczene w owczesnych dziennikach!

Ta burża, która wstrzęsła Kościół Małorossyjski do samego fundamentu, zagrożała, też Kościołowi Rossyjkiemu. Zewnątrz grozili mu Katolicy, wewnątrz rozdierali wnętrzności jego samozwancy, to jest, przywłaszczający sobie imie i władzę monarchów, których zręcznie używali za narzędzie dla doścignienia swego celu ciż sami Katolicy, chcąc zaćmić czystość jego wyznania i uczynić go podwładnym Rzymowi. Lecz Kościół Prawowierny Greko-Rossyjski, o którym sam Pan Jezus Chrystus przepowiedział, że bramy piekielne niezwyciężą go, Math. c. 16 v. 18—19, pośrzód tych wszystkich zamieszek, jako skała pośrzód burz morskich, był nieporuszony i wybawił Ojczyznę od wszelkich klęsk i nieszczęść.

J tak Prawowiernym Kościołem Rossyjskim, od czasu założenia jego aż do roku 1589, zarządzali bezpośrzednie Patryarchowie Konstantynopolscy; w roku 1589 nabył on własnych swoich Pasterzów, przez wprowadzenie władzy Patryarchalnej, z przyjęciem której otrzymał on nową postać, w reszcie tylko względem Kościoła Konstantynopolskiego, od którego przestał zależeć; i nowe prawa, lecz tylko według nazwania, a nie według istotnego przekształcenia. Patryarchowi zastawione były też same prawa które miał Metropolita. Stosunek zaś względem Kościoła Konstantynopolskiego nieco się odmienił, gdyż zwyczaj— posyłać do Konstantynopolu Metropolitę Rossyjskiego dla

го въ Константинополь для рукоположенія; но не измѣнилось въ единствѣ по духу, ученію и обрядамъ. Такимъ образомъ Греко-Россійская Церковъ съ 1589 по 1700 годъ, т. е. до кончины Патріарха Адріана, управляема была своими законными Патріархами, избираемыми соборомъ. По смерти же Адріана въ царствованіе Императора Петра I-го Патріаршее достоинство упразднено; Духовныя дѣла препоручены знаменитому Стефану Яворскому, съ титломъ блюстителя Патріаршаго престола, а въ 1721 году, власть Патріаршеская вмѣсто одного лица, вручена нѣсколькимъ Духовнымъ лицамъ, которыя составляютъ всегдашній священный соборъ, называемый Святѣйшимъ Правительствующимъ Синодомъ. Обнародовано было сіе соборное Правительство по всей Имперіи, но еще требовалось для вѣчной твердости онаго — признаніе прочихъ Восточныхъ Церквей, дабы не нарушимо было единство Каѳолической Церкви. Благочестивѣйшій Императоръ Петръ Великій, извѣщая престолъ Константинопольскій о нуждахъ Россійской Церкви, просилъ Патріарха объ учрежденіи съ властію равно Патріаршескою Духовнаго Синода, для ея управленія, который и написалъ грамоту Святѣйшему Синоду о признаніи его всею Вселенскою Церковію.

»Іеремія, милостію Божіею, Патріархъ Константинопольскій.

Мѣрность наша, благодатію и властію Всесвятаго, Животворящаго и совершеннoначальствующаго Духа,

poświęcenia został skasowanym; lecz nie odmienił się w jedności względem ich duchu, nauki i obrządkow. Tym sposobem Kościół Rossyjski prawdziwie Chrystusowy od roku 1589 do 1700, to jest, do śmierci Patryarchy Adryana był zarządzany swymi prawnymi Patryarchami, wybierającymi się Duchowieństwem Rossyjskiém na konsylyach. Po śmierci zaś Adryana, za panowania Jmperatora Piotra Wielkiego, godność Patryarchalna została skasowaną; sprawy Duchowne przyporuczone były znakomitemu Stefanowi Jaworskiemu z tytułem Stróża stolicy Patryarchalnej, a w roku 1721, władza Patryarchalna za miast jednej osoby, poruczona została kilku Duchownym osobom, które składaja zawsze trwające Święte konsylyum, nazywające się Najświętszym Rządzącym Synodem. Ten Duchowny powszechny Rząd był ogłoszony po całém Państwie Rossyjskiém, lecz dla wiecznej onego trwałości, i a żeby jedność Prawowiernego Katolickiego Kościoła nie była naruszona, potrzeba było, aby go przyznały inne Wschodnie Kościoły. Najpobożniejszy Jmperator Piotr Wielki, uwiadamiając Stolicę Konstantynopolską o potrzebach Kościoła Rossyjskiego, prosił Patryarchę Jeremijasza, o ustanowieniu z władzą równą Patryarchalnej Duchownego Synoda, dla zarządzenia onym, który i napisał dyplomat dla Najświętszego Synodu potwierdzając i przyznając go od całego Powszechnego Kościoła.

»Jeremijasz, z łaski Boskiej Patryarcha Konstantynopolski.

Mierność nasza, łaską i władzą Najświętszego, ożywiającego i najdoskonalej urządzającego Ducha postana-

узаконяетъ, утверждаетъ и провозглашаетъ, отъ благочестивѣйшаго и тишайшаго Самодержца, святаго Царя, всея Московіи малыя и бѣлыя Россіи, и всѣхъ сѣверныхъ, восточныхъ, западныхъ и иныхъ многихъ странъ Обладателя, Государя, Государя Петра Алексѣевича, Императора, по Духу Святому намъ возлюбленнаго и превожделѣннаго, въ Россійскомъ святомъ Великомъ Царствѣ учрежденный Синодъ. Есть и нарицается онъ нашимъ во Христѣ братомъ, Святымъ и Священнымъ Синодомъ, отъ всѣхъ благочестивыхъ православныхъ Христіанъ, священныхъ и мірскихъ, начальствующихъ и подначальныхъ и отъ всякаго лица сановнаго; и имѣетъ власть творити и совершати елика четыре Апостольскіи, Святѣйшіи Патріаршіи престоли. Воспоминаемъ, завѣщаемъ и уставляемъ ему, да хранитъ и содержитъ непоколебимы обычаи и правила Священныхъ, Вселенскихъ, Святыхъ седьми соборовъ и прочая, елика содержитъ Восточная Святая Церковь. И да пребываетъ во вся вѣки непоколебимъ. Божія же благодать, и молитва, и благословеніе нашея мѣрности да будетъ съ вами. 1723 года Сентября 23 дня.

Іеремія, Божіею милостію, Константинопольскій Патріархъ, во Христѣ братъ вашъ.«

mia, utwierdza i ogłasza od Najpobożniejszego i najspokojniejszego Samowładnącego, świętego Monarchy wszej Moskowii Małej i Białej Rossyi, i wszystkich północnych wschodnich, zachodnich i innych stron Władcy, Pana, Pana Piotra Alexejewicza, Jmperatora, przez Ducha Swiętego nam ukochanego i najpożądańszego, w Rossyjskiém Świętém wielkiém Państwie postanowiony Synod. Jest i nazywa się on w Chrystusie bratem naszym i Swiętym Synodem, od wszystkich pobożnych prawowiernych Chrześcian, kapłanów i cywilnych, przełożonych i podwładnych i od wszelkiej urzęd mającej osoby; i ma władzę właściwą czterem najświętszym Patryarchom. Napominamy postanawiamy i przykazujemy mu, niech utrzymuje i strzeże niezachwiałe zwyczaje i prawidła Święte na siedmiu Powszechnych Świętych konsylyach postanowione, i wszystko to, co utrzymuje Swięty Kościół Wschodni. J niech trwa nieporuszony przez wszystkie wieki. Łaska zaś Boska, i modlitwa, i błogosławieństwo mierności naszej niech będzie z wami. Roku 1723 dnia 23 Wrzesnia.

Jeremijasz, z łaski Boskiej Patryarcha Konstantynopolski w Chrystusie brat wasz.«

ОПЕЧАТКИ.

Стран.	Строка.		Напечатано:	Читай:
11	сверху	4	rozuażac	rozważać
—	—	5	zostaw	zostawić
—	снизу	9	dła	dla
13	сверху	11	przenonać	przekonać
—	снизу	1	miyscem	miejscem
15	сверху	2	Bosniej	Boskiej
17	снизу	8	Przymsko	Rzymsko
—	—	6	orataria	oratoria
19	сверху	9	wzgędem	względem
27	снизу	4	schodząugo	schodzącego
35	сверху	14	skrachą	skruchą
—	—	16	Groko	Greko
37	снизу	9	myzycznych	muzycznych
—	сверху	16	tytyłem	tytułem
39	снизу	14	soluti	soliti
—	сверху	8	ciało	ciała
41	—	12	makowemi	takowemi
—	—	4	miądzy	między
47	—	7	czuli	czyli
—	снизу	2	zsnacznie	znacznie
—	—	7	nayzyć	nauczyć
51	—	5	dychownym	duchownym
—	сверху	1	obowiązen	obowiązek
57	снизу	7	odprawianie	odprawianiu
106	сверху	1	же	онѣ
107	снизу	11	nabożensta	nabożenstwa
112	—	11	благочестивошу	благочестивому.

BSB Bayerische StaatsBibliothek

MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Samoilo, Ivan

Kratkoje obosrenije predmetow otnosjaschtschuchsä k bogosluscheniju naschei prawoslawnoi zerkwi i rimsko-katolitscheskoi

Moskwa 1856

Liturg. 1212 s
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10591624-4